

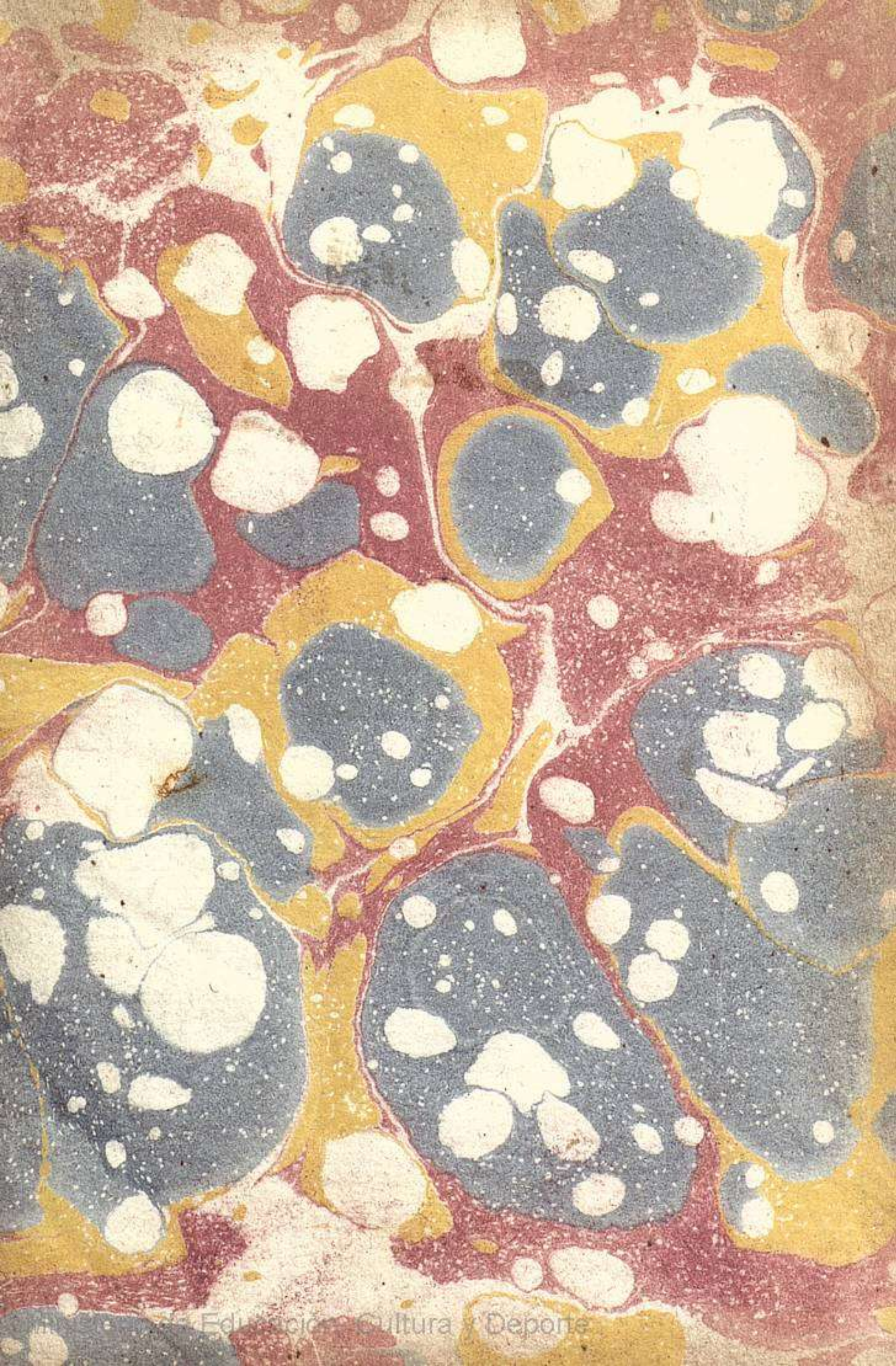
CIAL

TOLEDO
BIBLIOTECA PROVINCIAL

Sala *Reservada*
Número *886*

T. 147834
C 1195866

R 376184

~~152~~

92-13-3

GRAVISSIMO PA

riter & eruditissimo viro Michaëli Ma-
juelo, Doctore Theologo præstâtissimo,
insigni Theologiæ professori, & hæreti-
corum prauitatis quæsitore, Alfon-
sus Torres Turriculanus S.

IDE MV S ple-
rosque eorū, qui suas
vigilias alicuius cla-
rissimi viri patroci-
nio consignatas, in lu-
cē cōmunemq; homi-
nū claritatē parāt de
manibus emittere, Doctore grauissime,
huius Cōplutēsis Academiæ decus & or-
namētū, illud vnū tantū spectare, ut his
tota suarū lucubrationū summa & ratio
cōsecretur, à quibus sunt amplissimis benefi-
cijs cumulati: non ijs, quos vidēt literarum
splēdore, & sapiētiae magnitudine adeò flo-
rēre, ut sapientissimis etiam hominibus
lucem eripere, & noctem quandam ac
tenebras offundere uideantur. Vnde fit,
ut multorum scripta in manus hominum
uenerint eorum nominibus nuncupata,

Epistola

qui nullum opus otij, nullū solitudinis munus, nulla ingeniorū monimēta posteris reliquerūt, ob quæ vixisse aliquando credantur: quin potius ita in omnibus uitiorū illecebris, & cupiditatū lenocinijs vitā traduxerunt, ut omnis eorum gloria simul fuerit cum corporibus sepulta. Ego verò cum primum consilium cepi tibi hos in quartū Nebrissensis commentarios nuncupandi, beneficiorum, quibus me tibi perpetuò de iunctum mancipatumq; reddidisti, rationē habui, quæ adeò multa sunt, ut neque in numerum referri possint, neque pro uirium nostrarum tenuitate compensari. Nam postquam mihi primus in hanc scholā datus est ingressus, nunquam cessasti benefacta benefactis coaceruare, donec ad eam magnitudinem excreuerunt, ut aliquid potius de cumulo decedere, quàm vt vlla accessio fieri posse uideatur. Tu primus nostram adolescentiam saluberrimis formasti consilijs, diuinis adhortationibus & præceptis imbuiisti, ut ad rigidam uirtutis disciplinam ita componeretur, ne blandissimis dominis voluptatibus subderet ceruices: quæ cum in

ætate

*ætate illa lubrica imperium tenere inci-
 piunt, humanisq; sensibus suaviter eblandi-
 ri, ita dulci quadam iucunditatis commo-
 tione hominum animos perturbant, ut in
 omne vitiorum genus præcipiti quodã im-
 petu ferantur sine freno. Tu primus gran-
 dioris iam ætatis assiduus quidam stimula-
 tor extitisti, ut humanioribus disciplinis
 prætermisissis, quæ ad uitæ corruptelam, mo-
 rû deprauationẽ, peccatorû flammæ exci-
 tandas sæpissimè fenestras aperiunt, in ea
 studia vehementiùs incûberet, quibus ani-
 mus ad regni cœlestis cupiditatẽ exardesce-
 ret: neq; à suæ naturæ principijs degenerãs
 ad terrestria & caduca turpiter deuoluere-
 tur. Tu primus quoties in honoris & glo-
 riæ cõcertationẽ publicè descēdi, si quid for-
 tè ex uoto successisset, frequẽter adhortaba-
 ris, ne rebus prosperè cadẽtibus insolescerẽ:
 cùm illud sit ingenii fortune, ut quibus exi-
 tiũ molitur, his priùs noua rerû prosperita-
 te lenocinetur. Quòd si rerû euẽtus nostris
 optatis nõ respondisset, identidẽ etiam mo-
 nebas, ubi primùm tui colloquij & sermo-
 nis suauitate frui mihi licebat: ut nõ modo*

Epistola.

Stimulos doloris, sed fulmina etiam ac toni-
trua fortunæ uniuersa contemnerem: quæ
cum eodem loco stare nesciat, tam varias ha-
bet mutationes, ut modò hos, modò illos blã-
do foueat amplexu, neque eundem hominẽ
eodẽ semper fauore prosequatur. Verum li-
cèt hæc satis magna fuerit nostræ nuncu-
pationis occasio, illa tamẽ multò maior fuit
plusq; habuit apud me momẽti, quòd intel-
ligã te iã inde à puero tãta animi cõtentione,
tãto mētis ardore in hæc diuinæ sapiẽtiæ stu-
dia incubuisse, vt post innumeros labores in
literis feliciter collocatos, vnus tandẽ euase-
ris, in quo commendando non tantum no-
stra, sed doctorum etiam omniũ debeat in-
dustria desudare. Nam in parte illa Theolo-
giæ, quæ contentiosa est, & rixis plena, tan-
tùm emines, vt cum multi sint apud no-
stros, qui plurimum in ea cõsequẽda laboris
& industriæ posuerint, & ad magnũ lau-
dis & gloriæ cumulum peruenerint, per-
pauci tamen inueniantur, qui maiore fue-
rint in ea nominis celebritate, maiore circũ-
fusa multitudinis applausu, maiore totius
vniuersitatis acclamatione versati. Dispu-

nuncupatoria.

tas subtiliter, grauitate, acutè, atq; ita sine
vana verborum profusione in ipsis quæ-
stionum visceribus inheres, ut inde diuelli
non possis, donec veritatis imaginem præ-
sentium animis impressam relinquas: ne
quorundam simulatione & mendacijs a-
dulterata, miseros auditores in errorũ Ler-
nam, & profundum cæcitatũ oceanum
precipites trahat. Facis tu quidem, quod
verum & numeris omnibus consumma-
tum Theologum decet, à multorum inge-
nio abhorrens prorsus, qui tam leui &
suspensa manu Theologica tractant sacra-
menta, ut in re omnium maxima, & in
qua tota animorum salus vertitur, ster-
tere, ac ueluti nugas agere videantur. Hinc
factum est, ut omnes cuiuscunque ætatis,
& ordinis scholastici, tam qui sacris stu-
dijs, quàm qui reliquis artibus intèri sunt,
desertis suorum Gymnasiorum subsellijs,
ad te audiendum summa quadam auidita-
te concurrant, & dum argumenta propo-
nis, toti pendeant ex tuo ore, tuæ disputa-
tionis acrimonia, & uerborũ suauitate de-
liniti. Iam verò in altera parte Theologiæ,

Epistola.

quæ placidū habet & minimè concertato-
riū dicēdi genus, tāta laboris pertinacia per
multos annos uersatus es, ut utrāq; tā ve-
teris, quàm noui instrumēti paginā sæpius
euolueris, & nihil in sacris Doctoribus in-
tactū reliqueris, quod ad perfectā utriusq;
cognitionē cōducere posse arbitrarēris. Un-
de diuini numinis beneficentia & liberali-
tate illud tandem es cōsecutus, ut in sacris
concionibus, quas ad populum frequentes
habes, tanta cum laude, & eorū, qui præ-
sentes sunt, admiratione, è cōmunibus sug-
gestis dicas, ut (quod olim de Pericle Athe-
niēsiū oratore Græcia prædicabat) tonare,
ac fulgurare, & numerosam circumstantiū
multitudinē permiscere uideare. Nam cū
sceleratos homines, qui omnia diuina atq;
humana iura polluere ac profanare solent,
à uitiorū sordibus deterres, ita ardes, ita fer-
ues totus, tanto eorū animos pauore imples
propositis impiorū hominū supplicijs, ut
eos cogas totis artubus & mēbris cōtremi-
scere, & de noua uitæ ratione instituēda co-
gitare. Rursus cū sempiterna illa futuræ
felicitatis gaudia uiuis coloribus depingis,

tam

iam incredibili immortalitatis spectatione
 proborū animos erigis, ut iam iam ex cor-
 porum vinculis, tāquā è carcere, euolare,
 & cum Christo, beatis que spiritibus reg-
 nare cōcupiscāt. Et ne quis fortè arbitretur
 huius tuæ commēdationis magnitudinem
 intra angustissimos terminos, arctissima-
 que pœneria cōclusam esse, accedat etiam
 tuæ laudationi calculus ille, quod à multis
 cōsultus soleas aculeos omnes solitudinū,
 scrupulos que ex hominum animis euellere
 qui ipsos dies noctes que respirare, aut in-
 terquiescere nō sinūt. Soleo ego frequēs esse
 domi tuæ, & cūm tātam hominum turbā-
 te de rebus grauissimis, & ad animorum
 otium & trāquillitatem spectantibus con-
 sulentem conspicio, non Doctore Majue-
 lo, sed aut alterum Augustinum, aut Hie-
 ronymum, aut vnum aliquem ex veteribus
 illis Theologis presentem habere mihi vi-
 deor. Tanta est respondentis authoritas &
 religio: tanta eorum quæ respondes veritas,
 nullis mendaciorum pigmentis aut colori-
 bus fucata. Quæ res vna fecit ut tui nomi-
 nis fama, quæ intra huiusce nostræ regio-

Epistola

nis spatia continebatur, ex his ueluti carcere-
ribus educta, in amplissimum totius orbis
Theatrum multorum sermone tam feliciter fue-
rit sparsa, ut non homines tantum privati,
sed Reges etiam ipsi, & qui ad regnorum
moderationem in regia curia resident, te
per literas quotidie sollicitent, & de arduis
difficillimisque negotiis responsa petant,
quae usque adeo vera sunt & certa, ut A-
pollinis Delphici oraculis habeantur cer-
tiora. Quae tanta in rebus decernendis pru-
dentia, & tempestiua maturitas eo tem-
pore potissimum illuxit, quo liberalium
disciplinarum, ac deinde Theologiae ca-
thedram moderatus es, tam rara felicitate,
ut nunquam plures discipulos, aut me-
lioribus praecipis formatos ex cuiusquam
literario ludo, quam ex tuo, uiderit Aca-
demia Complutensis prodijisse. Celebrat an-
tiquitas Isocratem clarissimum Athenien-
sis Reipub. oratorem, quod ex eius domo,
quae egregia eloquentiae habebatur officina,
innumeri dicendi magistri extiterint,
qui sua nomina apud posteros nobilitata re-
liquerunt. Verum tua laus altius ascendit,
cum

nuncupatoria.

eum uniuersos non tantum Academiae nostrae, sed totius propemodum orbis angulos, non Oratoribus modo, sed Magistris et Doctoribus repleueris, qui in utraq; Philosophia, & Theologia possint cum doctissimis quibusq; de gloria & nominis immortalitate cōtēdere. Quae omnia tuarū literarū ornāmēta cum ad eorū aures peruenissent, qui singulari quadā uitae sanctimonia, diuina prudētia, incredibili Christianae religionis propagāda cupiditate, in Lutheranorū portēta, libidine potius peccādi, q̄ vlla ratione aut auctoritate conficta, iudicij seueritatē exercēre solent, rē tāti senatus grauitate dignā sunt arbitrati, si tu vnus ex eorū numero esses, cuius praesentia sanctissimo illi ordini plurimū esset lucis & auctoritatis allatura. Et cum multi essent in nostra schola literis & morū integritate insignes, qui ad hunc tam excelsum gradum aspirarent, tibi non petenti eum honorem sanctissimi patres detulerunt, qui fuit ceteris sollicitē & summa quadam importunitate petentibus denegatus. Quod ego diuino consilio factum fuisse interpretor,

vt esses

Epistola.

Ut esset inter alios his miseris & calamitosissis temporibus, quibus Lutheri satellites æstro quodam perciti, & tædis furiarum ardētibus agitati, sui erroris venenū cūctorum animis & visceribus instillare modis omnibus student, qui se auderet aduersus sacrilegos eorum impetus opponere, furorem coercere, audaciam frenare, & vi argumētorum cōuictos ad animorum sanitatē pertrahere. Prætermitto morum honestatem, vitæ candorem, singularem humanitatem, mirabile in rebus agendis fidei & veritatis desiderium, insatiabilem æquitatis & iustitiæ sitim, suauissimum postremò virtutū omnium concentum & harmoniam. Quæ omnia animi decora tam arcta societate cū literis copulasti, ut meritò tibi de inquirendis aliorū erratis & sceleribus sit mādata p̄uincia, cuius vita tam est ab omni infamiæ macula, & peccati turpitudine aliena, & ad seuerissimam religionis normam composita. Perge igitur grauissime Doctor, ad extremū vsque spiritū eisdē, quibus cæpisti, virtutū & literarū luminibus tuū animū illustrare: & nō dubito quin sis per Augustissi-

nuncupatoria.

gustissimū Hispaniarum Regem Philip-
pum in altissimum dignitatis locū euehen-
dus: qui postquam fuit regnorum guberna-
culis admotus, non alios, quam tui similes,
in huiusmodi gradu & fastigio collocavit.
Accipies igitur hilari frōte hos nostros de
Syntaxi cōmentarios, tuo nomini consecra-
tos: non quò tua laus, quæ per se satis est il-
lustris, ex nostra cōmendatione illustrior
efficeretur, sed quò nostra cum tuo patrocini-
o coniuncta è tenebris in lucem eruatur,
& quæ hætenus in obscuro iacebat mor-
tis legibus subiecta, incipiat iam tandē cer-
tissimā immortalitatis sp̄s sibi ipsi pollice-
ri. Bene vale literarū decus: & me, vt sem-
per, ama. Compluti, anno à Christo
nato sesquimillesimo sexagesimo
primo. Ad Calendas No-
uembris.

DOCTISSIMO BAC
*chalario Beltrano Tristano, Grammaticæ
in suo Collegio professori, Alfonsus
Torres Turriculanus.*

S. P. D.

IMPORTVNIS
à me precibus efflagi
tati, doctissime Bel-
trane, vt quando am-
plissimi huius Diui I-
fidori Collegij patro-
nus essem, tenererq;
ex cura moderationis mihi iniūcta, pu-
blicis scholasticorū emolumētis & ratio-
nibus consulere, breues quosdā in quar-
tū Nebriffensis cōmentarios conficerē:
quibus putida illa, ne dicā barbara, quo-
rundā Grāmaticorū præcepta ex nostra
schola in sua sterquilinia relegarentur,
& tenera puerorū ætas à tã graui anno-
tationum mole, onerosis quæstionibus
libera, ad germanam eloquentiam, Ro-
mani sermonis venustatem, politiores
deinceps Musas formaretur. Quæ tua
petitio tātū mihi honestatis habere visa
est,

est, vt post multã ac diuturnã cõsultatio-
nẽ, quæ meũ animũ in varias sententias
distrahebat, non dubitauerim rẽ immẽ-
si laboris & difficultatis plenã intẽtare,
& seuerissimã iudiciorũ aleã subire, ne
tã honestis desiderijs, & tã propensæ in
cõmunẽ vtilitatẽ voluntati restitisse, aut
aliquo pacto viderer repugnasse. Volui
summa quadam accuratione, tam vete-
rum quàm recentiorum libros de Grã-
maticis præceptis conscriptos: ex qui-
bus, alij tanta erant verborum luxuria
redundantes, tanta præceptionum tur-
ba & multitudine referti, vt non ad re-
ctam puerorum informationem, sed ad
perniciem potiùs, & ingeniorum corru-
ptelam excogitati videantur. Alij tam
breues & compendiarij, vt nihil dixisse
præstitisset, quàm pauca illa profunda
quadam caligine & Cimmerijs tene-
bris inuoluta. Ego verò, qui in his hu-
manitatis studijs iampridem versatus
sum, cùm ex assiduo publicè legendi
vsu, & frequenti experimento didicis-
sem, mediocritatem in rebus omni-
bus.

bus, sed potissimum in tradendis documentis solere ab vniuersis scholasticorum ordinibus commendari, in ea re diligentius insudavi, ne his nostris commentarijs aut nimium proluxa, aut nimium breuia praecepta continerentur: ne aut nimia rerum copia puerorum animi obrueretur, aut nimia inopia & orationis ieiunitate, in labyrinthos duceretur inexplicabiles. Eos igitur mediocri quodam stylo compositos, qualē scilicet puerilis illa aetas requirebat, tibi offero humanissime Beltrane: quos si ea, qua soles omnia nostra humanitate exceperis, si ea qua soles, cura & animi intentione versaueris, inuenies (nisi meā opinionē fallit amor) non tantum inde posse discipulis tuis, sed publicis etiam ac priuatis totius Hispaniae gymnasijs plurimum utilitatis accrescere.

Bene vale. Cōpluti, anno à die Christi natali millesimo quingentesimo sexagesimo. Ad Calendas Nouembris.

J M A G I S T R I H J E
R O N Y M I F I C A E I T O L E -
tani, in doctissimi Magistri Alfonsi
Torres authoris commendatio
nem, Dialogismus inter em
ptorē & bibliopolam,
Alloquitur Biblio-
pola.

B. Dic bone quid quæris iuuenis, fors peruenis emptū?

E. Nunquid habes aliquid bibliopola noui?

B. Et tibi quod placeat. E. quodnam? B. perdiscere paruo
Ut possis Latiam tempore Grammaticam.

E. Pol bene, sed vetus est, Laudat sua munera cædo.

B. Laudo, nec in laudes vtilitate feror.

Ipsa quidem vulgi vox hoc testatur, id ipsum
Audiui doctos dicere sæpe uiros.

E. Ne vulgo, ne crede, aliter ridebere: nanque
Ludicra multifidus dicta popellus amat.

Adde, quod assidue nulla ratione mouetur:

Quæq; prius dictis extulit, illa premit.

E. Non verbis opus est, vbi res - lucefcit: at istum

Porge mihi librum venditor. B. ecce lubens.

E. Quis fecit? B. quis? Pieridum linguæq; Latinæ
Gloria, qui Latias nuper adauxit opes.

Hic est, quem nostri moderantem fræna theatri
Fama est æternum promeruisse decus.

Hic est qui latias iuuenes depromere voces
Edocet, hic Græcæ est fons genialis aquæ.

Hic est, quem Musæ proprijs aluere papillis,
Atque alitum sophias edocucere nouem.

Hic est (vt breuiter dicam) quem suspicit orbis,
Torres. E. ingenium quale mihi memoras?

B

Venditur at quanti liber hic? B. mercede pusilla
Et credo votis fortè minore tuis.

E. At quanti? B. si scire cupis, tibi dixero ad aurem.

E. Si solet hic tanti vendier, en pretium.

Venales tibi sint libri bone compater. B. & tu
Euolvas lætis hunc precor auspicijs.

EIVSDEM IN COMMENDATIONEM operis, carmen.

Dum quibus hoc numeris lector studiose volumen,
Sensa quod in spatio continet ima breui,
Laudarem, foret in dubio, quasq; vbere vena
Effundit passim prodigus author opes.
Astitit ecce mihi Phœbus, dixitq; subinde,
Ne dubites, istud stulte manebit opus.
Humanę non vocis eget, quia Pol bene tritum est:
Vendibili vino non opus est hedera.

IDEM AD LECTOREM.

Qui cupis Antoni quartum perdiscere librum,
Syntaxis placidum si modò quæris iter,
Hunc eme (nec pigeat) lector studiose libellum,
Quem peperit Torres docta Minerua tibi.
Parua licet, pretiosa tamen sunt munera lector:
Hæc modò qui præstat, post meliora dabit.

COMMEN

TARI II IN QVART- tum Antonij Nebriffensis.

VM QVATVOR
sint partes præceptivæ
Grammaticæ, Orthogra-
phia quæ de litera: Pro-
sodia, quæ de syllaba: Et-
ymologia, quæ de dictio-
ne: Syntaxis, quæ de or-
do partium orationis cõ-
structione disputat. Superiore libro egit Nebriffen-
sis de litera, & dictione compendiosè & breuiter
satis: de syllaba copiosius in quinto differet: de eâ
Grammatices parte quam Græci Sintaxim, nos
partium orationis ordinem siue constructionem vo-
camus, in hoc quarto libro suscipit disputationẽ.

Quando igitur de constructione futurus est ser-
mo, non erit à nostro instituto & officio alienum
explicare quid sit constructio, & quotuplex sit.
Constructio est debita ac legitima dictionũ in ora-
tione ordinatio, ut Tẽpus omnia aperit. Est debita
ac legitima ordinatio, hoc est, iuxta leges & regu-
las Grãmaticę. Dictionũ, quoniã unius dictionis nõ

est constructio, sed aut duarū, ut ego doceo, aut plurimum, ut ego doceo Grammaticam. In oratione, quoniam nisi in oratione constructio esse non potest. Vnde apertè colliges hanc non esse constructionē, Diuina sapientia, licet ibi sit substantiuū cum adiectiuo concordia: cæterum si adieceris, Diuina sapientia incredibiles sui amores in hominum animis excitare solet, iam feceris constructionem.

Est autem triplex, bona, mala, figurata. Bona, est oratio ab omni uitio & incongruitate aliena, ut, Excruciat animum libido. Mala, est oratio nulla ratione neq; authoritate excusabilis, ut uir bona Deo diligit: in qua oratione bis peccatum est, tum quia adiectiuum bona cum substantiuo non concordat, tum etiam, quia uerbum diligo datiuum pro accusatiuo à tergo regit. Figurata, est oratio quæ licet primo aspectu uitiosa appareat, ratione, tamen & authoritate excusari potest, ut Ego magister doceo. In qua constructione licet uerbum non concordet cum nominatiuo magister, quod nomen est tertix personæ, excusatur tamen hæc improprietas, quoniam uerbum semper digniori respondere debet: prima nanque persona ordine naturæ dignior est secundâ, & secunda tertiâ.

De accidentibus constructionis, concordantia, & regimine, nihil in præsentia: quoniam de his, & figuris constructionis, peculiarem faciemus tractatum, postquam Quartum librum absoluerimus.

Verba partim sunt personalia, partim impersonalia.

Exor=

Exorditur Nebrissensis quarti libri tractationem à uerbo, quoniã est totius orationis ueluti forma, sine qua oratio ipsa constare non posset: ideò eius finitionem ex tertio libro petamus necesse est, ne uerbi definitio ignorata audientium animis aliquid pariat perplexitatis. Est igitur uerbum, pars orationis declinabilis, cum modis & temporibus, sine casu, agendi uel patiendi significatiua. Pars orationis declinabilis, ut partes indeclinabiles excludantur. Cum modis & tēporibus, ut nomen, pronomen, & participium excipiantur: nam nomen & pronomen prorsus carent modis & temporibus: participium licet tempora sortiatur, illa tamen habet implicita. Sine casu, ad differentiã participij, quod per suos casus inflectitur. Agendi uel patiendi significatiua, nam uerbum aliquando actionem significat, ut amo: aliquando passionem, ut amor: aliquando sub una uoce utrunque complectitur, ut largior. Quæ definitio de uerbis adiectiuis regularibus, nõ de substantiuis, aut irregularibus intelligi debet. Partitur igitur Antonius uerba in personalia, & impersonalia. Personalia sunt, quorum tempora per numeros & personas certas explicantur, ut amo. 45. Impersonalia, quorum tempora certis numeris, certisq; personis carent, ut pudet. Sed uerbi impersonalis consideratione in alium locum reiecta, de personalibus differit, quæ à persona, & non à numero nomen acceperunt, quia persona numero nobilior est: cum actio uel passio quæ per uerba personalia significatur, non numero, sed personæ agentis uel

patienti inhæreat.

Personalia rursus in quinque genera diuiduntur.

Quæ rursus in quinque genera distribuit, actiuum, passiuum, neutrum, deponens, commune. Quæ partim terminatione, partim significatione, partim constructione discernuntur. Nam quemadmodum genus in nomine est qualitas quædã, qua genus masculinum à fœminino distinguitur, & neutrum ab utroque: ita genus in uerbo est qualitas, qua uerbũ actiuum à passiuo, passiuum à neutro, & reliquis generibus uerborum, tum uoce, tum significatione, tum constructione secernitur. Colligitur autem horum quinque generum numerus in hunc modum. Aut uerbum desinit in .o. aut in .or. Si in .o. aut est actiuum aut neutrum, ut diligo, seruió. Si in .or. aut solam passionem significat, & est passiuum uerbũ, ut diligor: aut solam actionem, & est deponens, ut obliuiscor: aut actionem & passionem simul, & est commune, ut ueneror, interpretor. De his igitur ordine ipso, quo distributa sunt, qua possimus perspicuitate differemus.

De uerbo actiuo.

Actiuum uerbum est illud, quod desinit in o. & habet passiuum in .or. & exigit ante se nominatiuum in persona agenti uel facienti, & accusatiuum in persona patienti. Explicemus singulas partes huius definitionis. Desinit in .o. ad differentiam

uerborum passiuorum, deponētium, & communiū,
 quæ desinūt in. or. ut legor, recordor, experior. Et
 habet passiuum in. or. ad differentiam uerbi neu-
 trius ea uoce carentis. Et exigit ante se nominati-
 uum: hoc commune est uerbis omnibus personali-
 bus in modis finitis, ut nominatiuū exigant ante se
 (dixi in modis finitis, nam infinitiuus modus exigit
 ante se accusatiuum in uoce actiua loco personę a-
 gentis, in passiuua uerò, patientis.) In persona agen-
 ti uel facienti: hoc propriū est uerbi actiui, uel neu-
 trius actionem significantis, & deponentis. Nam re-
 liqua uerborum genera possunt etiam passionem
 significare, exiguntq; ante se nominatiuum pro
 persona patienti, ut exulo, criminor. Aliquando
 loco nominatiui orationem exigit, ut assiduas ad
 Deum fundere preces diuinam mitigat indi-
 gnationem. Quod uerò dixit, in persona agenti uel
 facienti, non sine ratione adiectum est. Nam diffe-
 rentia illa inter agere & facere, nō à Philosophis
 solum sed ab studiosis etiam linguę Latinę obser-
 uatur: ut facere sit rerum in materiam exteriorē
 transeuntium, ut feci domum, feci imaginem:
 agere sit rerum immanentium, ut ago fortiter, ago
 prudēter. Eritigitur (si his uocibus rigidè utamur)
 persona faciens, quæ opus corpore exercet, agens
 uerò quæ animo: uerūm communiori uocabulo per-
 sona agens ab authoribus appellari solet. Et accu-
 satiuum in persona patienti, ut mater tenerrimè fi-
 lios amat: uel orationem pro accusatiuo, ut honorū
 tria esse genera nullus sanæ mentis ignorat.

Hęc definitio traditur de uerbis integris & regularibus, non autem de defectiuis aut irregularibus, inter quæ reperiens quædam, quæ exeunt in. o. & non in. or. ut audeo, uolo, facio, do, quæ in uoce passiuâ non habent, audeor, uolor, facior, dor. Alia uerò deprehendes, quæ utrâq; uoce carent, & nec uocem actiuam in. o. neque passiuam in. or. habent, ut odi, noui, cœpi, memini. Quæ omnia uerba, licet mutila sint, & suis temporibus orbata, inter actiua tamen numeranda sunt, quandoquidem cum accusatiuo construuntur. Sunt enim quædam uerba actiua uoce tantum, ut uapulo: alia significatione tantum, ut sequor: alia uoce & significatione simul, ut amo: alia postremò significatione & constructione, ut superiora illa, odi, memini, noui.

Eius complures sunt species.

Actiuum uerbum in sex species diuiditur (siue formas, siue classes, siue ordines, siue gradus malis appellare. (Neque existimes hîc speciem ab Antonio accipi more Dialectico pro ea, quæ prædicatur de pluribus numero differentibus, ut homo, leo: sed pro collectione uerborum eandem habentium constructionem, & ab alijs adeò diuersam, ut hoc solo nomine à reliquarum classium uerbis differant. Nam licet uerba actiua omnia in hoc conueniant, ut à fronte ex æquo nominatiuum requirant agentis, à tergo accusatiuum patientis, quia tamen alios atque alios ulteriores casus præter accusatiuum accipiunt, propterea in diuersas species distrahuntur: & quia sex modis à ter-

go constructa reperiuntur, ideò in sex species passim distribui solent. Quæ accusatiuo tantum contenta sunt, primam constituunt speciem. Quæ præter accusatiuum, genitiuum uel ablatiuum desiderant, secundam. Quæ datiuum, tertiam. Quæ alterum accusatiuum, quartam. Quæ ablatiuum sine præpositione, quintam. Quæ cum præpositione. A, uel, AB, sextam: quas sigillatim percurremus.

De prima classe verborum Actiuorum.

Verba huius speciei cum accusatiuo tantum construuntur, siue accusatiuus ille rem significet, ut diligo res honestas, siue personam, ut amo te. Quòd si uerba huius speciei præter accusatiuum alios casus regant, ad alias species migrabunt, Terentijs in Phormione, Neq; quomodo uxorem amittam à me inuenio, neq; uti retineam, scio: ubi amitto, quod est primæ speciei, efficitur sextæ. Item si uerba sequentiũ classis, casibus, quos post accusatiuum regunt, priuentur, efficiuntur huius speciei: ut hominis negligentiam accuso, suasi utilia, doceo artes liberales, satiaui animum, omnia tua negotia libens suscipio. Si uerò cum nullo casu construuntur, fient absoluta, ut adolescens affectu quodam cæco et immoderato amat. Aliquãdo hæc uerba duos accusatiuos recipiunt, si ad eandem rem pertineant, ut facio te arbitrum. Verba tamen quartæ speciei duos accusatiuos habent pro diuersis rebus acceptos, ut doceo te Grammaticam: aut per figuram Appositionem, ut uerso Ciceronem Romanæ eloquentiæ parentem: aut per Enallagen appellatiui pro adiectiuo, ut præsta te uirum, id est fortè:

aut deniq; præpositione interiecta, quorum alter à præpositione, alter à uerbo regatur. Liuius, Ibærum copias traiecit.

De casibus communibus.

Illud prætereà notandum est, uerba huius speciei, quemadmodom & reliqua, præter accusatiuū, quæ sua natura exigunt, posse etiã recipere casus, quos Grāmatici communes siue generales appellant, qui eò dicti sunt cōmunes, quòd speciem priuatam non constituent, sed ab omnibus uerbis cuiusuis generis, cuiusuis speciei, cuiusuis naturæ regi possint. Sunt autem septuplices, Datiuus damni aut cōmodi, quæ per accusatiuum media præpositione In uel Ad interpretari solemus, ut tibi soli sapis, id est, in tuam uel ad tuam utilitatem. Terentius in Adelphis, Si quid peccat Demea, mihi peccat, id est in meum uel ad meum detrimentum. Genitiuus æstimationis, ut pluris facio famam quàm pecuniã. Ablatiuus pretij ut hic patriam pecunia prodidit. Effectiuus instrumenti, ut nutrix infantē lacte alit. Accusatiuus uel Ablatiuus temporis uel spatij, ut studui Grammaticæ quatuor annos uel annis, laxaui domum uiginti passus uel passibus. Casus cum præpositione, ut iaceo ante pedes, doceo in gymnasio. Postremò urbiū & oppidorum propria, licèt aduerbialiter ponantur in oratione, post quoduis uerbum succedere citra præpositionem possunt, ut sum Romæ, eo Romanam, uenio Roma, transiui Roma.

Huius speciei uerba adcò uaria sunt, ut in certū numerum colligi non possint. In hoc tamen uerbo Ca-

pio, illa proprietas notanda est (ut author est Val-
la lib. 6. Elegant. cap. 3.) habere scilicet reciprocum
quendam usum, cum dictionibus præsertim ad de-
lectationem pertinentibus: ut idem sit cepi uolupta-
tem, & uoluptas cepit me: cepi delectationem, &
delectatio cepit me: sed usitatius captus sum delecta-
tione. Notabis præterea, idem uerbum quando si-
gnificat continere, id suo iure exigere, ut locus qui
continet, ponatur in nominatiuo, res quæ contine-
tur, in accusatiuo: ut ærarium uix tantam pecuniam
capiet, non è conuerso. Cicero oratione secunda de
lege Agraria, Vix iam uidetur locus esse, qui tantos
aceruos pecuniæ capiat.

De secunda classe actiuorum.

Verba huius speciei præter accusatiuum patien-
tem, petunt etiam à tergo genitiuum uel ablatiuum
ut accuso te homicidij uel homicidio. Genitiuus ta-
men est proprius huius speciei: nam ablatiuus sine
præpositione reducitur ad quintam: si uerò sit cum
præpositione, ad sextam. Propria autem huius or-
dinis uerba quincuplicia sunt, implendi, accusandi,
damnandi, emendi, æstimandi. Cum uerbis uacuandi,
defendendi siue purgandi, absoluendi, uendendi, quæ
sunt superioribus contraria: nam contrariorum
eadem solet esse disciplina & præceptio. De qui-
bus omnibus gradatim est nobis differendum, ut tan-
tam rerum confusionem, quæ in hanc speciem à qui-
busdam intrudi solent, ad certam methodum redi-
gamus.

De uerbis implendi.

Verba

Verba implendi qualia sunt, impleo, repleo, com-
pleo, refertio, post accusatiuum, genitiuum uel abla-
tiuũ sine præpositione postulant: ut impleui nauim
frumento, refersi apothecam uino. Notat tamẽ Lau-
rentius Valla lib. 3. cap. 33. addendam esse aliquãdo
necessariò præpositionem, DE. Quando scilicet abla-
tiuus ille generalitatem, seu rerum diuersitatem si-
gnificat, ut Impleui nauim de omni genere frumẽti,
refersi apothecam de uaria natura uinorum: neque
enim sic loqui liceret, Impleui omni genere frumen-
ti, & refersi uaria natura uinorum. Cuius rei eam
esse causam existimo, ne sensus orationũ absurdus
& ineptus reddatur. Quid enim aliud significaret
impleui nauim omni genere frumenti, & apothecã
uaria natura uinorum: quã me omni totius orbis
frumento nauim impleſſe, & in apothecam omnia
uina ex omnibus mundi regionibus cõportata infu-
disse? Quod quantum cum ueritate pugnet, ipse ui-
deris. Additur igitur præpositio, DE, ut generalitas
illa, siue rerum diuersitas aliquãtũ restringatur.
Cuius præceptionis Cicero lib. 1. de Orato. nobis e-
tiã author est, Quærebat (inquit) cur de proœmijs,
& de epilogis, & de huiusmodi nugis referti essent
eorum libri. Hic nequaquã licuisset sine præposi-
tione loqui: nõ enim libri illi referti sunt proœmijs
& epilogis, sed præceptis proœmiorum & epilogo-
rum. Sicut in superioribus, non est nauis impleta o-
mni genere frumenti, sed frumento omnis generis:
neque apotheca referta omni natura uini, sed uinõ
omnis nature.

Hinc

Hinc colliges, in huiusmodi orationibus germanū sensum seruari posse, si cum præpositione loquaris aut in hunc modum. Impleui nauim frumento omnis generis, & apothecam uino omnis naturæ.

Nomina impletionem significantia, ut refertus, plenus, apud Ciceronem cum genitiuo frequentius constructa reperiuntur, quemadmodū implendi uerba cū ablatiuo. Cice. pro lege Manilia, Referto Prædonum mari. Idem actione. 7. in Verrem, Procedit in medium, uini, somni, stupri plenus.

De verbis Accusandi.

Verba accusandi, qualia sunt, accuso, ago, postulo, arcesso, insimulo, arguo, noto, alligo, astringo, post accusatiuū, cum genitiuo uel ablatiuo sine præpositione, aut cum ea construuntur: ut accuso te furti, furto, uel de furto. Neq; eorum opinio uera est, qui uitia speciatim dicta genitiuo tantū, generatim posita ablatiuo debere exprimi contendunt. Quasi sic loqui necessarium sit, Accuso te furti, sacrilegij, parricidij: non furto, sacrilegio, parricidio, quia furtum, sacrilegium, parricidiū crimina sint specialia. Item accuso te crimine, peccato, scelere: non criminis, peccati, sceleris, cū crimē, peccatum, scelus, nomina sint peccatorum generalia. Atqui hos Grammaticos falli, docet hic locus Ciceronis ad Atticū lib. 7. Damnaſſe enim sceleris hominē amicū Reipublicæ causa uideretur. Itē ille pro Rabirio perduellionis reo, An non intelligis, primū quos homines, & quales uiros mortuos summi sceleris arguas? Quibus locis nomina incerta peccatorum ponuntur in genitiuo.

in genitiuo. Nomina autē peccatorū certa & specia-
lia locari posse in ablatiuo, testis est Plautus, Ita eū
furto alligat. Itē Plinius naturalis historię li. 18. Ne
cari iubebāt grauius, quā homicidio conuictum.

Sunt tamē certa nomina, quę post huiusmodi uer-
ba, nō nisi in ablatiuo poni soleant cū prepositione,
uel sine ea, repudiato prorsus genitiuo: quia sic do-
ctorū hominū usu & cōsuetudine receptū est. Qua-
lia sunt huiusmodi partitiua, uter, uterq;, neuter, al-
teruter, alter, alius, ambo: quibus accedūt omnis, nul-
lus, & superlatiua plurimus, maximus, ut in sequēti-
bus exēplis uidere est. Vtro hūc hominē accusas? nō
utrius. Itē accusāsne hūc furti an sacrilegij, an de utro-
troq;, an neutro, an alterutro, an nullo, an altero, an
alio, an ambobus, an de omnibus, an maximo ex his?
Item de plurimis accusatus est, non plurimorum.

Notabis, cū uerbis accusandi hos genitiuos tanti,
quāti, pluris, maioris, & similes, posse recipere sub-
stantiuorū cōsortiū, ut quantæ pecunię condemna-
sti? tantæ summæ damnaui, quantæ postulasti. Li-
uius Decadis quartæ lib. 8. ad finē, Sed nec tantum
redactum est, quantæ summæ damnatus fuerat.

Itē notabis, in uerbis ad accusationē crimēq; per-
tinentibus, tres illas solēnes Grāmaticæ regulas uio-
lari. Quo casu quæreris, eodē respōdere teneris, ut
accusas hunc furti, an sacrilegij? respōdebis, de utro-
que, aut de neutro. Exponēs & expositū debēt esse
in eodem casu: in eodem exemplo, de utroq; hoc est
furti, & sacrilegij: de neutro hoc est, neque fur-
ti, neque sacrilegij. Coniunctio copulatiua debet si-

miles

miles casus connectere, ut arguam te homicidij, & adulterij, & de plurimis alijs: nō dices plurimorū.

De verbis damnandi.

Verba damnandi eandem cum uerbis accusandi constructionem habent, nam aliquando construuntur cum genitiuo. Cicero in Rhetoricis ad Herennium, Maiores nostri si quando peccati mulierē dānabant. Aliquando cum ablatiuo sine præpositione. Idem in Verrinis, Ego hoc uno crimine illum condēnem, est necesse. Aliquando cum præpositione. Idem secunda Philippica, Cuius etiam familiares deui cōdēnati sunt. Sic etiā dicimus, dānare aliquē capitis, capite, siue de capite: repetūdarū, siue derepetūdis: ambitus, siue de ambitu. Idē iudiciū est de uerbis absoluēdi, ut absoluo te iniuriarū, uel de iniurijs.

De uerbis pretij.

Non desunt Grammatici, qui asserant, uerba pretij & æstimationis nō esse huius classis, sed primæ, quòd ablatiuus pretij, & genitiuus æstimationis sint casus communes, nulliq; uerborum generi denegentur. Ego tamen sic existimo in hoc ordine esse reponenda, & ablatiuum pretij, & genitiuum æstimationis cum reliquis uerborum generibus casus esse communes: uerbis uerò pretij, & æstimationis proprios esse, & peculiare, ac propterea priuatam cum his cōstituere speciem. Omnia igitur uerba pretium significātia, aut quorum actus pretio siue mercede efficitur, qualia sunt, emo, comparo, mercor, uendo, uenundo, distraho, loco, conduco, sto, consto, paciscor, doceo, ago, & si

Et si qua sunt alia similis horum significationis, regunt post se nomen, quod pretij rationē obtinet siue ualoris, in ablatiuo. Vergil. 6. AENEID. Vendidit hic auro patriam. Liuius, Multo sanguine ac uulneribus ea Pœnis uictoria stetit.

Exceptiones præcepti generalis.

Sunt tamen triplicia nomina adiectiua, quæ cum uerbis pretij iunguntur, diuersam sequuntur rationem: nam eorum quædam ponuntur in genitiuo, alia in ablatiuo, postremò alia neq; in genitiuo neq; in ablatiuo, sed sũt aduerbia, ut per ea cum uerbis pretij loquilliceat. Agamus de primis. Excipiuntur undecim nomina adiectiua, quæ si secum appellatiuum nomen adiunctum non habeant, in genitiuo poni semper solent. Sunt autẽ simplicia quatuor, tanti, quanti, pluris, minoris: composita septem, quantiuis, quantilibet, quanticunq;, quantidẽ, tantiuis, tantidẽ, tantilibet. Ut res tanti ualet, quanti uẽdi potest: itẽ quam rem ego pluris, tu minoris emisti, Et sic de reliquis. Hæc autem nomina adiectiua in genitiuis ponuntur substantiuè, atq; ita si illis adiungas appellatiuum nomen, quo pretium indicatur, orationem cõuerteres in ablatiuum, nam in genitiuis non admittũt in consortium nomina substantiua: neq; enim dices, Mercatus sum equum tanti pretij, sed tanto pretio: neq; minoris pretij, sed minori pretio. Excipitur tantidem, quod in ablatiuũ resolui nõ potest, quia duos casus tantum habet, tantundem, Et tantidem. Nec liceret sic resoluerẽ, Emi prædium tantidem, quanti tu, idest, tantodem pretio, sed sic, eodem pretio, aut
tanto

tanto eodem pretio: quam rationē sequitur quantidem, si in usu sit.

Sunt tamen in his genitiuis multa scitu dignissima, nā tāti & quāti & reliqui genitiui aliquādo ad pretium non referuntur, sed ad aliquid, quod magni pōderis sit & æstimationis: ut in eo uersu Ouidij, Vix Priamus tanti, totaq; Troia fuit. Et tunc licebit loqui per genitiuum cum nomine substantiuo: ut non est tanti pretij uestis, quāti tu ducis. Simili forma loquendi usus est Terentius in Andria, Videtur esse quantiuis pretij. Item Sallustius in Iugurtha, Existimate facta, an dicta pluris sint pretij. Aliquando tāti & quanti neq; ad pretium, neq; ad æstimationem referuntur, sed quantitatem, aut exclusionē important, & tunc non reguntur in genitiuo, sed utimur his uocibus tantum & quantum: ut tantū operæ posui in studijs, quantum necesse fuit.

Pluris itē & minoris, cum ablatiuo ex ui cōparationis construi possunt. Plinius. 35. Naturalis Historiæ, Neminem minoris docuit talento. Iunguntur etiam his ablatiuis, fide, spe, opinione, solito, dicto, æquo, iusto: ut pluris opinione librum emi, minoris solito mercatus sum librum. Asciscunt præterea sibi aduerbia illa, tantò, quantò, eò, quò: ut tantò pluris, quantò minoris: eò pluris, quò minoris. De genitiuo maioris nulla mentio, quia rarus est eius usus apud authores. Polus his undecim genitiuis addit duos alios, eris, & centussis, quòd legerit apud Columellā lib. 3. Que uulgus parui eris posse cōparari putat. Itē apud Marcum Varronē, Satyra de Edulijs, Pi-

storem qui norunt, uolunt emere millibus centū, te qui nouit, nemo cētusis. Tu uerò id, quod ab authoribus rarissimè usurpatum est, ne ad imitationē tibi proponas, sed loquere cum his nominibus per ablatiuum in hunc modum, Paruo ære, centussi, decussi: aut per pluralem, centusibus, decusibus.

De adiectiuis, quæ ponuntur in Ablatiuo.

Sunt secundo alia nomina adiectiua, quæ cū uerbis pretij ponuntur in ablatiuo, quibus addere appellatiuum, uel demere pro arbitrio possis: magno, maximo, paruo, minimo, multo, plurimo, paulo, pauco, nimio, immenso, duplo, triplo, uili, caro: ut magno uel paruo mercatus sum, uel magno uel paruo pretio mercatus sum. Terentius in Eunucho, Quid agas, nisi ut te redimas captū quān queas minimo? si nequeas paululo, at quanti queas, & ne te afflictes. Duobus tamē postremis, caro, & uili, addi appellatiua non solent: ut caro, aut uili emi: non caro, aut uili pretio.

De adiectiuis quæ fiunt aduerbia.

Sunt postremo quatuor cōparatiua, quæ neq; in genitiuo, neq; in ablatiuo, ut superiora, cum uerbis pretij ponuntur, sed loco eorū aduerbia ex se ipsis facta succedunt, carius, uilius, melius, peius: ut carius, aut uilius emi, non carioris, aut uilioris.

Tria obseruatione digna.

Tria supersunt annotanda, ne quicquam eorum prætermittamus, quæ necessaria sunt: uerbū scilicet ualeo, cum accusatiuo & ablatiuo cōstrui, ut hic liber ualet tres nūmos argēteos, uel tribus nummis argen-

argenteis. Et numerum, pondus, ac mensuram, in huiusmodi
 uerbis, uel accusatiuo cum prepositione In, uel ablati-
 uo cum prepositione Pro, notari. Cicero in Verrem,
 Quid ergo, in singulos sestertijs millibus danari ma-
 nultis? Idem pro Marco Foteio, Titurius Tolose qua-
 ternos denarios in singulas uini amphoras portorij
 nomine exegit. Rursus Idem in Verrē, Ipse pro triti-
 ci modijs singulis ternos ab aratoribus denarios ex-
 egit. Postremo notabis, in uerbis pretij quemadmodum
 in uerbis accusationis, tres illas regulas, quarum in su-
 perioribus meminimus, frangi, Quo casu quæreris:
 ut quanti emisti pileum? respondebis, quatuor argenteis
 nummis. Exponens et expositum debent. Et c. ut tanti, id
 est, tanto pretio. Cōiunctio copulatiua: emi equum centum
 aureis, et pluris. Quæ regula etiam cum no-
 minibus et pronomibus possessiuis uiolatur, do-
 mus materna et patris, domus mea et fratris: item
 in uerbis impersonalibus primi ordinis, ut mea in-
 terest atque discipulorum in humanioribus disciplinis
 diligenter elaborare.

De uerbis AEstimationis

Verba æstimandi, qualia sunt æstimo, curo, puto,
 facio, cōsulo, duco, pēdo, et habeo cōstruuntur cum ab-
 latiuo: ut æstimo centum aureis nummis, non facio asse. Ta-
 mē cum superioribus adiectiuis, tantus, quātus, plus, mi-
 nor et reliquis, cōstruuntur cum genitiuo: ut tanti facio,
 quāti tu, pluris aut minoris facio, quā tu. Et præ-
 ter hos, regunt etiam sequētes genitiuos, magni, ma-
 ximi, parui, minimi, multi, plurimi, nauci, flocci,
 pili, teruncij, huius, nihili, æqui, boni: qui omnes

genitiui uerbis solum æstimationis iunguntur. Ut parui siue magni pendo, flocci facio, nauci facio, ne teruncij quidem, aut huius facio. In tribus tamẽ postremis genitiuis nihili, æqui, & boni notabis, licere scilicet aliquando loqui per ablatiuum nihilo cũ præpositione Pro, satis ex more Ciceronis, cum uerbis habeo, duco, puto, sum: ut pro nihilo habeo. Cicero pro domo sua, pro nihilo habenda est adoptio cõtra omne ius facta. Pro nihilo duco. Idẽ in Verrinis Pro nihilo ducere alios præ se. Pro nihilo puto. Idẽ pro Cecinna, Quæ cadere in hominem possunt, despicere, ac pro nihilo putare. Pro nihilo esse. Idem pro Marcello, Præterita uoluptas pro nihilo est. Persius cũ pendo usus est, prima Satyra, Ten' Cirratorum centũ dictata fuisse pro nihilo pendas? Æqui & boni, utimur cum uerbis facio & consulo: ut æqui boniq; fac siue consule adhortationem meam, id est in bonam partẽ accipe. Aliqui iungunt genitiuis superioribus genitiuum assis, ducti duabus autoritatibus: quarum prior est Vergilij in Priapo, Nõ assis faciunt, euntq; recta. Posterior Catulli, Omnes unius æstimemus assis. Verum per hoc nomẽ elegantius & politius multò loquimur per ablatiuũ, quàm per genitiuum: per reliqua uerò semper loquimur per genitiuũ. Sũt qui inter uerba huius classis numeret laudãdi & admonēdi uerba, quòd uideãt, ea aliquando cũ genitiuo, aliquando cũ ablatiuo cõstructa. Verum falluntur, nã uerba laudis, siue uituperationis sunt primæ speciei: uerba admonitionis, quartæ. Non nego ex uaria constructione solẽre uerba mu

are speciem, cæterum hæ sunt classes propriæ horum uerborum, & ex his ad alias migrare solent.

De tertia classe Actiuorum.

Verba tertiæ classis præter accusatiuum patientem, postulant datiuum acquisitiuum, in quo persona acquirens aliquid reponatur: ut do tibi pecunias: Unde à ueteribus Grammaticis, huius speciei uerba acquisitiua sunt appellata. Qui datiuus licet damnum, aut comodum uideatur significare, non regitur ab his uerbis ut casus communis, & generalis, sed ut proprius, & peculiaris, ut qui tertiam speciem constituit. Nō nego posse recipere casus generales, postquam eorum natura fuerit expleta, ut Prætor panes distribuit pauperibus propria manu in foro.

Nā (ut id semel præcipiamus, ne audientium capita crebra eiusdem præcepti repetitione obtundamus) casus generales nulli uerborum generi, cuiuscumque sint formæ aut nature, negari possunt. Hic idem datiuus, si per uocem passiuam conuertatur oratio, manere perpetuò debet, & nominatiuus in ablatiuum cum præpositione, A. uel. AB. conuerti debet, non in alterum datiuum, ut do tibi pecunias, pecuniæ dantur tibi à me: nō tibi mihi. Quod fieri solet ad euitandam Amphibologiam: nesciremus enim, uter datiuus esset persona agens. Verum cum similis ambiguitas in oratione nō fuerit, rectè nominatiuus conuerti potest in datiuum, ut cani porrigis ossa, ossa porriguntur tibi cani. Tunc enim nullus dubitat, datiuum tibi, agentem personam esse. Hæc sunt generalia huius classis præcepta, modo ad formas uerborum particulares descendamus.

De multiplicibus verbis Tertiæ classis.

Adeò multa sunt huius speciei uerba, ut certa de his regula tradi non possit. Cæterum percurramus præcipua. Sūt VERBA DANDI, ut do, dono, tribuo, trado. MITTENDI, ut mitto, scribo. IUBENDI, ut iubeo, impero, præcipio, mando. SVADENDI, cum cõpositis, ut suadeo, persuadeo, dissuadeo. PRÆPONENDI, postponendi, æquãditur præpono, præfero, posthabeo, postpono, æquo, adæquo, æquiparo. MVTVANDI, ut mutuo, loco cõduco. COMMITTENDI, ut cõmitto, cõmēdo, credo. Postremò uerba cum his præpositionibus, Ad, In, Ob, Sub, cõposita, ut adiungo, impono, offero, subijcio. In quibusdam tamen uerbis ex his, sunt aliqua animaduersione digna circa constructionē. Neq; enim animus est, uerborum differentias, & significationes uarias uocabulorum sigillatim percurrere, ne uidear (ut multi nostri temporis Grammatici in bonorum ingeniorum perniciem fecerunt) Laurentios, Calepinos, Perottos, linguæ Latinæ Thesauros, & reliqua dictionaria cõpilasse, & tot uerborum significationibus recensendis puerorum ingenia turpiter obruisse.

De uerbis dandi

Hoc uerbum do, præter naturalem constructionem accusatiui & datiuui, regere solet accusatiuum medijs illis præpositionibus, In, Ad, Inter. Vt Terentius, Hanc mihi in manum dat Item, literas tabellario ad aliquem dare. Item obsides inter se dare. Est, cùm post datiuum, ablatiuum regit cum his præpositionibus, A, uel Ab, De, In: nempe cùm aliquid da-

mus alicui ab aliquo. Plautus in Captiuis, Sequere me, uaticum ut dem à Trapezita tibi. Cicero ad Atticum lib. 7. Qui tantis de rebus huic mandata dederit. Plinius, Hoc etiam in mandatis dedit. Est, cum duos datiuos regit, quorum posterior per accusatiuum cum, In, uel Ad, exponitur: cum his uerbis potissimum do, uerto, duco, habeo, adscribo. Vt dare laudi, dare uitio, id est in laudē, uel in uitiū: idē de reliquis dicatur. De uerbis mittendi.

Hoc uerbum mitto, præter cōstructionē accusatiui, loco datiuui regit alterū accusatiuum cum Ad, ut mittere alicui literas, uel ad aliquem: scribere alicui, uel ad aliquem. Eandem naturam habent iungendi uerba, ut se sceleratis hominibus adiungere, uel ad sceleratos homines. Cicero in Philippicis, Cæsar se ad neminem adiunxit.

De uerbis Iubendi.

Iubeo cum accusatiuo olim construebatur. Plautus in Aulularia, aut si respexeris, donec ego te iussero. Itē Quintil. Pater me iussit. Solet etiam satis eleganter construi cum accusatiuo, quando significat legem promulgare, aut magistratum creare: ut legem iubere, consulem iubere. Cicero pro Cornelio, Populus Romanus legem iussit de ciuitate tribuenda. Idem in Philippicis, Cæsar ostēdit se priusquam proficisceretur, Dolabellam Consulē esse iussurum. Aliquando cōstruitur cum accusatiuo, & datiuo, & est huius speciei, ut iubeo tibi rem factu facilem. Aliquando cum duobus accusatiuis, & reducitur ad quartam. Cicero. 13. familiarium, Literæ,

nō quæ te aliquid iuberēt, sed cōmēdatitiæ. Si cū solo datiuo cōstruatur, efficitur neutrū secūdæ classis: ut malè res agitur cū inferiores superiorib⁹ iubēt

De verbis Aequandi.

AEquo, si significet æqualem esse, regit accusatiuum: ut rebus gestis Herculē æquare, id est, æquale esse Herculi. Si significet æqualem facere, accusatiuum & datiuum, & est huius classis: ut Alexandrū Herculi æquare, id est, æqualem Herculi facere.

De quarta classe Actiuorum.

Verba quartæ classis duplicē accusatiuū regunt, alterū quidē principalē ex ui transitionis, alterum min⁹ principalē ex natura uerbi: & accusatiuus principalis non constituit speciē, quum is sit omnibus uerbis actiuis communis, sed min⁹ principalis est proprius casus huius speciēi. Nā eā primū cōstituit: deinde facit, ut à reliquis classibus differat, ut doceo discipulos Grāmaticā. Ceterū hi duo accusatiui, quos hæc uerba exigunt, debēt pro diuersis rebus accipi: nā bene alia uerba regūt duos accusatiuos ad eandē rē pertinentes, siue pro eādē re acceptos, ut uoco te hominem, præsta te hominem.

Sed tria hīc notes oportet. Primū, quis dicatur accusatiuus principalis, quis min⁹ principalis. Deinde, quare hæc uerba dicantur significare transitionē uehementissimam. Postremò, quo pacto in his uerbis fiat conuersio uocis actiuæ in passiua.

Circa accusatiuum principalē & min⁹ principalem, duplex fuit quondam Grammaticorum opinio. Alij dixerunt, eum esse accusatiuum principalem,

cipalem, qui significaret personam: minus principalem, qui significaret rem. Sed decepti sunt, nam in hac oratione, Doceo psittacum uoces humanas: psittacum, accusatiuus principalis est, & personam non significat. Alij præceperunt, eum debere dici accusatiuum principalem, qui rem animatam significaret: minus principalem, qui rem inanimam. Hi etiã in similem errorem prolapsi sunt: nam in hac oratione, Induo truncos hostilia arma: truncos, accusatiuus principalis est, & rem animatam non significat. Erit igitur ex nostra sententiã accusatiuus principalis, in quem transit, & dirigitur actio uerbi, & rem significat recipientem: minus principalis, in quẽ actio uerbi non dirigitur, & rem significat receptam. Vt in hac oratione, Magister docet discipulos Grammaticam: docendi actio ad discipulos refertur, ac propterea, discipulos, erit accusatiuus principalis: Grammaticam, erit minus principalis, quia docendi actio ad Grammaticam nõ refertur, non enim magister Grammaticam instituere uult, sed discipulos.

Vt secundum expediãmus, notare oportet triplicem esse transitionem, uehementem scilicet, debilem, atque uehementissimam. Transitionem uehementẽ significant uerba actiua primi ordinis, quæ accusatiuum tantum regunt. Debilem uerò uerba neutra, quorum actus in accusatiuum non transit. Vehementissimam autem uerba quarti ordinis, propterea quòd eorum actus tanti sit uigoris, ut in duplicẽ accusatiuum transire ualeat. Hæc eò notare libuit,

ne ignotum esset scholasticis, quæ esset transitio uehementissima, quam hæc uerba significare dicuntur.

In conuersione autem uocis actiuæ in passiuam, quæ fit per hæc uerba, accusatiuus principalis mutatur in nominatiuum, & minus principalis manet: ut doceo te Grammaticam, tu doceris à me Grammaticam. In uerbis uerò petendi seu orandi, uterq; accusatiuus mutari potest. Verùm si mutetur principalis, minus principalis manet eodem pacto, quo erat in actiua: ut miseri orant principes ueniam, principes orantur à miseris ueniam. Sed si mutetur minus principalis, accusatiuus principalis uertetur in ablatiuum cum præpositione Ex, ut uenia oratur à miseris ex principibus, quæ uox passiuæ uerbis sextæ speciei tribui solet.

De multiplicibus uerbis quartæ classis.

Quincuplicia sunt uerba huius speciei: DOCENDI, seu dedocendi, ut doceo, dedoceo: MONENDI, ut moneo, admoneo: ORANDI, seu interrogandi, ut oro, rogo, interrogo: PETENDI, ut peto, flagito, postulo, posco. INDVENDI siue calciandi cum contrarijs, ut induo, uestio, cingo, calcio, exuo, expolio, excalcio.

De uerbis docendi.

Doceo conuincitur cum duobus accusatiuis, & est quarti ordinis. Valerius Maximus lib. 6. Dionysius propter inopiam, literas puerulos Corinthi docuit. Aliquando conuincitur cum ablatiuo media præpositione De, efficiturq; sexti: non tantum quã

do

do significat certiore[m] facere, sed quando refertur ad doctrinam. De priore significatione Cicero pro Sexto Roscio, vsque adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet quam de his rebus Syllam doceri. De posteriore, Idem pro domo sua, Quid est enim aut tam arrogans, quam de religione, de rebus diuinis, ceremonijs sacris, Pontificum collegium docere conari? Aufertur aliquando prepositio, De. Cicero in Bruto, Homo & Græcis doctus literis, & Latinis. Quinque tamen uerba sunt docendi, quæ post accusatiuum principalem, cum ablatiuo potius sine præpositione, quam cum altero accusatiuo minus principali constitui gaudet: imbuo, instituo, instruo, informo, erudio. Vt magni refert quibus artibus, & quibus moribus puerorum animos imbueamus: quæ oratio per reliqua uerba simili constructione uariari poterit. Erudio tamen aliquando duos sibi adiungit accusatiuos, quæ constructio non adeo frequens est apud Oratores. Papinius libro decimo Thebaid. Quæ te leges, præceptaq; fortia belli erudit.

De uerbis monendi.

MONEO siue admoneo, cum duobus accusatiuis est huius speciei. Sallustius in Iugurtha, Eam re locus nos admonuit. Aliquando accusatiuum minus principalem, in genitiuum uel ablatiuum conuertunt authores: & ad secundam uel sextam classem huius modi uerba reducuntur. De genitiuo idem Sallustius in Iugurtha, Sed quoniam tanti uiri tempus admonuit. De ablatiuo Cicero libro quarto Episto.

Putat

Putavi ea de re te esse admonendum.

De verbis orandi seu interrogandi.

Oro & interrogo cum duobus accusatiuis, sunt huius speciei, ut oro te rem honestam, item interrogas me quæstionem arduam: quæ fiunt etiam actiua sextæ, ut oro à te rem honestam, interrogas à me quæstionem arduam. Quibus iunge petendi uerba, quæ cum duobus accusatiuis, & cum accusatiuo & ablatiuo construuntur: ut te ueritatem exigant, uel à te, peto te rem satis facilem uel à te. Item peto post accusatiuū habet datiuum, ut militibus missio- nē petere. Si significet percutere, est quintæ: ut pe- to te saxo.

De verbis induendi.

Verba uestiendi cum duobus accusatiuis, sunt hu- ius classis: cum accusatiuo & datiuo, tertie: cum ac- cusatiuo & ablatiuo sine præpositione, quintæ. Ut induo te tunicam, induo tibi tunicam, induo te tu- nica.

De celo, & consulo.

Celo quando sine diphthongo scribitur, signifi- cat tegere siue occultare, & aliquādo cum duobus accusatiuis construitur. Cicero lib. 2. Epistolarum, Non enim te celauī sermonem. Aliquādo cum accu- satiui & ablatiuo cum, De. Idē. 5. Epistola. Debes existimare te maximis de rebus à fratre esse ceta- tum. Postremò cum accusatiuo & datiuo, Terētius in Phormione, Si hoc celetur patri, in metu sum. At que ita ex uaria constructione uarias sortitur spe- cies.

Consu

Consulo pro uaria significatione uariam habet constructionem, uarias etiam species. Si significet petere consilium, exigit simplicem accusatiuum, & est primæ. Cicero actione. 2. in Verrem, Iam uos cōsulo iudices, quid mihi faciendum putetis. Aliquādo duplicem, & est quartæ. Plautus in Menechmis, Iabo, & consulam hanc rem amicos, quid faciendum censeant. Aliquando accusatiuum cum ablatiuo & præpositione, De: & est sextæ, ut consulere de salute medicum. Si significet providere, construitur cum datiuo, & est neutrum secundæ, & ex uarijs datiujs uariatur eleganter oratio, ut consulere Reipublicæ, honori, famæ, existimationi, dignitati, saluti, tempori, paci, id est, habere rationem siue respectum. Si iungatur his genitiuis, boni, & mali, significat in bonam, aut in malam partem accipere siue interpretari, & est secundæ: ut laborem alicuius, boni, uel mali consulere. Si significet statuere, post accusatiuum exigit alterum, cum In. Terentius in Heautontimo. Pessimè isthuc in te, atque in illum consulis, id est statuis. Si significet consultare, ponitur absolute, nec regit casum, nisi interiecta præpositione, In: ut consulere in longitudinem, id est consultare in posterum: in commune siue in publicum consulere, id est, de publica utilitate & commodo consultare.

De quinta classe Actiuorum.

Verba huius speciei, post accusatiuum desiderant ablatiuum sine præpositione, uel effectiuum, ut ego donabo te corona laurea. Cuius rei gratia uerba huius

huius classis appellari solent effectiua, quia post accusatiuum, effectiuum regunt, qui speciem hanc constituit. Ac licet effectiuus sit casus generalis: hic tamen proprius est, quia sine illo natura horum uerborum non absolueretur. Post hunc tamen, & aliarum effectiuum recipere possunt ex ui instrumenti: ut latro uiatorem uita priuauit insidijs. Hic tamen unum notes necesse est, ablatiuum sine prepositione à Nebrissensi dici effectiuum siue septimum casum, siue instrumentum significet siue non, siue à nomine regatur, siue à uerbo. Et licet reclamet Priscianus, septimus hic casus ponendus est, qui licet cū ablatiuo in uoce conueniat, dissidet tamen significatione: nam ablatiuus separationem significat, effectiuus instrumentum. Item ablatiuus prepositionem, uel expressam uel subintellectam semper habet, effectiuus nunquam similem prepositionem recipit.

De multiplicibus uerbis Quintæ classis.

Sexcuplicia sunt uerba huius speciei, DONANDI, ut dono, afficio: PRIVANDI, ut priuo, orbo, uideo, defraudo: ONERANDI, seu leuandi, ut onero, exonero, leuo: MUTANDI, ut muto: SATIANDI, ut satio, saturo: PERCVTIENDI, ut peto, percutio.

Donandi uerba.

Dono si significet gratis dare, construitur post accusatiuum cum datiuo, & est tertiæ classis, ut dono tibi uestes. Si significet dare premij aut beneuolentiæ gratiã, post accusatiuum, regit ablatiuum sine prepositione, & est huius speciei: ut donabo te

corona

corona laurea, in premium scilicet meritorum. Naturam huius uerbi sequuntur etiam illa, spargo, sterno, augeo, cumulo, impertio. Quæ omnia reciproca quandam constructionem habent, ut sparsi corpori aquam, uel corpus aqua: stravi equo phaleras, uel equum phaleris: auxi siue cumulaui tibi rem familiarem, uel te re familiari: impertio tibi salutem, uel te salute. Quod uerbum datiuum etiam regit cum ablatiuo & De. Cicero. 2. Officio. Sæpe idoneis hominibus indigentibus de re familiari impertiendum est. Hoc idem uerbum eadem significatione & constructione efficitur deponens. Terentius in Adelphis, Sed cesso heram hoc malo impertiri? Cicero pro Archia, Multis aliqua arte præditis gratuito ciuitatem impertiebantur. Afficio ex ablatiuo sibi adiuncto accipit significationem, ut afficio te molestia, iniuria, lætitia, uoluptate.

Satiandi.

Satio ad omnes sensus pertinet, ut animum spectaculis satiaui: saturo ad solū gustū, ut saturabo te pane. De uerbo peto in quarta satis fusè disputauimus.

De sexta classe actiuorum.

Verba sextæ speciei requirunt post accusatiuum, ablatiuum, cū illis sex præpositionibus, A, AB, ABS, De, E, ex. Verū tres præpositiones priores, ablatiuis frequentius iunguntur. Differunt tamen, nam A iungitur dictionibus à consona inceptis, ut à Petro: Ab dictionibus inceptis à uocali, ut ab Alfonso, & quibusdam consonantibus, ab Ioue, ab Rege, ab lege, iungitur etiam licet rarò & tribus alijs,

alijs, ab senatu, ab Decio, ab natura. Abs iungitur dictionibus inceptis à, T, &, Q. ut abs te, abs Tito. Terentius, Abs quivis homine beneficium accipere gratum est. Verba huius classis uocantur separatiua, quia separationem quãdam significant, quæ per ablatiuum importari solet. Hic autem ablatiuus cū præpositione, licet casus sit cõmunis & generalis, huius tamen classis proprius est: nam & speciem cõstituit, & à reliquis distare facit.

Notabis, per passiuam personam agentem in datiuum, & non in ablatiuum debere conuersti, uitanda Amphibologiæ gratia: ut literæ acceptæ fuerunt mihi à te, non à me à te, nescires enim uter ablatiuus esset persona agens. Aut ablatiuus uerbi uertatur in ablatiuum cum præpositione, Ex: ut literæ acceptæ fuerunt à me ex te. Per hæc igitur uerba quãdo non fuerit ambiguitas in oratione, rectè persona agēs ponetur in ablatiuo, ut in hoc exemplo, Cicero eripuit Rempublicam Romanam à faucibus Catilinæ: bene sic conuertes in passiuam, Respublica Romana erepta fuit à Cicerone à faucibus Catilinæ.

De multiplicibus uerbis Sextæ classis.

Quincuplicia sunt uerba in hanc classem cadentia. **A B S T I N E N D I**, ut abstineo, contineo: **A V D I E N D I**, ut audio, disco, intelligo: **A C C I P I E N D I**, ut accipio, suscipio: **A M O V E N D I**, ut amoueo, aufero, auerto: **E R I P I E N D I**, seu liberandi, ut eripio, libero,
Abstinendi uerba.

Absti-

Abstineo & contineo differunt, teste Laurentio lib. 4. ca. 41. Nam abstinemus ab alienis, nulli vim inferentes, nihil cuiquam eripientes, ut abstineo me ab iniurijs. Continemus nos à proprijs, ut contineo me à uoluptatibus. Hæc fiunt quintæ, si demas præpositionem. Iustinus, Contenti uictoria, imperio abstinebant. Aliquando ex idiomatis Græci imitatione construuntur cum genitiuo. Horatius lib. 3. Car. Abstineto irarum, calidæq; rixæ, Aliquando loco ablatiui cum præpositione, datiuum habent. Plautus, Abstine isti hanc tu manum, id est ab ista.

Audiendi.

Audio aliquando significat, uocem alicuius animalis, siue alterius rei sonum auribus percipere, & cõstruitur cum accusatiuo, & est primæ speciei: ut attentè satis tuam orationem audiui. Si uerò referatur ad doctrinam, est sextæ, & construuntur cum ablatiui medijs his præpositionibus, A, uel. AB. DE. Ex, E: ut audiui à patre meo, de patre, ex patre, è patre, Idem significare inueniet, qui bonos libros euoluerit. Firmemus id authoritatibus. Audiui à, uel ab. Cicero de Senectute, Sæpe à maioribus natu, audiui. Audiui, De. Cicero. I. Officio. Audiui hoc de parente meo puer. Audiui, E. Idem. I. de Finibus, At etiam Athenis, ut è patre audiebam. Audiui, Ex. Idem actio. 3. in Verrem. Multos ex te uiros primarios audisse. Aliquando significat obedire, & fit neutrũ secundæ, sed tunc loquimur per participium præsentis, & datiuum dicto: ut audiens dicto. Cicero Actio. 6. in Verrem, Quæsiui an misisset, respondit

D id,

id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse Prætori. Idem Philippica. 7. Et dicto audiens esset huic ordini. Quibus exemplis docemur, hoc participium audiens, duos datiuos interdum admittere, aliquando tamen alter datiuus in genitiuum mutatur. Liuius lib. 1. ab urbe condita, Interim Seruij Tullij iubere populum dicto audientem esse. Rursus secundi belli Punici lib. 9. Prætoris dicto audiens nõ esset Scipio. In quo loquendi genere utimur etiam hoc uerbo pareo, ut paruit dicto. Postremò iungitur his duobus aduerbijs bene & malè, & fit neutrum absolutum, significatq; bonum aut malũ rumorem colligere. Cicero ad Atticum lib. 6. Hanc nonnulli amici Appij ridiculè interpretantur, qui me idcirco putent bene audire uelle, ut ille malè audiat.

Eripiendi.

Eripio quoties habet cum accusatiuo ablatiuum cum præpositione, A, uel, Ab, siue, Abs, plerunque in bonam partem capitur, ut eripuisti me à periculo: interdum in malã, ut eripuisti à me filiam. Quoties cum accusatiuo habet datiuum, ferè in malam partem accipitur, ut eripuisti mihi omnes bene uiuendi facultates.

De septima classe Actiuorum.

Multi Grammatici inconsultè satis ac sine iudicio septimam classem uerbis actiuis addunt: quam faciunt ex uerbis iubendi, persuadendi, bene aut malè dicendi, quæ pro persona patienti datiuum habent: ut iubeo tibi, persuadeo tibi, maledico, aut benedico tibi, item interdico tibi aqua & igni. Verum
qui

qui eam addunt, animadvertant necesse est, ut à sua sententia discedant, eiusmodi uerba duplicem habere naturam, transitiuam, & acquisitiuam: illa accusatiuum posteriorem, hac datiuum exposcere: illa actiua esse, hac neutra secundi ordinis. Si ergo hæc uerba cum accusatiuo construuntur & datiuo, sunt actiua tertij ordinis: si cum solo datiuo, sunt neutra secundi. Non est igitur opus nouã classem fingere pro arbitrato: nam si ex uaria uerborum cõstructione species uellemus multiplicare, tot efficeremus, ut in certum numerũ & terminum redigere non possemus.

De uerbis Passiuis.

Post uerba actiua, passiuum uerbum proximum locum tenet, quia ab illis originem trahit: propterea à secundo loco de passiuis disserit Antonius. Et quoniam hæc materia latissimè uidetur patère, ne quisquam nos confusionis, aut obscuritatis iure optimo notare possit, in tria membra partiamur, in uerba scilicet passiuua, uocatiua, & reciproca. De passiuis primùm disputabimus, & eorum tractatio tribus illis articulis concludetur, quid sit uerbum passiuum, in quot species spargatur, & quo pacto orationes ex uoce actiua in passiuam conuertantur.

Quid sit uerbum Passiuum.

Quemadmodum uerbum actiuum ab agendo deducitur, non quòd agat, sed quòd personam agentem demonstret, cum qua in numero & persona conueniat: ita passiuum à patiando dictum est, non

quòd in significando patiatur, sed quòd à fronte re-
ctum personæ patientis exigat, cum quo in numero
& persona concordet. Et ne ignores de quo uerbo
passiuo tradi debeat diffinitio, notes oportet tri-
plex esse uerbum passiuum: uoce tantum, significa-
tione tantum, uoce & significatione simul. Uoce tan-
tum, Quod habet uocem passiuam, & significatio-
nem actiuam, cuius generis sunt uerba deponentia,
ut loquor, obliuiscor. Significatione tantum, Quod
habet significationem passiuam, & uocem actiuam,
cuiusmodi sunt uerba neutra tertie, & quartæ clas-
sis, ut frigeo, exulo. Uoce & significatione simul,
Quod habet uocem passiuam cū significatione pas-
siua, ut amor, diligor: & tale uerbum dicitur
passiuum passiuæ generis, & de hoc erit sermo in
definitione.

Est igitur uerbū passiuum, Quod desinit in Or,
& habet actiuum in O: & exigit ante se nominati-
uum pro persona patienti: & ablatiuum cum præ-
positione, A, uel, AB, uel datiuum pro persona agē-
ti uel facienti. Præsentem diffinitionem expona-
mus. Desinit in, Or, ad differentiam actiuorum, &
neutrorum, quæ terminantur in O. Et habet acti-
uum in, O, ut seiungatur à communibus & depo-
nentibus, quæ ea uoce prorsus carent. Et exigit an-
te se nominatiuum pro persona patiēti: ut differat
ab actiuis, & neutris actionem significantibus, quæ
regunt ante se nominatiuum pro persona agenti. In-
tellige eam partem diffinitionis in suis modis finitis,
nā in infinito diuersam habet constructionē, quæ ad-

modum & reliqua uerborū genera, ut inferius patebit. Aduerte etiam, uerba passiuā à fronte regere nominatiuum patientem, uel aliquid loco nominatiui. Verg. 1. AENEID. Cur dextram iungere dextrę non datur? Et ablatiuum cum præpositione, A, uel, Ab, pro persona agenti uel facienti: ut distinguatur à reliquis uerbis, quę casus posteriores habent loco personę patientis. Notabis personam agentē aliquando poni in ablatiuo cum præpositione, A, uel, Ab: ut filij à parentibus diliguntur. Aliquando sine præpositione quando significat rem inanimen, ut animus fractus uoluptate: cupiditate: non à uoluptate, & à cupiditate. Aliquādo in datiuo. Verg. 1. AENEID. Nec cernitur ulli, id est, ab ullo. Interdū in accusatiuo medijs præpositionibus, per, apud, inter. De, per, Cicero pro domo sua, Quis meminisset eū bene de Republica meritū, nisi & ab improbis expulsus esset, & per bonos restitutus? id est, à bonis. De apud, Tacitus lib. 1. Augustus apud prudentes uitę eius uariè extollebatur, arguebaturq; id est à prudentibus. De inter, Cicero pro Sestio, Iudicium inter sicarios committitur, id est à sicarijs. Aliquando neque in datiuo, neque in ablatiuo poni potest, ne in Amphibologiam incidamus, ut in uerbis actiuis tertię & sextę classis fuit à me superius annotatum.

Quæritur hac in parte, Vtrum uerbum passiuum regere possit accusatiuum? Respondeo, ex natura sua regere non posse, sed bene figuratè: idq; uideo contingere potissimum quatuor de causis.

Prima, per Synecdochen. Verg. I. AEn. Exple-
mentem nequit. Secunda, per transumptionem, quā
do uerbum passiuum pro actiuo ponitur. Horat. in
Arte Poëtica, Qui purgor bilem, id est, purgando
expello bilem. Tertia, quando componitur cum præ-
positione, quæ sua natura regit accusatiuū, ut trañ-
cior flumen. Quarta, quando descendit à uerbis acti-
uis quarti ordinis, ut doceor Grammaticam. His cau-
sis exceptis, nunquam uerbum passiuum reget ac-
cusatiuum.

Eius tot sunt species.

Spargitur uerbum passiuum in sex species, quæ
admodum & actiuum, à quo generatur. Prima con-
struitur à tergo cum ablatiuo & præpositione, A,
uel Ab: uel cum datiuo pro persona agēti: ut Deus
amatur à me uel mihi. Secunda post ablatiuum uel
datiuum, construitur cum genitiuo uel ablatiuo: ut
granarium impletur à me frumenti uel frumento.
Tertia post ablatiuum uel datiuum, cum datiuo: ut
pecuniæ dantur tibi à me. Quarta post ablatiuum
uel datiuum, cū accusatiuo: ut tu doceris à me Grā-
maticam. Quinta post ablatiuum uel datiuum, cum
ablatiuo sine præpositione: ut tu donaris à me coro-
na laurea. Sexta post ablatiuū uel datiuum, cū abla-
tiuo & præpositione, Ex: ut Grammatica auditur
à me ex te.

Sed animaduertendum est, quòd cū mu-
tamus uerbum actiuum in passiuum.

Ex superioribus classibus uerborum passiuorū
præcipit Antonius, casus illos qui in oratione ponū-
tur

tur

tur post accusatiuum principalem, nunquam mutari, sed inuariatos perpetuò manere. Absoluamus igitur tertium, quod de uerbis passiuis reliquũ est, quo pacto scilicet fiat orationum conuersio ex uoce actiua in passiuam. Quod ut clariùs præcipiamus, notemus oportet, quædam esse uerba, quæ nulla ratione ex passiuâ uoce in actiuam conuerti possunt: qualia sunt quæ sequuntur, *linquor, consternor, creor, desideror, capior, condor, rumpor, afflor, inuehor, discrucior, findor, icor.* Vt *linquor* siue *consternor* animo, *creatus est Consul, multi milites in prælio desiderati sunt, uirgines Vestales à summo Pontifice capiebantur, conduntur Tybridis alueo, rumpor inuidia, afflatus fulmine, inuehor in malos, discrucior animi, findor animo, ictus fulmine.* Quædam tamẽ horũ in uoce actiua reperiuntur, sed rarò: & præceptiones de ijs quæ in plerisq; cõtinent, tradidit solent, nõ de ijs quæ tã sunt infrequẽtia, ut crebra authorũ lectio uix unũ aut alterũ exẽplũ suppeditare possit. Cicero Philippica. 14. *Quarta legio uictrix desiderat neminẽ.* Gellius. lib. 1. cap. 12, In libro Fabij pictoris, quæ uerba Pontificẽ maximũ dicere oporteat, cum uirginẽ capit, scriptum est. Et paulò inferiùs, *Quod optima lege fiat, ita te Amata capio.*

Sunt alia, quæ in certis quibusdam significationibus ex uoce actiua in passiuam conuerti nequeunt: qualia sunt, *pario, applico, æquiparo, succollo, maneo, occulo, lacto, fugio, abortio, fallit, præterit, fugit, leto, delecto, oblecto, fœnero, mutuo.* Nam eorum priora, uoce carent passiuâ: posteriora ue-

rò læto, delecto & reliqua, significatione carēt passiuā, nam fiunt in uoce passiuā deponentia, & actionem significant.

Sunt alia postremò, quæ ex uoce passiuā in actiuā, ex actiuā in passiuā migrare possunt, de quibus traditur sequens regula. Accusatiuus patientis mutatur in nominatiuum eiusdem numeri: uerbum actiuum in passiuum eiusdem temporis & modi, & cum nominatiuo concordat in numero & persona: nominatiuus agentis conuertitur in ablatiuum cum præpositione A, uel, Ab, uel in datiuum, uel in accusatiuum medijs præpositionibus, Per, Inter, Apud, ut paulò antè explicuimus: reliqui casus manent eodem loco & situ.

Fallit tamen hæc regula uarijs modis. Primò, quādo uerbum actiuum caret supino, ut metuo, disco, unde hæ orationes transire non poterunt in passiuā, metui hostē, didici bonas literas, quia metuo & disco supinis carent.

Secundò, quando accusatiuus est reciprocus, ut omnes homines amant seipsos. Accusatiuus, se, in nominatiuum mutari non potest, quia eo caret: conuertetur igitur in hunc modum, omnes homines amantur à seipsis. Persona itaq; agēs fit patiēs in eodem casu, & accusatiuus mutatur in ablatiuum agētem. Sed si persona patiēs fuerit nomen aliquod quod careat recto, nomen aliud eiusdem significationis in prioris locum succedet: ut fero opem amicis, auxilium fertur à me amicis.

Tertiò, quando uerbum est imperatiui modi, & habet

bet

bet pro persona patienti accusatiuum, me, conuerti non potest per imperatiuum, quia caret prima persona: sed huiusmodi oratio fiet per subiunctiuum, ut magister doce me, magister, fac ut ego docear abs te: neq; aptè dixeris, à magistro ego docear, quia sensus orationis mutaretur.

Quartò, quando in oratione fuerint iubendi, persuadendi, fœnerandi, aut mutuandi uerba, tunc datiuus mutari solet in nominatiuum: ut iubeo tibi hoc, tu iubêris à me hoc: non, hoc iubetur tibi à me. Persuasi hoc ciuibus, ciues persuasi sunt hoc à me: sed multò uenustiùs, hoc persuasum est à me ciuibus. Fœnero siue mutuo tibi nummos, tu fœneraris siue mutuaris à me nummos: neq; sic liceret conuvertere, nummi fœnerantur siue mutuantur tibi à me: quia in uoce passiuâ deponentia fiunt, nec significare passionē possunt: Similè serè rationem sequuntur oblectandi uerba, ut ego delecto te: non posses sic mutare, tu delectaris à me: sed tu delectaris mecum, quia efficitur uerbum deponens.

Postremò, cum uerbo interdico, regula conuersionis uaria est. Quod ut meliùs percipere possis, notes necesse est, hoc uerbum interdico uariã habere à tergo constructionē. Aliquando iungitur datiuo & ablatiuo, & satis eleganter (authore Laurentio lib. 3. cap. 39.) & tunc est neutrum, ut interdico tibi aqua & igni. Aliquãdo accusatiuo & datiuo, & est actiuum tertij ordinis, ut interdico tibi aquã & ignem: quæ constructio licèt à Laurentio negetur, quàm plurimis authoritatibus multum suscepit ro-

boris. Suetonius in Domitiano, Interdixit histrionibus scenam. Liuius. 34. Fœminis duntaxat usum purpure interdicemus? Iustinus, Cui paulò antè omnè humanam operam interdixerant. Valerius Maximus lib. 2. Interdixit ei conuictum hominum, usumq; balnearũ. Postremò, adheret accusatiuo et ablatiuo. Et est actiuum quinti, Vt interdico te aqua et igni. Cæsar de bello Gallico, Omni Gallia Romanos interdixisset. Verùm hæc cõstruõtio cæteris rarior est. Ex prima actiua, fit hæc passiua per uerbũ imperfonale uocis passiue, Interdicitur tibi aqua et igni, quæ locutio frequentissima est. Ex secunda actiua, fit hæc passiua, aqua et ignis interdicitur tibi à me. Ex tertia fit hæc passiua, tu interdiceris à me aqua et igni, cuiusmodi locutio non admodũ frequens est apud authores. Cæterùm si interdico pro obsistere uel obstare ponatur cum solo datiuo cõstruitur: Et est neutrũ secundi ordinis. Cice. in Verrem, Pater improbus, cui nemo interdicare posset.

De uerbis uocatiuis.

Absoluimus uerba passiua: agamus de uocatiuis, breuiterq; explicem⁹ quid sint, quid significet, quo pacto construuntur. Cum uerba uocatiua à uocãdo dicta sint, quòd his soleamus in nostris appellationibus uti: illa dicuntur uocatiua, quibus nomina personis imponimus. Sunt tamen propriè quinque, dicor, uocor, nominor, appellor, nũcupor: nã illa cognominor, agnominor, inscribor, salutor, et similia, nõ uocatiua, sed quasi uocatiua appellãtur à Grãmaticis.

Quid significant.

Hæc

Hæc uerba nō minus significant passionē, quā passiuā, sed dicuntur uocatiua, quod per ea uocemur, & quod utrinq; tā à frōte, quā à tergo nominatiuū regāt, ac propterea inter reciproca numerātur. Hanc autem appellationem non habent eorum actiua, cū eam constructionem non sortiantur.

De constructione uocatiuorum.

Verba uocatiua descendunt à uerbis actiuis regētib; duos accusatiuos pro eādē re acceptos, ut uoco te uirum iustum. Exigunt quemadmodum & reciproca, duos nominatiuos, alterū à frōte, alterū à tergo pro eādē etiā re acceptos, ut ego uocor uir iustus. Nec licebit addere ablatiuū cū præpositione loco personæ agentis, à Petro, uel ab Antonio. Secus est, si passiuā sint horū uerborū, uoco, appello: tunc enim bene licebit loqui per ablatiuū cū præpositione, ut ego uoco te Petrū, tu uocaris à me Petrus. De cōstructione infinitiuorū, qui à uerbis uocatiuis formātur, nō est animus quicquā præsentī loco dicere, quia eandē prorsus cōstructionē habet cū infinitiuo, esse, de quo in materia infinitiuorū latissimè disputabimus: & quæ de eius cōstructione regule tradētur, uerbis uocatiuis & reciprocis etiā deseruiēt. Illud tamē dicere nō pigebit, horū uerborū gerūdia nullū casum à tergo regere, quia in significatione passiuā gerundia omni casu priuari solent: fient autem huiusmodi orationes per subiunctiuū, ut ueni Complutum, ut dicar, siue habeat sapiens, non gratia dicendi, siue habendi sapiens.

Quot modis latinè poteris, q̄ uoceris expr̄mere

Et quia

Et quia uideo non tantum pueros, quorum ignorantia parcendum est, sed uiros etiam doctos, qui sine graui culpa errare non possunt, hac una in re hallucinari, & uix scire, qui uocetur, Latine & eleganter exprimere, ideo placuit de hoc etiam precepta tradere. Quatuor modis rogare solemus de nomine proprio alicuius, & totidem respondere. Primo rogamus per relatiuum, qui, & uerbum uocatiuum, & respondemus per idem uerbum uocatiuum, & nomen proprium in nominatiuo, ut qui uocaris? R. uocor Petrus, non quomodo uocaris, quia huiusmodi interrogatio barbarismi notari solet.

Secundo interrogamus per hanc orationem, quod tibi nomen est? Respondemus aut per nominatiuum, est mihi nomen Petrus, aut per genitiuum Petri, aut per datiuum Petro. De nominatiuo Plautus in Menæchmis, Mihi est Menæchmus nomen. De genitiuo, Idem in Amphitryo, Nomen Mercurij est mihi. De datiuo, Liuius. I. lib. Decadis. I. Cui Faustulo nomen fuisse ferunt. Verg. Aeneid. I. Cui nunc cognomen Iulo. Et hic loquendi modus per duos datiuos, cæteris multo & elegatior & politior est. Tertio, quærimus per hanc orationem, quod nomen habes? Respondemus, aut per nominatiuum, habeo nomen Petrus, aut per genitiuum Petri, aut per accusatiuum Petrum. De nominatiuo, Ouidius. I. Metamor. Lactea nomen habet. De genitiuo passim ad manum sunt exempla. Responso uero quæ per accusatiuum fit, non habet tantum nitorem & elegantiæ. Quarto, fit interrogatio per hanc orationem, quo nomine ap-

pella-

pellaris? Et respondere licebit aut per nominatiuum, appellor nomine Petrus, aut per genitiuum, aut per ablatiuum. Si uelis significare nomen, quod tibi à sacerdote in sacro Baptismate inditum fuit, id facies eleganter per duo uerba indo, & impono: dummodo per nominatiuum, genitiuum, datiuũ, aut postremo per accusatiuum loquaris, in hunc modum: Sacerdos indidit siue imposuit mihi nomen Petrus, Petri, Petro, Petrum. Verum priores responsiones uisitatiores sunt.

De cõcordãtia uocatiuorũ cũ nominatiuis.

Illud postremo de uocatiuis notabis, nimirum uerba uocatiua Latinè & eleganter poni posse inter nominatiuos diuersi numeri, & tunc ferè cum præcedente conuenire in numero & persona: ut hæc urbs uocatur Athenæ. Quòd si uterq; præcedat nominatiuus, similiter cum uiciniore cõcordãt: ut hæc urbs Athenæ uocantur. Hæc satis de uocatiuis.

De Reciprocis.

Verba reciproca cum à reciprocando, hoc est repetendo dicta sint, casum similem præcedenti exposcunt. Hæc autem duplicia sunt, actiua, & passiua. De actiuis, qualia sunt, ambulo, incedo, euado, in cõsiderationibus erit sermo. De passiuis est præsens institutum, qualia sunt, scribor, habeor, iudicor, prædicor, agnoscor, existimor, reputor, censeor, quibus etiã additur uideor. Hæc passionẽ significant, quem admodum & uerba passiua: dicuntur tamẽ reciproca, quia à tergo regunt casum similem præcedenti, ut habeor doctus, prædicor sapiens, iudicor probus: ne

que

que opus est ablatiuum addere cum præpositione. Descendunt etiam, quemadmodum & uocatiua, à uerbis actiuis regentibus duos accusatiuos pro eadem re acceptos.

Quotuplex fit reciprocatio.

Reciprocatio duplex est, rei, & casus. Rei, est agētis passio, hoc est, quādo persona agēs patitur: ut Petrus amat se. Casus, est repetitio eiusdem casus à tergo, qui erat à fronte: & de huiusmodi Reciprocatioe loquuntur Grammatici in præsentia.

Inter uerba reciproca numeratur hoc uerbū, uideor: quod si referatur ad sensus exteriores, habet constructionem uerbi passiui, ut Paries à me uidetur, hoc est proprijs oculis parietē intueor. Si ad interiores, deponēs uerbū est, & tunc loquimur per uideor mihi aut tibi, uideris mihi aut tibi: in hunc modum, uideor mihi sapiens, uideor tibi sapiens, uideris mihi sapiēs, uideris tibi sapiēs: non, uidetur mihi quòd sim sapiēs aut uidetur tibi, quòd sim sapiēs, nam rusticanus hic sermo est, & planè agrestis.

De uerbis neutris.

Definitis probeq; explicatis uerbis actiuis ac passiuis, tertio loco differit Nebrissensis de neutris. Quæ ideò neutra dicta sunt, quòd neq; actiua, neq; passiuua sint: nō actiua, cū uocē passiuā in, Or, non habeāt: nō passiuua, cū nō desinant in, Or. Itē etiā, quia nec planè actiuā, nec planè passiuā significatiōnē sortiuntur: nā uerbis actiuis proprium est, ac ueluti naturale significare actionē, passiuis, passionē: quòd alienū est à natura uerborū neutrorum, quæ

partim

partim actionem, partim passionem significant. Exponamus iā, quid nā sit uerbum neutrum, & in quot species distribuatur.

Quid sit uerbum neutrum.

Vt intelligas de quo uerbo neutro tradi debeat definitio, nota triplex esse uerbum neutrum. Quoddam est uerbum neutrum actiuum, quoddam neutrum passiuum, quoddam neutro passiuum. Uerbum neutrum actiuum est, quod significat actionem: ut seruiō, careo. Uerbum neutrum passiuum, quod significat passionem, aut innatam, ut caleo, frigeo: aut illatam, ut uapulo, exulo. Uerbum neutro passiuum, quod cū uerbum neutrum sit, præteritum tamen habet passiuum: ut audeo ausus sum, gaudeo gausus sum, soleo solitus sum. De prioribus duobus generibus neutrorum propriè traditur definitio, quæ sic se habet, Uerbum neutrum est, quod desinit in O, & non habet passiuum in Or: & exigit ante se nominatiuum rei agentis in significatione actiua, & rei patientis in significatione passiuua: post se uerò omnes obliquos præter accusatiuum. Exponamus huius finitionis partes. Desinit in O, ad differentiam passiui, deponentis, & communis, quæ omnia desinunt in, Or. Et non habet passiuum in Or, ad differentiam uerbi actiui, quod habet uocē passiuā in Or. Et exigit ante se nominatiuum rei agentis in significatione actiua: nā uerba neutra significantia actionem, qualia sunt, primæ, secūda, & quintæ speciei, exigunt ante se nominatiuum pro persona agente uel faciente, ut ego seruiō. Et rei patientis in
signifi-

significatione passiua. Nā quæ passionē innatā, aut illatā significant, qualia sunt uerba tertiæ, quartæ classis, exigunt ante se nominatiuum pro persona patienti: ut ego ardeo, tu friges. Intellige etiā hanc partē in modis finitis, nā modus infinitus diuersam in omnibus uerborum generibus habet constructionē, ut in materia infinitiuorum latissimè patebit. Post se uerò omnes obliquos præter accusatiuum. Nā uerba neutra quatenus neutra sunt, cum accusatiuo construi non possunt: admittunt tamen à tergo reliquos obliquos pro classium diuersitate, nisi fortè ponatur absolutè in oratione, ut ego sedeo, tu stas.

Hæc definitio traditur de uerbis integris & regularibus, nō de defectiuis, aut de ijs quæ reliquorum normā nō seruant, quod dictum uolo propter sum, memini, cœpi, & reliqua id genus, quæ inter neutra numerantur, carent tamē uoce actiua in. O. Traditur etiā de neutris, quæ in actiua nō transierunt: nā illa dormio, uiuo, iubeo, impero, fiunt sæpe actiua, & propterea in uoce passiua frequentissimè reperiuntur, ut in his locutionibus, iam tertia uiuitur ætas, tota mihi dormitur hyems, tu iubêris, ciues sunt oratione persuasi.

In quot species distribuatur.

Verbum neutrum in quinque species distribuitur, nā quinque modis tantum à tergo constructum reperitur. Quæ cum genitiuo uel ablatiui cōstruuntur, primam classē cōstituunt. Quæ cum datiuo, secundā. Quæ cum septimo casu, tertiā. Quæ cum ablatiui & præpositione A, uel Ab, quartam. Quæ cum

nullo

nullo casu nisi media præpositione, quintã. De quibus operæpretium erit sigillatim tractare.

De prima classe Neutorum.

Verba huius classis à fronte nominatiuum agentem requirunt, à tergo genitiuum uel ablatiuum patientem sine præpositione: ut careo pecuniarum uel pecunijs. Ac licet tam genitiui quàm ablatiui constructio omnibus uerbis primæ classis communis sit, & propria, ut quæ hanc speciem constituit: communior tamen est ablatiui constructio, & apud bonos authores magis frequens. Genitiuus uerò non possessionem (ut quidam Grammatici somniarunt) sed passionem significat, cum in eum transeat uerbi actio. Postremo uerba huius ordinis, quemadmodum & reliqua uerba neutra, dicuntur significare debilem transitionem, cum eorum actio non in accusatiuum, sed in genitiuum uel ablatiuum, aut reliquos obliquos dirigatur, ac propterea obliqua transitio dicta est: quæ uerò in accusatiuum refertur, transitio recta à Grammaticis est appellata.

De multiplicibus uerbis primæ classis neutrorum.

Quadruplicia sunt uerba huius classis. CARENDI, seu indigendi, ut careo, egeo siue indigeo, uaco: ABUNDANDI, ut abundo, redundo, affluo, exubeo: SATAGENDI, ut satago: ABSTINENDI, ut abstineo, supersedeo.

Carendi & indigendi uerba.

Careo & indigeo differunt: nã caremus rebus desideratis, inest enim (teste Cicerone prima Tuscula

E

na)

na)uelle in carēdo: indigem^{us} uerò rebus ad uitæ cōseruationē necessarijs. Sed id nō semper uerum est, nā nō inuenustè dicimus, carere culpa, uitio, crimine, labe, febrī, quartana, quarum rerū nos nō tenet desiderium. Itē careo cum ablatiuo, indigeo cū genitiuo frequētius cōstruitur. Careo præter uulgatā cōstructionē genitiui & ablatiui olim accusatiuum regebat. Plautus in Curcul. Perditus sum, quia id, quod amo, careo. Itē Marcus Varro dixit, Multa careo. Cæterum ppriè accusatiuū regit, cū significat lanā carminare. Plautus, Ancillas sedere iubeas lanā carere, id est, carminare. Ab hoc uerbo quatuor descēdunt participia, carēs, cariturus, cassus, carēdus. Cice. de Natura Deorum, Meliora sunt, quàm ea quæ sunt his carētia. Iuuenalis, Cariturus turture magno. Verg. 2. AENEID. Nunc cassum luminelugēt: tametsi Priscian. asserit nomē esse, & uacuum siue priuatum significare. Ouid. in Epistola Penelopes, Virq; mihi dempto fine carendus abest.

Vaco significat aliquādo operā dare, & exigit datiuum, sitq; neutrum secundæ classis: ut uaco sapiētiae, id est, do operā sapiētiae. Aliquādo cōtrariā habet significationē, & desiderat ablatiuum cum præpositione: ut uacare à sapiētia, id est, nō dare operā sapiētiae. Interdum significat carere, & petit ablatiuum sine præpositione, & est huius ordinis, ut uaco culpa, crimine. Cicero. 1. Officio. Omnis actio uacare debet temeritate, & negligētia. Quo sensu ablatiuum etiā habet cum præpositione A, uel Ab. Cæsar lib. 3. bellorum Ciuilium, Hæc à custodibus clas-

sium

sium loca maximè uocabant. Interdum capitur pro otium est, & fit impersonale: & aliquando ponitur absolutè, ut uacat, non uacat: aliquando cum casu, ut uacat mihi, non uacat mihi. Sæpe sequitur infinitiuus. Verg. 2. Aeneid. Et uacat annales nostrorum audire laborum.

Abundandi.

Abundo, affluo, & reliqua uerba copiam significantia, frequentius adhærent ablatiuo: ut abundat siue affluit diuitijs. Iunguntur etiam genitiuo. Vergilius. in Bucolicis, Quàm diues niuei pecoris, quàm lactis abundans. Hæc, oratione conuersa, petunt datiuum: ut mihi diuitiæ si affluxerint, ad eas mentem cogitationemq; non conuertam.

Satagendi.

Satago, à satis & ago cõpositum est, & cõstruitur cum genitiuo uel ablatiuo: ut hic satagit rerum suarum uel rebus suis. Frequentius tamen ponitur absolutè. Cæsar in cõment. Qui satagentibus celeriter occurrant. Aliquando resoluitur, eâdem seruata cõstructione. Plautus in Bacch. Nunc agitas sat tute rerũ tuarũ. Est, cum ablatiuũ accipit cũ præpositione, De. Aulus Gellius lib. 9. Instruebãtur acies à Cõsulibus, de ui, ac multitudine hostium satagentibus.

Abstinenti.

Abstineo sextæ actiuorum est, rarò tamen cum genitiuo construitur, & in hoc ordine reponitur. Vnde Horat. dixit in Odis, Abstine irarum. Abstine risus, Terentius. Cum uerbis præcedentibus numerantur & illa, quæ sequuntur, sto & consto,

Quæ si pretiũ significant, sunt secundæ actiuorum: ut sapientia magno stare siue constare solet. Sed si sto significet consistere, & consto compositum esse, sunt huius classis, ut stare dictis, promissis: itẽ homo anima & corpore constat, id est cõpositus est. Superioribus accedit meminĩ: quod uerbũ cum significat memoria tenere, siue recordari, tripliciter construitur. Cum genitiuo, Seneca lib. 5. Controuersiarum, Illa dum meminit nouercæ, matris oblita est. Cũ accusatiuo, Verg. in Bucolicis, Numeros memini. Cũ ablatiui & De, Cicero pro Lucio Flacco, De copijs meminertis. Si significet mentionẽ facere, cum genitiuo & ablatiui tantũ construitur, cũ accusatiuo minimẽ, ut Cicero meminit huius rei, uel de hac re, hoc est mentionẽ facit. Item uerbũ substantiuum sum, cum cõstruitur cũ genitiuo, & fastidit, & pendeo, ad hanc speciẽ reducuntur, ut uirtus est hominis. Plautus in Aulularia, Fastidit mei, quia uidet me suã amicitiam uelle. Item animi pendeo, pro dubium esse & ancipitem.

De secunda Neutorum.

Neutra secundæ, exigunt à tergo datiuũ acquisitiuũ, & propterea acquisitiua appellantur à Grammaticis: & hic datiuus est proprius casus speciei, cum eã cõstituat, ut seruus frugi seruit dño fideliter.

De multiplicibus uerbis secundæ classis.

Verba huius classis adeo multa sunt, ut in certum numerum colligi non possint: ea tamen deprehendere licebit, aut compositione, aut significatione. Compositione tripliciter. I. omnia cõposita à uerbo substantiuo,

stantiuo, sum, cum datiuo cōstruuntur, & in hoc gradu reponuntur: ut ad fui siue interfui lectioni, præfui exercitui, profuit siue obfuit mihi. Excipitur possum, quod aut absolutum ponitur in oratione, ut plurimum potest uirtus apud omnes: aut cōstruitur cum accusatiuo, ut Deus omnia potest. Deinde composita ab his aduerbijs bene, malè, satis: ut lex diuina iubet omnibus benefacere, nemini malè: cumulatè satisfacere alicui. Quæ uerò cum satis composita sunt, si genitiuo iungantur, genitiuus ab aduerbio satis, non à uerbo ex natura sua regetur, ut satis dedit pecuniarum. Postremò composita cum his prepositionibus, In, ut inseruio, insto, illudo, inuideo. Sub, ut subuenio, succurro, supplico: Ad, ut assurgo, adsto: Præ, cum uerbis excessus, ut præuenio, præcello, præsto, præcurro. Quæ omnia licèt cum accusatiuo constructa reperiantur aliquando, plerunque tamen sunt huius ordinis.

Deprehenduntur etiam significatione. Et primùm omnium ponuntur in hac specie, CEDENDI uerba, ut cedo: FAVENDI, ut studeo, faueo, aspiro: PARCENDI, siue indulgendi, ut parco, ignosco, indulgeo. SERVIENDI, ut seruio, inseruio. Postremò TIMENDI, PROVIDENDI, PLACENDI cū cōtrarijs, ut timeo, metuo, prouideo, placeo, displiceo. De primis aliquid notemus necesse est.

De Cedo.

Hoc uerbum cedo, si diphthongo scribatur, significat propriè flagellare, & est perpetuò actiuum primæ: ut uirgis aliquem cedere ad necem.

Si scribatur sine diphthongo significat aliquando dare locum alicui, & est actiuum tertiae: ut cedere locum maiori. Interdum significat uictum se fateri, aut alicui nō repugnare, & est huius formæ: & ex uarijs datiujs quibus iungi solet, uariæ etiam loquēdi formulæ promanarunt, ut cedere fortunæ, oneri, religioni, authoritati, tēpori, precibus, hoc est his omnibus succumbere, & ab his se uictum fateri. Interdum capitur pro discedere & cōstruitur cum ablatiuo, aliquādo sine præpositione: aliquando medijs his præpositionibus, A, De, Ex. Vt cedere patriæ, urbe, domo, foro, uita, iure, possessione. Siue cum præpositionibus prædictis.

Studendi.

Studeo pro fauere, est huius ordinis. Cicero pro Cælio, Multi boni adolescentes illi homini nequam atq; improbo studuerūt. Significat itē alicui rei operā dare, & iungitur aliquando datiuo, aliquādo accusatiuo. Datiuo, ut studēre rebus nouis, pecuniæ, imperijs, opibus, laudi, gloriæ, artibus, disciplinis: quæ in frequenti usu sunt apud probos authores. Accusatiuo in eādē significatione. Cicero de reditu suo, Cum uerò literas studēre cœpit, captus est uno uerbo uoluptatis. Regit quoq; accusatiuum ex uidiomatibus Latini, cum capitur pro uolo siue affecto. Cicero sexta Philippica, Vnum sentitis omnes, unū studetis, id est, affectatis. Postremò adheret ablatiuo siue accusatiuo, præpositione In interiecta. Gellius lib. 11. Si quis in ea re studebat, Fabius lib. 10. Poetæ in id solum student.

Parcendi & indulgendi.

Parco & indulgeo ex uarijs datiujs, quibus sociari solent, uariã significationẽ sumunt: unde parcere ualetudini, uitæ, auribus, dolori, iracundiæ. Itẽ indulgere ludo, nugis, amori, Veneri, genio, hoc est, operã dare. Huius naturæ est incũbo, ut studijs incumbere, uel (Latinè magis) in studia. Cæterum parco pro cõseruare, actiuum est. Verg. 10. AENEID. ARGËTI atq; auri memoras quæ multa talẽta Natis parce tuis: id est, serua. Postremò indulgeo cum accusatiuo etiã reperitur constructum apud Terentium, ex imitatione antiquitatis, in Heautontimo. Eijciunda hercle hæc mollities animi, nimis me indulgeo. Si uerò capiatur pro sese dedere, siue permittere, nullus negat actiuum esse tertiæ. Iuuenalis Saty. 2. Ardenti sese indulsisse Tribuno, hoc est permisisse.

De tertia neutrorum.

Verba huius speciei à fronte exigunt nominatiuum patiẽtis, à tergo ablatiuum sine præpositione, uel effectiuum agentis, ut ard: o calore. Ablatiuus uerò ille proprius est speciei, cum eã constituat: & regitur aut ex natura uerbi, aut ex ui instrumenti. Notabis tamen, huiusmodi uerba & significationem & cõstructionẽ uerborum quartæ gerere, nã cum ablatiuo & præpositione A, uel Ab, cõstructa reperiuntur: tu uerò id nõ trahes in usum cõsuetudinẽq; loquẽdi. Ouid. 1. Meta. Postquã uet' humor ab igne pcaluit folis. Idẽ alibi, Tumida feruebat ab ira. Idẽ etiã alibi, Pluuioq; madescit ab austro. Cice. 2. de Natura Deorũ, Ea calefcit primũ ab ipso spũ.

Sunt etiam absoluta, ut ego palleo, tu friges.

Præcipiunt ueteres Grammatici, uerba huius classis hoc potissimum de nomine à uerbis quartæ differre, quòd hæc significat passionē innatam, hoc est, intus natam, ut ardeo amore, æstuo feбри: illa uerò illatā, hoc est aliunde siue extrinsecus prouenientē, ut discipulus uapulāt à magistro. Verum ea differentia nulla est, nam uerba huius formæ passionē etiam aliunde illatam significant. Nullus enim sanæ mētis huiusmodi locutiones negabit Latinas esse, Ardeo solis feruore, caleo igni, frigeo gelu, terræ humore madescunt equorum ungułæ. Nos itaq; eā differentia assignamus, quòd uerba tertie tam innatā, quàm illatam passionē significant: quartæ, illatam tantum.

De multiplicibus uerbis tertie classis

Sexcuplicia sunt huius classis uerba. CALORIS, & frigoris, ut caleo, ferueo, æstuo, flagro, frigeo, algeo. INCHOANDI, ut frigesco, feruesco, caleasco. Itē TERMINATA IN FIO, ut calefio, frigesio, tepesio. MANANDI, ut mano, fluo, scaturio. GAUDENDI, cum contrarijs, ut gaudeo, exulto, gestio, doleo, mœreo. Postremò CRESCENDI, ut glisco, cresco, augesco. Illa etiam ad hanc speciem reducuntur, areo, uisreo, palleo, squalleo, tumeo, madeo, & similia.

De uerbis inchoandi.

Veteres Grammatici (ut testis est Laurentius lib. 1. Elegantiarum cap. 22.) uno ore uniuersi affirmarunt uerba in, sco, ut caleasco, frigesco, significare inchoationem quandam, ac propterea appellari debere inchoatiua. Verum Laurentius eorum sententia

sententiam confutat, & multis cum rationibus, tum
 authoritatibus probat, hæc uerba augmentatiua po-
 tius appellanda, & passionem intrinsecus natam si-
 gnificare, cum incremento tamen assiduo atque con-
 tinuo eiusdem passionis: ut caleſco, indies calidior
 fio: egreſco, indies fio æger. Est tamen duplex diffe-
 rentia inter hæc uerba, & primitiua à quibus for-
 mantur. Prior est in ſignificatione, nam primitiua
 passionem perfectam & iam consummatam ſignifi-
 cant, ut frigeo, id est, frigidus ſum: deriuata uerò ſi-
 gnificant passionem nondum perfectam, sed tantum
 inchoatam, ut frigeſco, id est, frigidior fio. Posterior
 est in resolutione, nam primitiua reſoluuntur per
 uerbum ſubſtantiuum & nomen adiectiuum, ut ca-
 leo, id est, calidus ſum: deriuata uerò per adiectiuum
 & fio, ut caleſco, id est, calidior fio. Vnde colliges
 nullam eſſe differentiam inter uerba in ſco, & fio,
 cum utraque passionem ſimilem ſignificent.

Manandi.

Hoc uerbum mano, reciprocam quandam habet
 constructionem. Nam aliquando conſtruitur cum
 ablatiuo ſine præpoſitione: & tunc locus qui ma-
 nat ponitur in nominatiuo, liquor uerò in ablati-
 uo, ut fons manat aqua. Aliquando conſtruitur cū
 ablatiuo & præpoſitione, Ex: & tunc liquor qui
 manat, ponitur in nominatiuo, locus à quo manat,
 in ablatiuo cū præpoſitione, ut aqua manat ex fon-
 te. Interdum, ex more magis Poëtarum quàm Ora-
 torum, conſtruitur cum accuſatiuo. Horatius. i. Epi-
 ſtola. 19. epistoła, Fidis enim manare Poëtica mella

te solum.

De quarta neutrorum.

Verba quartæ formæ, neutra passiuæ dicta sunt à Grammaticis: Neutra, quia non habent passiuam uocem in Or: Passiuæ, quia passionem illatam significant, hoc est à causa exteriori procedentē, & more uerborum passiuorum construuntur. Exigunt enim à fronte nominatiuum patientem, à tergo ablatiuum cum præpositione A, uel Ab, agentem, ut discipuli uapulant à magistro. Differunt tamē à passiuis, quòd datiuum loco personæ agentis recipere nō possunt, reliquos uerò casus perinde ac passiuæ possunt admittere. Ablatiuus uerò hic ueluti proprius est speciei, cum eam constituat.

De uerbis Quartæ classis.

Quinque sunt uerba huius classis, exulo, liceo, uapulo, ueneo, fio. Verum tria posteriora ablatiuū personæ recipere possunt, ut fures uapulant à Lictoribus, serui ueneunt à mangone, domus fit ab architecto. Duo uerò priora exulo, & liceo, similem ablatiuum recipere non solent: nec enim dices, homicidæ exulant à Præto, liber licet à me. Sed exulo recipit ablatiuū loci, ut homicidæ exulant à patria, ab urbe, à focis & aris. Item recipit reliquos locorum casus, ut exulo Compluti, uel Compluto. Quando uerò ablatiuus personæ intercesserit, aut fiet oratio per accusatiuum cum, Per, ut exulat per præto, per Regem. Aut per uerba relegor, agor, mittor, cum nomine exilium: ut relegatur à Præto, agitur siue mittitur in exilium à Præto. Neq;

est

est quòd Antonium in crimen uoces, cum ille puero
rū gratia, quos Grāmaticis pręceptis formare stu-
debat, illa exempla composuerit, in quibus ablati-
uus personalis est, ut scilicet apertè & planè signifi-
cari hęc uerba cum ablatiuo construi. Liceo etiā,
ablatiuum agentem repudiat, nam plerunque abso-
lutum ponitur in oratione. Si uerò personalis casus
interuenerit, fiet etiam oratio per accusatiuum cū,
Per, ut per me licet liber. Casus tamen pretium uel
æstimationem significantes semper licebit illi appo-
nere. Mart. lib. 6. Paruo cum pretio diu liceret. Ci-
cero ad Atticum lib. 12. De Drusi hortis quanti li-
cuisse tu scribis, id ego quoque audieram.

Quidam adscribunt huic speciei uerbum nubo,
sed falsò, nam est secūdx neutrorum, ut puella nup-
sit uiro: non nego posse etiam reperiri alterius spe-
ciei, nam mutata Syntaxi, uerba in aliam & aliam
speciem transire solent. Cicero. lib. 2. de Oratore,
Quocum nupta erat matertera nostra. Aulus Gel-
lius lib. 1. Vt una apud duos nupta esset.

De quinta neutrorum.

Huius ordinis uerba dicuntur: absoluta natura,
quia nullum casum post se regunt pro persona pa-
tienti, nisi media aliqua præpositione. Cætera uerò
uerba, cum suis casibus posterioribus quos sua natu-
ra regere solent, priuantur, dicuntur absoluta casu:
ut ego amo, tu doces. Exigunt igitur à fronte nomi-
natiuum agentis, à tergo accusatiuum uel ablati-
uum patientis, media tamen præpositione: ut ego ui-
uo in urbe, eo in forum, in ecclesiam. Hic tamen ac-
cusa

LIBER QVARTVS.

cusatiuus uel ablatiuus cum præpositione, casus proprius non est, sed tanquam proprius, cum quintam speciem constituat à reliquis diuersam ac distinctã. Possunt tamen huius speciei uerba accusatiuum regere, quinque modis. Primò, cum accusatiuus ille significat rem uerbi, ut uiuo uitam, dormio somnum, nauigo æquor: sed tunc potius actiua, quàm neutra dicenda sunt. Secundò, per Synecdochen: ut tremis pauore ossa, id est, habes ossa pauore trementia. Tertio, per transumptionem, quando uerbum scilicet neutrum ponitur pro actiuo: ut auorũ & proa uorum nomina sonare, id est, superbo quodam & elato sono representare. Quarto, per Enallagẽ partium orationis, quando una pars orationis pro alia ponitur: ut bacchanalia uiuit, dulce sonat, furit indomitum, id est bacchanaliter, dulciter, indomitè. Quintò, compositione, quando scilicet componuntur cum præpositione, quæ sua natura accusatiuum regit: ut obire mortem, adire periculum.

De multiplicibus uerbis quintæ classis.

Quadruplicia sunt uerba huius classis. VIVENDI, ut uiuo, dego: MOVENDI seu quiescendi, ut eo, curro, uenio, incedo, deambulo, sto, sedeo, quiesco: CERTANDI, ut certo, pugno, contẽdo: NATVRAE, ut pluit, grandinat, ningit, fulgurat, tonat. In omnibus his uerborum generibus nihil est annotatione dignum, præterquàm in uerbis pugnandi, de quibus uerbum unum dicamus.

Pugnandi.

Verba pugnandi in compositione actiua fiunt, licet

cet

est non componantur cum præpositione accusatiui, ut impugnavit hostes, propugnavit urbem, oppugnavit oppidum. Hæc item dativum regunt more Græcorum, ut noli mihi contendere. Si verò mutant significationem, mutabunt etiam genus: ut contendo, si pro comparare, aut pro vehementer extendere capiatur, activum erit: ut contendere purpuram Tyriam cum Aquinate: contendere oculos, arcum, animum.

Animadvertendum est hoc verbum Sum es fui.

Quoniam verbum substantivum fons est, et caput omnium aliorum verborum, propterea in nullo genere determinato constituitur, sed eminentia quadam ac dignitate præcellens, liberum ac sui iuris esse censendum est. Et quoniam variam habet constructionem, in certam quandam speciem cadere non potuit: unde non immerito illud à reliquis separavit Author, et presenti loco seorsum de illo suscepit disputationem. Exordiamur igitur verbi substantivi tractationem, ab eius definitione.

Verbum substantivum est, quod significat substantiam vel essentiam rei, sine actione vel passione, et cæteris verbis substat, vel in coniugando, vel in resoluendo. Membra definitionis explicemus. Quod significat substantiam vel essentiam rei. Nam verbum substantivum substantiam significat, quæ soli Deo propriè convenit: qui cum æternus sit, et nec mutari nec corrumpi possit, solus verè esse dicitur, iuxta illud Exodi, Ego sum qui sum: et rursus, Qui est, me misit. Cætera verò cum corruptioni varijsq;

muta

LIBER QVARTVS.

mutationibus subiecta sint, nō ita dicuntur esse, cum
 eorum natura tota à Deo Opt. Max. dependeat. Si
 ne actione uel passione. Hac parte definitionis ex-
 cluduntur uerba adiectiua, quæ nō substantiam, sed
 actionem uel passionem significant, ut amo, lego, a-
 mor, legor: quam uerbum substantiuum nunquā im-
 portat. Et cæteris uerbis substet, uel in coniugando
 uel in resoluendo. Nam quemadmodum substantia
 ipsa cunctis accidentibus substet, neque accidentia
 ullo modo esse possunt, nisi quantisper substantiæ ad-
 hærescunt: sic uerba, quæ aliquid certum nobis di-
 cuntur significare, uerba ullo pacto esse nequeunt,
 nisi quatenus substantiuum uerbum includunt, hoc
 est, uim illam copulandi suppositum cum appposito.
 Solet autem substetare in coniugando quinque tan-
 tum generibus uerborum, quæ in sua coniugatione
 uerbo indigent substantiuo. Verbis primū passiu-
 uis, ut amatus sum: Deponentibus, ut locutus sum:
 Communibus, ut largitus sum: Impersonalibus pas-
 siuæ uocis, ut cursum est: Neutro passiuis, ut gaudi-
 fus sum. In resoluendo uerò substet omnibus uerbis
 cuiuscunque generis, & naturæ sint: quæ resolu-
 tio, si uerbum sit actiuum, fit per participium præ-
 sentis, & uerbum substantiuum, ut ego amo, id est,
 sum amans: si passiuum, per participium præteriti,
 & idem uerbum, ut ego amor, id est sum amatus.
 Hac parte definitionis excluduntur uerba illa, fio,
 exto, existo, quæ substantiua non sunt, cum nec in
 coniugando, nec in resoluendo cæteris substent uer-
 bis, sed ipsis, ut cæteris, substet sum: dicuntur tamen
 quasi

quasi substantiua, quia in sua syntaxi, uerbi substantiui naturam imitantur.

De constructione uerbi substantiui.

Proximū est, ut agamus de cōstructione. Hoc uerbum, sum, aut est impersonale, aut personale: si impersonale sit, suā habet peculiarē cōstructionē, de qua in impersonalibus dicemus. Si personale sit, ponitur aliquādo absolutē, aut quādo post se nō regit casum, ut Deus est, aut quādo sequitur aduerbiū, ut Deus est ubiq;, aut quādo sequitur casus cū præpositione, ut Deus est in omni loco. Interdum ponitur inter duos nominatiuos, quorum alter a frōte regitur, alter à tergo: & siue sint eiusdē psonæ, siue diuersæ, ut Petrus est cordatus homo, ego nō sum tu: siue eiusdem generis, siue diuersi, ut Deus est iustissimus, Deus est summū bonum: siue eiusdē numeri, siue diuersi, ut, Deus est misericors, Deus est deliciae meæ, semp cōcordabit cū præcedēti. Si uero uterq; nominatiuus præcesserit, cōcordabit cū uiciniorē. Quid.

1. Metam. Omnia pontus erat. Tacitus lib. 4. Præcipuum robur octo legiones erant. Terentius in Andria, Amantium iræ reintegratio amoris est. Aliquādo tamen concordat cum remotiori, Valerius Maxi. lib. 4. Dotis modus quadraginta millia æris fuit.

Construitur etiam cum genitiuo quatuor potissimum modis. Aut ex ui possessionis, ut herba est suauissimi odoris. Aut ex ui æstimationis, ut pluris est uirtus, quàm pecunia. Itē ex ui loci, ut sum Compluti. Postremò ex ui laudis, uel uituperationis, ut uir est magnæ sapientiæ, aut magni nasi.

Adhæc

LIBER QVARTVS

Adhæret etiam datiuo, aliquando simplici, ut est mihi seuerissima nouerca: aliquando geminato, ut est mihi lucro, uoluptati, curæ, usui, honori, infamiae. Quorum posterior exponi solet per accusatiuum, cum In, uel Ad: ut est mihi lucro, id est, in lucrum, uel ad lucrum, & sic de reliquis. Qui loquendi modus per duos datiuos elegantior est, quàm si per datiuum, & nominatiuum loqueremur, in hunc modum, Est mihi lucrum, uoluptas, cura.

Cum accusatiuo construi propriè non potest, impropriè tamen tribus modis regere accusatiuum potest. Aut quando capitur pro Edo. Verg. 4. AENEI. Est mollis flamma medullas, id est, exedit. Aut si accusatiuus sit temporis, ut fui apud eum decem dies. Aut quando nomen uerbale pro ipso uerbo usurpatur: quod ab antiquis frequenter fieri solebat, modò uerò in obliuionem desuetudinemq; uenit similis constructio. Plautus in Amphitr. Quid tibi hanc rē curatio est? id est, quid curas? Idem in Aulularia, Quid tibi nos mendice homo tactio est? id est, cur nos tangis?

Cum uocatiuo construi non potest: neque enim dices, Petre esto bone, sed bonus. Excipitur nomen maeste, quod in uocatiuis tantum utriusque numeri reperitur, cui uerbum substantiuum bene iungitur, ut puer maeste uirtute esto, item pueri maesti uirtute estote.

Construitur postremò cū ablatiuo ex ui laudis, uel uituperationis, ut uir est duro capite: & hic per ablatiuum sermo ferè perpetuus est Oratorum,

quena

quem tamen per genitiuum Grammatico more sæpe prolatum leges, ut uir est duri capitis. Interdum adiectiuum, cum aliquo quod præcedit, intransitiuè conuenitur, & appellatiuum ipsum in ablatiuo ponitur: quæ ratio Historicis frequens est, ut uir durus capite. Nonnunquam appellatiuum in accusatiuo ponitur, Poëtico duntaxat more, ut durus caput.

Præter casus præcedentes, quos habet uerbum substantiuum sine aliqua præpositione, potest etiã habere uarios casus, si his atque illis præpositionibus adiungatur. Sunt autem quæ in frequētiori usu sunt apud authores, quæ sequuntur. De, ut de grege illo est. E, ut non est è Republica. Ex, ut ex usu tuo erit. In, ut quantum in me erit. Infra, ut quem ego infra omnes infimos homines esse puto. Penes, ut iam penes me est. Pro, ut unus est pro centũ millibus. Sub, ut sub meo imperio est: & sic de alijs.

Cum hoc nomine opus, omnibus fere casibus iungi potest.

Veteres illi, de quorum grege fuit Diomedes, sic cõfusè præceperunt, uerbum substantiuum cum nomine opus, omnibus casibus iungi posse, præter uocatiuum. Tenebant itaque nobis sic loqui licere, Opus est salus, salutis, saluti, salutẽ, salute. Verũ ut nos tantam confusionem illustremus, de nomine opus distinguamus necesse est. Nam aut est substantiuum, aut adiectiuum: tunc est adiectiuum, cum ponitur in eodem casu cum substantiuo, ut dux nobis opus est: tunc uerò substantiuum est, cum ponitur in diuerso

F casu

casu à substantiuo, ut opus est artis. Si substantiuum sit, capitur pro inopia siue indigentia, & iungitur tribus tantum casibus, genitiuo, ablatiuo, & accusatiuo. De genitiuo, Cicero lib. 10. Epistola. Nobis & magni laboris, & multa impensæ opus fuit. De ablatiuo, Idem lib. 7. Epist. Opus est hîc limatulo & polito tuo iudicio. Vbi aliqui, de limatulo, legunt: sed falsò & mendosè satis. De accusatiuo, Plautus in Truculento, puero opus est cibum. Hæc tamen accusatiui Syntaxis rara est, & Poëtica. Si adiectiuum sit, capitur pro necessarius, & in duobus tantum casibus reperitur, in nominatiuo in modis finitis, in accusatiuo in modo infinito. De nominatiuo, Cicero. 2. Epistola. Dux & author nobis opus est. De accusatiuo, Idem tertia actione in Verrem, Multa sibi opus esse, multa canibus suis. Tunc igitur opus, nominatiuo & accusatiuo tantum iungi solet. Præterea opus iungitur infinitiuo, ut opus est dicere, non dicendi. Item participio pro infinitiuo posito, ut opus est maturato, id est, maturare: opus est facto, id est, facere.

Notabis prætereà, opus cum uerbo habeo iungi eisdem casibus, quibus iungebatur cum uerbo substantiuo, ut opus habeo cibi, cibum, cibo. Quale est illud Columellæ. lib. 9. capite primo, Nam ut graminibus, ita frugibus roburneis opus habet. Item illud Euangelicum, Dicite quia dominus his opus habet. Cæterum licet uideam quosdam non infimæ notæ aucthores per uerbum habeo loqui, uos tamen per uerbum substantiuum loquemini, quia similem locutio-

nem à grauioribus multò authoribus usurpatum uideo.

Nascuntur prætereà ex hoc uerbo undecim alia, eæ sunt, adsum, absum, insum, intersum, obsum, desum, profum, præsum, possum, subsum, supersum: & duo alia Plautina, exsum, persum. Quæ omnia cum datiuo construuntur, & aliquando etiam cum ablatiuo ut in secūda neutrorum notauimus: præter Possum, quod accusatiuum regit, ut non omnia possumus omnes. Notabis postremò tria tantum composita ex his, generare participia præsentis, absum, absens: præsum, præsens: possum, potens. Hæc satis de uerbo substantiuo.

De quibusdam uerborum considerationibus.

Hoc loco Antonius agit de quibusdam uerborum considerationibus, quæ à Grammaticis, Prætereà, barbarè appellantur, quòd ab eo aduerbio initium habeant: nos uerò illis diuersum nomē imposuimus, quia hîc quorundã uerborum naturæ examinatur.

Sunt prætereà quædam alia uerba.

Hæc est prima consideratio, cuius sensus est: Ultra uerbum substantiuum, sum, quod propriã & ueram substantiam significat, ut ex eius definitione satis cõstat, esse uidelicet nõnulla uerba, quæ quasi substantiua à Grammaticorum uulgo nuncupantur. Non quia tam uerè & propriè substantiam significant, quàm substantiuum uerbum: sed quia simillimam cum eo constructionem habeant: desiderant enim post se casum similem præcedenti, ut existit inutilis, extat incorruptus, manet immortalis, uiuit felix

Quibus accedunt & passiuæ illa, agnominor, cognominor, inscribor: ut agnominor bonus, cognominor iustus, inscribor fortis. Obiter notabis ex sententia Laurentij lib. 5. Elegant. cap. 53. Existere & Extare, licet unum atque idem præteritum sortiuntur, differre tamen inter se. Nam existere prodire significat, & exurgere, unde montes & colles dicuntur existere, id est, apparere. De rebus quoque mutis existere dicitur. Cicero in Lælio, Existit hoc loco quædam quæstio subdifficilis. Extare uero significat superesse, ut extant paucissimi Varronis libri, plurimi non extant. Item existit quod uidetur cum motu imminere. Cicero de claris Oratoribus, Tum etiam magistri dicendi multi subito extiterunt. Extat uero quod est sine motu, unde extare dicuntur ædificia ab humo.

Sunt & alia, quæ cum sint intransitiua.

Hæc est secunda cõsideratio, cuius intellectus est: Multa esse uerba neutra intransitiua, hoc est, quorum actio non transit in personam patientem, quæ recipiuntur, id est, similes & à fronte & à tergo casus desiderant, in morem uerbi substantiui. In hoc autem gradu primum numerantur uerba neutra motum præferentia, ut incedo tristis, ambulo lætus, euado doctus, pergo mæstus, occurris hilaris, eo exul, uenio bene fortunatus. Deinde uerba quietem importantia, ut sto rectus, dormio supinus, iaceo ebrius, taceo ægrotus, studeo pronus, sedeo tristis. His accedunt & uerba passiuæ, quæ descendunt à uerbis actiuis regentibus duos accusatiuos pro eodem

dem acceptos, quæ reciprocari etiam solent, ut habeor doctus, uocor Alfonsus, prædicor humanus. Itē uerba deponentia, ut nudus egressus sum ex utero matris meæ. Quibus iunge & illa uerba, disco, audio, facio: ut disco sedulus, audiui hoc puer de patre, feci imprudens. Non nego tamen posteriorē nominatiuum à fronte regi posse, & sic non dicerentur reciproca. Superest unicum illud uerbum, orationes cum uerbis reciprocis fieri non posse per gerundia, sed per subiunctiuum, ut, ueni Complutum ut euadam doctus, non gratia euadendi doctus. Per participia tamen nihil est quod impediatur fieri posse, ut sum incedens tristis, ille est ambulans lætus.

Præterea uerba illa quæ dicuntur Neutra transitiva.

Hæc est tertia consideratio, in qua Antonius ueteres Grammaticos, sed præcipuè Priscianum notat, qui asseuerabat, esse quædam uerba neutra transitiva, qualia sunt, aro, semino, bibo, comedo, cæno, manduco, & reliqua ad terræ arationem, uel gustatum pertinentia: quæ in uoce passiuæ tertias personas tantum habent, cum repugnet naturæ, & ueritati, in primis & secundis personis pronuntiari. Veræ enim sunt huiusmodi locutiones, terra aratur, terra seminatur, uinum bibitur, cibus comeditur: falsæ autem illæ, ego aror, ego semino, tu biberis, tu comederis. Appellat autē Priscianus huiusmodi uerba neutra transitiva: Neutra, quia in uoce passiuæ primis & secundis personis carent: Transitiva,

quia eorum actio trāsīt in accusatiuum, quem à tergo regunt. Affirmat tamen idem author, hæc eadem uerba posse primas personas habere per Prosopopœiam, hoc est personæ fictionem, ut si terra diceret, ego aror: uinum diceret, ego bibor. Posse etiam habere secūdas personas per Apostrophē, hoc est, per conuersionem sermonis ad rem inanimatam: ut si quis cum terra & uino loquatur, dicere possit, Terra araris, uinum biberis. Hæc est Prisciani sententia.

Antonius tamen Nebrissensis huiusmodi argutias irridet, asseritq; hæc uerba non neutra transitiva, ut Priscianus affirmabat, sed actiua potius transitiva esse appellanda, cum & accusatiuum regant, & omnes numeros, & personas in uoce passiuæ sortiantur. Præcipit itaque nobis in hunc modum loqui licere, Ego aror, ego semino, tu biberis, tu manducaris. Nam et si huiusmodi orationes falsæ sunt, ad Grammaticum tamen non spectare ueritatis aut falsitatis orationis considerationem, sed id munus Dialectici esse proprium. Aut saltem negatione adhibita, ego non aror, non semino, tu non biberis, non manducaris. Hac igitur in parte Antonij sententia tenenda est, Prisciani uerò repudianda. Quid enim Grammatici interesse debeat non uideo, si sermo eius repugnet naturæ, modò omnes leges & Grammaticas præceptiones seruet.

Præterea uerba, quæ dicuntur ad solam naturam pertinere.

Hæc

Hæc est quarta consideratio, in qua idem Pri-
 scianus cum eiusdem sententiæ consortibus repre-
 henditur, qui affirmabat, esse quædam uerba natu-
 ræ, qualia sunt, pluit, ningit, grandinat, serenat, ful-
 gurat, tonat, rorat, coruscat, lucefcit, uesperascit &
 similia: quæ in tertijs personis numeri singularis tã-
 tum reperiuntur, quia sub illis duo tantum supposi-
 ta intelliguntur, Deus scilicet, aut Natura. Afferit
 tamen idem, hæc eadem uerba habere posse omnes
 personas utriusque numeri, aut per Prosopopœiã,
 hoc est, personæ fictionem, ut si natura diceret, ego
 pluo: aut nubes, pluimus. Aut per Apostrophem, id
 est, conuersionem sermonis ad rem inanimem, ut si
 nubibus diceremus, uos pluitis.

Antonius tamen probat, hæc eadem uerba repe-
 riri posse, in primis & secundis personis in hunc mo-
 dũ, Ego pluo, ego grandino, tu serenans, tu coruscans,
 Aut negatiuè, ego nõ pluo, tu nõ serenans: cum Grã-
 maticus non debeat ueritatẽ, aut falsitatẽ orationis
 spectare, sed partiũ orationis cõgruitatẽ, ac debitã
 earum structuram. Per translationẽ nemini dubiũ,
 quin liceat primis & secundis personis horum uer-
 borum uti: ut, quoties dico in Theatro, fulguro, ac
 tono: quoties in foro causas agis, fulguras ac to-
 nas. Quod de Pericle Atheniensium oratore ue-
 terum scriptis proditum est, qui quoties sugge-
 stum dicturus ascendebat, tonare, ac fulgura-
 re uidebatur. Illud in fine non pigebit adde-
 re, huiusmodi uerba à Grammaticis appella-
 ri exceptæ actionis, quòd eorum actio soli Deo

aut naturæ conueniat.

Prætereà nullum esse uerbum actiuum, quod non possit esse absolutum.

Hæc est quinta consideratio, cuius sensus: Omne uerbum actiuum fieri absolutum, si post se cum nullo casu construatur, ut ego amo. Nec de actiuis tantum intelligi debet consideratio, sed de omnibus uerborum generibus, quæ sua syntaxi priuantur: ut ego amor, tu seruis, ego loquor, tu criminaris. Hic tamen repetamus necesse est, quod in quinta neutrorum de duplici uerbo absoluto notauimus: est enim aut absolutum naturâ, aut casu. Absolutum naturâ dicitur, quod suapte natura nullum regit casum, ut eo. Absolutum casu, quod casu quem sua natura regebat, priuatur, ut amo. Quinta neutrorum de uerbo absoluto naturâ loquebatur, præsens consideratio de absoluto casu.

Prætereà uerba neutra posse constitui cum accusatiuo.

Hæc est sexta consideratio, cuius intellectio talis est: Nonnulla esse uerba neutra (neque enim de omnibus traditur præceptio) quæ cum accusatiuo constitui possunt significante rem uerbi, ut uiuo uitam, pecco peccatum, eo iter, seruiio seruitutem. Verùm hæc actiua potius, quàm neutra dicenda sunt. cum eâ per passiua conuertere liceat, uita uiuitur à me, peccatum peccatur, iter à me itur. Quid. 12. Metamor. vixi bis cētum, iam tertia uiuitur ætas. Item Cicero. 1. Officio. Quo in genere etiam multa peccantur in Republica. Sed quæres, quis dicatur
accusa

accusatiuus rē uerbi significans? Id ego facile expediam, si prius intellexeris eos Grāmaticos deceptos fuisse, qui arbitrati sunt, eum accusatiuum dici rem uerbi significare, qui esset nomen uerbale à uerbo ipso deductum: nā in his, nato aquas, nauigo equor, accusatiuus à uerbo non promanat. Erit igitur accusatiuus rem uerbi significās ille, qui significat id, quo uerbi actus exercetur: ut in hoc exemplo, uiuo uitam, accusatiuus significat rem uerbi, quia actus uiuendi exercetur uita, nisi enim uita nobis esset, uiuere non possemus.

Prætereà nullum esse uerbum, quod non cū accusatiuo uel ablatiui.

Hæc est septima consideratio, cuius intellectus ille est: Nullum uidelicet esse uerbum, cuiuscunq; sit generis, quod non cum accusatiuo, uel ablatiui significante tempus sine ullo discrimine cōstrui possit, ut studuit Grammaticæ tres annos uel annis: dedi operam Dialecticæ quatuor annos uel annis. Sed circa accusatiuum & ablatiui temporis, fuit opinio Nonij Marcelli, Grāmatici aliōqui nobilissimi, qui tempus perpetuum & continuatum in accusatiuo, intermissum uerò in ablatiui semper collocari docuit. Qui (ut salua eius pace loquar) in re clara & aperta hallucinatus est. Nam & tempus interruptū per accusatiuum, & continuatum per ablatiui sæpius significarunt authores. Cicero in prologo primi Officiorum, Quanquam te Marce filium annum iam audientem Cratippum idq; Athenis, abundare oportet præceptis institutisq; Philosophiæ,

Hic per accusatiuum, tempus interpositum significatur: non enim Ciceronis filius tam continenti, & perpetua opera totum illum annum Cratippum audiuit, ut nunquam interquieuerit, respiraueritq;. Idē lib. 3. Officio. Scriptum à Posydonio est, triginta annis uixisse Panætium, postquam eos libros edidisset. Hic tempus perēne per ablatiuum notatur, semper enim uixit Panætius, quandiu in uita fuit.

Accipe igitur regulam, quæ & uerior, & certior est, ut intelligas quādo tempus accusatiuo, quādo ablatiuo ad significari debeat. Cū de parte, non de toto tempore loquimur, utēmur ablatiuo: ut si dicas, ego hoc anno ad te ueniam, id est, aliquo tempore huius anni: pro quo non rectē dixeris, ego hunc annum ad te ueniam. Cū uerò de toto tēpore fuerit sermo, commodius utemur accusatiuo, ut uiginti annos hanc domum habitauī. Notabis præterea, si fiat interrogatio per quandiu, uel quandudum, responsionem fieri debere per accusatiuum cum præpositione, uel sine ea, rarò per ablatiuum. Ut, quandiu studuisti Compluti? respondebis sex annos, uel annis, uel per sex annos: quādudū obiit pater tuus? abhinc tres menses uel mensibus. Si uerò interrogatio fiat per quando, aut quanto tempore? respondebimus per ablatiuum, aut per accusatiuum cum Intra: ut quando uenies? hora tertia, aut intra horam tertiam: quanto tempore hæc scripsisti? tribus horis aut intra tres horas. Quibus responsionibus caue, ne pro Intra, utaris Infra: nā Intra refertur ad spatium temporis, ut intra uiginti dies: Infra uerò ad digni-

atem, ut infra dignitatem meam est: aut cum Per,
ut quanto tempore Grammaticam es professus? per
uiginti annos.

Prætereà complura esse verba Neutra abso-
luta, quæ figuratè.

Hæc est octaua consideratio, cuius sensus est: Cō-
plura esse uerba neutra absoluta, quæ uirtute tran-
sumptæ significationis accusatiuo iunguntur, ut de-
perco uirginem, id est deperditè amo uirginem. Co-
rydon ardebat Alexim, id est ardēter amabat. Nec
per figuram, hîc intelligas Metaphoram, aut aliud
genus tropi: sed Transumptionem, quæ facit ut uer-
bum neutrum pro actiuo positum regere possit ac-
cusatiuum. Repete ad præsentem locum quinque
illos modos, quos in quinta neutrorū descripsimus,
quibus cōtingit uerba neutra absoluta regere posse
accusatiuum. Huc etiã spectant & illa, quæ ex idio-
mate sermonis Latini affirmat Antonius cum accu-
satiuo construi posse: uirtute enim nouæ significa-
tionis, quam usurpant, accusatiuum regunt. Ut sa-
pit pisces, id est, sapore refert pisces: olet unguen-
tum, id est odore repræsentat unguentū: nescio quis
me manet exitus, id est expectat. Simile iudiciū erit
de reliquis.

Omnia etiã uerba Neutra posse iūgi datiuo.

Hæc est nona consideratio & ultima, quæ nobis
nihil aliud præcipit, quàm uerba omnia non tan-
tūm neutra, sed cuiuscunque alterius generis posse
recipere datiuum damni aut commodi post com-
pletam suam naturam, quia casus generalis est:

ut dormio mihi, amas tibi, loqueris tibi, ueneror Deum mihi: & sic de similibus.

De uerbis deponentibus.

Verbi actiui, passiui, & neutrius natura ad unguem satis explicata, quarto loco disserit Antonius de deponentibus. Quæ ideò deponentia dicta sunt, quia cum olim fuerint communia, & actiuã & passiuam significationem retinuerint, seruata tantum actiua, passiuam deposuerunt. Nec uera est eorum sententia, qui dicunt deponentia per Antiphrasim fuisse dicta, quòd scilicèt, R, literam nunquam deponant, ut loquor, nascor, sequor: non enim dicimus, loquo, nasco, sequo. Nam multa passim uidemus uerba deponentia, quæ aliquando in actiua, aliquando in neutra migrant, R, litera prorsus deposita: ut partior, assentior, delector, fœneror, mutuor, palpor, medicor, populo: pro quibus reperiuntur illa, partio, assentio, delecto, fœnero, mutuo, palpo, medico, populo. Exordiamur iam uerborum deponentium tractationem ab eorum definitione, eaq; deinde in suas species partiamur.

Vt intelligas de quo uerbo deponenti tradatur definitio, notes oportet duplex esse uerbum deponēs: uoce tantum, uoce & significatione simul. Uoce tantum est illud, quod habet uocē passiuam, & significationem passiuam, ut nascor: uerum non est passiuum, quia non habet uocem actiuam in O. Uoce & significatione illud est, quod habet uocem passiuam, & significationem actiuam, ut loquor, obliuiscor. Definitio propriè traditur de uerbo deponenti, uo

et significatione simul, quæ talis est.

Deponens uerbum est illud, quod in Or desinit, et non habet actiuum in O, retinetq; tantum actiui significationem. Singula diffinitionis membra discutiamus. Quod in Or desinit: ad differentiam actiui et neutrius, quæ desinunt in O. Et non habet actiuum in O: ut differat à passiuis eam uocem habentibus, Et retinet tantum actiui significationem: ut se iungatur à communibus, quæ sub uoce passiuæ actiuam et passiuam significationem habent, ut criminator, quod accusare et accusari significat. Notabis tamen hac in parte, reperiri apud probos illos et perfectos authores uerba deponentia sæpius in significatione passiuæ. Cicero in Paradoxis, An quisquã in potiundis uoluptatibus, gloria se et prædicatione effert? Idem pro Marco Cælio, Magnum crimẽ in legatis insidiandis. Item Horat. I. Epist. II. Epistola, Oblitusq; meorum, obliuiscendus et illis.

In quot species distribuatur.

Verbum deponens in sex classes distribuitur, nã totidem modis à tergo constructum reperitur. Quæ cum genitiuo sociata sunt, primã classem constituent. Quæ cum datiuo, secundam. Quæ cum accusatiuo, tertiã. Quæ cum ablatiuo sine præpositione, uel septimo casu, quartam. Quæ cum nullo casu nisi præpositione interiecta, quintam. Quæ cum ablatiuo et præpositione A, uel Ab, sextam. De quibus seruatocuiusq; ordine disputemus.

De prima classe deponentium.

Verba huius ordinis, exigunt à tergo genitiuum
patientis,

patientis, ut misereor pauperis. Qui genitiuus non possessiuus, sed passiuus est, & proprius huius speciei casus, ut qui eam constituit.

De multiplicibus verbis Primæ classis.

Triplicia sunt uerba huius formæ. MISERENDI, ut misereor, miseror: REMINISCENDI, ut reminiscor, recordor: OBLIVISCENDI, ut obliuiscor.

Miserendi.

Misereor & miseror, non in significatione, sed in constructione differunt. Nam misereor aliquando regit genitiuum. Cicero ad Atticum, Qui misereri mei debent, non desinunt inuidere. Aliquando datiuum, sed non tam frequenter, ideoq; non imitaberis. Cicero lib. 2. Tusculan. Patris pestibus miserere. Seneca lib. 2. Controversiar. Misereor tibi puella: qua constructione Ecclesiastici etiam utuntur, miserere nobis. At uerò miseror. aris, cum accusatiuo tantum construitur, & in tertia classe reponitur. Cicero pro Muræna, Vt non queam satis, neque communem omnium nostrum conditionem, neque huius euentum fortunamq; miserari.

Recordandi.

Verba recordandi præter uulgatam genitiui syntaxim, construuntur etiam cum accusatiuo eleganter satis, nec ferè uideo Ciceronem aliter fuisse locutum. Cicero lib. 4. Familiarium, Ea potiùs reminiscere, quæ digna tua persona sunt. Idem de Oratore, Cum omnes gradus ætatis recordor tuæ. Aliquando cum ablatiuo, & De, licet non ita frequenter. Idem pro Sylla, Nam profectò si recordari uo-

lucæ

lueritis de nouis hominibus. Ponuntur aliquādo absolute cum infinitiuo, ut non sum recordatus plura dicere.

Obliuiscendi.

Obliuiscor, quemadmodum & recordor, præter communem genitiui constructionem, habet frequenter accusatiuum, cum multa Romani sermonis uenustate. Cice. pro Cælio, Obliuiscor iniuriam, depono memoriam doloris mei. Rarò ablatiuum, cū De: ut de patria obliuisci turpe est. Ponitur aliquando absolute cum solo infinitiuo, ut oblitus sum dicere nescio quid tibi. A uerbis huius speciei nascuntur terena participia presentis, præteriti, & futuri in, rus, ut recordans, recordatus, recordaturus. Aliquādo etiam habent participium futuri in, dus, passiuę significationis. Plautus in Mil. muliebres mores discendi, obliuiscendiq; tui.

De secunda Deponentium.

Verba huius ordinis, post se regunt datiuum acquisitiuum: qui adeò proprius est huius speciei, ut eam constituat, ut suffragare mihi.

De uerbis secundę classis.

Varia sunt huius gradus uerba. GRATVLANDI, ut gratulor, grator: ASSENTIENDI, ut assentior: SVFFRAGANDI siue auxiliandi, ut suffragor, auxilior, opitulor, patrocinator: ADVLANDI, ut aduolor, assentor, palpor, blandior: IRASCENDI siue insidiandi, ut irascor, indignor, insidior.

Gratulandi.

Gratulari, est uerbo testari te gaudere de fortuna ac feli

ac felicitate alterius, apud eum ipsum qui affectus est felicitate. Differt à gaudere, nã gaudemus nostra felicitate, gratulamur alienæ. Variam habet cõstructionem. Aliquando iungitur datiuo, ut gratulor tibi fortunis aucto. Interdum cum datiuo habet accusatiuũ sine præpositione. Cicero actione. 2. in Verrem, Appellat hominẽ, & ei uoce maxima uictoriã gratulatur. Interdum accusatiuus habet adiunctam præpositionem Ob, uel Propter: ut gratulari alicui ob uel propter uictoriam partam. Postremò Postdatiuum habet ablatiuum cum præpositione De. Cicero. 1. Familiarium. Quòd mihi de filia gratularis, agnosco humanitatem tuam. Grator eiusdem significationis est, Verùm magis est Poëticum, quàm Oratorium: cõstruitur cum datiuo. Vergil. 4. AENEID. Inueni germana uiam, gratare sorori. Aliquando cum accusatiuo. Idẽ. 5. AENEI. Gratatur reduces. Assentiendi.

Assentior primùm cõstruitur cum datiuo. Cice. actione. 5. in Verrem, Vt ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo. Deinde cõstruitur cum accusatiuo. Idem ad Atticum, Timet multa, assentitur omnia. Tertiò cum accusatiuo & datiuo. Idẽ. 3. de Oratore, Nanq; ego illud assentior Theophrasto. Postremò cum datiuo, & ablatiuo cũ De. Idem. 12. Familiarium, Mihi enim est assensus Senatus de obtinendis prouincijs, Ex subiectis exemplis colliges, Ciceronem frequentius uti hoc uerbo in uoce passiuã. Verùm & uoce actiuã usus est aliquando, Officiorum. 1. Cauendum est, ne his rebus temerè assen-

rè assentiamus. Qua uoce & authores, qui post ipsum secuti sunt, uti non dedignantur.

Verbis huius speciei accedunt & hæc, ancillor, famulor, conuitor, minor, medeor, dominor, & aliqua cum bene & malè composita: ut bene siue malè precari, bene siue malè ominari. De horum quibusdam aliquid notemus necesse est. Minor aliquando cum solo datiuo construitur, ut minari alicui: aliquando cum datiuo habet accusatiuum, ut mortem siue exitium alicui minari. Medeor differt à medicor, nam medeor cum datiuo construitur, ut mederi morbo: medicor uerò cum accusatiuo frequentius constructum reperies. Verg. 7. AENEID. Sed non Dardanie medicari cuspidis ictum Eualuit. Idem tamen adiunxit datiuo. 2. Georgi. Senibus medicantur anhelis. Voce actiua huius uerbi utuntur aliquando Poëta. Idem. 1. Georgi. Semina uidi equidè multos medicare ferentes. Dominor cum genitiuo rarò construitur, & est primæ speciei, ut Deus omnium dominatur: cum datiuo frequentius, & est huius classis. Cicero pro Rabirio Posthumo, Dominatus est enim Alexandria. Item cum accusatiuo & In. Cicero de Senectute, Si usque ad extremum spiritum dominatur in suos. Capitur aliquando passiuè. Cicero. 1. Officiorum, O domus antiqua, heu quàm dispari domino dominaris. Illud postremò notabis, à uerbis huius speciei prodire terna participia, presentis, præteriti & futuri, in rus: ut suffragans, suffragatus, suffragaturus.

De tertia deponentium.

G

Ver-

Verba tertiæ speciei, à tergo regunt accusatiuũ patientem ex ui transitionis: qui tertiam classẽ cõstituit, cum eius sit proprius, ut execror te.

De multiplicibus verbis tertiæ classis.

Verba huius classis uaria sunt. CONSOLANDI, ut solor, consolor: PRECANDI, ut precor, deprecor: SEQVENDI, ut sequor, prosequor: MERENDI, ut mereor, demereor: CONFITENDI, ut cõfiteor, fateor. Ac deniq; IMITANDI, & execrandi, ut imitor, æmulor, execror, abominor.

Consolandi.

Solor & consolor ex sententia Laurentij lib. 4. Elegantia. capi. 77. differunt: nam solamur rebus, consolamur uerbis. Ab his promanant tria uerba- lia, solatium, consolatio, & solamen. Duo priora O ratoria sunt, posterius uerò solamẽ magis Poëticiũ. Verg. 3. AENEID. Solamenq; mali de collo fistula pẽdet.

Precandi.

Precor aliquando cum simplici accusatiuo con- struitur, ut precari ueniam. Aliquando post accusa- tiuum datiuum habet, ut mala precari alicui. Inter- dum post accusatiuum habet ablatiuum cum præpo- sitione A, uel Ab. Valerius Maximus lib. 1. Stultum est, à quibus bona precamur, ab ijs porrigentibus nolle sumere. Postremò habet duos accusatiuos, quos reliqua orandi uerba habere solent, ut precor Deos ueniam. Differt à deprecor, nã deprecari est precibus aliquod malum à nobis auertere: ut depre- cari pœnam, culpam, crimen.

Se-

Sequendi.

Prosequor, quod à sequor compositum est, post accusatiuum desiderat ablatiuum sine præpositione, à quo mutuò sumit significationem, quemadmodum & afficio: ut prosequor te honore, id est honoro te: amore, id est, amo: odio, id est, odi. Differt à persequor, nam persequor aliquando in malam partem capitur, & significat ad finem usque insectari, ut persequor hostes: aliquando in bonam, & significat in re semel cœpta perseuerare, ut persequor literarum studia.

Merendi.

Verbum mereor, si componatur cum aduerbijs bene & malè, construitur cum ablatiuo media præpositione De. Vnde bene mereri de aliquo, aut male mereri, est aliquid beneficij, siue maleficij in eum conferre. Itaque in huiusmodi constructione, ablatiuus persona patiens est, non agens. Hoc uerbum in uoce actiua sæpius reperitur. Cicero in Familiaribus, Ac uelim, ut de Republica meremus, sic felices simus. A uerbis huius speciei præter terna illa participia, nascitur & participium futuri in, dus, passiuæ significationis. Cicero in Familiaribus, Et si egomet, qui te consolari cupio, consolandus ipse sum.

De quarta deponentium.

Verba quartæ speciei, uolunt à tergo ablatiuum sine præpositione uel effectiuum, qui hanc speciem constituit: ut utere meis rebus, perinde actus.

LIBER QVARTVS
De verbis quartæ classis.

Verba huius classis pauca sunt: in primis LAETITIAE, cum contrarijs, ut lætor, delector, tristor: VTENDI, ut utor, fungor, fruor: VESCENDI, ut uescor.

Lætandi.

Hoc uerbum lætor, uariam habet cōstructionē. Aliquando construitur cum ablatiuo, sine præpositione. Cicero pro Aulo Cluentio, Mater squalore filij, & sordibus lætatur. Aliquādo habet ablatiuum medijs præpositionibus, De, In, Ex. Idem pro Marco Marcello, Nam lætari omnes de communi salute sentio. Idem ad Atticum. lib. 14. Epistola Leonidæ quid habet, quæso, in quo magnopere lætemur? Diuus Cyprianus ad Rogatianum, Quantum dolemus ex illis, quos potestas inimica prostrauit, tantum lætamur ex uobis, quos Diabolus superare nō potuit. Vltimò habet aliquando accusatiuum, media præpositione Ob, uel Propter. Cicero pro Milone, Quid ingratius, quàm lugere eum solum, propter quē cæteri lætentur? Verbum autem delector, & actiuum primæ speciei reperitur: ut tuæ literæ me magnopere delectarunt.

Vtendi.

Vtor, præter uulgarem cōstructionem ablatiuui, ex natura antiqua construitur cum accusatiuo. Terētius in Prologo Andriæ, Nam in Prologis scribundis operam abutitur. Si uerò ablatiuus, quem regit utor, sit personæ, tunc utor significat conuersari, ut utor Petro familiarissimè. Differunt autem
utor

utor, fruor, fungor, potior: quæ omnia sunt huius speciei. Vt timur rebus, ad aliquid aliud per eas obtinendum: fruimur rebus, propter se ipsas: fungimur munere, quod nobis demandatum est: potimur re, quam per laborem obtinuimus. Illud tamen notes necesse est, hoc uerbum potiri triplicem habere constructionem. Aliquando adheret ablatiuo sine præpositione. Verg. 1. AENEID. Egressi optata potiuntur Troës arena. Aliquãdo accusatiuo ex antiqua syntaxi. Terentius in Adelphis, Ille sine labore patria potitur commoda. Si uerò iungatur huic nomini, res rei semper construitur cum genitiuo, & reducitur ad primam deponentium: ut Lacedæmonij rerũ diu potiti sunt, non rebus. His accedunt hæc duo uerba, tristor, & cõtristor: quæ huius formæ sunt, & passionem significant, ut tristor tua aduersa ualetudine. Verum si ablatiuus sit rei animatæ, fieri oratio nõ potest per hæc uerba, sed per uerbum reddo, uel afficio. Non enim dicimus, tristor Petro, sed Petrus reddit me tristem, uel afficit me tristitia. Vltimò notabis, aliquando uerba huius classis præter terna illa participia, habere etiam participium futuri in dus, passiuæ significationis: quia olim fuerunt tertiæ speciei. Cicero lib. I. de Finibus, Non solum paranda nobis, sed etiã fruenda est sapientia. Idem. 2. Officio. Iustitiæ fruendę causa uidetur olim bene morati Reges constituti.

De quinta deponentium.

Verba quintę classis, à tergo cum nullo casu construuntur, nisi cum accusatiuo uel ablatiuo media

præpositione: ut Cicero iocatus est in Antonium, itē rusticatur in otio. Casus autem hic media præpositione, est casus tanquam proprius huius speciei: cuius uerba dicuntur absoluta, quia nullum casum reagent, nisi interiecta præpositione.

De uerbis Quintæ classis.

Non admodum multa sunt huius speciei uerba. IOCANDI, ut iocor, cachinnor. Verba item DISCIPLINARVM, ut philosophor, rusticor, grammaticor. In quibus nihil est annotatione dignū, nisi quod iocamus uerbis, ludimus uerò factis. Item notabis à uerbis huius formæ prodire terna tantum participia, præsentis, præteriti, & futuri in rus: ut iocās, iocatus, iocaturus.

De sexta deponentium.

Verba sextæ classis passionem significāt, ac propterea dicuntur passiuæ: à quibus nihilominus differunt, quia non habent actiuam uocem in O. Exigunt à fronte nominatiuum patientis, à tergo uerò ablatiuum agentis, cum his præpositionibus. A. AB, De, E, Ex, ut ortus à patribus honestissimis: quæ oratio per reliquas præpositiones poterit uariari. Demittitur aliquando præpositio elegantie gratia, ut in his locutionibus, claro loco natus, obscuro loco natus, honestissimis ortus parētibus. Ablatiuus media præpositione, in uerbis huius speciei non est proprius, sed tanquam proprius.

De uerbis sextæ classis.

Verba huius classis tria tantum sunt orior, nascor, patior: de quibus pauca notemus necesse est.

se est.

De Orior.

Orior aliquando tertiæ, aliquando quartæ conjugationis est, oreris uel oriris: infinitiuus uerò, Ori ri, semper est quartæ. Ponitur in oratione aliquando absolute, ut ortus est puer. Aliquando cum ablatiuo cum præpositione, uel sine ea, ut ortus clarissimis maioribus, uel à clarissimis maioribus. Si uerò uelis adijcere ad quam rem ortus sis, orationem in hunc modum uariabis, aut per datiuũ, ortus sum militiæ: aut per accusatiuum media præpositione Ad, ad militiam: aut per gerundium accusatiui casus, ad militandum: aut per subiunctiuum cum Vt, ut militem. Ab hoc uerbo nascitur participium ortus, & nomen uerbale oriundus, quæ differunt: nam ortus significat differentiam loci in quo, ut ortus sum Cõpluti: oriundus uerò differentiam loci, à quo aliquis originem ducit, ut oriundus ex Africa. Verbo nascor eodem modo prorsus utimur: à quo natalis, & natales, ium, descendunt, cum differentia tamen: nam natalis refertur ad diem natalitium, natales uerò ad generis conditionem, ut clarissimis natalibus ortus. Patior aliquãdo solo accusatiuo gaudet, ut grauem iniuriam passus sum: aliquãdo cum accusatiuo ablatiuum desiderat, ut rustici iniuriam patiuntur à ciuibus. A uerbis huius speciei, manant terna illa participia.

De uerbis communibus.

Quinto loco differit Antonius de uerbis communi-

bus, quæ ideò cōmunia dicta sunt, quòd eiusdem sint muneris & constructionis cū uerbis actiuis, & passiuis: nam & significant actionem, quæadmodū uerba actiua, & passionem, quemadmodum passiuia. Item in significatione actiua construuntur cum accusatiuo more uerborū actiuorum, ut ueneror Deos: in significatione uerò passiuia construuntur more uerborum passiuorum cum ablatiuis, ut Dij uenerātur à me. In qua conuersione ex significatione actiua in passiuam manet perpetuò uox passiuia, & accusatiuus uertitur in nominatiuum: & nominatiuus in datiuum uel in ablatiuum cum prepositione A, uel Ab, ut ego criminor te: & uerbum ex significatione actiua migrat in passiuam, tu criminaris mihi uel à me. Tradamus igitur definitionem uerbi cōmunis, quando unicum est tantum genus uerborum communium.

Commune uerbum est, Quod desinit in, Or, & non habet actiuum in, O: & retinet actiui & passiu significationem. Quod desinit in, Or: ad differentiam actiuorum & neutrorum, quæ desinunt in, O. Et non habet actiuum in, O: ad differentiam passiuorum, quæ similem uocem habent. Et retinet actiui & passiu significationem: ad differentiam deponentis, quoniam deponens actiuam tantum habet significationem, commune uerò actiuam & passiuā. Qua de causa cauēdum est, ne per uerba communia sine casu posteriori loquamur, ne in Amphibologiam & sermonis ambiguitatem incidamus. Ab his uerbis omnia formantur participia, ut criminans, crimina-

tus, criminaturus, & criminandus. Verba cōmunia pauca sunt, & quia in his nihil dignum est annotatione, ad uerba impersonalia properemus, ne in re facili tempus & operam perdamus.

De uerbis Impersonalibus actiuæ uocis.

Egit in superioribus Nebrissensis de uerborum personalium constructione, nunc de impersonalibus disputat, quæ à persona nomen acceperunt. Atque ideò impersonalia per negationem dicta sunt, quasi non personalia: non quòd omnino personis careāt, sed quòd in uoce siue actiua, siue passiuā, nullā præter tertiam personam, & eam singularem habeāt. Hoc duplex esse testatur Nebrissensis, alterum quidem actiuæ uocis, alterum uerò passiuæ. Actiuæ uocis est illud, quod est simile tertijs personis uerbi actiuæ uocis, ut miseret, pudet. Passiuæ uocis, quod est simile tertijs personis uerbi personalis passiuæ uocis, ut curritur, statur. Neq; existimes dicta fuisse aut actiuæ uocis, quòd actionem significant, quā impropriè dicuntur significare: aut passiuæ uocis, quòd passionem significant, cum in aperto sit, ea à quibuscunque uerbis descendant, actionem significare. Sed id pro certo habeas, actiuæ, aut passiuæ uocis appellata fuisse, propter similitudinem, quā habent cum uerbis personalibus, tam actiuæ, quàm passiuæ uocis. De uerbis impersonalibus passiuæ uocis posterior erit disputatio, nūc de impersonalibus uocis actiuæ differamus. Ac primū omnium explicare oportet, quidnam sit uerbum impersonale, quæ ratione ab infinitiuo differat, postremò in quot species

cies distrahatur.

Antequam uerbi impersonalis tradatur definitio, quia frequens de numero & persona futura est mētio, explicemus necesse est, quidnam sit numerus, quid item persona, quatenus ad Grammaticum uidetur spectare. Numerus, est incrementum quantitatis ab uno ad plura procedens. Vnde colliges, binariū iurē numerum dici, cum duabus constet unitatibus: unitatem uerò impropriē numeri nomen sibi uendicare, cum ab alio non procedat, satis tamen sit numerandi esse principium. Persona uerò in præsentī disputatione, capitur pro uoce fixa & alicui certæ personæ constituta. Vnde fit, ut uox, amo, sit primæ personæ, amas, secundæ: amat, tertiæ, & sic de alijs. Aut si mauis, capitur pro mutuo illo consensu & cōcordia nominatiui & uerbi in persona, ita ut eiusdē personæ sit uerbū, cuius est nominatiuus, qui ei suppositum reddit. Qui consensus ubicunque reperitur in uerbo, personale erit: si uerò talis consensus non fuerit, uerbum efficietur impersonale. His iam Etis fundamentis, uerbum impersonale diffiniamus.

Duæ diffinitiones à Grammaticis tradi solent uerbi impersonalis, quæ licet uerbis uideantur discrepare, re tamen ipsa in idem recidunt. Prior est: Verbum impersonale est, quod caret numeris & personis, & eas figura tertiæ personæ repræsentat. Quod caret numeris & personis: hoc est, quod in suis temporibus non habet desinentias præfixas, & determinatas alicui certæ personæ, ut miseret, pudet. Quo potissimum nomine differt à uerbis personalis

nalis

nalibus, quæ uoces habent certis quibusdam personis constitutas. Est enim uox primæ personæ, ut diligo: est item uox secundæ personæ, ut diligis, & sic de reliquis: qua determinatione prorsus carent uerba impersonalia. Et eas figura tertiæ personæ repræsentat. Hoc est, uerbū impersonale, licet careat numeris & personis, sub uoce tamen tertiæ personæ numeri singularis, ad omnes numeros & personas refertur: ut pudet, licet uox sit singularis tertiæ personæ, sub ea tamen ad omnes personas utriusque numeri refertur, ut pudet me, pudet te, pudet nos, & uos. Qua de causa differt ab infinitiuis (ut paulò inferius explicabimus) nã infinitiuus sub uoce nulli personæ præscripta ad omnes personas & numeros refertur.

Posterior definitio: Verbum impersonale est, quod recti suppositi conuenientia caret. Hoc est, quod suppositum personæ certæ ante se non admittit, cum quo in numero & persona conuenire possit. Nam licet obliquos habeat à fronte, cum illis tamen in numero & persona conuenire non potest: nulla est enim concordantia uerbi cum obliquis, ac propterea nequeunt obliqui uerbo impersonali reddere suppositum. In hanc sententiam conspirauit omnium fermè Grammaticorum turba, cui ego libens adhæreo, ne uidear in re aliqua à communi doctorum hominum iudicio & opinione recedere. Neque habent quicquam ponderis aduersariorum rationes, quibus probare conantur, uerba impersonalia admittere ante se

te se suppositum. Prima ratio est de particulis illis, quid, aliquid, nihil, parum, plurimum, multum, cum compositis si quid, nequid: quæ in his orationibus, nihil mea interest, plurimum mea refert, uidetur reddere suppositum uerbo impersonali. Respondeo, eas particulas exleges esse, & in neutra terminatione quodammodo aduerbia scere, & siue uerbis addantur, siue detrahantur, de eorum natura nihil immutare. Secunda ratio. Infinitiuus, qui pro nomine re uerbi significante plerunque ponitur, uerbis impersonalibus potest reddere suppositum: tantum nanq; ualet, mea interest legere, quantum, lectio ad me pertinet: tua refert audire, quantum, auditio in re tua est. Respondeo, in huiusmodi locutionibus infinitiuum determinari à uerbo impersonali à tergo, & minimè posse eidem uerbo impersonali à fronte reddere suppositum. Quod idem dici posset de oratione subiunctiui (quam isti pro tertia afferunt ratione) quæ cum à tergo determinetur, ut mea interest ut legam, non posset à uerbo impersonali regi à fronte: fieri enim non potest, ut eadē orationis pars & à tergo determinetur, & à fronte simul regatur. Illud igitur habeant omnes pro certo, uerbum impersonale, quatenus impersonale est, non posse habere suppositum: si uerò ex impersonali personale fiat, nullus dubitet habere posse suppositum, quemadmodum & uerba personalia. Cicero primo Officio. Quod decet, honestum est, & quod honestum est, decet. Idem eodem opere, Pulchritudo corporis mouet oculos, & delectat: ubi decet & delectat personalia

nalia sunt, ac propterea supposita habent.

Differentia infinitiui & verbi impersonalis.

Ex his colligitur triplex differentia uerbi impersonalis, & infinitiui, qui æquè numeris & personis caret. Prima est, Quòd uerbũ impersonale licèt careat numeris & personis, sub uoce tertie personæ destinata, ad omnes numeros & personas refertur. Infinitiuus uerò sub uoce nulli personæ constituta, omnes personas & numeros repræsentat. Amare enim nullius est personæ: quòd si adiunxeris accusatiuũ primæ personæ, efficies primæ personæ, ut me amare: si secundæ, efficies etiam secundæ personæ, ut te amare: idem iudiciũ esto de reliquis personis. Secunda, Quòd uerbum impersonale ad perfectam orationem constituendam non indiget præsidio alterius partis, ut mea refert audire: infinitiuus uerò perfectam orationem constituere non potest, nisi aliunde accedat præsidium aliquod: ut me amare, imperfecta oratio est, nisi adiunxeris, æquum uel honestum est. Tertia, Verbum impersonale per omnes modos & tempora spargitur: at uerò infinitiuus intra unum modum tantum, & eum quidem ex quinque postremum atque imperfectum, continetur.

In quot species distrahatur.

Verbum impersonale actiue uocis, in quinque species diuiditur, quia quinque modis constructum deprehenditur. Quæ uerba exigunt post se genitiuum, cõstituunt primam, ut interest. Quæ datiuum, secundam, ut conuenit. Quæ accusatiuum, tertiam, ut decet. Quæ post accusatiuum genitiuum uel infiniti

niti

nitium, quintam, ut tædet, pœnitet. Quæ iunguntur infinitiuis impersonalium quintæ speciei, quartâ faciunt, ut incipit me tædere: quas omnes suo ordine percurramus.

De prima classe Impersonalium uocis actiue.

Verba impersonalia primæ classis, à fronte nullum casum regunt: quod (ut semel præcipiam) est omnibus uerbis impersonalibus commune. A tergo uerò exigunt genitiuum, post quem desiderant infinitiuum uel orationem subiunctiui, ut interest præceptoris uera discipulis tradere præcepta, uel ut uera discipulis tradat præcepta: qui genitiuus neq; actionem, neque passionem, sed possessionem significabit. Nam cum uerba huius formæ bonum aliquod utile significant, quod debeat ab aliquo possideri, necessario genitiuus ille possessoris personam representare debet, nam aliò qui uerborum natura frustraretur. Vt in his orationibus, præceptoris interest legere, Senatoris refert administrare Rempublicam, genitiui illi præceptoris & Senatoris, possessiue capiuntur: quasi dicas, officium præceptoris est legere lectionem, & Senatoris munus administrare Rempublicam. Vbi nullus est qui ambigat, genitiuos illos, præceptoris & Senatoris, possessiue capi, Aliquando tamen loco genitiui habet accusatiuum cum Ad, uel in. Cicero de natura Deorū, Magni interest ad decus & ad laudem ciuitatis, ita fieri. Terentius in Hecyra, Ita Dij Deq; faxint, si in rem est Bacchidis. Aliquando ponuntur absolute cum solo infiniti-
uo, uel oratione subiunctiui, Cicero ad Atticum, Ma-
gno

gnopere interest opprimi Dolabellam, uel ut opprimatur.

Notabis prætereà (authore Laurentio lib. 3. Elegan. cap. 3.) uerba huius speciei post suam peculiarem constructionem, admittere quosdam genitiuos æstimationem significantes, quales sunt, tanti, quanti, magni, parui, permagni: ut tanti mea interest, quanti tua, magni mea refert, parui tua refert. Reliqua uerò nomina aduerbialiter his uerbis apponuntur, qualia sunt, multum, plus, plurimum, parum, paulum, paululum, paucillum, nihil, nūquid, aliquid, magis, minus, maximè, minimè. Vt, multum siue per multum interest perturbatione quis peccet, an cogitatio. Item plus interest Reipublicæ castellum capi, quàm agros tantum uastari.

Et sunt duo Interest, & Refert,

Verba huius speciei tria sunt, interest, refert, est. Huius tamen postremi mentionem Antonius nō fecit, quia diuersam à reliquis duobus constructionem habet. Cæterum ut horum trium uerborum natura omnibus innotescat, de his libuit pauca dicere.

De Interest.

Interest, aut est uerbum personale, aut impersonale. Si sit uerbum personale, diuersam habet tum compositionem, tum significationem, tum etiam constructionem, quàm quando inter impersonalia numeratur. Nam componitur à præpositione, Inter, & est: ac per omnes personas & numeros coniugatur, & tunc ex uaria significatione uariam etiam sortitur constructionem. Significat aliquando

præ-

LIBER QVARTVS.

præsentem esse, & tunc cōstruitur cum datiuo uel ablatiuo media præpositione In. Cicero de Senectute, Sæpe interfui querelis meorum æqualium. Idem pro Sexto Roscio, Roscius ne in conuiuio quidem ullo ferè interfuit. Significat prætereà differre, & cōstruitur cum accusatiuo media præpositione Inter, uel cum datiuo. Cicero. I. Officio. Sed inter hominem & belluam hoc maximè interest. Terentius in Eunuch. Stulto intelligens quid interest? Prætereà significat in medio esse, siue interiacère, & cōstruitur cum accusatiuo &, Inter, Cicero in Catilinam, Dummodò inter me atque te murus intersit. Ponitur etiam absolutè. Liuius de secundo bello Punico, Id morari uictoriam rati, quòd interesset amnis. Postremò refertur ad distantiam, & cōstruitur cum eodem accusatiuo &, Inter. Cicero de Senectute, Cuius inter primum & sextum cōsulatum sex & quadraginta anni interfuerant. Si uerò sit uerbum impersonale, componitur à præpositione, In, & ablatiuo re: & est, quasi in re est, & significat utile esse, siue ad nostram utilitatem pertinere, & cōstruitur tunc cum genitiuo, & est huius speciei, ut Regis interest Rempublicam in pace administrare.

De Refert.

Refert, si sit uerbum personale, componitur à Re præpositione, & fero, & significat narrare, representare, dirigere, consultare. In quibus significationibus explicandis morari non est necesse, sunt enim apud authores uulgatissime. Si sit impersonale,

le, componitur ab ablatiuo, re, & fert, quasi pro re fert, id est, utilitate & commodo, & significat utile esse, siue ad rem spectare: & construitur cum genitiuo, ut Senatoris refert, rerum communium curam gerere.

De est.

De Est uerbo personali satis multa diximus in uerborum considerationibus. Si uerò sit uerbum impersonale, significat utile esse, siue ad rem nostram pertinere, quemadmodum & superiora, & cõstruitur cum genitiuo, ut adolescentis est maiores natu uereri. Construitur etiam cum accusatiuo & præpositione In, ut in rem meam est, id est, ex utilitate mea.

Construuntur uerò cum ablatiuo generis fœminini.

Exceptio est eorum, quæ dicta sunt. Nam cum interest, & refert postulent à tergo genitiuum, si iungatur pronomibus possessiuis, meus, tuus, suus, noster, uester, iam non genitiuum, sed ablatiuum potius generis fœminini numeri singularis exposcunt: ut mea interest legere, tua refert audire. Quibus additur & cuius: ut eius interest fures suspendere, cuius interest iustitiam inuiolatam seruare. Nec loqui posses per genitiuos primitiuorũ, mei interest legere, tui refert audire. Cuius ratio est, nam hæc uerba interest & refert, exigunt suo iure genitiuum possessiue significationis: cum uerò genitiui primitiuorum, mei, tui, sui, qui adhuc extant, passionem significant, fit, ut cum his genitiuis construi non possint.

H sint.

sint. Necessariò igitur recurrendum est ad pronomina possessiua, quæ possessionem significant: cum in locum genitiuorum, qui iam olim ab usu recesserunt, *mis, tis, sis*, possessionem etiam significantium, substituta sint.

Per ablatiuum autem loquimur, non per aliũ casum, quia nullus casus est genitiuo (significatione saltem) similior, quàm ablatiuus. Cuius rei satis apertum testimonium præstat nobis lingua Græca, quæ cum ablatiuo careat, genitiuo pro ablatiuo perpetuò utitur, propter significationis similitudinem. Sed cur potius fœminina terminatione, quàm masculina utimur? Quia ut paulò antè explicuimus, interest ab *in*, & *re*, & *est*, compositum est: refert ab ablatiuo *re*, & *fert*. Vt igitur concordantia pronominis possessiui cum ablatiuo re seruaretur, utendum potius fuit fœminina, quàm masculina, aut neutra terminatione. Idem enim ualet *mea interest*, ac si diceres *in re mea est*. Idẽ *mea refert*, ac *fert pro re mea*, id est, utilitate & commodo. Si interest & refert Etymologia tibi non arriserit, recurre ad authorum uoluntatem, quibus fœminina uti placuit, potius quàm masculina aut neutra.

Sed rogabis, quare nobis uti non liceat his genitiuis *mei, tui, sui*, non à primitiuis, *ego, tu, sui*, sed à deriuatiuis, *meus, tuus, suus*: cum possessionem significant, quod unum postulant uerba huius formæ? Respondeo id à Grammaticis fuisse cautum, ne in Amphibologiam incideremus, quam Latini sermonis puritas & castimonia uehementer formidat. Quid enim

enim turpius quàm id quod possis omnibus manife-
stum facere, tenebris quibusdam & ambigui ser-
monis caligine inuoluere, ut ne à doctissimis e-
tiam hominibus intelligaris? Cæterum si rem
possessam subiungas, nihil obstat, quominus sic La-
tinè loquaris, mei serui interest, tui mancipij re-
fert.

Sed rogabis ulterius, quare non utamur his
genitiuis nostrum & uestrum, cum actionem e-
tiam siue possessionem significant? Respondeo,
hos genitiuos nostrum & uestrum uix aliter
quàm partitiuè à uiris linguæ Latinæ peritif-
simis usurpari, ut aliquis nostrum, pauci no-
strum, multi nostrum: & propterea in ablati-
uum fuisse conuersos. Tum etiam propter pro-
portionem & affinitatem, quam habent cum
mea, tua, sua: quod idem de cuius dicendum
est, nam cum possemus per genitiuum cuius lo-
qui, propter eandem Analogiam loquimur per
cuius.

Hæc dicta sint de interest & refert, quando iun-
guntur possessiuis. Cæterum si eisdem possessiuis
iungatur uerbum impersonale, est, uult illa in nomi-
natiuo singulari, idq; in neutra terminatione, ut
meum est, tuum est: quæ loquendi formæ per geniti-
uum exponuntur, id est, mei muneris & officij est,
uel sic, ad meum munus siue officium spectat. Nec lo-
qui possemus per ablatiuum mea est, tua est: quia
est, non habet intra se inclusum ablatiuum re,
cum quo possessiuum conuenire possit, quemad-

modum de interest & refert non multò antè præcepimus.

De nominibus quibus iunguntur, mea, tua, sua.

Illud postremò notabis, quod est omnium maxime necessarium, hos ablatiuos mea, tua, sua, capi substantiuè. Vnde fit, ut nominibus substantiuis iungi non possint, nisi facta circumlocutione per uerbũ substantiuum, & nomen relatiuum quis, in hũc modũ, mea qui sum præceptor, interest legere: tua qui es discipulus, refert audire: nec dices, mea præceptoris, tua discipuli. Præterea nec iungũtur adiectiuis, nisi facta eadem circumlocutione, ut mea qui sum fortis, refert pro patrię salute mortem subire: nõ mea fortis. Cæterum excipiuntur certæ quædam adiectiuorum formæ, quibus ex usu Latinorum iungi possunt. Primum omnium iungũtur his genitiuis unius, solius, ipsius: ut mea unius, tua solius, siue ipsius refert musas colere. Sed si has orationes in pluralem numerum conuertas, loquẽris per aduerbia: nostra solum interest, non nostra solorum: uestra tantum interest, non uestra unorum: quoniam solus & unus genitiuis pluralibus carent. Cæterum cum genitiuo ipsorum, satis Latinè & eleganter dices, nostra ipsorum, uestra ipsorum. Cicero. 6. Familiarium in Epistola Bythinij ad Ciceronem, Itaque contentus ero nostra ipsorum amicitia, cuius fiducia peto à te, ut absentem me, quibuscũque in rebus opus fuerit, tueare.

Item iunguntur participijs præsentis temporis,

ut

ut mea legentis refert bonos libros euoluere. Cæteris uerò participiorum formis, præteriti scilicet & futuri, non ita eleganter adhærere solent, ut mea percussi interest chirurgum quærere, mea locuti refert dicta defendere.

Item adhærent nominibus numeralibus cardinalibus, ut uestra duorum interest ad literas animum conuertere, uestra trium refert mori pro patria.

Præterea iunguntur nominibus adiectiuis quæ à Grammaticis uniuersalia appellantur, ut omnis, cunctus, uniuersus: ut nostra omnium interest in literas uehementer incumbere: quibus adde & partiua multorum, paucorum, ut nostra paucorum, uel multorum interest patriam defendere.

Postremo nostra & uestra iunguntur huic nomini collectiuo uterque, sed prærogatiua quadam nominis & linguæ Latinæ proprietate in genitiuos migrant: ut utriusque nostrum interest, non nostra utriusque: utriusque uestrum refert, non uestra utriusque.

Grammatices regulæ, quæ in his ablatiuis franguntur.

Vt ultimam manum imponamus huic primæ impersonalium classi, notabis, propter naturam pronominum possessiuorum aliquot Grammaticæ regulas deficere. Prima est, Coniunctio copulatiua: ut mea & Petri interest. Secunda, Exponens & expositum: ut mea interest, id est Alfonsi. Tertia, Quo casu quæreris: ut cuius interest Deo seruire? omnium. Quarta, Adiectiui & substantiui concordantia: ut

mea clamātis, mea egrotantis. Quinta, Relatiui & antecedentis: ut nostra qui sumus boni, interest Dei mandatis obtemperare. Sexta, Verba impersonalia primæ formæ regunt genitiuum, cum his tamen pronominibus regunt ablatiuum. Violantur tamen omnes hæc regulæ uoce tenus tantum, nam in significatione omnes manent saluæ & incolumes: cum mea, tua, sua, ponantur loco genitiuorum mis, tis, sis, qui iam interciderunt: nostra, uestra, cuius, loco genitiuorum nostrum, uestrum, cuius, qui adhuc in Latinorum ore & linguis uersantur.

De secunda classe Impersonalium.

Verba secundæ classis regunt post se datiuum, & post datiuum infinitiuum, uel orationem subiunctiui: ut conuenit tibi audire, uel ut audias. Quæ cum infinitiuo, & sine supposito, impersonalia sunt: cum datiuo uerò, & supposito fiunt personalia: ut tuum consilium mihi magnoperè placet, magnum mihi accidit infortunium. Si uerò infinitiuus, quem regunt à tergo, sit esse uel fuisse, sequetur post infinitiuum datiuus uel accusatiuus. De datiuo Martialis, Nobis non licet esse tam disertis, Qui musas colimus seueriores. De accusatiuo Terentius in Heautontimo. Nobis esse bonas non licet. Ratio huius præceptionis est, nam ante infinitiuum, esse, subauditur alter accusatiuus. Notabis præterea, id quod aliòqui his uerbis apponi solet in datiuo, nonnunquam in accusatiuum transferri, ratione sequentis infinitiui. Cicero pro Lucio Flacco, Hanc te capere non licuit. Et. i. Officio. Hæc præscripta seruantem licet ma-

gnificè, grauitè, animosèq; uiuere. Et ne existimes id tantùm licere in uerbo licet, idem Cicero eâdem usus est constructione in uerbo conuenit, pro Sexto Roscio, Homines ista potestate præditos his rebus maximè mederi conuenit.

De multiplicibus uerbis Secundæ classis.

Quadruplicia sunt uerba huius ordinis. **CONVENIENDI**, cum contrarijs, ut conuenit, conducit, expedit, confert, obest, nocet, officit: **FACULTATIS**, ut licet, uacat: **CONTINGENTIAE**, ut accidit, euenit, contingit, usuuenit: **CLARITATIS**, ut liquet, patet, constat.

Conueniendi.

Conuenio quando est uerbum personale, uarios habet usus, nam significat congregari: & construitur cum accusatiuo media præpositione In, uel Ad. Sallustius in Catilina. Hi postquam in una mænia conuenêre. Cicero pro Sexto Roscio, Quanta multitudo conuenerit ad hoc iudicium, uides. Significat etiam alloqui, cum accusatiuo sine præpositione: ut uellem te paucis secretò conuenire. Quando est impersonale, significat decens & conueniens esse, cum solo datiuo: ut conuenit mihi insistere maiorum uestigijs. Aliquando significat concordare, aut cum accusatiuo & inter, ut conuenit inter nos: aut cum datiuo & ablatiuo, ut conuenit mihi cum fratre.

De Licet.

Licet aliquando adhæret datiuo, ut nemini licet peccare. Aliquando cum accusatiuo & per : & negatiuè prohibitionem, affirmatiuè potestatem rei alicuius faciundæ significamus: ut non licet tibi per me, uel contrà licet tibi per me. Postremò absolutū miram habet elegantiam, ut rideas licet, conuitieris licet, facias quicquid uoles licet. Inter uerba huius speciei quedam sunt, quæ duplex habent præteritū, placuit placitum est, libuit libitum est, licuit licitum est, displicuit displicitum est.

De tertia Impersonalium.

Tertiæ classis uerba exigunt à tergo accusatiuum, post accusatiuum infinitiuum, uel orationem subiunctiui: ut decet te facere, uel ut facias. Quæ cum supposito & accusatiuo, sunt personalia, ut talis oratio non decet uirum honestatis studiosum. Sine supposito & cum infinitiuo, impersonalia sunt, ut decet me legere. Sed si infinitiuus quem regunt à tergo, sit esse, uel fuisse, semper post infinitiuum sequetur accusatiuus, ut decet te esse honestum hominem. Loco tamen infinitiui, quem à tergo determinant, habent aliquando accusatiuum participij præteriti temporis: ut uos exoratos decet, id est, exorari. Notabis ultimò, duo uerba huius speciei, decet, & oportet, reperiri tantū personalia in tertijs personis, quia primis & secundis carent: non enim sunt in usu, deceo, aut oporteo. Reliqua duo, iuuat, & delectat, personalia reperiuntur in omnibus personis: sunt enim usu quotidiano trita, iuuo, & delecto.

De uerbis tertię classis.

Quatuor tantum sunt uerba huius classis, delectat, iuuat, oportet, decet: quæ neque actionem, neque passionem propriè significant: sed bonum aut iucundum, ut delectat, iuuat: aut honestum, ut decet, oportet. His adduntur & composita dedecet, periuiuat. Illa autem, fugit, præterit, latet, quæ multi huic ordini adiiciunt, usitatius personalia quàm impersonalia reperiuntur: ut hoc non me fugit, latet, aut præterit. Illud tamen unum notabis circa uerba decet & oportet, fuisse scilicet olim cum datiuo constructa, & inter uerba secundæ classis numerata. Liuius lib. 34. Honesta aut sola, aut prima certè pèssari, decet principi orbis terrarum populo, & tanto regi. Plautus in milite, Homini seruo suos domitos habere oportet oculos. Sed tu caue ea utaris constructione, quæ in obliuionem iam uenit.

De quarta Impersonalium.

Verba quarti ordinis postulant à tergo accusatiuum, & infinitiuum uerborum quintæ speciei: qui accusatiuus potius ab infinitiuo dependet, quàm à uerbo impersonali, ut debet malos pudere. Hæc autem uerba cum supposito & infinitiuis aliorum uerborum, præterquàm quintæ, personalia sunt, ut incipio legere. Sine supposito uerò, & cum infinitiuis uerborum quintæ, sunt impersonalia, ut incipit me tædere uitiorum. Sed si obijcias reperiri aliquando personalia cum infinitiuis uerborum quintæ in huiusmodi locutionibus, cæpit ille pænitere, posses pigere, desinam tædere. Respondeo, ex sententia Laurentij li. 3. Elegant. cap. 46. sæpius & usitatius dici,

H 5

cæpit

cœpit illum pœnitere, posset te pigere, desinet me tædere, in quibus orationibus uerba sunt impersonalia. Quintilianus in milite Mariano, Neque si sit cupidissimus uitæ pœnitere eum sui facti potest. Cicero de petendo Consulatu, Si hic ciuis liber est, cuius authoritatis neminem posset pœnitere. Notabis prætereà, uerba huius speciei posse aliquãdo habere infinitiuum uerborum passiuorum, ut solet dubitari: item uerborum impersonalium passiuæ uocis, ut solet ab omnibus curri: item uerborum naturæ, ut incipit lucefcere, solet tardiùs in quibusdam regionibus aduesperascere.

De uerbis quartæ classis.

Quinque sunt uerba huius ordinis, incipit, siue cœpit, desinit, solet, debet, potest: ex quibus aliqua duplex habet præteritum, ut incepit inceptum est, desijt desitum est. Soleo tamen tantum habet solitum est. Inijciet tamen tibi aliquem scrupulum huiusmodi dubitatio, Si uerba tertie cum accusatiuo cõstruãtur, item uerba quartæ, & quinta, quidnam inter has species intersit? Respondeo, uerba tertie cū accusatiuo & quolibet infinitiuo cõstrui, uerba quartæ cum accusatiuo & infinitiuo: sed neque accusatiuus ille regitur à uerbo impersonali, neque infinitiuus, à quibuslibet uerbis descendere potest, sed à uerbis tantum quintæ. Verba autem quintæ nõ tantum cum accusatiuo, sed cum genitiuo etiam cõstruuntur. Latissima itaque erit differentia inter has tres species.

De quinta impersonalium.

Verba

Verba huius gradus regunt accusatiuum à tergo, post accusatiuum genitiuum, uel infinitiuum loco genitiui, quando genitiuus rem uerbi significat, aut à uerbo descendit: ut pœnitet me uitæ uel uiuere. Si uerò à uerbo non descendat, loco genitiui non ponitur infinitiuus: ut pudet me patris, miseret me pauperis. Hæc autem uerba cum supposito & accusatiuo, sunt personalia, ut non te hæc pudent? Sine supposito & cum accusatiuo & genitiuo, uel infinitiuo loco genitiui, sunt impersonalia, ut pœnitet me peccati uel peccasse. Fiunt autem personalia in tertijs personis tantum, non in primis, neque secundis: sunt enim ab usu authorum aliena uerba illa, pœnitentio, pigeo, pudeo, misereo, tædeo. Ac propterea Antonius dixit, hæc esse proprie impersonalia, si ulla usquam essent: nam reliqua impersonalia, fiunt personalia in primis, aut secundis personis, hæc autem in tertijs tantum & raro.

De uerbis quintæ classis.

Quinque sunt tantum uerba huius ordinis, pœnitet, piget, pudet, miseret, tædet: de quibus pauca quædã dicamus. Pœnitet dolere significat, cum quæ ipsi fecimus, ea nobis postea displicere incipiunt, & molesta esse, ut pœnitet me tam turpe facinus patrasse. Aliquando significat parum uideri. Cicero in pro'ogo. I. Officio. Tandiu autem uelle debebis, quoad te, quantum proficias non pœnitebit, id est non parum uidebitur. Ab hoc uerbo descendunt

dunt duo participia, pœnitens & pœnitendus. Cicero Familiarium. 12. Portus optimus pœnitenti mutatio consilij. Suetonius in Vespasiano, Firmavitq; tãdem gens Flavia, obscura illa quidẽ, ac sine ullis maiorum imaginibus, sed tamen Reipublicæ nequaquã pœnitenda, id est, non parui estimanda. Item pœnitendum, gerundium. Sallustius in Jugurtha, Num eorum pœnitendum sit. Pœniturus rarò reperitur. Accius, Quòd si procedit, neque te, neque quenquã arbitror pœniturum tuæ laudis.

Piget rarò personale reperitur. Plautus in Menæch. Adolescens quæso loquere tuum mihi nomen, nisi piges. Habet duplex præteritum piguit uel pigitum est. Gellius lib. 12. Pigitum est cunctos saltem esse penulatos. Inde participiũ in, dus. Propertius. lib. 4. Hostis ab inuita uerba pigenda lyra. Cicero de claris Oratoribus usus est gerundio, Ad misericordiam inducitur, ad pudendum, ad pigendum. Pudet duplex habet præteritũ, puduit uel puditũ est. Apuleius pro Magia, Nonne uos puditum est hæc crimina tali uiro obiectare? Hinc prodeunt tria participia, pudens, puditus, pudendus. Cicero. 13. Familiarium, Hominem pudentem & officiosum cognosces, & dignum qui à te diligatur. Plinius. 36. Tanquã puditurũ esset extinctos. Gellius lib. 1. Nec pudenda dico aut pœnitenda.

Miseret, format præteritum misertum est. Terentius in Heautontimo. Ita me Dij amabũt, ut me tuarum misertum est Menedeme fortunarum. Ab hoc uerbo proficiscitur miserescit, quod impersonale reperitur

peritur. Idem in *Heautontimo*. Inopis te miserescat mei.

Tædet præterito caret, illud tamen mutuò sumit à uerbo composito pertæsum est. Inde nascitur participium pertæsus, quod omissa sui uerbi origine cū accusatiuo construitur. Suetonius in *Iulio*, Pertæsus ignauiam suam. Idem in *Augusto*, Pertæsus morum peruersitatem.

De uerbis impersonalibus passiuæ uocis.

Post tractationem uerborum impersonalium actiuæ uocis, disputat Nebrissenſis de impersonalibus uocis passiuæ: quæ ideò passiuæ uocis dicta sunt, quòd similia sint tertijs personis uerbi personalis uocis passiuæ. Formanturq; à tertijs personis singularibus uocis actiuæ addita, ur: ut currit curritur, pugnat pugnatur. Neque existimes eadem esse uerba cum passiuis, quia terminatione uocis simillima sunt inter se: nam licèt uocis gerant similitudinem, triplici tamen de nomine differunt. Tum primò, quia uerba passiuæ passionem significant: impersonalia uerò passiuæ uocis perpetuò significant actionem, à quibuscunque uerbis orientur. Præterea passiuæ uerba suppositum habent, cum quo in numero, & persona conueniant: impersonalia uerò eo prorsus sunt orbata. Postremò passiuæ à uerbis actiuis descendunt, à quibus impersonalia originem trahere non possunt, quatenus actiuæ sunt, ut non multò post apertè demonstrabimus. Aggrediamur igitur propositam materiam, & explicemus, quidnam sit uerbum impersonale passiuæ uocis, quid signifi-

gnificet, à quibus uerbis descendat, quo pacto con-
struatur. Nam præter hæc nihil est, quod amplius
possit in hac materia desiderari.

Quid sit.

Verbum impersonale passiuæ uocis est, quod ne-
que expressum, neque subintellectum suppositum ha-
bet, cum quo conueniat, & est simile tertijs perso-
nis numeri singularis uocis passiuæ. Exponamus
membra diffinitionis. Quod neque expressum, neq;
subintellectum suppositum habet. Nam hoc est uer-
bis omnibus impersonalibus commune, ut supposito
careant: cum quo in numero & persona conueniãt:
quemadmodum & uerba personalia hoc habent pro-
prium, ut à fronte suppositum habeant, cum quo in
duobus accidentibus, numero scilicet & persona cõ-
cordent, ut ego amo. Additur tamen in definitione,
Neque subintellectum. Propter Priscianũ, qui asse-
rit sub uerbis impersonalibus passiuæ uocis nomi-
natiuum rem uerbi significantem subintelligi. Nam
cũ dico (inquit) curritur, cursus intelligitur: cũ
dico sedetur, sessio: cũ ambulatur, ambulatio. Quæ
opinio falsa est, tum quia tollit omnia uerba imper-
sonalia, nã ea uerba manifestè personalia sunt, sub
quibus similis intelligitur nominatiuus. Tum quia
sic tribuit passiuam significationem uerbis imper-
sonalibus passiuæ uocis. Et est simile tertijs perso-
nis passiuæ uocis. Nam impersonalia in uoce similli-
ma sunt tertijs personis passiuorum, & per eas tan-
tũ coniugãtur, idq; non tantũ in presenti, sed in
reliquis temporibus, ut curritur, currebatur, cur-
sum

sum est.

Quid significet.

Verbum impersonale passivæ uocis semper significat actionē, idq; ex resolutione patere potest. Resoluitur enim per uerbum actiuum numeri pluralis sub eodem tempore, & ablatiuo personæ agentis in nominatiuum conuerso: ut reclamatur ab omnibus, id est, omnes reclamant, curritur ab omnibus, id est, omnes currunt. Quæ resolutio multò aptior est, quàm illa Prisciani per nomen uerbale & uerbum fio, curritur, id est cursus fit: certatur, id est, certamen fit. Sic enim significarent passionem impersonalia, quæ significatio ab eorū natura plurimum abhorret.

A quibus uerbis descendat.

Oritur autem uerbum impersonale passivæ uocis propriè à uerbis neutris absolutis, ut itur, curritur, certatur. Verg. 10. AENEID. Macte noua uirtute puer, sic itur ad astra. Hora. I. Sermo. Saty. 1. Cōcurritur, horæ momento cita mors uenit, aut uictoria læta. Item Verg. 10. AENEID. Certatur limine in ipso Ausoniæ. Oritur etiam à uerbis neutris secundi ordinis, ut à noceo nocetur, à seruiio seruitur. Cicero. I. Officio. Primùm ut ne cui noceatur, deinde ut communi utilitati seruiatur. A reliquis uerborū neutrorum formis, cæterisq; uerborum generibus impropiè & rarò descendunt. Plautus in Pseud. Quid agitur Callidore? amatur, atque egetur acriter. Idem in captiuis duobus, Quasi cūm caletur, Cochleæ in occulto latent. Sallustius in Iugurtha,

Vti

Vti ex libris Punicis interpretatum nobis est, quam paucissimis dicam. Apuleius lib. 4. Metamor. Mœretur: fietur, lamentatur diebus plusculis. Quæ quoniam rara sunt, pro regula assumi non debent, neque enim à nobis relata sunt, ut usui sint, sed ut noscatur tantum. Ab actiuis uerò absolutis, hoc est, regimine accusatiui casus carentibus, bene descēdere possunt impersonalia, ut est communis omnium fermè Græmaticorum sententia. Verg. 1. Ecloga. Vsq̄ue adeò turbatur agris. Macrobius. 1. Saturnaliorum, Eundem esse Iouem & solem clavis docetur indicatijs. Cæterum à uerbis actiuis quatenus actiua sunt, & sui accusatiui constructione gaudent, impersonalia passiuæ uocis descēdere non possunt: nam si sic, iã post suam priuatam syntaxim, regerent accusatiuũ, quod à ueritate prorsus abhorret. Non enim Latinè dici posset, Matthæum legitur, sed Matthæus: Græmaticam auditur, sed Grammatica. Si obijcias, eadē proportionē, qua Latinè dicitur, læditur manum, frangitur pedem, posse etiam dici, legitur Matthæum, amatur Deum. Respondeo, diuersam esse rationem, nam in prioribus per Synecdochen toleratur constructio: in posterioribus Synecdoche locum habere non potest, cum neque ibi totum sit, nec pars, nec proprietas quæ conueniat toti. Si iterum obijcias, Nebrissensem in uerborum coniugationibus à uerbis actiuis formasse impersonalia, amatur, docetur, legitur, auditur. Respondeo, id fuisse consultò à Nebrissense factũ, ut pueri in una uerbi positione tres simul uoces agnoscerent, actiuam, passiuam, & im-

per-

personalem: ut ad eam normam, & proportionem reliqua scirent declinare. Non tamen inde colligas, eam fuisse Nebrissensis mentem, à uerbis scilicet actiuis formari posse impersonalia.

Quo pacto construatur.

Verbum impersonale passiuæ uocis à fronte nulum regit casum, à tergo uero ablatiuum cum præpositione A, uel Ab, significantem generalitatem, ut curritur ab omnibus: siue ablatiuum nominis collectiui, ut curritur ab utroq; certatur à populo. Aliquando tamē hic ablatiuus ex authorum usu est numeri singularis. Cæsar. 1. bellorum Ciuiiliū, Nequis inuitus sacramentum dicere cogatur, cauetur à Cæsare. Cicero. 5. Familiarium, Nihil est à me inseruitum temporis gratia. Seneca Epist. 85. Sipienti nocetur non à paupertate, non à dolore. Tacitus lib. 1. A Marco Martio prosperè pugnatū est. Cæterum præcepta de iis, quæ frequentius contingunt, tradi solent. Prætereà regunt casum uerbi à quo descendunt præter ablatiuum: ut seruitur tibi ab omnibus, nihil mihi noceri potest. Iunguntur ad hæc casib⁹ generalibus, quales sunt casus præpositionum, Itur in antiquam syluam. Effectiuus, certatur comminus armis. Casus locorum, ut itur Romam. Casus tēporis, ut decem annos à Græcis cum Troianis certatū est.

De infinitiuis.

Post uerba impersonalia tam actiuæ quàm passiuæ uocis, differit author de uerbis infinitis. Quæ licet cum impersonalibus in eo conueniant, ut utraq; numeris & personis careant, dissident tamen longo

I inter=

interuallo: cū impersonalia sub figura tertiæ personæ speciem quandam & effigiē numerorum personarumq; nobis representent: infinita uerò quantum in se est, nullos neq; numeros designēt, neq; personas. Atq; ideò dicta sunt infinita, quòd nihil habeāt finitum, certum, aut determinatum, sed omnia sint in eis indefinita atq; indeterminata. Cū igitur iā liquidò constet, unde infinita nomē acceperint: examinemus necesse est, quidnā infinitius sit, unde determinetur, quo pacto cōstruatur, & qua itē ratione ex uoce actiua in passiua cōuertatur. Quibus omnibus pulchrè examinatis, nihil erit quod in hac materia scholasticorū animis aliquid negotij possit faceſſere.

Quid sit infinitius.

Quoniā infinitius uarijs modis accipitur, uixq; posses intelligere de quo infinitiuo finitio tradi debeat, ut omnis de medio tollatur ambiguitas, eos in principio disputationis libuit percurrere. Vsurpatur Primò pronomine, idq; in tribus potissimum casibus, nominatiuo. Persius. 1. Sat. Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter, id est, scientia tua nulla est. Accusatiuo. Idem eādē Saty. Tunc cū ad caniciē, & nostrum istud uiuere triste Aspexi, id est, nostram istam uitam tristem. Genitiuo (tametsi rarò) Terentius in Eunucho, Certè extrema linea amare haud nihil est, id est, amoris. Tunc uerò quando pro nomine capitur, ab alia parte orationis non determinatur nec regit casum, sed perinde ac nomen siue à frōte, siue à tergo regitur. Secundò pro præterito imperfecto indicatiui tam uocis actiue quam

quàm passiuæ: & tunc nominatiuum pro supposito ante se exigit, post se casum uerbi finiti. Quod idè præstantissimos authores fecisse asserit Donatus, ut oratio sit maioris asseuerationis, concitatorisq; motus. Sallustius in Iugurtha, Milites Romani perculsi insolito metu, arma capere, alij sese abdere, pars territos confirmare, trepidare. Vergilius. 2. AENEID. Iamq; dies infanda aderat, mihi sacra parari, id est, parabantur. Hoc dicendi genere, quoniam elegantissimum est, & Poëtis & Historicis uti licet. Tertio pro gerundio genitiui & accusatiui casus, Græcorum more: qui cum gerundijs careant, infinitiuo pro gerundijs utuntur. Vergilius. 2. GEORGI. Et iam tempus equum fumantia soluere colla, pro soluendi. Idem in Bucolicis Ecloga. 7. Et cantare pares, & respondere parati, id est, ad cantandum & respōdendum: hic modus propter metri necessitatem est. Poëtis admodum familiaris. Quarto pro participio præsentis & futuri in, dus. Vergilius in Bucolicis Egloga. 3. Phyllida amo ante alias, nã me discedere fleuit, id est, discedente, Idem. 5. AENEID. Argenti magnum dat ferre talentũ, id est, ferẽdũ. Quinto p priori supino, ut uado piscari, id est, piscatũ: tamẽ hic modus infrequẽs est. Sexto p subiunctiuo, ut nõ ueni soluere, id est, ut soluã. Septimò in ppria forma & natura, quãdo à parte anteriori ab aliqua orõnis parte determinatur, à posteriori uerò regit casũ uerbi à quo originẽ trahit: ut honestissimũ est me uoluptatib? carẽre. De infinitiuo igit in ppria ui capto, tradiẽ seq̃s definitio.

Infinitiuus est, qui non habet determinatos numeros neq; personas, indigetq; altero uerbo, ut perfectū sensum significet. Examinemus partes finitionis. Qui non habet determinatos numeros & personas. Nam infinitiuus per se sumptus nullius est numeri, nec personæ, sed per adiunctionē suppositi ad certū numerum & personā reducitur: ita ut me amare sit primæ personæ, te amare secundæ, illum amare tertiæ. Indigetq; altero uerbo, ut perfectū sensum significet: siue eiusdem modi, siue alterius, Eiusdē, Verg. I. Aenei. Nec posse Italia Teucrorum auertere regem. Alterius, ut cupio modis omnibus Deo seruire. Nota etiam eam partem finitionis nō tantum de uerbo, sed de nomine etiā & participio debere intelligi: nisi enim ab una harū partiū terminetur infinitiuus, perfectum sensum aut sententiā importare nō potest. Adeò enim debilis est naturæ & imperfectæ, ut per seipsum, nec numeros certos, nec certas personas, nec certā sententiā habere possit, nisi aut nominis, aut uerbi, aut participij præsidij adiuuetur.

Vnde determinetur.

Ex definitione patet, infinitiuum esse modū imperfectum, & indigere determinatione alicuius partis orationis, ut aliquid perfectum significet. Declaremus igitur necesse est, quid sit infinitiuum determinari, & à quibus partibus orationis huiusmodi determinationem accipiat. Tunc infinitiuus determinari dicitur, cum ad certam personam & numerum coarctatur, ita ut ex uaga & incerta natura, tū numeris tū personis cert⁹ fiat. Solet autē

autem

determinari à tribus partibus orationis, nomine, uerbo, & participio. De quibus singulis dicamus oportet. Nomina aut sunt substantiua, aut adiectiua: si substantiua, adhærere solent gerundio genitiui, præter pauca quædam, quæ determinant infinitiuum. Ea sunt, res, opus, fas, nefas, operæpretium, usus, & adiectiua in neutro genere substantiue capta. Id exemplis uerum esse ostendamus: optima res est agricolare, non agricolandi: non est mihi opus respondere, non respondendi. Fas siue nefas est dicere, non dicendi: operæpretiū est audire, non audiendi: honestū est inopi succurrere, non succurrendi. De usus, idē censeto, quod de opus. Si uerò sint adiectiua, ex his quædam determināt infinitiuum tantum, ut lætus te bene ualere, dignus habere multas opes. Quædam tam infinitiuum, quàm genitiui gerundiū, illa præsertim, quæ à uerbis originem trahunt: ut timidus, cupidus, auidus nauigare & nauigandi.

Secundò determinatur infinitiuus à uerbis uarij generis: uoluntatis, ut uolo, cupio, desidero, opto, debeo, habeo facere. Item à uerbis sensus, ut uideo, audio, intelligo, sentio. Præterea à principij, medij, finis, ut incipio, solco, desino militare. Item imperij, ut impero, iubeo, præcipio tibi facere. Potestatis, ut possum, ualeo tibi iniuriam inferre. Postremò à uerbis impersonalibus uocis actiue, ut conuenit mihi docere, iuuat me saltare. Lingue, ut dico, aio, affirmo: & ab alijs uerborum formis, quas superuacaneum esset recensere.

Tertiò à participijs suã naturã retinētibus, ut ti-

timens nauigare, cupiēs discere, doctus, prōptus, cōsuetus cātare. Cæterum si à sua natura degenerent, & in uim nominis trāseant, gerundiū genitiui determinant: ut cupiens discēdi, timēs nauigandi. Nā participia iuncta infinitiuis, dicuntur seruare uim participiorū: iuncta gerundio, uim nominū. Aliquādo determinatur à uerbo & nomine simul iunctis, quādo altero sublato, alterū determinare infinitiuum non potest: ut non est animus acerbitatē tuarū literarū hic cōmemorare: itē graue est Rempublicā gubernare. Aliquando ponitur sine determinatione per eclipsim. Verg. 1. AENEI. Mēne incepto desistere uictam? subintelligitur tamē decuit, aut aliud quidpiā, à quo infinitiuus determinetur.

Quo pacto construatur.

Vt certa de infinitiuorū cōstructione præceptio tradi possit, distinguas oportet de infinitiuo. Nā aut est personalis, aut impersonalis: si personalis, aut adiectiuus aut substantiuus. Agemus igitur primo loco de infinitiuo personali adiectiuo. 2. de substantiuo. 3. de impersonali. Infinitiuus personalis uerbi adiectiuus, à fronte regit accusatiuū personæ agētis in actiua significatione, & personæ patiētis in passiua: à tergo uerò casum uerbi, à quo descēdit: ut me amare Deū bonū est, parentes castigare filios laudabile est, carēre uoluptatibus, & inseruire amicis iocūdum est. Per passiua sic, Deum à me amari bonum est, filios à parentibus castigari laudabile. Quoties tamen infinitiuus actiue significationis cum duobus accusatiuis ante se construitur, quorum alter à par-

te anteriori, alter à posteriori regatur, Amphibologica est constructio: quæ tanquam uitiosa modis omnibus fugienda est. Quale fuit oraculum illud Apollinis, Aio te AEacida Romanos uincere posse. Ambiguū erat, uter esset uicturus, an Pyrrhus Rex Epirotarum, an populus Romanus: quæ oratio si per uocem passiuam fiat, omnis tolletur Amphibologia, Aio te AEacida uinci à Romanis posse. Permittitur etiam huiusmodi locutio per duos accusatiuos, quando in sensu orationis nulla est ambiguitas: quale est illud Terentii uerbum in Eunucho, Ego me illam amare fateor. Item illud, Heus tu purgem me de isthac Thaidi, quòd me eam amare suspicatur? Aduertas etiam oportet, infinitiuum à fronte aliquando cum accusatiuo construi non posse, sed cum nominatiuo: quando scilicet uerbi determinati, & determinatis est idem suppositū. Quod contingere solet cum uerbis uoluntatis, potentiae, principii, medii, & finis: ut cupio legere, nō cupio me legere: possum tibi inseruire, non, possum me tibi inseruire: licet aliquando in oratione exprimat. Cicero in Catilinam, cupio me esse clementem. Terentius in Eunucho, Mori me malim: pro cupio esse clemēs, & mori malim. Cæterum quando suppositum uerbi determinantis & determinati, non est eiusdem persone, necessariò exprimitur accusatiuus: ut cupio te id facere, uolo te uti amico nostro familiarissimè.

De infinitiuo Esse.

Secundo loco promissimus nos tractaturos de infinitiuo uerbi substantiui, cuius constructio, quoniã uaria est, quibusdã regulis explicabitur. Sit prima: Si præcesserit nominatiuus solus infinitiuũ, esse, sequetur alter nominatiuus, ut cupio esse Poëta. Si uerò præcesserit nominatiuus cum datiuo, aut sunt eiusdem personæ, aut diuersarum: si eiusdem, sequetur nominatiuus, ut uideor mihi esse doctus: si diuersarum, aut casus sequens respondet nominatiuo aut datiuo: si nominatiuo, sequetur nominatiuus, ut uideor tibi esse doctus: si datiuo, sequetur etiam datiuus, ut Deus dedit tibi esse beato.

Sit secūda: Si præcesserit genitiuus, sequetur accusatiuus, & non alter genitiuus, ut Ciceronis interfuit esse eloquētem, Romanorum retulit esse bellicosos: non eloquētis, aut bellicosorum, quia huiusmodi constructio est Latinis auribus inaudita.

Sit tertia: Si præcesserit datiuus, sequetur datiuus, uel accusatiuus, quia alter accusatiuus à fronte intelligitur: ut natura dedit omnibus esse beatis, uel beatos. De datiuo, Cice. lib. i. Tuscula. Licuit otioso esse Themistocli, licuit Epaminōdæ. De accusatiuo, Idē pro Cornelio Balbo, Ciui Romano licet esse Gaditanum.

Sit quarta: Si præcesserit accusatiu⁹, sequet̃ semp̃ accusatiuus: ut uolo me esse Poëtã, & non Poëta.

Sit quinta: Si præcesserit uocatiuus, sequetur nominatiuus, quia alter nominatiuus secūdæ personæ à frōte intelligit̃: ut Petre uis esse cõtubernalis meus?

Sit sexta: Si præcesserit ablatiuus sequetur accusatiuus

tiuus

tiuus multò elegantius, quam ablatiuus: ut utor Petro uolenti esse contubernalem meum, uel contubernali meo.

Sit septima: Si nullus casus præcefferit, sequetur accusatiuus: qui casus magis quadrat infinitiuorum naturæ. Ouidius. 5. Metamor. Quantum est esse Iouis fratrem? Et. 9. Et me dignus eras, uerùm nocet esse sororem. Quæ regulæ traditæ sunt pro infinitiui, esse, constructione, poterunt ad uerba reciproca & uocatiua accommodari.

De infinitiuo impersonali.

Infinitiuus uerbi impersonalis à fronte nullū casum regit, à tergo uerò tam in uoce actiua, quàm in passiuâ construitur cum aliorum modorum casibus: ut mea referre in uirtutis studio immori quis dubitat? Item nihil est Deo gratius, quàm hominem peccati commissi pudere. Item etiam, ab scholasticis in arena literaria strenuè certari quis non gaudet?

De conuersione infinitiui actiui in passiuum.

Fit autem conuersio uocis actiue in passiuam, in hunc modum. Accusatiuus patiens, qui est à tergo, mutatur à fronte in eodem casu: accusatiuus uerò agens qui erat à fronte, mutatur in ablatiuum cum prepositione A, uel Ab, uel in datiuum à tergo. Ut bonum est me amare Deum, bonum est Deum amari à me uel mihi. Posses etiam accusatiuum agentem qui erat ante infinitiuum, mutare in accusatiuum post infinitiuum medijs præpositionibus, Per, Inter, Apud: ut intelligo uiros probos Deum colere, intelligo Deum coli per uiros probos, siue inter, uel apud

I S uiros

uiros probos. Fallit tamen conuersionis regula, quã do infinitiuus determinatur à uerbis significantibus potestatem, principium, medium, finem, aut obligationem aliquam. Tunc enim accusatiuus patiens mutatur in nominatiuum, ut ego possum, incipio, soleo, desino, debeo Deum colere: Deus potest, incipit, solet, desinit, debet à me coli.

De circūloquijs.

Perductis iam ad finem infinitiuis, reliquum est, ut de circunloquijs agamus: quæ ideò circunloquia dicta sunt, quòd per ea futurum infinitiui tam uocis actiua, quam passiuæ circunloquamur. Nam cum nullum in lingua Latina uerbum sit, quod proprium habeat infinitiui futurum (præter forem defectiuũ, quod habet fore pro futurum esse) illud necessitate quadam ex diuersis partibus cõficere coacti sumus. In primis explicemus, quidnam sit circunloquium, mox quotuplex sit, deinde sigillatim omnia circunloquia suo ordine percurramus, ex quibus partibus conficiantur ostendentes.

Quid sit circunloquium.

Circunloquium est quidam uerborum circuitus, quo pluribus uerbis explicamus, quod uno explicari poterat: ut ego sum amans, pro ego amo: ego erã amans, pro ego amabam.

Quotuplex sit.

Est autem duplex circunloquium, uoluntarium, & necessarium. Voluntariũ est, quando id quod uno uerbo dicere possemus, pro uoluntate & arbitrio nostro pluribus explicamus. Quo pacto omnia, uocis
actiue

actiue circumloquia uoluntaria sunt, quando ea fieri, aut non fieri ex nostra pendet uoluntate: ut ego sum legens, pro ego lego: utinam ego essem legens, pro utinā ego legerem, de quo circumloquio non est in præsentia sermo. Necessarium est, quādo id quod uno uerbo dicere non possemus, cogimur pluribus dicere: quo pacto omnia circūloquia uocis passiuæ, quæ fiunt per participium præteriti & uerbū substantiuum, necessaria sunt. Item etiam omnia circumloquia futuri infinitiui modi tam uocis actiuæ quàm passiuæ, de quibus modò suscipitur disputatio. Sunt igitur tria circūloquia huius futuri in uoce actiua, totidem in passiuā.

De Amatum ire, primo circumloquio

vocis actiuæ.

Primum circumloquium actiuæ uocis fit ex priore supino, & infinitiui, ire, ut spero me amatum ire Deum. Vbi notabis, amatum ire, tempus futurum significare, non præsens: ac licet ire, per se sumptum motum significet, in circumloquio tamen nullum motum præferre. Laurentius tamen Valla libro primo. Elegant. cap. 28. affirmat, amatum ire tempus præsens significare. Nam aliud est (inquit) oratum ire, quàm oraturum esse, aliud cœnatum ire, quàm cœnaturum esse. Nā oratum ire, cœnatum ire, temporis sunt præsens: oraturū esse, cœnaturum esse, futuri. Quibus uerbis si sentiat amatum ire, quatenus prius supinum est à uerbo motus determinatum, tempus præsens significare, satis egregiè præcipit: neque id quisquam qui sani sit cerebri,

cerebri, negare audebit. Cæterum si sentiat, amatũ ire, quatenus futurum infinitiui est, tempus presens importare (quod ego de tanto uiro mihi persuadere non possum) deceptus planè est. Notabis præterea, hoc circumloquium à uerbis significantibus actionẽ, significare etiam actionem, ut spero te amatum ire Deum. A uerbis uerò significantibus passionem, significabit etiam passionem, ut spero te uapulatum ire. Hoc idem circumloquium à fronte regit accusatiuum agentis, à tergo casum uerbi cuius est circumloquium, ut spero te seruitum ire Deo.

De Amaturum esse, secundo circumloquio uocis actiuę.

Secundum circumloquium uocis actiuę fit ex participio futuri in, rus, cum infinitiuo esse, ut spero me amaturum esse Deum. Quod per omnia genera & numeros uariatur, couenitq; semper cum accusatiuo rei agentis in genere, numero, & casu: ut spero me amaturum esse, spero uirginem nupturam esse, spero uiros amatuos esse, & fœminas etiam amaturas. Hoc etiam circumloquium à uerbis significantibus actionem, significabit actionem: à passionẽ significantibus, passionem: ut spero te amaturũ esse, spero te uapulaturum esse. Ante se habet accusatiuum, post se, casum uerbi cuius est circumloquium, ut spero te seruiturum esse Deo. Laurentius Valla li. I. Elegant. cap. 26. affirmat, dici non posse amaturũ fore, ita ut loco esse, ponatur fore, ne duo participia tempus futurum significantia coniungantur: tantum enim ualet amaturum fore, ac amaturum futurum.

rum. Cum infinitiuo igitur fore, præcipit loquendū esse per nomina, amatorē uel amicum fore, uel per participia facta nomina, amantem fore. Cæterum hæc præceptio, authorum usu falsa esse probatur. Cicero ad Atticum lib. 5. epistola ultima, Deinde ad dis, si quid secus, te ad me fore uenturum. Idem pro Milone, Viuo Publico Clodio nihil horum uos uisuros fore, Idem sit iudicium de amandum fore. Idem Cicero tertio Familiarium. Quasi diuinarem tali in officio fore mihi aliquando expetendum studiū tuū. Liuius Decadis quartæ libro septimo, Aut sub pelli bus habendos milites fore. Idem libro sexto eiusdē Decadis. Eò quoque mittendos fore legatos.

De Amaturum, tertio circunloquio uocis actiuæ.

Tertium circunloquium uocis actiuæ, fit ex solo participio futuri in, rus, in accusatiuo posito, idq; in neutra terminatione indeclinabiliter: ut spero uiros amaturum. Quod deseruit omnibus generibus utriusque numeri, ut spero uirginem nupturum tibi, & uirgines nupturum uiris. Accipiet autem significationem, iuxta rationem uerbi à quo descendit: à fronte accusatiuum habet, cum quo non conuenit in genere: aut numero: à tergo regit casum uerbi, à quo descendit. Hoc tamē circunloquio, licet propriū futurum infinitiui esse dicatur, non utimur, licet antiqui eo frequenter fuerint usi.

De amatum iri, primo circunloquio uocis passiuæ.

Primū circunloquium passiuæ uocis fit ex prioris su-

ri supino & infinitiuo iri uerbi impersonalis uocis passiuæ, ut spero me amatum iri à Deo. Et quanuis fiat ex duabus partibus actionem significantibus, totum tamen circunloquium passionem significat. Cicero lib. 5. Episto. 1. epist. Quinti Metelli, Existimaram pro mutuo inter nos animo, & pro reconciliata gratia, nec absentem ludibrio læsum iri, nec Metellum fratrem ob dictum, capite ac fortunis per te oppugnatum iri. Vbi bis in eadem periodo eodẽ circunloquio usus est Cicero in passiuâ significatione. Idem. 2. Rhetoric. Deinde cæteros à uirtutis studio repulsum iri. A fronte regit accusatiuum rei patientis: à tergo ablatiuum cum præpositione A, uel Ab: ut nunquam putaram fratrem meum læsum iri abs te. Qua in parte deceptus est Antonius, qui in commentarijs asserit, iri, uerbum esse impersonale uocis passiuæ, & actionem significare: & non posse construi cum ablatiuo, nisi ablatiuus ille generalitatem significet, quemadmodum in uerbis impersonalibus passiuæ uocis ab eodem præceptum est. Vnde negat, Latinè dici posse, spero me amatũ iri à Deo, quoniam ablatiuus ille generalitatem nõ significat. Sed opinionem hanc falsam esse ostendunt auctoritates Ciceronis à nobis paulò antè citatæ, & communis etiam Grammaticorum schola.

De Amandum esse, secundo circunloquio uocis passiuæ.

Secundum circunloquium passiuæ uocis fit ex participio futuri, in dus, cum infinitiuo esse, siue fore: ut amandum esse, amandum fore. Quod per

omnia

omnia genera & numeros uariatur, cōuenitq; semper cum accusatiuo rei patientis in genere, numero, & casu: ut spero Deum amandum esse à me, uel matrem à me colendam, uel studiosos adulescentes à me honorificis præmijs exornandos. Significat semper passionem, & ante se regit accusatiuum patientis, post se casum uerbi passiuu, à quo descendit, ut in exemplis propositis uidere est.

De Amandum, tertio circunloquio uocis passiuæ.

Tertium circunloquium passiuæ uocis fit ex solo participio futuri in, dus, in accusatiuo posito, idq; in neutra terminatione indeclinabiliter, ut amandum. Quod deseruit omnibus generibus utriusque numeri, ut spero pacem petendum, uirtutes amandum. Nec concordat cum accusatiuo patienti, significatq; semper passionem, & ante se regit accusatiuum, post se uerò casum uerbi passiuu à quo descendit, ut spero uirtutes colendum ab omnibus. Hoc tamē circunloquio nos nō utimur, licet eius fuerit apud antiquos frequens usus. Lucretius, Aeter nas quoniam pœnas in morte timendum. Verg. etiã ad antiquitatis imitationem, Et pacem Troiano ab rege petendum.

Hæc sunt circunloquia tam uocis actiuæ, quàm passiuæ. Si tamen quæras, an à uerbis deponentibus tertiæ classis oriatur secundum uocis passiuæ circunloquium, item à uerbis neutris passionem significantibus. Respondeo, ex duobus prius fieri posse, ut spero amicos à me consolandos esse: posterius uerò

uerò minimè, nō enim Latinè dicitur, credo me exulandum esse, aut exulatum iri, sed exulaturum, aut exulatum ire: ne duo passiuæ (teste Valla) coniungamus.

De Gerundijs.

Post uerba infinita, disputat Nebrissensis de Gerundijs, quæ à gerendo dicta sunt: siue quòd significationem & constructionem aliquando gerant uerbi, à quo descendunt: siue (quod multò mihi magis placet) quòd rei administrationem siue habitum sine tempore significant: gerere enim apud probos authores, & Latinitatis principes administrare significat. Vtrum uerò gerundium ab octo partibus orationis diuersum sit, an inter eas connumerari debeat, non est parua inter ueteres Grammaticos controuersia. Diomedes, Probus, Donatus uerbum esse affirmant, cum more uerbi post se casum regat, ut tempus est carendi uoluptatibus. Verum horum opinio falsa est, nam uerbum per modos & tempora inclinatur, & in ratione suppositi à fronte casum regit: quod à natura gerundiorum prorsus abhorret, quæ per casus & genera uariantur, nec regere casum à fronte possunt. Priscianus asserit gerundiū esse nomen, cum per casus & genera uarietur, ut amandi, do, dum. Sed eius opinio nihil habet cum ueritate coniunctum: nam gerundium suapte natura in significatione actiua casum regit sui uerbi, nomē uerò citra figuram regere accusatiuum non potest. Laurentius Valla asseuerat nomen esse participiale, quòd partem accipiat à nomine, partem à participio:

cipio:

cipio: à nomine, casus, genera cum declinatione: à
 participio, significationem, & constructionem uer-
 bi à quo descendit. Hæc etiam sententia plurimum
 habet falsitatis. Nam participium significat tempus
 futurum sine ulla rei administratione, & à tergo
 in significatione passiuæ ablatiuum regit loco perso-
 næ agentis: ut causa est à me orāda, id est, orabitur.
 Gerundium uerò rei administrationem importat si-
 ne ulla temporis significatione, & casum à tergo re-
 gere non potest, cum passionem significat, ut est
 mihi cura iuris dicundi. Nos igitur cum Nebrissensi
 teneamus, gerundium esse aliam orationis partē di-
 stinctam ab illis octo, quæ ad eò nomini similis est, ut
 si casum uerbi non regeret, nihil quicquam præter
 nomen esset. His igitur omnibus leuiter prægusta-
 tis, explicemus sic in commune, quidnam sit gerun-
 dium, quo pacto construatur, quotuplex sit: ut facta
 partitione, omnia tum substantiua, tum adiectiua ge-
 rundia disputatione percurramus.

Quid sit Gerundium.

Gerundium est pars orationis declinabilis, per
 casus, sine tempore, gerens significationem & con-
 structionem uerbi à quo deriuatur, & rei admini-
 strationem significans. Discutiamus huius finitionis
 membra. Est pars orationis: ut secludatur à litera
 & syllaba, nam litera est pars syllabæ, syllaba di-
 ctionis, gerundium uerò orationis. Declinabilis: ut
 seiungatur à quatuor partibus indeclinabilibus,
 præpositione, aduerbio, interiectione, coniunctio-
 ne. Per casus: ut separetur à uerbo, quod per mo-

dos & tempora, non per casus inclinatur. Sine tempore: ut à participio differat, quod præter suum principale significatum temporis differentiam aliquam importat. Gerens significationem & constructionem uerbi, à quo deriuatur: ut discrepet à nomine & pronomine, quoniam nomen & pronomen nec significationem nec constructionem uerbi gerunt, gerundium uerò & significationem & constructionem uerbi representat (in significatione saltem actiua: nam in passiuâ absolutè in oratione ponitur, nec cùm ullo casu construitur.) Et rei administrationem significans: ut distet à participio, quod ad tempus futurum refertur: gerundium contra, modò sit adiectiuum, rei administrationem, hoc est, habitum, & rei alicuius faciendæ assiduum usum & consuetudinem significat.

Quo pacto construatur.

Hoc documentum habeant omnes pro comperito, neque in eo cuiquam detur dubitandi locus, gerundia ante se casum non regere, cùm solius uerbi sit à fronte in ratione suppositi casum postulare, modò loco personæ agentis, modò patientis. Vnde teste Valla lib. 1. Elegant. cap. 27. sacræ illæ locutiones in audite sunt, In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, In deficiendo ex me spiritum meum, In conueniendo populos in unum. Græca enim figura interpretem decepit, nam infinitiuum his locis habent Græci, quo pro gerundijs utuntur, quibus carent. Casum ergo infinitiui gerundijs accommodauit interpretes, ac propterea in locis illis prolapsus est.

De

Deuisset enim aut per ablatiuum absolutum è Græco idiomate in Latinum transferre, Conuertente Domino, deficiente ex me spiritu meo, conuenientibus populis in unum: aut per subiunctiuum, hoc modo, cum conuerteret Dominus, cum deficeret spiritus, cum conuenirent populi. Post se uerò regunt casum uerborum à quibus descendunt, ut tempus est amandi Deum, in seruiendi amicis, miserendi pauperum. Quod intellige, dummodò gerundia actionem significant, nam si passiuè capiantur, nullum casum regunt. Nec enim Latinè dicitur, ueni Complutum ad docendum ab eloquentiæ magistris, sed ut docear. Nec, ueni ad uapulandum à præceptore, sed ut uapulem. Excipe etiam gerundium datiuum, quod tamen si actiuè capiatur, cum accusatiuo construi non solet, ut in huius casus constructione latius patebit. Excipe postremò uerborum reciprocorum gerundia, quæ cum suorum uerborum casibus construi non solent. Barbara est enim huiusmodi locutio, Veni Complutum gratia euadendi doctus. Barbara etiam illa, Commoda occasio sese obtulit ambulandi lætus, sed ut ambulem lætus.

Quotuplex sit.

Gerundia duplicia sunt, aut substantiua, aut adiectiua: de adiectiuis postremo loco erit disputatio, de substantiuis modò differamus. Quæ non ideò substantiua dicta sunt, quòd substantiam significant, sed quòd cum substantiuis non concordent in genere, numero, casu, neque eorum uelint habere consortium. Reperiuntur autem in quinque casibus. Nomi-

natiuo, ut seruiendum est: genitiuo, ut cura seruiendi Deo tenet me: datiuo, ut non sum soluendo: accusatiuo, ut ad seruiendum paratus: ablatiuo, ut delector seruiendo. Antonius tamen Nebrissensis in tribus tantum casibus reperiri affirmat, genitiuo, accusatiuo, ablatiuo: nam gerundium nominatiui prorsus negat, datiuo difficulter satis admittit.

De Gerundio substantiuo nominatiui.

Gerundium nominatiui conficitur ex uoce quadam neutra terminata in, dum: quæ uox à gerundio adiectiuo finito in, dus, originem trahit, quod tamen si in usu non sit, fingendum tamen est, non tantum in hoc nominatiui casu, sed in reliquis casibus gerundiorum. A fronte non regit casum, sed determinatur à uerbo substantiuo per omnes modos & tempora, siue expresso, siue subintellecto. A tergo pro persona agenti datiuum regit, post quem desiderat casum sui uerbi, præter accusatiuum, quem si aliquando regit, illud est per quàm rarò: ut carendum est mihi uoluptatum, seruiendum est mihi Deo, utendum est mihi uirtute. At non dices, legendum est mihi Ciceronem, tametsi aliquando similis accusatiui constructio reperitur. Cicero de Senectute, Tanquam uiam longam nobis quoque ingrediundum sit. Idem ad Atticum lib. 14. Iterandum eadem ista mihi. Item Columella lib. 2. Resecandum est, & ulcera medicamentis curandum. Item etiam Varro lib. 1. Rerum rusticarum, Præfectos alacriores faciendum est præmijs. Idem lib. 2. de Analogia, Sic enim omnes repudiandum artes, quòd in eis discrepant scriptores.

dit

dit ab omnibus uerborum generibus: & à uerbis significantibus actionem, significat actionem, ut amandum est, seruiendum est, consolandum est, criminandum est: à uerbis tamen neutris tertię & quartę classis, à quibus rarò descendit, passionem significabit, ut uapulandum est. Notabis etiã importare semper necessitatem quandam, atque ita resolui per opus, uel oportet, uel debeo: ut moriendum est semel, id est, opus est uel oportet semel mori. Viuendum est tibi tuis moribus, non alienis, id est debes uiuere tuis moribus.

Circa hoc tamen nominatiui gerundium mirè se torquent omnes Grammatici. Alij censent in hac constructione & similibus, inseruiendum est mihi tempori, inseruiendum, esse participium futuri in, Dus. Sed falluntur, tum quia participium significat passionem, quam gerundium non significat, sed actionem potius: tum etiam quia participium non construitur cum accusatiuo, cum quo gerundium nominatiui construi non multò antè probauimus. Alij arbitrantur nomen esse uerbale: qui in eodem sunt errore, nam uerbale nomen passionem significat, & non construitur cum accusatiuo. Eisdem rationibus probari poterit, neque esse futurum infinitiui, neque uerbum impersonale passiuę uocis. Reliquum igitur sit, gerundium esse nominatiui.

De gerundio genitiui.

Gerundium genitiui finitur semper in di, & fit ex neutra terminatione participij futuri in, dus.

A fronte non regit casum, sed uult determinari à nominibus substantiuis appellatiuis, nō ab omnibus, sed ab ijs potissimum quæ rem significant incorpoream: qualia sunt nomina significantia tempus, uel temporis occasionem, ut tempus, hora, annus, dies, mensis, occasio, commoditas, oportunitas. Item nomina significantia uoluntatem, aut rei alicuius desiderium, ut uoluntas, amor, cupiditas, studium, labor, diligentia. Item significantia causam, uel artem aliquam, ut causa, gratia, ratio, ars, disciplina. Determinatur secundo à quibusdam nominibus adiectiuis uerbalem significationem habentibus, ut cupidus, timidus, auidus discendi: quibus adde certus & incertus, ut certus eundi, incertus nauigandi. Determinatur tertio à participijs transcuntibus in nomina, ut timens, cupiens, doctus, consuetus nauigandi. Notabis tamen, solere sæpissimè nomina substantiua, tam genitiui gerūdiū, quàm infinitiuum determinare, præsertim quando iunguntur uerbo substantiuo: quod utrū ad Græcorum morem referendum sit, ipse uideris, satis tamen sit illud obseruasse. Cicero libro secundo de Oratore, Si omnem uim Oratoris in argumentis posuissem, tempus esset iam de ordine argumentorū dicere. Caesar lib. 5. belli Gall. Respondit, non esse consuetudinem populi Romani accipere ab hoste armato conditionem. Liuius lib. 1. Tempus est maiora conari. Gellius lib. 1. Et quæ ipsi opinarentur, expromere potestas erat. A tergo si actionem significet, regit casum sui uerbi, ut tempus est Deum colendi: si passionem, nullum re-

git

git casum, ut tempus est uapulandi, neque addes à præceptore. Si quæras, quid significet? A uerbis actiuis, neutris, primæ, secundæ, & quintæ classis, deponentibus, & communibus in actiua significatione significabit actionem: à uerbis tamen neutris tertię & quartæ classis & communibus passiuæ significationis, passionem significabit. Est tamen cum à uerbis actiuis non actionem, sed passionem significet. Cicero in Topicis, Causarum genera duo, unum quod ui sua efficit, ut ignis: alterum quod naturam efficiendi habet, ut æs, id est, ut efficiatur. In dem libro secundo de Officijs, Atque hæc quidem sunt causæ diligendi grauissimæ, id est, quibus diligamur. Suëtonius in Claudio, Cui lectica per urbem uehendi ius tribuit, id est, ut uehatur.

Illud postremò notabis, solère gerundium hoc genitiui substantiuum, regere genitiuum pluralē, idq; non tantum apud Comicos, sed apud Oratores & Historicos etiam. Cicero in Philippicis, Agitur, utrum Marco Antonio facultas detur agrorum suis latronibus condonandi. Suëtonius in Augusto, Epulum præbuit, permissa iocandi licentia, diripiendiq; pomorum. Marcus Varro libro secundo, Rerum rusticarum. Aliquod fuit principium generandi animalium. Plautus in captiuis duobus, Nominandi tibi istorum, magis erit, quam edundi copia. Nec dixeris, gerundium genitiui in exemplis propositis poni pro gerundio adiectiuo: nam in hoc exemplo Terentiano pro eo poni non potest, Da-

te copiam crescendi nouarum: non enim posses exponere crescēdarum nouarum, cum uerbum cresco simile gerundium formare non possit. Nec item dixeris, fieri figuram Antiptōsin, & casum pro casu poni, quoniam in eodem Terentij exemplo, non posses in hunc modum exponere, Crescendi nouarum, id est: crescendi nouas: cum cresco uerbum sit neutrum absolutum, neque accusatiuum regere possit. Reliquum est igitur, ut genitiuus ille pluralis à gerundio substantiuo regatur, cum multa Latini sermonis elegantia & nitore.

De Gerundio datiui.

Gerundium datiui finitur in, do, & fit ex neutra terminatione participij futuri in, dus. A fronte non regit casum, sed determinatur à nominibus adiectiuis, uerbis, participijs, quæ sua natura datiuum regunt. De nominibus, ut aptus, idoneus, opportunus seruiendo. De uerbis, ut do operam, uaco, incumbo scribendo. Determinari etiam solet à uerbo substantiuo, ut non sum soluendo. De participijs, ut promptus, paratus, consuetus scribendo. A tergo uerò construitur cum casu uerbi à quo descendit, si actionem significet, præter accusatiuum (ut auctor est Laurentius libro primo Elegantiarum capite. 27. de gerundijs) Absurdum nanque ex eius sententia esset dicere, do operam colendo agrum, & legendo librum, sed per gerundium datiui adiectiuum, do operam colendo agro, uineæ pastinandæ, nemori succidendo. Verum, ut ego quod sentio in hac parte dicam, quando gerundium

datiui

datiui à uerbo, sum, determinatur, ferè absolute ponitur in oratione, ut non sum soluendo: quòd si casum regat, nullum præter datiuum, ut non sum tibi soluendo. Quintilianus in Gladiatore, Placeamus licet nobis fortuna nostra, pater, pauperi soluendo non sumus. Cæterum si determinetur ab alijs uerbis, aut nominibus, aut participiis, quæ sua natura datiuum regunt, non dubito cum accusatiuo posse cõstrui. Quam præceptionem placuit multis authorum exemplis roborare, ne quisquam audeat eã falsitatis arguere. Valerius Maximus lib. 3. Publius Scipio cum in Sicilia augendo exercitum, traiciendoq; in Africam opportunum quæreret gradum. Cicero in Hortensio, Magna animi contentio adhibenda est explicãdo Aristotelem, si leges. Sallustius in proœmio Catilinarix coniurationis, Neque uerò agrum colendo, aut uenando, seruilibus officiis intetum ætatem agere. Plautus in Epidico, Ego relectis rebus Epidicum quærendo operam dabo. Idem in Pænulo, Ancillæ nos lauando operam dederunt. Quibus exemplis docemur, datiui gerundium cum accusatiuo cõstrui posse, quando à uerbis, aut nominibus, aut participiis datiuum regentibus, determinatur. Dices, orationem fluere numerosiorem, ac modulatiorem multò, si gerundijs adiectiuis potius, quàm substantiuis utamur. Non nego, sed nobis de Grammatica præcipientibus non tam elegantia, uerborumq; ornatus quærendus est, quàm orationis proprietates, et apta partium congruentia, ac postremò quid apud proceres illos Latinitatis fuerit in usu. Si quæ

ras, quid significet? A uerbis omnibus actionē signifi-
cātibus, actionē significabit: exceptis neutris tertiæ
& quartæ classis, à quibus passionē significat.

De gerundio accusatiui.

Gerundium accusatiui finitur in, dum, & fit ex
neutra terminatione participij in dus. Ante se nullū
regit casum, quod est gerundijs omnibus commune,
sed determinatur à tribus partibus orationis, nomi-
ne adiectiuo, participio, & uerbo. De adiectiuo, ut
idoneus, facilis, difficilis, bonus, malus, commodus, in-
cōmodus, aptus, ineptus. De participio, ut paratus,
succinctus, intentus, cōueniens, sufficiens. De uerbo
tum motū, tum quietē significanti, ut eo ad legendū,
sedeo ad scribendū. Huiusmodi autē determinatio,
quæ fit à parte anteriori, fieri solet frequentius me-
dijs illis præpositionibus, Ad, Ob, Propter, Inter,
Ante: ut ad, uel ob, uel propter numerādū pecunias
ueni. Inter cœnandum, ante domandum. Quibus tu
addere poteris duas alias, In, & Circa. Titus Liuius
In fossas & cloacas exhauriēdas demersēre. Fabius
lib. 4. Non enim solūm Oratoris est docere, sed plūs
eloquentia circa mouendū ualet. Notabis tamen cum
his uerbis, loco, cōduco, mādo, curo, habeo, suscipio,
deposco, puto, duco, existimo, censeo, dico, uideo, in-
telligo, arbitror, do, trado, propono, & similibus, ge-
rundia adiectiua non determinari ab his præpositio-
nibus. Vt locaui faciendam sepulturam, patris glo-
riā tuendam conseruandamq; suscepit, curauit ho-
minem interficiendum, homines ui rapiendos conser-
uandosq; mandauit. A tergo uerò si actionem signi-
ficet,

ficet, exigit casum uerbi à quo descendit: si passionem, nullum, ut carmen difficile ad intelligendum, nõ dices ab scholasticis. Notabis, quando determinatur ab Inter, & Ante, non solère casum regere, ut inter cenandum, ante coenandum. Aliquando tamé regit, licet rarò. Liuius lib. 2. Titus Herminius inter spoliandum corpus hostis percussus. A uerbis actiuis actionem significat frequentius, aliquãdo passionem. Sallustius in Iugurtha, Pauca ut supra repetã, quò ad cognoscendum omnia illustra magis, magisq; in aperto sint. A uerbis neutris tertie & quartæ classis, passionem, à reliquis actionem: à deponentibus actionem, à communibus actionem & passionẽ. Hoc eodem pacto serè debes percurrere omnes casus gerundiorum, quantum attinet ad significationẽ, quod nos breuitati consulentes aliquando dissimulamus.

De gerundio ablatiui.

Gerundium ablatiui finitur in, do, & fit ex neutra terminatione eiusdem participij in, dus. A fronte nullum casum regit, sed determinatur à uerbis, aut participijs, aut nominibus, medijs his præpositionibus, A, Ab, In, De, E, Ex. Quibus adde, Pro, & Cum. De sex primis præpositionibus adeò obuia sunt exempla, ut in his citandis nimum morari, hominis sit nimum otiosi, & in re parua diligẽtiam affectantis. De duabus postremis, quia raræ sunt, authoritates in mediũ proferamus. Plautus in Aulularia, Pro uapulãdo herclè ego mercedem petam. Quintilianus lib. 1. Ratio rectè scribendi iuncta cum loquendo est.

Duo

Duo tamen hîc notabis, in primis gerundium hoc ablatiui non posse determinari à uerbo significanti motum explicitum. Non enim dices, uenio ab orādo, sed ab oratione potius: non redeo à spectando, sed ab spectatione: non reuertor ab arando, sed ab aratione. Si tamen uerbum illud nō motum explicitum, sed motionem quandam animi internam significet, nō dubito ab eo determinari posse. Quā præceptionem quàm plurimis authoritatibus firmare placuit, ne Grammaticus aliquis tetrici nimium supercilij eam studeat labefactare. Cicero lib. 2. de Oratore, Ipse à discendo refugisti. Idē lib. 3. Pythagoras, Democritus, Anaxagoras à regendis ciuitatibus totos se ad cognitionem rerum trastulerunt. Idem in Bruto, Stoici traducti à disputando ad dicendum inopes reperiuntur. Idē in Verrem, Non uideor omnino à defendendis hominibus subleuandisq; discedere. Vbi quis negabit, in uerbis refugio, transfero, traduco, discedo, speciē quandā motus interni representari, atq; ab illis gerundium ablatiui casus determinari?

Notabis deinde, in huiusmodi determinatione aliquando non posse præpositionē intercedere. Tum primò, quando determinatur à uerbis sua natura regentibus ablatiuū sine præpositione, ut delector legendo, non in legendo. Tum secundò, quando gerundium denotat instrumentum aliquod, ut hos accusando, illos occidēdo totam ciuitatē labefactasti. Tū tertio, quando gerundium significat passionē. Vergil. Georgi. 3. Vritq; uidēdo foemina, id est, dū aut cū uidetur. Quintilianus lib. 11. cap. 2. Sed memoria excolendo,

colēdo, sicut alia omnia, auget: id est, dū excolitur.

A tergo uerò si passiue capiatur, nullum regit casum: si uerò capiatur actiue, regit casum sui uerbi. Quod intellectum uolo, quādo præpositionibus illis, In, De, E, Ex, A, Ab, Cū, Pro, nō adheret: nam si ab illis determinetur, ex frequentiori authorum usu absolute ponitur in oratione, aut loquemur per gerundium adiectiuum. Non enim qui optimè ac Latine locuti sunt, huiusmodi loquendi formis utuntur. Vaco ab scribendo epistolas, in iuuando homines multum operæ posui. Sed aut absolute, aut per adiectiuū sic, Vaco ab scribendo, aut uaco ab scribendis epistolis, itē in iuuandis hominibus multum operæ posui. Obseruauit tamen tria aut quatuor exempla, in quibus gerundium cum præpositione casum regit, quæ legē Latinitatis facere nō debent. Cicero lib. 6. ad Atticum, In quibus interscripseras de relinquendo ea, quæ me impugnabant. Idem lib. 3. Tuscula. Inuidiæ uerbum ductum est à nimis intuendo fortunam alterius. Varro lib. 3. rerum rusticarum, In supponendo qua, obseruant, ut sint numero imparia. Liuius lib. 30. Eadem hæc Syphaci animū dederunt in alloquendo uictorem. Quæres, de significatione. A uerbis actiuis significat actionē, aliquando passionē. Vergil. Georgi. 3. Alitur uitium, uiuitq; tegendo, id est, dum tegitur. A neutris tertię & quartæ passionē, à reliquis actionem. A deponentibus & cōmunibus actionem & passionem. Vergil. AENEID. 12. A Egrescitq; medendo, id est, dum illi medicamenta adhibentur.

De gerundijs adiectiuis.

Gerundia

Gerundia adiectiua nō ideò adiectiua dicta sunt, quòd qualitatem aliquam alicui adiacentem significent, sed quia cum substantiuis in genere, numero, & casu concordant. Quæ gerundiua à Grammaticis appellantur, ut distinguantur à substantiuis, quæ gerundiorum nomen acceperunt. Finiuntur in, dus, da, dum. Reperiunturq; in omnibus casibus, numeris, & generibus. Nominatiuo, ut uoluenda dies: genitiui, ut iuris dicundi cura tenet me: datiuo, do operã iuri dicundo: accusatiuo, ueni ad ius dicundũ: uocatiuo, ô dies uoluenda: ablatiuo, delector iure dicundo. Gerundium hoc semper significat passionem: unde fit, ut à uerbis passiuis solùm, & cõmunibus passiuę significationis oriatur, & aliquando etiã à deponentibus tertię classis. Quintus Curtius, Misit caduceatorem ad consolandas eas. Inde etiam fit, ut cũ nullo casu construatur, sed solùm cum substantiuis concordet: quia, ut à me sæpißimè proclamatũ est, gerundia in significatione passiuua nullum regunt casum.

De differentia inter gerundium adiectiuũ, & participium futuri in, dus.

Licet gerundia hæc adiectiua conueniant in uoce cum participijs in, dus, differunt tamen ab illis tripliciter. In primis significatione, nam gerundia significãt rei administrationẽ sine nota futuri tẽporis, ut cura legendæ lectionis tenet me: participia uerò tẽpus futurum important sine aliqua administratione, ut lectio est legenda. Differunt deinde constructione, nã gerũdia cum nullo casu construuntur, sed

cum

cum suis substantiuis tātūm concordāt: at uerò participia cum ablatiuo cōstruuntur loco personæ agētis, ut lectio est à me legenda. Differūt postremò resolutione, nā gerūdia nominatiui per quis & uerbū resoluantur, uel per nomē uerbale in bilis, ut uoluēda dies, id est, quæ uoluitur, uel uolubilis. Reliqui casus gerūdiorū resolūtur in sua substantiua: ut mox præcipiemus. At uerò participia resolūtur per futurum imperfectum uocis passiue, ut causa est à me oranda, id est, orabitur.

De conuersione gerundij substantiui in adiectiuum, & è conuerso.

Illud in primis pro certo habeas, nullā orationē conuerti posse ex gerundio substantiuo in adiectiuum, nisi adsit accusatiuus: qui si adsit, fiet cōuersio in hunc modum. Accusatiuus conuertetur in casum gerundij substantiui, deinde gerundium substantiuū conuertetur in adiectiuum in eodem casu. Cōfirmemus id exēplis per omnes casus. De genitiuo, cura legendi lectionē tenet me, cura lectionis legendæ tenet me. De datiuo, do operā legēdo lectionē, do operā lectioni legēdæ. De accusatiuo, ueni ad legēdū lectionē, ueni ad lectionē legendā. De ablatiuo, delector legēdo lectionē, delector lectione legenda. De nominatiuo mētionē nō feci, quia oratio quæ per nominatiuum fit, conuerti non solet. Ex adiectiuo in substantiuum fit conuersio in hunc modum, Genitiuus siue quicumque alius casus in accusatiuum conuertitur, adiectiuum in substantiuum in casu gerundij. Si uerò sit nomen uerbale, resoluitur

per

per hoc nomen dignus & infinitiuum uocis passiue: ut magister colendus, id est, coli dignus, puer amandus, id est, amari dignus. Ne aliquid prætermittamus, quod ad rectam puerorum institutionem in re Grammatica uideatur necessarium, notet puer, quatuor modis orationē ex gerundio substantiuo in adiectiuum conuerti non posse. Primò, quando accusatiuus non adest, ut cura seruiendi Deo tenet me. Secundò, quando significat passionem, ut cantando rumpitur anguis. Tertiò, quando accusatiuus est nominis relatiui, ut hic dies attulit initium dicēdi, quæ uelle: non dices, dicendorum eorum, quæ uellem. Quartò, quando accusatiuus est nominum primæ aut secundæ declinationis: tunc enim ineleganter conuerteretur oratio in adiectiuum, ut tēpus est quærendi bonos libros, non quærendorum bonorum librorum. Item tempus est inuestigandi bonas musas, non inuestigandarum bonarum musarum.

De supinis.

Post gerundia occurrit statim de supinis disputatio: quæ cur sic appellata sint, nondum perspicuum est, neq; nimis necessarium puto, cum multi Grammaticorum miserè in hac re insudarint ad ineptias usq; & uanissimas nugas. Alij dicta uolunt quasi suprema, quòd in cōiugatione postrema sint: nam participia, quæ mox sequuntur, non inter nomina, sed inter uerba recensenda sunt. Alij supina quasi superantia dicta uolunt, quòd naturam uerbi superent, cum uerbum per modos & tempora inflectatur, supinum sine modis & temporibus. Alij supina quasi resu-

resupina dicta existimat, id est, contraria: quia prius supinum prorsus evertit naturam posterioris, tum determinatione, tum significatione, tum postremo constructione. Tu elige quam malueris, nam mihi omnes predictae Etymologiae prorsus displicent. Vtrum autem inter octo partes orationis numerari debeant, an diuersam ab alijs octo partem constituisse, cōtrouersum fuit à ueteribus Grammaticis. Nos tamen cum Nebrissenſi diuersam esse partem affirmamus à reliquis, quæ tamen inter uerba numeretur, quia maximam cum eis habet similitudinem. Potest autem in hunc modum definiiri.

Quid sit supinum.

Supinum est pars orationis indeclinabilis in,um, aut in,u,desinens: gerens quæ significationem, et non nunquam constructionem uerbi à quo descendit. Indeclinabilis: ut differat à quatuor declinabilibus. In,um, aut in,u,desinens: ut distet à reliquis indeclinabilibus, et à gerundijs etiam, quæ diuersam ab hac desinentiam sortiuntur. Gerens significationem et nonnunquam constructionem: nam cum significat actionem, gerit constructionem uerbi, à quo descendit: cum passiuè capitur, cum nullo casu construitur. Non enim dixeris Latine, uenio uapulatum à præceptore, sed ut uapulem, aut uapulaturus à præceptore. Ex definitione colligitur duplex supinum. Prius, quod terminatur in,tum, ut amatum:sum, ut uisum:xum, ut amplexum. Posterius, quod finitur in,tu, ut amatu:su, ut uisu:xu, ut amplexu.

De priori Supino.

L

Tria

Tria potissimum de priori supino explicabimus, unde determinetur, quid à tergo regat, quid significet. Prius supinum à fronte non regit casum, sed uult determinari à uerbis significantibus motum, siue explicitum siue implicitum. De explicito, ut eo uenatum: de implicito, ut do filiam nuptum. Determinatur etiã à participijs ab his uerbis descendentibus. Horatius in Arte Poëtica, Spectatum admissi risum teneatis amici? Motus explicitus est, qui fit motione corporis de loco in locum: implicitus uerò, qui mutatione propositi, & uoluntatis conuersione ad rem aliquam fieri solet. Ex hac determinatione colliges differentiam inter prius supinum & gerundium accusatiui casus, nã prius supinum semper determinatur à uerbo significanti motũ: at uerò accusatiui gerundium determinatur à uerbis motus, ut eo ad legendum: aut quietis, ut sedeo ad audiendum. Vnde fit, ut omnis oratio per prius supinum constituta, conuerti possit in gerundium accusatiui, nõ cõtrã. Inde etiã fit, ut prioris supini oratio per uarias partes orationis, aut dicendi formas uariari possit: quod in sequenti oratione patebit, Eo petitum ueniam, eo ad petendum ueniam, eo ad petendã ueniã, eo petiturus ueniã, eo ut petam ueniã, eo petere ueniã Græcorum more, eo gratia petendi ueniam, eo gratia petendæ ueniæ.

A tergo si actionem significet, regit sui uerbi casum, ut eo Deo seruitũ: si passionẽ, nullũ recipit casum, ut eo uapulatum. A uerbis omnibus significat actionẽ: à neutris tertie & quartæ, passionem.

De postea

De posteriori supino.

Eo ordine procedemus in posteriori supino, quo in priori. A fronte non regit casum, sed determinatur à nominibus adiectiuis, cum quibus in re nulla cõuenit, ut res horrenda dictu, res miserabilis uisu. Itẽ determinatur ab adiectiuis, quæ fiunt substantiua in neutra terminatione, ut horrendum dictu, miserabile uisu. Item à tribus nominibus, fas, nefas, opus: ut fas dictu, nefas dictu, opus siue peropus dictu. A uerbis autem motum significantibus determinari nõ uult: neq; enim Latine dixeris, uenio lectu, sed de lectione: uenio uenatu, sed de uenatione. A tergo nullum casum regit, sed semper ponitur absolute: neq; enim dixeris, puer dignus flagellatu à præceptore, sed aut per subiunctiuum, ut flagelletur à præceptore, aut per infinitiuum uocis passiuæ, flagellari. Cuius ratio est, quia perpetuò significat passionem, in qua significatione supina non habent de more casum regere. Vnde fit, ut à uerbis tantum passiuis, & communibus oriantur: & aliquando à uerbis etiam deponẽtibus tertix classis, quæ olim communia fuerunt.

De resolutione.

Resoluitur autem posterius supinum tripliciter. Aut per indicatiuum cum his particulis, dum, cum, quando: ut monstrum horrendum uisu, id est, dũ uidetur, cum, uel quãdo uidetur. Aut per subiunctiuũ cum, ut: ut uir dignus celebratu, hoc est, ut celebretur. Aut per infinitiuum uocis passiuæ: in eodem exemplo, dignus celebratu, id est, celebrari.

Differētia posterioris supini, à nomine uer-
bali quartæ declinationis.

Posteriorius supinum, & ablatiuus uerbalis quar-
tæ declinationis in uoce conueniunt: differunt tamē
multis ac uarijs modis. Sit prima differentia: Gubern-
natu quando est nomen uariatur per casus, quando
supinum minimè. Sit. 2. Quando est nomē significat
actionem: quando supinum, passionem. Sit. 3. Quan-
do nomē, regit genitiuū, ut dignus gubernatu Reip-
ublicæ: quando supinum nullum casum regit. Sit. 4.
Quando nomen recipit consortium adiectiui, ut di-
gnus magno gubernatu: quando supinum non adhæ-
ret adiectiuis. Sit. 5. Quando nomen recipit præpo-
sitionem, ut recessit ex gubernatu: quando supinum
similem præpositionem admittere nō potest. Sit. 6.
Quando nomē exponitur per aliud nomē, ut dignus
gubernatu, id est, gubernatione: quādo supinum per
uerbum, ut gubernetur. Sit septima: Quando nomen
regitur à uerbo, ut orbatus est gubernatu Reipu-
blicæ: quando supinum à simili uerbo regi non po-
test.

De participijs.

Post supina sequitur participiorū tractatio: quæ
ideò participia dicta sunt, quòd partem à nomine ac-
cipiant, partem à uerbo, ut mox patebit in definitio-
ne. Solent autem dupliciter considerari, aut quate-
nus nomina adiectiua sunt, aut quatenus participia.
Quaten⁹ adiectiua, cū substātiuis more adiectiuorū,
cōueniūt in genere, numero, casu, & de his nō est ser-
mo in præsentia. Quatenus autē à uerbo deriuātur,
eiusdemq;

eiusdemq; significationem & constructionem habet, quod est participijs proprium, futura est disputatio. Exponemus igitur quidnam sit participium, quotu-plex sit, quot modis in naturam nominum transeat, ac postremò quot de causis adinuentum fuerit.

Quid sit Participium.

Participium est pars orationis, declinabilis, per casus, cum tempore, quæ pro uerbo accipitur, à quo deriuatur, genus & casus habens ad similitudinẽ nominis, & accidentia uerbi sine discretionẽ modorũ & personarũ. Hæc definitio multis cõstat partibus, quæ nostra interpretatione uidentur plurimum indigere. Est pars orationis: ut differat à litera & syllaba, nam litera est pars syllabæ, syllaba dictionis, participium uerò orationis. Declinabilis: ut distet à quatuor partibus orationis indeclinabilibus. Per casus: ut à uerbo discrepet, quod nõ per casus, sed per modos, & tempora inclinatur. Cum tẽpore: ut differat à gerundio, nomine item & pronomine, quæ nullam differentiam temporis important, cum participium ad tres temporum differẽtias referatur, præsentis, ut amans, præteriti, ut amatus, futuri, ut amaturus, amandus. Sub quibus ad alia etiam tempora referuntur, nam præsens fungitur præsentis & præteriti imperfecti munere, præteritum perfectũ supplet etiam uices plusquam perfecti. Erunt igitur uoce tria tempora, significatione quinque. Quæ pro uerbo accipitur, à quo deriuatur: nam participium & uerbum substantiuum poni solent pro uerbo, à quo participium originem trahit, ut sum amans,

pro amo, sum legens, pro lego. Et aliquando etiam participium sine uerbi substantiui consortio, ut his peroratis finem feci dicēdi, id est, postquam hæc perorata sunt. Notabis etiam dictū fuisse, quæ pro uerbo accipitur, à quo deriuatur: quia participium, si participij naturam retinere debeat, semper à uerbo debet deriuari. Vnde reperies multa nomina adiectiua, quæ formã quidem habent participiorū, cæterum quia à uerbo non deriuantur, nō inter participia, sed inter nomina numeranda sunt: qualia sunt galeatus, petasatus, ceritus, tunicatus, togatus, palliatus, umbellatus, sericatus, ocreatus, pregnans, letus, cretus, præditus, & similia. Genus & casus habens ad similitudinem nominis: quia participium, quemadmodum & nomen, quatuor habet genera, masculinum, ut amatus, fœmininum, ut amata, neutrum, ut amatum, commune trium, ut amans: item etiã suos septem casus habet more nominū. Et accidentia uerbi sine discretionem modorum, & personarum: quia participium, quemadmodum & uerbum, tria habet tempora, præsens, præteritum, futurum: duas item significationes, actiuam & passiuam, suam item constructionem: sed modis explicitis, & certis personis non constat. Modò apertè intelliges, dictū fuisse participium, quòd nominis & uerbi naturam participet, nam à nomine genera quatuor, casus septem, cum tribus declinationibus mutuò accipit: à uerbo tempora tria, significationes duas cum constructione sortitur: ab utroq; figuram, & numerum. Nam quæadmodum in nomine figura duplex est, simplex & com-

& com-

et cōposita, numerus duplex, singularis et pluralis: idē cōtingit in uerbo, idē etiā in participio.

Quotuplex sit.

Duplicia sunt participia, quædam actiuæ uocis, quædam passiuæ. Actiuæ duo, præsentis et futuri in, rus, ut amans, amaturus. Passiuæ duo, præteriti et futuri in, dus, ut amatus, amandus. De quibus priusquam suo ordine dicamus, non erit à re præsentis alienum explicare quo pacto à singulis uerborum generibus orientur participia. A uerbo actiuo duo participia trahuntur, præsentis et futuri in, rus, ut amans, amaturus. A passiuo duo, præteriti et futuri in, dus, ut amatus, amandus. A neutro duo, præsentis et futuri in rus, ut seruiens, seruiturus. A uerbis tamen neutropassiuis nascitur et participium præteriti, ut à gaudeo, gaudens, gauisus, gauisurus: ab audeo audens, ausus, ausurus: à careo quatuor oriuntur, carēs, casus, cariturus, carendus. A deponenti tria, præsentis, præteriti, futuri in, rus, ut recordans, recordatus, recordaturus: si uerò sit tertiæ classis, quatuor, sequens, secutus, secuturus, sequendus: consolans, consolatus, consolaturus: consolandus. A communi quatuor, secundum formam quidem actiuam præsentis et futuri in, rus, ut criminans, criminaturus: secundum passiua autē formam præteriti et futuri in, dus, ut criminatus, criminandus. Ab impersonali uerò participia, nisi usurpata fuerint non ueniunt, ut à pœnitet, pœnitēs, et pœnitendus. Hoc fundamento iactō, agamus de singulis.

De participio præsentis.

LIBER QVARTVS

Participiū præsentis duas habet terminationes: *ans*, uerborum primæ coniugationis, ut *amans:ens*, aliarum coniugationum, ut *docens, legens, audiens*. A uerbis actiuis significat actionem, exceptis paucis, quæ Græcorum more passiuè capiuntur: ea sunt, *uoluens, uolutans, quassans, præcipitans, tondens, euidens*, pro eo, quod *uoluitur, uolutatur, quassatur, præcipitatur, tondetur*, per spicuum atque per spectum est. A uerbis neutris primæ, secundæ, & quintæ classis significat actionem, ut *carens, seruiens, currens*. A neutris tertiæ & quartæ, passionem, ut *ardens, uapulans*. A deponentibus & communibus actionem, ut *consolans, criminans*: nisi sit à deponentibus sextæ, à quibus, quoniã ea uerba passiuia sunt, passionem significat, ut *oriens, nascens*.

Ante se nullum regit casum, sed more adiectiuorum cum substantiuis cõcordat: à tergo regit casum uerbi, à quo descendit, ut *colens Deum*. Solet autem exponi uarijs modis: aut per nomen relatiuum & suum uerbum, ut *ego sum colens Deum*, id est, qui colo Deum. Aut per gerundium ablatiui, ut *benefaciens gaudeo*, id est, benefaciendo. Aut per has particulas, *cum, dum, si, quia*: ut *me præsentem non ausus es peccare*, id est, cum uel dum ego præsens essem. Item *uiuente patre tantam peccatorum labem non contraxisses*, id est, si pater uiueret. Item *sole lucente dies est*, id est, quia sol lucet.

Duo tamen supersunt obseruatione digna. Alterum, participium præsentis poni pro participio præteriti. Cicero in Bruto, *Cum à Sicilia discedens, Rhodum*

Rhodum uenissem: hic discedens pro profectus ponitur, quod participium præteriti est. Hoc solum licet cum participium præteriti deest, secus autem non permittitur, ut cum è Sicilia proficiscens Rhodum uenissem: dicendum est, Cum è Sicilia profectus Rhodum uenissem. Alterum sit, participia uidelicet præsentis temporis substantiua, si pro certo accipiatur substantiuo, illius esse generis, cuius & substantiuũ: si pro incerto, ad neutrum genus transire. Verbi gratia, cum dicitur oriens & occidens, intelligitur sol: cum fluens & conflues, fluuius: ideò masculina sunt. Sicut cum dicitur consonans, intelligitur litera: dum continens, terra: dum lactans, foemella: ideò sunt foeminina. Animans autem, si subaudiatur natura, foemininum est: sin absolute ponatur, neutrum, unde animantia. Sic antecedens & consequens, si ponantur absolute, neutra sunt: si pro certa aliqua propositione, foeminina: & sic qui propositæ argumentationi respondet, dicere deberet, nego antecedentem aut consequentem, propositionem scilicet.

De participio præteriti.

Participiũ præteriti tres habet terminationes, in tus, ut amatus: in, sus, ut uisus: in, xus, ut complexus. Quod cum à supino formetur addita, S, fit, ut uerbum carens supinis, careat etiã participio præteriti: & habens duplex supinum, habeat etiam duplex participium, ut tentum uel tensum, tentus uel tensus. A uerbis passiuis significat passionem, ut doctus, amatus. Exceptis quibusdam quæ actionem significant, argutus, cautus, circumspectus, coenatus,

L 5 potus,

potus, consideratus, falsus, profusus, scitus, sparsus, tacitus, & similia. A neutris raro descendunt, & actionem significant, ut solitus, fluxus, placitus: aliquando passionem, ut gavisus. A deponentibus actionem, ut recordatus, misertus: exceptis uerbis tertiæ classis, quæ passionem aliquando significant. Nam cum deponentia omnia fuerint olim communia, aliqua participia præteriti remanserunt passionem significantia. Quale illud Terentij, Meditata mihi sunt omnia mea incommoda. Illud etiam Ciceronis ad Atticum lib. 1. Si uerò quæ de me pacta sunt seruatur. Illud itè eiusdem. 15. Familiarium, Patrè mortuum habebamus, alij à latronibus, alij cruditate dicebant. A communibus actionem & passionem, ut criminatus.

Ante se nullum casum regit, sed cum substantiuo concordat: post se uerò casum uerbi, ut Deus est à me uel mihi dilectus. Exponitur per relatiuum & suum uerbum, ut doctus te docebit, id est, qui doctus est. Aliquando per Postquam: ut perlecta lectione id faciam libens, id est, postquam perlegero lectionem. Notabis ultimò, in ablatiuo & accusatiuo participium præteriti solere poni pro infinitiuo: ut oratos uos uelim, id est orauisse, opus est cōsulto, id est, consulere, seu consuluisse.

De Participio futuri in, rus.

Participium futuri in, rus, formatur à posteriori supino addita, rus. Atque inde fit, ut uerba quæ carent supino, careant etiam participio futuri in, rus: ea uerò, quæ duplex habent supinum, duplex etiam futu-

futurum habent, ut tenturus uel tensurus. Sunt tamen multa uerba, quæ cum habeant supinum, carent nihilominus eo participio, ut à nosco notum, non noturus: à pando pansum, non pansurus: à cano cantum, non canturus: à neco nectum, non necturus, & sic de similibus. Ab omnibus uerbis actionem significat: nisi sit à neutris tertiæ & quartæ classis, ut arsurus, uapulaturus.

Ante se nullum casum regit, post se uerò regit casum uerbi, à quo descendit, ut sum amaturus Deum. Exponi solet per relatiuum, & futurum sui uerbi: ut ego lecturus libros uoluo, id est, qui legam, uel legere saltem debeam.

De participio futuri in dus.

Participium in, dus, à quibuscunque uerbis significat passionem, ut amandus, criminandus, consolandus. A fronte nullum casum regit, à tergo casum sui uerbi, ut magister est à discipulis colendus. Elegantiùs tamen datiuum, quàm ablatiuum regit: ut præter cæteros magister mihi potissimum colendus. Exponitur per futurum passiuum & relatiuum: ut uideo puerum à me amandum, id est, qui à me amabitur.

Quot modis participium fiat nomen.

Quinque modis participia fieri solent nomina. Amissione temporis, ut amans pro amatore, beatus pro diuite, amandus pro digno amari. Amissione constructionis, cum casum sui uerbi relinquunt, atque alicnum assumunt, quod in uerbis actiuis frequentius fieri uidemus: ut amans uxoris, nomen est:

amans

amans uxorem, participium: fugitans litium, nomen est: fugitans lites, participium est. Amissione significationis, cum à sui uerbi significatu degenerat: ut diligens, non pro eo qui diligit, sed pro eo qui solers est. Compositione, quoties componuntur cum præpositione, cum qua suum uerbum cõponi nõ potest, ut innocens, non est innoceo: indoctus, non est indoceo. Comparatione, cum ex se formant comparatiua aut superlatiua: ut amantior uxoris, notissimus omnibus. Quæres, quare participia fiant nomina, cum ex seipsis formant comparatiua aut superlatiua? Respondeo, ideò esse, quia cum participia à tergo regant casum uerbi unde descendunt, si post formata comparatiua aut superlatiua manerent participia, iam comparatiua & superlatiua accusatiuum regerent, quod est contra comparatiui & superlatiui nominis naturam. Quæres ulterius, Vtrum omnia participia formare possint comparatiua & superlatiua? Respondeo, à participijs presentis & preteriti formari posse, à participijs uerò utriusq; futuri minimè: non enim à colendus formabis colendissimus, neque à reuerendus reuerendissimus: sed admodum, aut perquam colendus: admodum aut perquam reuerendus. Quæres adhuc ulterius, Vtrum participia futuri in rus, & in dus, possint in nomina transire? Respondeo, utrũque participium posse nominis naturam induere: nam participium in, rus, fit nomen, quando non tempus, sed hominis qualitatem, atque animi uoluntatem & propensionẽ significat. Quintilianus. II. lib. cap. 2. Neque omnino hu-

ius rei meminit usquam Poëta ipse, profectò nō taciturus de tanta sua gloria: id est, talis ingenij & nature, ut non taceret. Itē in hoc uulgato exemplo, Contulit mihi amicus quantum potuit beneficiorū, plus collaturus si potuisset: id est eo ingenio, & tanta ad benefaciendum propensione, ut plus conferret, si posset. Participium item in, dus, nomen fit, quando exponitur per dignus: ut puer amandus, id est, dignus amari.

Quot de causis inuenta fuerint participia.

Laurentius Valla li. 1. Elegan. cap. 32. tradit tribus de causis inuenta fuisse. Breuitatis & elegantie gratia: breuius enim & elegantius loquimur per participium, quàm per aliam orationis partem, ut magistrum legentem attentè audio, quàm magistrū qui legit. Postremò necessitatis gratia, ut in huiusmodi locutionibus, Circundedimus castris fossam & uallum, ne hostes uenire possint & nos opprimere: quasi fossa & uallum ideo fiant, aut hoc præstare queant, ne hostes uenire possint. Item mulieres ornant se, ne homines uideant, & irrideant: quasi mulieres ideo seipsas ornarent, ne ab hominibus uideantur. Loquendum itaque necessariò est, ex sententia Laurentii per participium in hunc modum, Circundedimus castris fossam & uallum, ne uenientes hostes, aut ne aggressi hostes, nos opprimant. Item mulieres ornant se, ne homines uidentes irrideant, aut ne uisæ ab hominibus irrideantur. In hoc tamen postremo, Laurentio non assentior: nam licet uenustius

stius per participium loquamur, non tamen necessario. Possent enim hæ orationes fieri per circumlocutionem, Circundedinus castris fossam & uallum, ne hostes qui ueniant, nos opprimant. Mulieres ornât se, ne homines, qui uideant, irrideant.

De nominum constructione.

Postquàm Nebrissensis egit de uerborum, gerundiorum, supinorum, participiorumq; constructione: incipit iam ab hoc loco differere de nominum, aliarumq; partium orationis Syntaxi. Nomina igitur duplicia sunt, aut substantiua, aut adiectiua: itē substantiua aut propria, aut appellatiua. Propria nulum post se casum regunt: quem si fortè regere uideantur, non à nomine proprio, sed ab appellatiuo subintellecto depēdet, ut Ajax Oilei, subaudi filius: Deiphobe Glaucci, subintellige filia. Appellatiua uerò genitiuum frequentius solent exposcere: qui aut actiuus est, ut prouidentia Dei, qua prouidet: aut passiuus, ut timor Dei, quo timetur: aut dubius, ut amor Dei, quo homines amat, aut ab hominibus amatur: aut possessiuus, ut regnum Dei, quod possidet: aut materiæ, ut subucula lini, annulus auri: aut ualoris, ut Vergilius decem argenteorum, qui decem argenteos nummos ualet, aut alio quouis modo. Verum de huiusmodi regimine non est sermo in præsentia, de quo suo loco satis fusè & copiosè disputatum est: sed de nominibus adiectiuis, quæ ex sermone Latini proprietate genitiuum regunt, aut alium quenuis casum. Adiectiuorum igitur duplex est partitio, alia simplicem casum regunt: alia duplicem.

Quæ

Quæ simplicē, alia genitiuum, alia datiuum, alia accusatiuum, alia postremò ablatiuum. De quibus ut suo ordine agamus, res ipsa suo iure uidetur exigere.

De adiectiuis regentibus genitiuum.

Adiectiua quæ solum genitiuum regunt, quinquaplicia sunt. Prima, Quæ sunt certæ cuiusdam significationis, sed illa præcipuè, quæ habitum, siue priuationem rei alicuius significant. Vt integer uitæ, sceleris purus, præceps animi, prodigus uitæ, dubius itineris, tenax propositi, cupidus honoris: quibus tu etiam adde certus, memor, cōpos, rudis, particeps, parcus, inops, conscius, ambitiosus, fertilis, & alia similia, quæ ex assidua lectione facillè cōstabunt. Secunda, Participia præsentis & præteriti temporis cum fiunt nomina: ut patiens laboris, negligens amicorū, doctus Græmaticæ, expertus belli. Quæ uerò sunt futuri in, rus, aut, dus, et si trāseant in nomina, genitiuum non regunt: sed quæ in, rus, accusatiuum, ut hæc mihi tantum tabellarius narrauit, nō prætermisurus cetera, si quid haberet certi: quæ in, dus, datiuū, ut puer mihi amandus, id est, dignus à me amari. Tertia, Superlatiua: ut Achilles Græcorū fortissimus, de quorū cōstructione dicemus suo loco. Quarta, Cōparatiua partitiua, quando scilicet inter duos fit cōparatio, ut manū dextera est fortior: de qua etiā in cōparatiuis fiet mētio. Quinta, Nomina uerbalia in, or, quæ formantur à posteriore supino, u, in, or, ut à doctu doctor: & fœmininaterminata in, trix quæ formantur à masculinis, tor, in, trix, ut à doctor

Et or doctrix: quæ omnia genitiuum postulant, ut doctus, doctor ueritatis, cultor sapiëntiæ, expultrix uitiorum, ædrix causarum. Notabis uerbalia in, or, quæ masculina sunt, reperiri aliquando generis neutrius, ut tempus est rerum omnium repertor. Item actionem significare: præter uector, quod tam passiuè, quam actiuè capitur. Passiuè, Cicero. 7. Philippica, Summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent. Actiuè, Ouidius. 1. Fastorum, Ecce rudens rauco Sileni uector asellus, Intempestiuos edidit ore sonos. Illud etiam obseruatione dignum est, terminata in, trix, quæ foeminina sunt, adiectiuorum uim assumere aliquando. Lucanus lib. 1. Tollite iam pridem, uictricia tollite signa. Itè formari aliquando irregulariter, ut ab expulsor expultrix, ab asessor asetrix, à tonsor tonstrix, à nutritor nutritrix, & sic de alijs id genus.

De regentibus datiuum.

Quæ regunt datiuum, triplicia sunt. Nomina primum significantia commodum, beneuolentiam, aut animi erga alios facilitatem, cum contrarijs: ut commodus, incommodus, utilis, inutilis, beneuolus, gratus, ingratus, charus, notus, iocundus, facilis, difficilis. Item significantia æqualitatem, uel animum ad rem aliquam aptum: ut par, impar, æqualis, inæqualis, aptus, ineptus. Postremò finita in bilis, ut amabilis cunctis. Quæ formantur in uerbis primæ, tertiæ & quartæ coniugationis, à secunda persona indicatiui. S. in, bilis, ut ab amas, amabilis, à credis credibilis, à scis scibilis: in uerbis autem secundæ. E. in. 1.

mutatur, ut à terres terribilis, à doces docibilis. Quòd si secunda illa persona nõ fuerit, fingēda est: ut à lamentas lamentabilis: quædam tamen ex his ab ultimo supino formantur, ut contemptibilis, uisibilis, sensibilis. Hæc nomina passionem significant, terribilis tamen & affabilis actionem, ut terribilis homo, affabilis uir. Duo actionem & passionem, horribilis & penetrabilis: ut horribile nemus, horribilis puer, sagitta penetrabilis, lignum penetrabile. Quæ actionē significant, exponuntur per relatiuū & præsens indicatiui, ut terribilis homo, qui terret. Quæ passionem, uariè exponuntur: aut per relatiuum & præsens uocis passiuæ, ut uisibilis nulli, qui à nullo uidetur: Aut per relatiuum, & uerba possum, mereor, aut nomen dignus cum infinitiuo passiuo: ut amabilis cunctis, qui potest, meretur, aut dignus est amari à cunctis.

De regentibus accusatiuum.

Nomina adiectiua dupliciter accusatiuum regere possunt, figuratè, aut citra figuram. Figuratè, quādo id quod est partis, attribuitur toti per Sinecdochen, & pars ponitur in accusatiuo: ut niger oculos, horridus barbam. Citra figuram triplicia adiectiua accusatiuum regunt. Nomina primū uerbalia in, bundus, ut populabundus agros, uitabūndus castra hostium. Quæ exponuntur aut per uerba frequentatiua, aut per sua uerba cum aduerbio ualde: ut ludibundus, id est, lusitans, uel ualde ludens: errabundus, id est, erritans, uel ualde errans. Tum nomina distantix, uel mensuræ: ut Gymnasium longum

centum pedes, latum octo pedes: item puteus profundus quinquaginta ulnas. Quem casum regunt etiam sua comparatiua, & superlatiua: ut hoc gymnasium altero longius est uiginti passus, item latissimum quinquaginta passus. Postremò ex elegantia & proprietate sermonis Latini adiectiua regunt accusatiuum, in his locutionibus, Ego sum Latinae linguae peritus, cetera ignarus, item alia id genus.

De regentibus ablatiuum.

Alia sunt, quae regunt ablatiuum aut media praepositione, aut sine ea. Triplicia regunt ablatiuum cum praepositione: nomina diuersitatis, ut alienus à uitijs, diuersus à tuis moribus, alius ab humanitate. Ordinalia, & cardinalia, ut secundus à Rege, tertius à Ioue, unus ex fratribus: itè oriundus, ut oriundus ex Africa. Alia sine praepositione, ea potissimum quae excellentiam significant, habitum, siue priuationem, siue instrumentum: ut insignis, excellens, clarus, praeditus, letus. Quibus adduntur comparatiua, ut nemo est eloquentior Cicerone.

De regentibus duplicem casum.

Quaedam regunt genitiuum uel datiuum. Ea sunt adiectiua similitudinis uel dissimilitudinis, ut similis seu dissimilis patris uel patri. Item adiectiua propinquitatis loci, uel sanguinis: ut proximus, affinis, cognatus, propinquus. Item contrarietatis, ut contrarius, inimicus, aduersus Caesaris uel Caesari. Alia regunt genitiuum uel ablatiuum: qualia sunt, plenitudinis seu copiae cum contrariis: ut plenus, diues, abundans, refertus, uacuus. Postremò dignus. a. um, quod

quod cum genitiuo uel ablatiui conſtruitur, ut dignus honoris uel honore. Poſtulat aliquando infinitiuum, ut dignus coli: aliquando etiam poſterius ſupinum, ut dignus amatu.

De Ablatiuo abſoluto.

Multi Grammatici affirmant, ablatiuum eo ſolum nomine dici abſolutum, quod in oratione poni poſſit, ſiue in principio, ſiue in medio, ſiue in fine, cum ab oratione ſequenti prorsus dependeat, & ſine ea conſiſtere non poſſit. Ego tamen ita exiſtimo, ablatiuum poni abſolute nihil aliud eſſe, quam alium de non pendere, neque ab alia parte orationis regi. Quod ſi à ſequenti oratione pendere uideatur, illud tantum eſt in ſenſu, ut ſcilicet perfectum ſenſum in animo audiētis ingeneret oratio, quo modo in preſentia nō loquimur de regimine. Ac licet ablatiuus abſolutus regimine careat paſſiuo, bene tamē regimē habet actiuū, cum ſuū caſum à tergo regat, ut me Grammaticam docente, tu plurimum in literis proceſſiſti.

Fit autē quinque modis. Ex duobus nominibus, ut Rege Philippo pax inter Gallos & Hiſpanos conciliata eſt. Ex nomine & pronomine, ut me præceptore bonas literas didiciſti. Ex nomine & participio, ut Philippo imperate ſumma fuit pacis & otij tranquillitas. Ex pronomine & participio, ut me legēte Reſp. plurimū decoris & ornamenti ſuſcepit. Ex participio præteriti, ut dicto de nomine, agēdū eſt de uerbo: aut ex ſolo gerundio, ex quorundā ſententia, ut fando aliquid.

Notabis tamen hæc in parte unum, quod præci-

puum est: non posse scilicet dari locum ablatiuo absoluto, quando ablatiuus & uerbi suppositum ad eãdem personam pertinent. Non enim dices, me occupato non potui ad te scribere: sed ego occupatus. Item me occupato nullum tempus ad studia relictum est, dicendum, mihi occupato. Similiter non dices, me legente profeci, sed ego legens. Cæterum si ablatiuus absolutus, & uerbi suppositum ad diuersas personas pertineant, habet locum ablatiuus absolutus ut me magistro tu magnos in eloquentia fecisti processus. Item, me legente. Resp. omnem effugit barbarie maculam.

Si fortè quæras, Vtrum alius casus ab ablatiuo poni possit absolutè? Respondeo minimè id fieri posse. Si obijcias illud Sallustij in Catilina. Præterea omnes undique parricide, sacrilegi, cõuicti iudicijs, postremò omnes quos flagitium, egestas, conscius animus agitabat, hi Catilinæ proximi erant. Vbi omnes illi nominatiui, parricide, sacrilegi, ponuntur absolutè. Respondeo, nominatiuos illos simul cum pronomine demonstratiuo, hi, regi ab eodem uerbo, erant.

De quisque.

Disputat Nebrissenensis de quibusdam dictionibus, quæ iunguntur diuersis gradibus comparationis, & de quibusdam alijs partibus indeclinabilibus. Quisque à quis & , que, coniunctione copulatiua ordinis postpositiui componitur: est autem nomen uniuersale. Differtq; à quisquis, & quisquam: nam quisquam particulare nomẽ est: quisquis postulat duas

oratio=

orationes, ut quisquis benefecerit, à Deo accipiet sui benefacti remunerationem: quisque unicam tantum, ut suum quisque ingenium habet.

Iungitur quisque primùm omnium superlatiuo, siue in eodem casu, siue diuerso: ut optimus quisque, optimo quisque ingenio. Postponitur semper superlatiuo, nisi præcedat hæ particula, ut, ita, quam, et tam, tunc enim præponitur superlatiuo: sit exemplum, ut quisque ditissimus est, ita maxime honoratur: quam quisque ditissimus est, tam maxime honoratur. caret genitiuo numeri pluralis, pro quo utimur singulari: idem enim est, optimi cuiusque animus, quod, omnium bonorum animus.

Iungitur tamen aliquando quisque positiuis, uarijs modis. Primùm quando iungitur nominibus, quorum significatio nec crescere, nec minui potest, ut ingens quisque, singularis quisque, omnipotens quisque. Deinde quando iungitur nominibus habentibus ante, is, uel, us, uocalem: ut strenuus quisque. Sallustius in Catilina. Nam strenuus quisque aut occiderat in prælio, aut grauitèr uulneratus discesserat. Quidam tamen Sallustiani codices scriptum habent strenuissimus. Item pius quisque, non pijsimus: que uox Ciceroni barbara uisa est, à qua tamen qui post illum secuti sunt, non abhorruerunt. Quintus Curtius lib. 8. O fidijsimi, pijsimiq; ciuium. Titus Liuius lib. 5. Pijsimè tum apparari poterat. Præter eà quando iungitur numeralibus ordinalibus, ut primus quisque, secundus quisque. Quæ nomina cum quisque possunt uel unum ex numero præscri-

pto significare, uel ultimum: ut dabo tibi ex ouibus decimam quanque, id est, unam ex decem, quam malueris: quarto quoque anno est bissextus. Vbi nemo quisquam tam lippus est, ut non uideat de eo tantum anno, qui in ordine quartus est, non de uno quolibet ex quatuor intelligi. Ad haec quando iungitur nomini, unus, ut unusquisque bonus, non unusquisque optimus: quia unus uim quandam ac naturam superlatiui obtinet, & absurdum esset in eadem oratione iungere duas dictiones superlationem significantes. Iungitur postremo his dictionibus, sui, suus, quotus: sed cum quotus interrogatiue. Vt suum quisque emolumentum amat, sibi quisque indulget, sui quisque miseretur: quotus quisque non superbit diuitijs? nullus, aut pauci.

Præter has formas positiuorum, inuenitur etiam quisque positiuo iunctum. Cornelius Tacitus, Vt quisq; Vitellio fidus. Iustinus lib. 1. Cognitione quæque digna excerpfi. Suetonius in Othone, Inualidum quenque obuiorum in sublime iactare solitus. Tacitus iterum, Certatim ut quisque animo ignauus. Ex his intelliges, quisque elegantius asciscere sibi superlatiuum: qui tamen positiuo iunxerit, non ineptè loqui censebitur, si tamen id parcè fecerit.

Potest etiã iungi quisq; comparatiuis, præcedentibus aduerbijs cõparationis, quò, eò, quãtò, tantò: ut quò generosior quisq; est, eò urbanior, uel quãtò generosior quisq; est, tantò urbanior. Reperitur etiã sine aduerbijs cõparationis, iunctum comparatiuo, sed rarò. Vegetius, Honestiores quique milites. La-

Stantius de Opificio, Placidiora quæq; animalia. Cicero in Verrem, Quisque grauior homo, atq; honestior. Seneca lib. 2. de Ira, Non uides ut maiorē quā que fortunam maior ira comitetur.

De Omnis, & Cunctus.

Omnis, totus, cunctus differūt: nam omnis numerus denotat, ut omnes homines naturā scire desiderāt: totus quantitatem continuam dicit, ut totum panem comedi: cunctus utriusque significationem habet, ut cunctum piscem, aut cunctos pisces deuorauit. Omnis & cunctus positiuo iunguntur, & comparatiuo: ut omnes boni, cuncti boni, omnes sapiētiores, cuncti sapiētiores. Verū tametsi rectius feceris, si quod docet Laurētius, omni studio fueris imitatus: nō in frequenter tamen apud bonos authores inuenias, quo te tuearis, si contrā quā ipse tradit, fortē fueris loquutus. Placuit consultō quamplurima Cicero nis exēpla in medium proferre, in quibus omnis iungitur superlatiuo: ut omnes Grāmatici intelligant, id nobis licere, quod Ciceroni Romanæ eloquentiæ parēti toties licuit. Cice. pro Cecinna, Cur sicuiquā nouo ciui potuerit adimi ciuitas, nō omnibus Patri- cijs, omnibus antiquissimis ciuibus possit? Idem in partitione Oratoria, Id effugiet, qui non omnia minima repetet. Idē de Oratore li. 2. Qui oēs tenuissimas particulas, atq; oīa minima māsa in os inserāt. Idē in Bruto, Me⁹ autē æqualis Cn. Pōpeius, uir ad oīa summa nat⁹. Pro Lucio Flacco, Ipse omnib⁹ turpissimis iudicijs conuictus est. Pro Rabirio, Cū de nique omnes clarissimi uiri cum Consulibus essent.

M 4 Idem.

Idem. 4. Epistolarum ad Létulum, Omni gradu amplissimo dignus. Idem ad Plancum lib. 10. Omnibus mihi crede amplissimis honoribus abūdabis. Sed me comprimam, ne in re à Cicerone frequenter usitata firmāda, prolixus nimium alicui, aut superfluus esse uidear.

De aduerbijs finitis in Vm.

Aduerbia in um, ut tantum, quantum, multum, parum, modicum, paulum, aliquantum. Iunguntur primo positiuis, ut tantum doctus, quantum facetus: aliquando comparatiuis, quando sibi uicissim non respondent, nec est illa duorum contrapositio. Iuuenalis Saty. 11. Despiciam, qui scit quantum sublimior Atlas. Terentius, Eius frater aliquantulum est ad rem auidior. Quintilianus libro. 12. cap. 9. At quidam si forte suscepserint negotia paulum ad dicenda tenuiora, ea conuitijs implent. Aliquando in uno membro est aduerbium in um, in altero, in o, siue contra, graduum uarietate id poscente. Verg. lib. 12. O prestas animi iuuenis, quantum ipse feroci Virtute exuperas, tanto me impensius æquum est consulere. Iunguntur deinde uerbis, ut quantum potes, tantum in bonis literis labora. Item his prepositionibus ante, et post, et uerbis ab illis compositis, et à præ: ut multum ante, multum post, multum antecellis, paulum post habui tua negotia meis, multum præstat.

De Aduerbijs finitis in, O.

Finite in, O, iunguntur tam comparatiuis, quam superlatiuis. Cicero primo Officiorum, Quanto superiores sumus, tanto nos geramus submissius. Ca-

tullus

ullus Epigrammate ad Ciceronem, Tantò pessimus omnium Poëta, quantò tu optimus omnium patronus, Terentius in Eunucho, Hic quæstus est nūc multò uberrimus. Excipiuntur paulò, & aliquātò, quæ tantum comparatiuis adhærent, ne superlatio cum diminutione coniungatur: ut paulò doctior, aliquantò prudentior. Iunguntur præterea his præpositionibus ante, post, & uerbis ab illis cõpositis & à præ ut tantò antè ego ueni, quantò tu post uenisti. Salustius, Multò præstat maleficij, quàm beneficij immemorem esse. Adhærent item nominibus siue aduerbijs diuersitatem significantibus, ut quātò alius, multò aliter, multò secus. Postremò dictionibus significantibus excessum, ut multò superat, multò excellit.

De Tam & Quàm.

Hæc duo aduerbia tam, & quàm, duplicem habent usum. Aut enim sibi inuicem respondent in oratione, ita ut post tam sequatur quàm: aut ponuntur separatæ. Si sibiipsis respondeant, omnibus gradibus iunguntur. Positiuo, ut tam bonus, quàm doctus. Cõparatiuo, uerum non ita frequenter: idq; nõ tantum apud Poëtas, ut multi uolunt, sed apud Oratores etiam. Vergil. 7. AENEID. Tam magis illa fremēs, & tristibus effera flammis, Quàm magis effuso crude-scunt sanguine pugnae. Valerius Max. lib. 4. Posterior ætas in excolendo iure amicitiae, quàm libētius tam etiam religiosius erit operata. Cicero pro Deiotaro, Istam inquam dexteram, non tam in bellis, & in prælijs, quàm in promissis & fide firmiorem. Su-

perlatiuo frequētius, ut tam hic est omnium optimus, quam nobilissimus. Sallustius in Iugurtha. Quam quisq; pessimè fecit, tā maximè tutus est. Si uero ponantur separatim, & altera sine altera, iunguntur positiuo, & superlatiuo: cōparatiuo minimè. De tā cum positiuo, Cicero. 2. Philippica, Tam bonus gladiator tā citò rudem cepisti? Cum superlatiuo, Idē, In tā optima causa nō debeo timere. De quā quia differēdum est latiūs, ideò eius tractationem in hūc eundem locum non uocabo.

De Quām.

Quām, si capiatur pro quantum, iungitur positiuo. Cicero lib. 7. Epistolarum ad Trebatiū, Quām sint morosi, qui amant, uel ex hoc intelligi potest. Ex qua authoritate colliges, quām pro quantum solere iungi uerbo minūs principali, in recto præsertim modo loquendi & non figurato: at uerò si oratio figurata sit, hoc est, irrisionis aut exprobrationis plena, iungitur uerbo principali, ut quām citò uenisti, quām suauis homo es. Iungitur etiā superlatiuo cum uerbis præsertim potentie, qualia sunt, possum, ualeo, queo, licet, & si qua sunt alia: ut scribas quām optimè potes. Sed tunc, ut author est Laurentius libro primo Elegantiarum capit. 17. quām non iungitur cum superlatiuo, sed cum uerbo sic, scribas optimè quām potes. Si uerò obijcias dictum illud Terentianum in Eunuchis, Tute scis, post illa quām intimum habeam te: ubi sine uerbo potentie, quām pro quantum iungitur superlatiuo intimum. Respondeo, intimum accipi pro positiuo, sicut proximum:

num: dicimus nanq; hic est mihi magis proximus, ita hic est mihi magis intimus. In quibus locutionibus si proximus & intimus superlatiua essent, recipere non possent in consortium aduerbium magis. Postremo quàm pro quantum iungitur uerbo, ut scio quàm tibi placeant mea omnia. Et ne quid necessarium prætermittamus, scito studiose adolescens, quàm pro quantum reperiri aliquando iunctum comparatiuo, & superlatiuo etiam Cicero secundo de officijs, Sed tamen uidemus, quibus extinctis Oratoribus, quàm in paucis spes, quàm in paucioribus sit facultas. Idem pro Cornelio Balbo, Sed quàm est illud imperitissimè dictum. Cæterum horum graduum non est admodum frequens usus apud authores.

Si uerò quàm capiatur pro ualde, iungitur superlatiuo, & uerbo etiam principali: ut quàm doctissimus est. Sed tunc non regit casum, non enim dixeris, quàm doctissimus est omnium: quo nomine differt à longè, cum quo superlatiuus casum regit, ut tu es longè omnium, quos mihi uidere contigit, doctissimus. Si uerò obijcias Terentianum illud in Andria, Reiecit se in eum flens quàm familiariter, ubi quàm pro ualde iungitur positiuo. Respondeo, ibi quàm capi p quatum, & non pro ualde: quàm familiariter, id est, quatum familiariter: figuratè, quasi, ô quatum familiariter. Nihilominus tamè scito, quàm pro ualde apud bonos authores reperiri iunctum positiuo. Caesar libro quarto Gallici belli, Monuit ut maritimæ res quàm celerem atque instabilem motum

motum haberent. Idem lib. 1. bellorũ Ciuiliũ, Qui inopinantes pabulatores aggressi, quàm magnum numerum iumentorum intercipiunt. Cœlius ad Ciceronem, Habeo quàm multa.

Sunt tamen hîc duo aut tria obseruatione digna. Quorum illud primum sit, loco quàm pro quantum, posse poni ipsum quantum: ut in dicto illo Cicero= niano, Quàm morosi sint, qui amant: dicere posses, quantum morosi. At uerò loco quàm pro ualde, poni nō potest ipsum ualde: non enim diceres Latinè, ualde doctissimus est, pro quàm doctissimus est. Sit secundũ, quàm iungi superlatiuo plurimus, & Latinè dici quàm plurimas literas abs te accepi, non quàm plures: contrà complures, non complurimas.¹

Sit tertium, ex quàm & primum, oriri quam primum: quæ particula à cūprimum dupliciter differt. Tum, quia quamprimum significat confestim siue protinus, ut quamprimum ueniam: cum primum significat ut primum siue ubiprimum, ut cumprimum mare intraui, exorta tēpesta est. Tum etiam, quia quamprimum unicũ desiderat uerbum: cumprimum uerò duo, neq; aliter eius explebis naturã, ut in exemplis citatis uidere est. Quòd uerò per cūprimum solet enunciari, non minùs ornatè per ut primum, ubiprimum, simul, simulac, simulatq;, simulubi, simul primum, & alios dicendi modos exprimitur.

De Per, & Perquàm.

Per, quando cum adiectiuis componitur, capitur pro ualde, & iungitur positiuo. In quo differt à quàm, nam quàm pro ualde superlatiuo iungitur, ut

quàm

quàm optimus, quàm doctissimus: per uerò iungitur positiuo, ut perbonus, perdoctus. Quòd si una aut altera authoritas apud scriptores reperiatur, quæ huic nostræ præceptioni aduersetur, legem facere non debet, cum nos de ijs præcepta tradamus, quæ frequentius factitata sunt, præsertim à Marco Tulio, & Marco Fabio optimis benedicendi magistris. Hoc dixerim, quia per reperitur aliquando iunctum superlatiuo. Liuius belli Macedonici lib. 10. Paucis & expeditis perdifficilimum aditum. Plinius Historicus lib. 2. capite. 54. Itaque per plurimum refert unde uenerint flumina, & quò concesserint. Cato in libro de Re rustica, Inibi Austrum caueto permaximè. Columella libro tertio capi. 20. Quum quod longè sit facilius, adhuc perpauca agricolis contigerit. Sed hæc rara sunt, neque ad imitationem proponenda.

Ex per & quàm, fit perquàm. Quæ uox positiuo etiam iungitur, ut perquàm doctus: quia indecès uideretur duo aduerbia uehementiã significantia superlatiuo anteponi. Quã legem sequuntur etiam illæ particulæ uehementiæ, sanequàm, nimisquàm, oppidoquàm, in primis, cum primis, inter primos, in paucis, cum paucis, inter paucos: quæ omnes positiuis iunguntur, non superlatiuis. Aliquando tamè perquàm iungitur superlatiuo. Boëtius in commentarijs Logicæ breuioribus, Apud scriptores quidè Græcos perquàm rarissimos. Pomponius perquàm breuissimos libros dixit. Curtius lib. 4. dixit etiã, Perquàm maximo posset exercitu. Sed huiusmodi exēpla tã

rara

rara sunt, ut dubitari possit, an librariorū fortè culpa similis error sit cōmissus. Iungitur etiā perquā uerbo, sicut per, ut perquā uelim, perquā placet, sicut peruelim, perplacet.

De hei & uæ.

Hei & uæ interiectiones sunt dolentis, & iunguntur datiuo, ut hei mihi misero, uæ tibi infelici. Olim tamen accusatiuo iungebantur, hei me, uæ te: sed huius cōstructionis nullus est usus apud probos authores. Iungitur uocatiuo. Terētius, Hei noster laudo. Aliquando uerò per uæ alicui minamur cum eodē datiuo. Martialis lib. 5. Carpere cauidicus fertur mea carmina, qui sit, Nescio: si sciero, uæ tibi cauidice. Aliquando aspirata in fine iungitur uocatiuo, ut uæh insane. In compositione aliquando auget, ut uægrandis: aliquādo minuit, ut uæcors, qui mali turbatiq; cordis est. Si scribatur sine diphthongo, cōiunctio est disiunctiua ordinis postpositiui, de qua in præsentia non est sermo.

De Heu & O.

Heu interiectio est etiam dolentis, & aliquando ponitur absolutè, ut Heu quātis sum tempestatibus iactatus. Si uerò nō ponatur absolutè, tres regit casus. Nominatiuum, Vergil. AENEID. 6. Heu pietas, heu prisca fides. Accusatiuum, Terētius in Andria, Heu me miserum. Et ferè cum huiusmodi pronomi- nibus dolentis est particula: nam cum alio nomine frequentius ea utimur ad exprobrandum. Vergilius AENEIDOS. 7. Heu stirpem inuisam. Vocatiuum, Vergilius, Heu regni rerumq; oblite tuarum. Apud

Eccle-

Ecclesiasticos & Plautū iūgitur datiuo, Heu mihi, quia incolatus meus. Geminatur aliquādo sine casu. Plautus Pseud. Heu heu, quā ego malis perdididi modis quod tibi detuli. Eheu ponit etiā sine casu. Vergi. 2. Ecloga, Eheu quid uolui misero mihi, floribus Austrum. Idem tertia, Eheu quā pingui macer est mihi taurus in aruo.

O, aut est uocantis aduerbium: aut interiectio dolentis, cōmiserantis, seu indignantis. Si sit uocantis aduerbium, uocatiuo solūm iūgitur, ô Melibœe. Est etiā optantis, Vergil. Ecloga. 6. O tantūm libeat me cū tibi sordida rura, id est, utinam libeat. Si uerò sit interiectio, seruit omnibus affectibus, & iūgitur tribus casibus. Nominatiuo, ô ego ter felix. Accusatiuo ô me miserum, ô te infelicem. Sed si supprimatur, nō habet tantum caloris & uehementiæ, ut indignum facinus, hominem nequam & perditum. Vocatiuo, Cicero pro Flacco, O nox illa, quæ penè æternas huic urbi tenebras attulisti.

De En, & Ecce.

En & ecce, demonstrādi sunt aduerbia, Sed en ponit aliquādo absolute, en magna scholasticorū multitudo in eum locū cōfluxit. Aliquādo cū nominatiuo, Ver. 1. AENE. En Priam⁹. Atq; hac particula utimur cū nominatiuo nō tantūm demonstratiuè, sed exprobratiuè etiā. Cice. pro Deiotaro, En crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. Aliquando cum accusatiuo non tantūm demonstratiuè, Vergilius, En quatuor aras. Sed exprobratiuè, Idē AENEI. 12. En agros, Hen apud Comicos reperitur

cum

eum eisdem casibus. Nominatiuo, Plautus Curcul.
Hen tibi anus lepida. Accusatiuo, Terentius in An-
dria, Hen Dauum tibi.

Ecce ponitur etiã absolute, & apud Poetas repẽ-
tinum aliquid insperatumue significat. Vergil. AE-
neid. 2. Ecce trahebatur, passis Priameia uirgo Cri-
nibus. In sacra pagina sacramentum aliquod diuini-
tatis plenum importat, ecce uirgo concipiet. Iungi-
tur nominatiuo. Cicero lib. 14. ad Atticum, Ecce au-
tem Antonius accepta grãdi pecunia. Accusatiuo, li-
cèt non ita frequenter. Plautus in Mercatore, Ecce
me Acãthio, quem quæris. Terentius in Adelphis,
Ecce me, qui id faciam uobis. Cicero pro Cecinna,
Cùm subito ecce eum qui solet, suos solos seruos ar-
matus fuisse dixit. Iungitur etiam datiuo tibi, ecce ti-
bi: qui loquendi modus frequentissimus est apud Ci-
ceronem.

Componitur ecce cum pronomibus hic & ille,
eccum, eccam, ellum, ellam: sed priora exponuntur
per ecce & hïc, posteriora per ecce & illic: eccum
ecce hïc eum, ellum ecce illic eum.

De comparatiuis.

Explicata nominum adiectiuorum cõstructione,
& quarundam partium indeclinabilium natura, di-
sputat Nebrissensis de cõparatiuis & superlatiuis:
quorum tractatio plurimum habet intra se utilita-
tis & emolumentum, ac propterea diligentius à nobis
insudandum est, ne quid in ea prætermittatur, quod
ad exactam perfectamq; eorum cognitionem condu-
cere aliquantisper uideatur. Comparatiua igitur à

cõpa

comparando dicta sunt, quod per ea rei ad rem comparatio fieri soleat cum excessu quodam. Nam cum tres sint gradus comparationis, Positiuus, Comparatiuus, Superlatiuus: Positiuus qualitatem ipsam uel quantitatem (nam in his duobus fit omnis comparatio) simpliciter adhuc, absoluteq; nec aliò relatam significat: Comparatiuus eadē quantitātē, qualitatemue tollit, uel deprimat: Superlatiuus uerò, quantum est in se, eò usq; prouehit, ut metas figat, ultra quas progredi minimè liceat. Comparatiuorum igitur materiam aggredientes, ab eorū definitione auspicemur: deinde explicemus à quot partibus orationis oriuntur, mox quo pacto formentur, deinde quot modis cōstruantur, postremò de cōparatione erit sermo.

Quid sit comparatiuum.

Comparatiuum nomen est, quod cum intellectu positiui, uel aliquo participē sensus positiui, significat magis aduerbium. Finitionis partes explicemus oportet. Quod cum intellectu positiui: id est, ultra illud quod significat nomen positiuum, significat aduerbium magis, ut fortior te, id est, magis fortis, iustior te, id est, magis iustus. Vel aliquo participē sensus positiui. Intelligit quancunq; aliā orationis partem, quæ ponitur loco nominis positiui, putà uerbū, præpositionē, aduerbium, à quibus comparatiua oriri solent, ut ceterior magis citra, ulterior magis ultra. Nam duplicia sunt positiua, propria & impropria: propria sunt nomina adiectiua, uel uim illorū habentia: impropria uerò, uerbum, præpositio, aduerbium, à quibus (ut paulò post dicemus) formantur

N tur

etur aliquando tum comparatiua, tum superlatiua. Sed quia hæc definitio non tantum explicat quid sit nomē cōparatiuum, quàm quid significet, ideò eius naturam posses hac finitione exprimere. Cōparatiuum est rei ad rem collatiuum: nam in hoc comparatiui natura uersatur tota, ut rem unam cum altera conferat.

Ex prioris definitionis expositione liquidò constat, traditam fuisse de comparatiuo comparato. Nā duplex est cōparatiuus, comparatus, & absolutus. Comparatus est, qui cōparationē importat, & proprii casus syntaxi exornatur: absolutus uerò, qui nullā præfert cōparationē, & omni nudatus est cōstructione. Cōparatiuus igitur cōparatus equipollet suo positiuo & magis: ut Cicero eloquētior Hortensio, id est, magis eloquens, qua in re nulla est inter Grammaticos controuersia. Cæterum utrū cōparatiuus absolutus significet quantum positiuus, an minus, in hoc est grauißima inter latinitatis principes contentio. Priscianus lib. 3. cap. de comparatiuo asserit, Cōparatiuum absolutè positum significare minus quàm positiuum: cuius sententiæ adheret in litera Nebrissensis. Idq; duabus præcipuè auctoritatibus cōfirmat, quarū prior est ex. 1. AENEID. Tristior & lachrymis oculos suffusa nitētes, alloquitur Venus, id est, subtristis. Nā cum Dea esset, uera tristitia pturbari nō poterat. Posterior ex AENEI. 6. Iā senior, sed cruda deo uiridisq; senectus. Loquitur de Charōte, qui animas ad inferos trāsportabat, qui parū senex erat, cum non adulta & præceps, sed

uiridis

uiridis ac ueluti incipiens illi esset senectus.

Sed ego hac in parte nō possum cū Laurētio & Seruio etiā in ea Vergilij loca, nō cōsentire: qui tenent cōparatiuū absolutū non minus, sed tantū significare, quantū positiuū: ex uulgata Quintiliani auctoritate, V timur uulgò cōparatiuis pro absolutis, id est, positiuis. Ad carmen Vergilij, Tristior & lachrymis, &c. Respōdeo tristior pro tristis capi: nā reuera Venus tristis erat, cū uideret filiū AENEĀ tot ac tantis tēpestatibus & procellis iactari, neque aditum illi in Italiam dari, in qua ex Deorum oraculis deberet principatum tenere. Quòd si sub tristis esset, non subderet Vergilius, & lachrymis oculos suffusa: nam parūm tristis & lachrymis plena, pugnat inter se. Ad alterū, Iā senior, sed cruda Deo: ibi senior nō pro parūm sene sed pro sene, aut ualde sene capitur. Et est sensus magis apertus, & gratior multò, Charō ad multam peruenerat senectutē, sed adeò uiridis erat & robusta senectus, quasi modò inciperet senescere.

Vnde orientur Comparatiua.

Partes autē orationis, à quibus cōparatiua & superlatiua deducuntur, quatuor sunt, nomē, uerbū, prępositio, aduerbiū: quas necesse est sigillatim pcurrare, ne quis sibi falsò psuadeat, ab omnibus in uniuersum nominib⁹ oriri posse cōparatiua & superlatiua.

Nominum alia sunt substantiua, alia adiectiua: substantiuorum alia propria, alia appellatiua. A proprijs non deducuntur comparatiua, nisi fortè per iocū dixeris à Nerone Neronior, à Catone Ca-

N 2

tonior.

tonior. Appellatiua duplicia sunt: alia absoluta, quæ ultra principale significatum nihil aliud important, ut homo, leo, lapis, paries: à quibus cōparatiua non formantur, cum substantia ipsa incrementum, aut diminutionem suscipere non possit. Alia quæ à Dialecticis connotatiua appellātur: quorū ea natura est, ut præter præcipuam significationem, qualitatem aliquam præseferant, quæ minui aut augeri possit, & in qua fieri etiam possit comparatio. Ea autē sunt, diues, pauper, iuuenis, senex, adolescens, & similia, quæ diuitias, paupertatem, iuuentutem, senectutem, adolescentiam important, quib⁹ omnibus unus altero maior aut minor esse potest, ac propterea à ab his pulchrè nascuntur cōparatiua, ditior, pauperior, iunior, senior, adolescentior. De substantiuis dictum est.

Adiectiuorum duplex est forma. Nam alia sunt, quæ qualitatem aut quantitatem significant, quæ minui, aut crescere nō possit: qualia sunt, summus, unicus, ingens, omnipotens, imus, quæ ex seipsis comparatiua aut superlatiua gignere non possunt. Alia quorum significatio crescere, aut diminutionem suscipere possit, & ab his formantur comparatiua, ut à forti fortior, à grandi grandior. Excipiuntur tamen ab his nomina primūm quæ ante, is, uel, us, uocalem habent, qualia sunt pius, strenuus, assiduus, tenuis: quæ non formant comparatiua, Euphonix, id est, boni soni gratia. Quanquam sæpissimè apud bonos aucthores inueniuntur ab huiusmodi adiectiuis comparatiua: usu enim & consuetudine effectum est, ut sonus ille eruditæ aures non offendat. Cicero Rhetorico

ricorum lib. 2. Sed illæ tenuius, & acutius, & subtilius tractantur. Idem in Bruto, Assiduisimè autè mecum fuit Dionysius. Suëtonius in Galba, Assiduisimius. Plin. Iunior lib. 7. Epistolarum, Exiguissima legata. Plinius Senior lib. 18. Milites strenuissimi ex agricolis gignuntur: & alia innumera. Excipiuntur item nomina omnia numeralia cuiuscunq; ordinis sint, quæ comparatiua nõ formant, qualia sunt, primus, secundus, duplus, triplus, bini, terni. Excipiuntur prætereà pronomina omnia in propria natura capta, à quibus non promanant comparatiua. Dixi si in propria natura capiantur, nam ipse pro similis format ipsissimus, id est, simillimus. Excipiuntur deinde signa omnia uniuersalia, & particularia, ut omnis, cunctus, aliquis, quidam. Itē possessiua, ut paternus, maternus, Vergilianus. Postremò significantia patriam, ut Complutensis, Burgenfis, Cordubensis: & alia, de quibus certa regula tradi nõ potest: à quibus omnibus nec comparatiua nascuntur, nec superlatiua. Solent tamen in multis eorum suppleri comparatiua per magis & positiuum: superlatiua per maximè & suum etiam positiuum: ut magis strenuus, p strenuior, maximè strenuus, pro strenuissim^o. Iuxta multorum sententiam, à duobus uerbis prodeunt comparatiua & superlatiua: à detero deterior, à potior potissimus. Sed ego ita existimo deterior non à detero, sed à deter antiquo positiuo, sed obsoleto, nasci: & potissimus non à uerbo potior, sed à nomine potis & e, deriuari.

A præpositione proficiscuntur comparatiua, ut

à prope propior. Itē ab aduerbijs, ut à pridē prior:
à sæpe, sæpius, sæpissimè.

Quæres, Vtrum à participijs formentur cõparatiua? Respondeo, pulchrè satis formari posse, non quatenus participia sunt, sed quatenus nomina, idq; tantum contingit in participijs præsentis, & præteriti, ut ab amans amantior, à doctus doctior.

Quo pacto formentur.

Formatio est nouæ uocis noua quædam compositio. Est autem quantum attinet ad præsentem materiam, duplex: regularis, & irregularis. Regularis est, quando prima syllaba positiui seruatur in comparatiuo & superlatiuo. Irregularis uerò, quando eadem prima syllaba non seruatur: agamus de regulari. Comparatiua regulariter formantur à positiuis primæ & secundæ declinationis, à genitiuo singulari masculini generis addita, or: ut albi albior. A quo eodem genitiuo formantur superlatiua addita, S, & simus: ut albi albißimus. A positiuis uerò tercię declinationis à datiuo singulari addita, or, ut à forti fortior: superlatiua uerò à genitiuo singulari addita, simus, tantum, ut fortis fortissimus.

De formatione irregulari. Excipiuntur sexcuplicia nomina, à quibus oriuntur comparatiua & superlatiua, nõ seruata regula formationis. Prima, Adiectiua in ficus composita à facio, ut magnificus, beneficus: à quibus non formantur comparatiua, sed à participijs magnificens, beneficens, quæ in usu non sunt. Secunda, Adiectiua in dicus composita à uerbo dico, ut benedicus, maledicus: à quibus non

deducuntur

deducuntur comparatiua, sed à participijs benedicens, maledicens. Tertia, Adiectiua in, olus, composita à uerbo uolo, ut bencuolus, maleuolus: à quibus comparatiua originem non trahunt, sed à participijs beneuolens, maleuolens. Quarta, Adiectiua à uerbo loquor composita, ut magniloquus, grandiloquus, uaniloquus: à quibus comparatiua non profluunt, sed à participijs magniloquens, grandiloquens, uaniloquens. Quinta, Adiectiua finita in, er, à quorum nominatiuo formantur superlatiua in, rrimus, ut à miser miserrimus, à tener tenerrimus: quorum proportionem sequuntur uetus ueterrimus, maturus maturrimus. Sexta, Adiectiua in, lis, quæ per hanc dictionem factus intelliguntur: quæ comparatiua formant secundum regulam, superlatiua præter regulam, à nominatiuo, is, in, limus: ea autem sunt facilis, agilis, gracilis, humilis, similis. Ex hac formatione liquidò omnibus cõstabit, triplicia esse comparatiua: uoce tantum, ut nouissimus: significatione tantum, ut melior, peior: uoce & significatione simul, ut albior, fortior.

Quot modis construuntur.

Gradus cõparatiu⁹ quadrupliciter cõsiderari solet. Adiectiue, ut doctiores uiri ita sentiunt: & ita nullum regit post se casum, sed cū substantiuo cõcordat in genere, numero, & casu. Positiue, quãdo sui positiui casum regit, ut doctior pile, quã literarũ, tũc etiã casum regit ex ui cõparationis, ut aptior te bello. Partitiue, quãdo fit in duos cõparatio, & tũc genitiuum regit, ut manuũ dextra fortior, tũc etiã ablatiuum regit

ex vi comparationis, ut manuum dextra fortior sinistra. Sunt autem tria necessaria, ut comparatiuus genitiuum regat ex vi partitionis. Vt comparatio fiat inter duo: unde ineptè satis diceretur, fortior digitorum est pollex. Vt sit conuenientia inter comparatiuum & genitiuum in genere: unde barbarè diceretur, maior horum charitas, sed maxima. Vt cōparatio fiat inter res eiusdem generis & naturæ: unde agrestis plane & rusticus esset, qui sic loqueretur, pedum manus dextera est fortior. Postremò capitur in propria vi & natura, & tunc ex vi comparationis uarios regit casus.

Primum omnium construitur cum ablatiuo, siue singulari, si fiat ad unum comparatio, siue plurali, si fiat ad plures: doctior te, eloquentior cæteris Oratorib⁹. Cōstruitur prætereà cū duob⁹ ablatiuis, altero ex vi excessus, ut sum lōgior te quatuor digitis.

Deinde cum casu, quæ particula quàm pro ratione uerbi subintellecti copulat, ut Plato eloquentior quàm Demosthenes. Aliquando loco quàm ponuntur ac, atq;: ut lōgius oratione sum progressus, ac siue atque mihi constitueram. Interdum post quàm sequuntur illæ particule, pro, qui, ut. Exēplis cōfirmemus. Maiorē geris pileum, quàm pro magnitudine capitis: hic adolescētior est quàm qui possit Rēpub. gubernare: hic imbecillior est, quàm ut tã grauē p̄uinciã humeris possit sustinere. Notabis quod est hac in parte præcipuum, cōiunctionē scilicet quàm exigere sua natura, ut casus sequens similis sit præcedenti, quod intelligendum est respectu eiusdē uerbi:

at uerò

at uerò si sequatur cum quàm uerbum substantiuũ, sequetur nominatiuus. Aliàs præcedente altero nominatiuo, ut melior dux Scipio, quàm fuit Annibal. Aliàs præcedente genitiuo. Gellius lib. 10. Marci Varronis, quàm fuit Claudius, doctioris. Aliàs præcedente datiuo. Cicero in Verrem, Homini gratiosiori, quàm Cn. Calidius est. Aliàs præcedente accusatiuo. Plaut. in Curc. Mulierem peiorẽ quàm hæc est, non audiui. Aliàs præcedente ablatiuo: ut uiduatus est muliere peiore, quàm ulla meretrix unquam fuerit.

Postremò cum accusatiuo medijs præpositionibus, Inter, Ante, Super, ut inter omnes tyrānos crudelior Nero. Variato per alias præpositiones. Item etiam cum ablatiuo medijs præpositionibus, E, Ex, De, ut è fratribus hic pedibus uelocior: poterit hæc oratio per alias præpositiones uariari.

Hæ sunt germanæ constructiones comparatiuorum, quibus tamen optimi authores abutuntur, quæ admodum & positiuis, sed positiuis bifariam. Aliàs cum uicem gerunt comparatiui: quod genus Plautinum illud in Rudente, Tacita bona est mulier semper, quã loquens: bona, id est, melior. Aliàs cum uim tenent superlatiui: quale Plinianum illud libro decimo sexto, Palma arborum ualida, in diuersum enim curuatur. Id autem perinde est, quòd palma arborum ualidissima. Comparatiuis uerò trifariam abutuntur. Constructione, quando construuntur cū genitiuo ex ui comparationis. Plinius libro septimo, cap. 30. Omnium triumphorum lauream maiorem

adepte. Curtius libro quinto, In oculis duo maiora omnium nauigia submersa sunt. Formatione, quando à substantiuis, aut pronomibus formantur. Significatione, cum rem positiuis contrariam significant, ut mare Ponticum dulcius est, quàm cetera maria: id est, minùs amarum.

Sed quæritur, priusquàm ulterius progrediamur. Vtrum semper comparatiuus construatur cū ablatiuo? Respondeo quinque modis priuari huius casus constructione. Primò, quando nomen caret ablatiuo: ut hic ager uberior est, quàm tua rura, non dices ruribus. Secundò, quando fit comparatio inter duo nomina positiva, siue comparatiua: ut sermo facetus magis, quàm utilis, aut sermo facetior quàm utilior. Tertiò, quando fit comparatio inter duo uerba: ut ego uelociùs lego, quàm scribo. Quartò, quando capitur partitiuè, ut oculorum dexter perspicacior. Quintò, quando dictio à qua fit exceptio, ponitur in nominatiuo: ut Priscianus doctior fuit quàm ceteri Grammatici, præterquàm Laurentius: non dices Laurentio, quia præterquàm postulat casum sequentem præcedenti similem.

Quæritur etiam, Vtrum ablatiuus qui regitur ex ui comparationis, exponi semper possit per quàm? Respondeo, id septem modis fieri non posse. Primò, quando ablatiuus caret nominatiuo: ut uerberere crudelior carnifex: non dices, quàm uerber. Secundò, quando ablatiuus est nominis relatiui: quo iustior alter, non dices quàm qui. Tertiò, quando ablatiuus est dictionis negatiuæ, ut nemine tu es fortior:

tior: non dices quàm nemo, quia negatio precedere debet, non sequi. Quartò, quando ablatiuus est horũ nominum opinione, fide, spe, solito, æquo, iusto, dicto: fit enim tunc resolutio per uerba, doctior opinione, id est, quàm opinabar: uelocius spe mea, quàm sperabam: doctior solito & æquo, quàm solebã, aut æquum erat: dicto uelocius uenit, quàm dixit. Quintò, quando comparatio est partitiua, ut manuũ dextera est fortior. Sextò, quando dictio à qua fit exceptio, ponitur in ablatiuo: ut Diomedes fortior Troianis, præterquàm Hectore: nõ dices magis fortis quàm Troiani, præterquàm Hectore, sed Hector. Septimò, quando ablatiuus significat actionẽ, & exponi deberet per genitiuum passiuum: ut expoliaui arma militis te fortioris: non dices, arma militis magis fortis quàm tui, sed quàm tu sis.

De Comparatione.

Hac in parte explicabimus quidnam sit comparatio, quot ad propriam & perfectam comparationẽ necessaria sint, quotuplex sit comparatio, postremò quot modis fieri soleat omnis comparatio.

Quid sit comparatio.

Comparatio est rei ad rẽ collatio cum excessu: ut differat à similitudine, nam quæ æquat, similitudo est potius quàm cõparatio. Cõtingit tamẽ rem similem cũ simili cõparari, ut Plato fuit doctior Aristotele. Itẽ cũ dissimili, ut Deus est melior demone. Fit etiam cõparatio maioris ad minorem, ut Gigantes fuerunt Pygmæis fortiores. Minoris ad maiorem,

ut Pygmæi fuerunt Gigantibus minores. Quæ mēbra solent alij Grammatici in definitione comparationis includere, atque ita comparationem definiūt. Comparatio est rerum similium, aut dissimiliū, maiorum ad minora, minorum ad maiora collatio. Quæ definitio in nullo alio discrepat à priore quàm quòd per partes explicat, quæ latent in priore.

Quot requirantur ad perfectam comparationem.

Sunt autem necessaria quinque ad bonā & perfectam comparationem, res comparata, res cui comparatur, accidens in quo fiat comparatio, & quòd uterque terminus sit accidētis particeps, item quòd alter sit magis particeps accidentis : quia omnis cōparatio id agit, ut alterum præferat. Vt demosthenes eloquentior AEschine. Demosthenes est res cōparata, AEschines cui comparatur: eloquentia, qualitas in qua fit comparatio: & uterque est eloquentiæ particeps, uerūm Demosthenes magis.

Quotuplex sit comparatio.

Est autem quadruplex comparatio, propria, impropria, abusiua, hyperbolica. Propria est, in qua res comparata, & cui comparatur, sunt eiusdē qualitatis participes: ut Hercules fortior leone. Impropria, in qua alter terminus qualitatis positiui particeps est, alter uerò non: ut cygnus albior coruo. Abusiua, in qua neuter terminus est qualitatis particeps: ut coruus est albior AEthiope. Hyperbolica, in qua omnes ueritatis lineas transilimus: ut niue cādidior. Solent autem huiusmodi comparationes hy-

per-

perbolica fieri per genus neutrum, quod nescio quid plenius sonat quam masculinum: ut nihil est te literarius, nihil est illo prudentius, nihil est isto inhumanius.

Quot modis fiat comparatio.

Fit autem omnis comparatio precipue modis quinque. Primo, ad unum sui generis uel diuersi, & utendum est comparatiuo: ut tu es cotubernali doctior, item uelocior ceruo. Secundo, ab uno ad alterum per genitiuum utrunque significantem, & tunc utimur etiam comparatiuo genitiuum exigenti, ut manuum dextera est fortior. Tertio, ab uno ad plures, & a pluribus ad plures diuersi generis, & tunc etiam locus est comparatiuo: ut Achilles fuit fortior Troianis, item Græci fuerunt Troianis fortiores. Quarto a pluribus ad unum per comparatiuum, ut nos sumus te doctiores. Quinto, ad plures eiusdem generis, & tunc utimur superlatiuis, ut Achilles fortissimus Græcorum: quanquam & similis comparatio fieri potest per comparatiuum cum relatiuis diuersitatis, ut Achilles fuit fortior ceteris Græcis. Præter hæc potest etiam fieri comparatio ad se ipsum, ut sum solito eloquentior: & ab una qualitate ad aliam, ut sum magis industrius, quam fortis: aut ab uno gradu ad alium, ut loquacior quam eloquentior.

Sed quæres, quænam dicantur esse eiusdem generis, aut diuersi? Respondeo, illa esse eiusdem generis, quibus unum nomen commune est: aut in quibus res comparata includitur in genitiuo siue ablatiuis comparationis. Vt Plato Philosophorum eloquentissimus:

MUS:

mus: nomen Philosophi tam Platoni, quam ceteris Philosophis comune est, item Plato in genitiuo Philosophorum inclusus est. Illa uero sunt diuersi generis, quæ unum nomen commune non habent, & in quibus res comparata non est inclusa in genitiuo, siue ablatiuo comparationis: ut Achilles fortior Troianis, nam Troianorum nomen non est comune Achilli, neque Achilles in Troianis inclusus est.

De Superlatiuis.

In hac materia tria tantum explicabuntur, quid sit nomen superlatiuum, quot modis construatur, & quæ differentia sit inter superlatiuum & comparatiuum. Nomen superlatiuum est, quod ad plures sui generis comparatum omnibus antefertur, uel per se prolatum significat quantum positiuum cum ualde. Examinemus huius finitionis partes. Quod ad plures sui generis comparatum. Nam per superlatiuum necessario fieri debet comparatio ad plures sui generis, ut Achilles Græcorum fortissimus: nomen enim Græcorum commune est Achilli, & Græcis omnibus, item Achilles in genitiuo Græcorum comprehensus est.

Si obijcias Vergilianum illud, Ingredere ô Teucrûm atq; Italûm fortissime ductor: ubi uidetur Vergilius comparationem fecisse inter res diuersi generis, cum loquatur de Aenea Troiano. Respondeo genitiuos illos, Teucrûm, & Italûm, regi non à superlatiuo, sed à nomine uerbali ductor. Si iterum obijcias illud ex 3. Aeneid. de Celeno harpyia, Furiarûm ego maxima pando. Item illud ex sexto Aeneid. de fa-

me, Furiarū maxima iuxta accubat: ubi Celænon,
 & famē furias uocat. Respōdeo, Celēnō & famem
 fuisse quodāmodo furias, cum harpyia more furiarū
 omnia pollueret, atq; prophanaret, fames uerò in
 furias homines agat. Si postremò obijcias illud Ma-
 crobij in Saturnalibus, Age Serui omniū nō modò a
 dolescentiū, qui tibi æquæui sunt, sed & senū quoq;
 doctissime: ubi Seruiū adolescentibus, & senibus cō-
 parat. Respōdeo nō oportere, si genitiuus rectus ex
 ui superlationis per suas partes explicetur, ut par-
 tes illæ rei excedēti cōueniāt: sed satis esse genitiuū
 superlationis illi cōuenire. Quod in presenti autho-
 ritate cōtingit, nā Seruius sub genitiuo illo generali
 omniū clausus est: nec necesse est, ut conueniat reli-
 quis partib⁹, p̄ quas genitiuus ille explicatur. Quod
 in hoc etiā exemplo licebit intueri, Homerus omniū
 Poëtarum doctissimus, tam Græcorum quàm Lati-
 norum: quam comparationem nullus sanæ mētis re-
 prehendet. Omnibus antefertur: nam cum tres sint
 gradus comparationis, positiuus, comparatiuus, su-
 perlatiuus, non dubium quin superlatiuus omnibus
 superponatur. Hoc intellige duabus legibus serua-
 tis. Esto prior, Dummodò comparatiuus non post-
 ponatur superlatiuo, nam tunc comparatiuus plus
 significat: ut Aristoteles est doctissimus, sed Pla-
 to doctior. Esto posterior, Dummodò nomen
 superlatiuum à comparatiuo non regatur, ut
 Plato fuit doctior Aristotele doctissimo: tunc e-
 nim comparatiuus plus significat, quàm super-
 latiuus. Vel absolutè prolatum, Nam cum super-
 lati

latius capitur absolutè, & equipollet positiuo & ualde: ut Cicero eloquentissimus, id est, ualde eloquēs. Cæterum si capiatur comparatè, & quiualet positiuo, maximè, & ex: ut Achilles Græcorum fortissimus, id est, maximè fortis ex Græcis.

Quot modis construatur Superlatiuus.

Superlatiuus quincupliciter consideratur. Absolutè, ubi nullū regit casum, ut doctissimi uiri sic sentiunt. Positiuè, cum casum sui positiui regit, ut Græmaticæ peritissimus Priscianus. Partitiuè, ut digitorū medius est longissimus. Vt autem superlatio partitiua sit, tria requiruntur, Vt comparatio fiat inter plura duobus, Vt fiat inter res eiusdem generis & naturæ, Vt sit conuenientia inter superlatiuum & genitiuum in genere: aliquando tamen huiusmodi concordia non seruatur, ut animalium uelocissimus lepus. Substantiuè, quando ponitur in neutra terminatione: & tunc ex ui superlationis casum nō regit, sed genitiuum ex ui possessionis, ut frigidissimum hominis est cerebrum. Postremò in propria superlationis natura, & tunc tripliciter cōstruitur. Cum genitiuo plurali sine relatiuo diuersitatis, ut Marcus Varro Romanorum doctissimus. Aut singulari, si nomen sit collectiuum, ut fortissimus gentis Danaūm. Est autem nomen collectiuum, quod in singulari multitudinem aut plurium collectionem significat, qualia sunt, concio, turba, gens, populus, plebs, caterua, & similia. Huic genitiuo non licet addere pronomen suus: nam ex sententia Laurentij non dicitur Latinè, Hæc est formosissima suarum sororum

rum

rum, cum hæc non sit sua soror : sed locutio fieri debet sine pronomine suus. Præterea constructur cum accusatiuo medijs præpositionibus, Inter, Ante, Super: ut Cicero inter omnes Oratores Romanos eloquentissimus. Hæc eadem oratio per alias præpositiones poterit uariari. Deinde cum ablatiuo medijs præpositionibus, E, De, Ex : ut ex Græcis fortissimus Achilles. Potest etiam habere ablatiuum ex ui excessus, ut Achilles Græcorum fortissimus quadruplo.

Hæ sunt germanæ constructiones superlatiuorum, quibus optimi authores quadrifariam sunt abusi. Vel cum positiuorum formam induunt: quale illud Apuleianum de Deo Socratis, Nullum animal in terris homine postremius. Vel cum ex dictionibus comparando minimè conuenientibus profiscuntur, ut ipsissimus, patruissimus, Plautinissimus. Vel cum minus significant à suo comparatiuo, ut uiro fortissimo fortior sum. Vel cum ad augendam propriam significationem aliquid extrinsecus assumunt: id quod haud sine maximo fieri uitio potest, propterea quod superlatiua suapte natura, cum ultimum gradum significant, ultra quem progredi minimè liceat, nihil est, quod particulas illas intensiuas adiungamus. Cicero lib. 2. de Finibus, Id apprimè rectissimè dicitur, Columella lib. 9. Apis si seuior, maxime pessima est.

Differentia comparatiui
à superlatiuo.

O Compa

LIBER QVARTVS.

Comparatiuus & superlatiuus sex modis differunt, terminatione, significatione, constructione, resolutione, modo comparandi, conuersione. **TERMINATIONE**, Nam comparatiuus terminatur in, Or, & in, us: ut doctior & doctius. Superlatiuus uerò in ssimus, trimus, llimus, ximus, tremus, & sic de alijs. **SIGNIFICATIONE**, Nam superlatiuus plus significat quàm cõparatiuus, cùm ea sit natura superlatiui, ut eò usque ascendat, ut nullus progressioni locus fiat reliquus: comparatiuus uerò infra metas consistat. **CONSTRUCTIONE**, Nam comparatiuus cum ablatiuo construitur, superlatiuus uerò cum genitiuo: in reliquis constructionibus conueniant. **RESOLUTIONE**, Nam si comparatiuus sit comparatus, resoluitur per positiuũ & magis, ut doctior te, id est, magis doctus. Si sit absolutus, per positiuum tantum, ut doctior, id est, doctus. Excipitur senior, quod resoluitur per ualde & senex. Superlatiuus uerò comparatus per positiuum, maximè, & ex: ut eloquentissimus Oratorum, id est maximè eloquens ex Oratoribus. Absolutus uerò per positiuum & ualde ut eloquentissimus, id est, ualde eloquens. **MODO COMPARANDI**, Nam per comparatiuum fit comparatio ad unum sui generis uel diuersi, & ad plures diuersi generis uel eiusdem, cum relatiuo tamen diuersitatis: per superlatiuum uerò tantum ad plures sui generis. **CONVERSIONE**, Nã omnis oratio quæ fit per superlatiuum, conuerti potest per comparatiuum cum relatiuo diuersitatis: ut eloquentissimus Oratorum, eloquentior cæteris Oratoribus.

bus. At uerò quæ fit per comparatiuum, conuertitur non potest per superlatiuum: nam cum fit comparatio ad unum siue sui generis, siue diuersi, ite ad plures diuersi generis, oratio fieri non potest per superlatiuum.

De diminutiuis.

Diminutiua à diminuendo dicta sunt, quòd sui principalis significationem attenuare siue minuere uideantur. Circa quæ quatuor potissimum explicabo, quid sit nomẽ diminutiuum, quotuplex sit, quot de causis inuentum, postremò de diminutiuorum terminationibus disseram.

Quid sit.

Nomen diminutiuum est, quod sui principalis diminutionem significat absolute. Per principale, intellige dictionem primitiuam à qua formatur, ut à soror, sororcula, à frater fraterculus. Dixi absolute, ad comparatiuorum differentiam: quia comparatiua aliquando minuunt uim primitiui, sed non absolute, sed comparate, ut maiusculus, grandiusculus, meliusculus, plusculum.

Quotuplex sit.

Nomen diminutiuum duplex est, qualitatis, & quantitatis. QUALITATIS, quod qualitatem tantum minuit, ut delicatulus, candidulus, putidulus, & reliqua, quæ ab adiectiuis formantur. QUANTITATIS, quod diminutionem facit quantitatis, ut à liber libellus, à soror sororcula, ab ense ensicula, & quæ formantur à substantiuis. Distribuitur adhuc diminutiuum in proprium, & improprium. Ad proprium

& perfectum diminutuum tria necessaria sunt,
 Quòd sui principalis significationem cum diminutio-
 ne seruet, Quòd formā, Quòd genus. Quòd si signi-
 ficationem seruauerit cum diminutione, non tamen
 genus, diminutuum erit, improprium tamen: ut pul-
 uisculum à puluere, bacillum à baculo, conuenticulū
 à conuentu, terebellum à terebra, epistoliū ab epi-
 stola. Quæ uerò genus & formam seruant, non ta-
 men suorum primitiuorum significatum cum immi-
 nutione, ea nec propria, nec impropria diminutua
 censenda sunt, qualia sunt, auunculus, musculus, pedi-
 culus, acicula, lenticula, & alia id genus, quæ omnia
 à suis primitiuis in significatione degenerant.

Quot de causis inuentum.

Fuit autem diminutuum quatuor de causis inue-
 tum. NECESSITATIS, ut regulus: non enim est a-
 liud nomen, quo eum magistratum explicare possi-
 mus. ADVLATIONIS SIVE BLANDIMENTI, ut
 corculum, animula, filiulus. CONTEMPTVS, ut ho-
 muncio, argutulus, nasutulus, meretricula. EXTE-
 NVATIONIS. ut ingeniolum, opella, munusculum.

De diminutiui terminationibus.

Diminutua non habent certam rationē qua for-
 mari possint, exeunt tamē in uarias terminationes,
 quæ ad octo reducuntur.

In ulus, quæ partim substantiua sunt, partim ad-
 iectiua. Quæ substantiua sunt, partim sunt masculi-
 na, ut fraterculus, pisciculus, uermiculus: partim fœ-
 minina, ut sororcula, uirguncula, securicula: partim

neutra, ut *munusculum*, *corpusculum*. Adiectiua ut *anniculus*, *uernaculus*, *ridiculus*.

In, *ellus*, quæ formantur à nominibus secundæ declinationis siue substantiuis, siue adiectiuis finitis in, *er*: de substantiuis, ut à *culter* *cultellus*, à *liber* *libellus*, à *puer* *puellus*: de adiectiuis, ut à *tener* *tenellus*, à *miser* *misellus*, à *sacer* *facellus*.

In, *illus*, quatuor sunt substantiua ex sententia Laurentij: duo masculina, *pallus* *paxillus*, *talus* *taxillus*: duo fœminina, *mala* *maxilla*, *ala* *axilla*. His tu adde *pugillus*. Sunt etiam adiectiua, ut à *tantus* *tantillus*, à *paruus* *pusillus*.

In, *aster*, diminutiua propriè non sunt, quia non diminutionem, sed imitationem potiùs significant, ut *Philosophaster*, qui *Philosophum* imitatur: *Antonias* *ster*, qui *Antonium*. Excipiuntur tria, quæ uera diminutiua sunt, *surdaster*, qui *surdulis* auribus est, *recaluaster* qui fronte *caluus* est, non toto capite, quasi *recaluatulus*: *palliastrum* rude ac uile *palliũ*, qua dictione usus est Apuleius, *Ecce Socratem cõtubernalem meum conspicio, sedebat scissili palliastro semiamictus*.

In, *io*, ut à *sene* *senecio*, ab homine *homuncio*, à quo etiam nascuntur tria illa, *homulus*, *homũculus*, *homululus*: neque id mirum, cum ab uno diminutiuo formari possint et plura alia, ut à *parum* *paulum*, à *paulum* *paululum*, à *paululum* *pauxillum*.

In, *leus*, ut *equus* *equuleus*. In *olus*, ut à *Sergio* *Sergiolus*, à *corona* *corolla*, à *pallio* *palliolum*. In, *iscus*, ut à *pan* *paniscus*, à *Syro* *Syriscus*: sed hæc for

ma est à nominibus Græcis.

De Relatiuis.

Suo ordine post diminutiua sequuntur relatiua, quæ à referendo, hoc est representando nomen acceperunt, quòd rem antecedentem nobis representare soleant. De quibus primo loco explicabimus quidnam sint, mox ea in suas formas partiemur, deinde tam de relatiuis substantiæ, quàm accidentis singulatim agemus.

Quid sit relatiuum.

Relatiuum est signum rei antecedentis representatiuum. Hoc est, quod rem antè dictam nostro representat intellectui, & ad presentem eius memoriam nostros animos reuocat. Vnde colliges, relatiuum à re antecedenti pendere prorsus: nam quemadmodum imago in speculo ab eo pendet, cuius imago est, ita relatiuum à re quæ antecessit in oratione. Est autem illud potissimum relatiui munus, ut rem præteritam renouet, & quibusdam quasi nodis & articulis orationem sine fastidio constituat: ne si eadem nomina repetendo inculcaremus, oratio prorsus inconcinna atque inuenusta redderetur.

Quotuplex sit.

Est autem duplex relatiuum, substantiæ & accidentis: relatiuo accidentis in posteriorem locum reiecto, primum agamus de substantiæ relatiuo. Est igitur relatiuum substantiæ, quod antecedens representat substantiuũ, ut Petrus disputat, qui loquitur: relatiuum qui, Petrum refert. Hoc autem in duas

adhuc

adhuc formas distribuitur, in relatiuum scilicet substantiæ identitatis siue similitudinis, & diuersitatis. Relatiuum substantiæ similitudinis est, quod antecedens repræsentat substantiuum, & pro eodem in oratione accipitur. Vt in superiori exemplo, Petrus disputat, qui loquitur: qui relatiuum est substantiæ identitatis: primum, quia reddit antecedens substantiuum: deinde, quia pro eodem, quod refert, accipitur. Huius autem generis septem sunt, qui quæ quod, sui, suus, ipse, ille, is, idem. Relatiuum substantiæ diuersitatis est, quod rem diuersam ab antecedenti significat, non genere, aut specie, sed numero, ut uoluo Vergilium, & alios poëtas: quo exemplo significo Vergilium Poëtam esse, sed diuersum à reliquis Poëtis numero tantum. Huius generis quatuor tantum sunt, alius, alter, reliquus, cætera, ceterum. Relatiuum accidentis est, quod refert antecedens adiectiuum, ut ego sum humanus, qualis fuit pater. Huius generis sunt undecim, qualis, quantus, quot, quotus, quotennis, quotennarius, quoteni, quotuplus, quotuplex, cuius, cuius. Disputemus igitur primum de relatiuis substantiæ similitudinis, deinde de relatiuis substantiæ diuersitatis, postremò de relatiuis accidentis.

De relatiuis substantiæ similitudinis.

Inter hæc relatiua primum locum tenet quis: quod irregulare est, cum certæ cuiusdam non sit declinationis. Sortitur autem in recto quinque uoces,

O 4

quis,

quis, qui, quæ, quod, quid: de quibus pauca quædam quo proposita sunt ordine dicemus. Quis, masculini est generis, olim tamen fœminini etiam erat pro, quæ. Plautus in Aulularia, Dic mihi si audes, quis ea est, quam uis ducere uxorem? Capitur interrogatiuè, & infinitè, nunquam relatiuè. Cicero de Amicitia, Quis clarior in Græcia Themistocle? quis potentior? Plinius Iunior, Tum mihi nescio quis in aurem insusurravit. Capitur etiã admiratiuè. Vergilius. 4. AENEID. Quis nouus hic nostris successit sedibus hospes? Præter hæc capitur pro qualis: tum in oratione interrogatiua, ut dic mihi quis tibi uideor? id est, qualis. Tum in oratione infinita, ut nescio quis tibi uidear, id est, qualis. Differt ab uter, nam uter de duobus dicitur, & comparatiuo iungitur: quis de pluribus, & adheret superlatiuo. Quod Quintilianus libro septimo hisce uerbis docet, Ex duobus uter dignior, ex pluribus quis dignissimus. Differt etiam à quis, quando est uox datiuæ siue ablatiuæ pluralis, nam in nominatiuo uox illa breuis est, in datiuo longa: item in nominatiuo nunquã relatiuè capitur, in datiuo nihil obstat quominus capiatur relatiuè. Vt da operã uirtutibus, quibus inest plurimum lucis & ornamenti.

Qui, capitur relatiuè: ut uideo hominem, qui mihi fuit semper singulare perfugium. Interrogatiuè, Teren. in Phorm, Nã qui erit rumor populi si id feceris? Infinitè, nescio qui sis. Capitur pro qualis, Cicero. in Antoniũ, Qui uir & quantus fuisses, id est, qualis. Efficitur aliquando aduerbium pro unde aut quomo

quomodo. Terentius in Andria, Qui scis, id est unde. Horatius in Sermonibus, Qui sit Mecœnas, id est quomodo. Est aliquando ablatiu^s omnis generis, Cicero in Familiaribus, Nemo est omnium, quicum potius mihi, quam tecum communicandum putem. Vergil. lib. II. de Camilla, Quicum partiri curas, id est, cum qua.

Quæ, capitur relatiuè: ut mulierem uideo, quæ est honesto uultu, & facie liberali. Interrogatiuè, quæ mulier est hæc? Infinite, nescio quæ mulier illa sit. Capitur pro quantus, quæ humanitas in eo elucet, id est, quanta. Idq; solet contingere non tantum in recto, sed in genitiuò, ut cuius humanitatis, id est, quanta. Item in ablatiuo, ut qua humanitate, id est quanta.

Quod, tripliciter capitur. Relatiuè, ut consilium quod cepisti, non parum attulit tibi utilitatis. Interrogatiuè, quod consiliũ cepisti? Infinite, nescio quod consilium capiam. Differt à quid dupliciter. Tum quia quod, est adiectiuum: quid uerò substantiuum, atq; ita genitiuum regit, ut quid consilij capiã prorsus ignoro. Tum etiam, quia quid nunquam capitur relatiuè, sed aut interrogatiuè, ut quid faciam? aut infinite, ut nescio quid faciam. Fit etiam aduerbiũ pro cur, ut quid taces? id est, cur. Quæadmodũ & quod, si in compendium redigatur, aut uirgula quadam super notetur, efficitur coniunctio: aut declaratiua cū subiunctiuo, ut opinor quòd uirtutis studium sequaris: aut causalis cum indicatiuo, aut subiunctiuo, ut gaudeo quòd scribis, aut scribas.

Quæ hætenus diximus, puerilia sunt, si cum ijs
 quæ supersunt dicenda comparentur, quæ & multò
 utiliora, & gratiora uestris animis erunt. Triplicè
 scilicet esse in nomine relativo referendi rationem.
 Aut enim refert certum aliquod antecedens, nomen
 uidelicet aut pronomen: & tunc cum eo in genere
 & numero ita conuenit, ut idem prorsus in utroq;
 appareat & gènus, & numerus, ceu dominus qui,
 uirtus quæ, mancipium quod: cuiusmodi exemplorū
 referta sunt omnia. Aut non unū aliquod uel nomē,
 uel pronomen, sed totam aliquam clausulam antece-
 dentem refert: & tunc in neutro genere ponitur re-
 latiuum, quoniam substantiuū est, semperq; resolu-
 tur per hoc nomen res. Cice. ad Lentulū, uidebatur
 enim reconciliata nobis uoluntas Senatus esse, quod
 tum dicendo, tum singulis appellādis perspexeram:
 quod, id est, quā rem. Idē prorsus iudicium est, cum
 plures clausulas refert. Plinius Iunior lib. 1. Episto-
 larū. Est Aciliano facies liberalis, multo sanguine,
 multo rubore suffusa, est ingenua totius corporis
 pulchritudo, & quidam Senatorius decor, quæ ego
 nequaquam arbitror negligenda: quæ, id est, quas
 res. Tertius postremò referēdi modus est interpre-
 tatiuus, cum suum antecedens exponit: in quo rela-
 tiuū alicui nomini subsequenti iunctū sit necesse est,
 quicum & genere & numero & casu semper con-
 ueniat. Cicero ad Atticum lib. 5. Inde ad Amanū con-
 tendi, qui mons erat hostium plenus sempiterno-
 rum. Idem ad Lentulum, Aulus Trebonius confidit
 his meis literis se apud te gratiosum fore, quæ spes
 ne eum

ne eum fallat, uehementer te rogo. De concordia siue discordia relatiui cum antecedenti, nihil loquimur presenti loco, quoniam peculiari tractatu de ea re copiosus erit sermo.

De Reciprocatione sui, & suus.

Quoniam sui & suus (quorum alterum primitiuum est, alterum deriuatiuum) pronomina sunt reciproca, ideò locus hic uidetur postulare, ut pauca quedam de reciprocatione dicamus: quoniam uideo uiros nò uulgariter eruditos nimium hacin parte fuisse hallucinatos. Est igitur reciprocatio, eius quod exierat, in seipsum receptio. Quæ fieri solet, cum his duobus pronomibus sui, & suus utimur: ut unusquisq; amat se, unusquisq; res suas amat. Dicta est reciprocatio, quia sicut reciprocatur spiritus, cum recipitur, & unda uicissim alluens littus, & Euripus ad pristinum subinde cursum rediens, reciprocus est: ita hæc pronomina, ad id unde prodierant, reuocantur.

Quotuplex sit Reciprocatio.

Tres sunt formæ reciprocationis, iuxta sententiam Prisciani. Prima, quæ proprio uocabulo reciprocatio appellatur, Quando pronomen primitiuum sui in seipsum reflectitur, ut unusquisque amat se. Secunda, quæ transitio dicitur, Quando fit transitus à possessore in possessionem, ut unusquisque amat res suas. Tertia retransitio, Quando accedente altero uerbo, à possessore in aliam personam fit transitus, & ab illa ad possessorem, si utamur primitiuo: aut ad possessionem, si deriuatio.

Sit

Sit prioris exemplum, instigat me ille, ut sui potiar: hic fit transitus à possessore in aliam personam, & ab ea ad eundem possessorem, quia utimur primitiuo. Sit posterioris exemplum, rogat me ille, ut suus seruus mihi ministret: hic factus est transitus à possessore in alteram personam, & deinde ad seruum rem possessam, quia utimur deriuatiuo.

Quando utendū sit Reciproco, quando nō.

His præmissis, doceamus iam quando utendum sit reciproco, quando non: nam hac una in re est tota argumenti suscepti difficultas. Distinguanus oportet, nam aut relatiuum poni debet in simplici aliqua oratione aut in duabus. Si in simplici: aut in ea est unicum tantum appositum, aut plura. Si unicum, & ad suppositum referatur, reciproci usus necessarius est: ut Cato amat se: se, ad Catonem refertur, ac propterea reciproco utimur. Si fuerint plura apposita, aut relatiuum refertur ad suppositum, aut ad alterum ex duobus appositis. Si ad suppositum, siue intercedat coniunctio, siue non, utemur perpetuò reciproco. De cōiūctione media sit exēplū, mater tenerimè amat filios & filias suas: nō eius, aut ipsius. De sublata coniunctione sit exēplum, tuetur hominem Deus propter bonitatem suam: non eius, aut ipsius. Si uerò referatur ad alterum ex duobus appositis & interueniat coniunctio, nunquam utemur reciproco, nisi intercesserit nomen adiectiuum, aut participium, ut cepi leonem, & eius catulos, non suos.

Dixi, nisi intercesserit nomen adiectiuum, aut participium: quia si fortè interuenerit, tunc utemur reciproco,

reciproco, ut accepi ab eo epistolam, ceu obsidem sui erga me amoris. Item Christicolæ accepimus à Deo immensa beneficia, & filium ad suam imaginem genitum. Si uerò referatur ad alterum appositum, & non intercedat coniunctio, tunc utemur reciproco, uel non, sine discrimine. Vt amo Deum propter suã bonitatem, uel eius: cepi columbam cum pullis suis, uel eius. Patitur etiam suam exceptionem, quando interuenit pronomen demonstratiuum, aut nomen adiectiuum, aut participium, tunc enim utuntur Latini reciproco. De pronomine, ut si uiso amico dixeris, Reducã illum in domũ suam: non eius, aut ipsius. De adiectiuo, uidi columbã tristem in periculo pul-
lorum suorum. De participio, uideo agricolam se-
rentem agrum suum.

Si in oratione fuerit præpositio Inter, & nomi-
natiuus uel accusatiuus præcesserit, utemur semper
reciproco. Vt Grammatici quindenis diebus in fre-
quenti Theatro certant inter se. Item, uideo Gram-
maticos inter se certare. Cũ uerò antecedit geni-
tiuus, datiuus, uel ablatiuus, per pronomen ipse po-
tius loquimur. De genitiuo, Cicero primo Officio-
rum, Latissimè patet ea ratio, qua societas hominũ
inter ipsos continetur. De datiuo, Idem paulò post,
Latissimè patens hominibus inter ipsos societas hæc
est. De ablatiuo, Quintilianus lib. 10. In magnis quo-
que authoribus incidunt aliqua uitiosa, & à doctis
etiam inter ipsos mutuò reprehensa. Aliquando au-
thores per pronomen sui, locuti sunt. Terent. in A-
delphis, Vetus uerbum est, communia esse amicorũ
inter

inter se omnia. Cicero. I. Officiorum, Multa sunt ciuibus inter se communia.

Si uerò duæ sint orationes, & appositum posterioris referatur ad suppositum prioris, utemur semper reciproco: ut amicus importunis precibus postulauit, ut ad se irem, non ad ipsum. Cæterum si referatur ad appositum, nõ utemur reciproco: ut amicus in fidẽ meam filiam tradidit, ut eam marito collocarem, non se. Hæc satis sint de reciprocatione. Illud tamen non te fugiat, pronomen suus aliquando capi pro proprius, & tunc reciprocum non esse: & propterea licẽre sic loqui, sua est illius natura, suũ est illius ingenium, suus seruus est illi turpiter cõuitiatus, sua quenq; capit uoluptas. Quomodo loqui non licẽret, si reciproco caperetur, nunquam enim reciprocum pronomen antecedenti adhæret. Quocirca qui sic loqueretur, suũ filiam pater suus amat, suum seruum dominus suus loris cædit, ineptè satis & barbarè loqueretur: sed sine reciproco in principio, filiũ pater suus amat, seruũ dñs suus loris cædit.

Ipse

Ipse, pronomen est, quod ad omnes personas refertur: ipse feci, ipse fecisti, ipse fecit. Vnde pronominibus omnium personarum iungi solet, ego ipse, tu ipse, ille ipse, idem ipse, hic ipse. Præterea Emphasim habet, id est, expressionem alicuius rei latentis. Terent. in Adelphis, Ipsa si cupiat salus, seruare prorsus nõ potest hæc familiam. Capitur relatiuè, Idẽ eadẽ Comœdia, Iste tuus, ipse sentiet posteriori. Interrogatiuè, estne ipse, qui fecit? Infinitè, nescio an

scio an ipse fuerit. Itē demonstratiuè, ipse est de quo erat sermo. Ille.

Ille, capitur relatiuè: nūtius rē affirmauit, & ille planè mētitus est. Interrogatiuè, éstne ille? Infinitè, ignoro an ille fuerit huius author facinoris. Demōstratiuè, ille est tātī mali seminariū. Habet etiā Emphasim, ut diuinus ille Plato, Arbitas ille Tarētīn⁹. Differt ab hic, nā si diuersa referāt antecedētia, hic rē magis propinquā refert, ille magis remotam: ut Plato & Homerus sapiētissimi fuerūt, hic in Poësi, ille uerò in Philosophia. Interdū tamē excellētissimi illi Latinitatis proceres his pronomīnib⁹ contrario modo usi sunt, ita ut hic, ad id quod priori loco positū est, referatur: ille, ad id quod posteriorē tenet locū. Tit⁹ Liui⁹ lib. 30. Melior tutiorq; est certa pax, quàm sperata uictoria, hæc in tua, illa in Deorū manu est: hæc ad pacē refertur, illa ad uictoriā. Plini⁹ Iunior lib. 1. Epistolarū, Alius excessisse materiam, alius dicitur non implese, sed ille imbecillitate, hic uiribus peccat: hic refertur ad prius periodi membrum, ille ad posterius.

Is, Idem.

Is & idem relatiua etiam sunt, quemadmodum superiora, ut accepit per hæreditatem grandem pecuniæ summam, & eam siue eandem paucis diebus dilapidauit. Differunt inter se, teste Laurentio lib. 2. Elegantiarum. cap. 5. Nā is desiderat coniunctionē, ut quancunq; in sedem migrat apum Rex, in eam & apes ipse comitantur. Idem habet in se uim quandam copulandi, ac propterea non indiget cōiunctione,

iunctione, ut in proposito exemplo: quancunq; in se dem migrat apum Rex, in eandem apes ipsæ comitantur.

De Relatiuis substantiæ diuersitatis.

Relatiua substantiæ diuersitatis quatuor sunt, aliis, alter, reliquus, cætera cæterum: quibus additur à quibusdam residuus. Horum ea est natura, ut genere, numero, & casu cum subsequente semper conueniant, pro quo accipiuntur: deinde ut antecedens referant eiusdem generis, uel speciei cum subsequente, illudq; sub se comprehendant necesse est. Vt expertes rationis equi, boues, & reliquæ pecudes: ubi equi & boues inter pecudes referuntur. At uerò si sic loquerêris, expertes rationis equi, boues, & reliquæ aues: falsa esset oratio, cum equi, & boues inter aues non referantur. In his enim relatiuis diuersitatis, præter orationis congruitatem, necessaria etiam ueritas est.

Alter, Alius.

Alter & alius differunt. Nam alter ad unum de duobus refertur, ut amisit alterum oculum: alius ad unum de pluribus, ut milites interfecti sunt, alius sagitta, alius ense, alius hasta. Aliquando geminatur alter in diuerso casu, ut alter alterum contemnit, alter alterum accusat: non ambo ambos contemnunt, aut accusant. Alius capitur etiam pro diuersus, ut alia est facies mea, alia est facies tua, id est, diuersa. Vnde nascuntur aduerbia illa, aliàs, aliter, aliòqui, alià, aliò.

Reliquus.

Reliquus, præter uulgatam significationem capitur

tur pro superest, siue relinquo. Vt quando tam ar-
cta familiaritate coniuncti sumus, reliquum est, ut
officijs certemus inter nos: id est, superest. Itē spem
reliquam nullam uideo salutis, id est, relictam: nihil
reliqui fecit fortuna, id est, nihil reliquit.

Cætera, Cæterum.

Cæter in masculina terminatione, aut cæterus
non reperitur: quanuis Marcus Cato in Re rustica
dixerit cæterus ornatus. In fœminina tamē & neu-
tra, huius uocis frequens usus est apud authores: in-
de cæterum, cæterò, de cætero, cæteròqui, aduersan-
tes particulæ. Cicero ad Atticũ lib. 14. O loca cæte-
ròqui ualde expetenda, interpellantium autē mul-
titudine penè fugienda. Itē lib. 1. de natura Deorũ,
Nō enim Poëta suavis, uerũ etiã cæteròqui doct̃ sa-
piēsq; tradiť. Reliquæ particule uulgatissimæ sunt.

De Relatiuis accidentis.

Vndecim diximus esse relatiua accidētis quæ an-
tecedens habent adiectiuum: inter quæ primas te-
net qualis, quod tripliciter sumitur. Relatiuè, ut ta-
lis populus, qualis princeps. Interrogatiuè, ut qua-
lis est istorum oratio? Infinite, ut nescio quali utar
uictu ad salutem. Habet antecedentia, talis: & nomi-
na adiectiua qualitatē significantia, qualia sunt, bo-
nus, malus, sapiens, ignorans, candidus, niger, cle-
mens, pius, humanus, & similia: ut hic est humanus,
quales parentes eius fuerunt. Per hæc eadem nomi-
na respondemus ad interrogationem factam per
qualis: ut qualis esse debet probi hominis oratio? ue-
recunda, honesta, pudica. Geminatur aliquãdo qua-

P

lis qualis,

lis qualis, pro qualiscunq; : ut qualis qualis sum, in tuo ære totus sum. Capitur pro quātus Macrobius li. 1. Saturnaliorum, Paruulus, qualē Aegyptij proferunt. Hinc deducitur aduerbiū qualiter, quod tribus etiam modis usurpatur: & huius antecedentia sunt, taliter, & aduerbia qualitatem significantia, ut bene, malè, doctè, sapiēter, urbanè: per quæ etiā ad huius aduerbij interrogationem respondemus, ut qualiter uales? malè.

Quantus.

Tripliciter sumitur quantus. Relatiuè, ut tantus est pater tuus, quantus Pygmæus. Interrogatiuè, quantus est pater tuus? Infinite, nescio quantus sit pater tuus. Habet antecedētia, tantus: & adiectiua quantitātē significātia, qualia sunt, magnus, paruus, breuis, longus, latus, angustus, grādis & similia: ut lōga est oratio mea, quanta tua. Per hæc eadē nomina respondemus ad huius nominis interrogationē, ut quanta est domus tua? magna, aut parua. Solet geminari quantus quātus, pro quātuscunq;: ut quātus quātus es, nihil nisi sapientia es. Capitur pro quot. Claudianus de raptu Proserpinæ lib. 2. Quātas truculentior auster decutit arboribus frondes, id est, quot frondes, siue folia.

Quot.

Quot numerum tantum habet pluralem, & est indeclinabile, referturq; ad numerum. Capitur Relatiuè, ut habeo decem fratres, quot tu non habes. Interrogatiuè, ut quot habitatores incolunt domum hanc? Infinite, nescio quot habitatores incolant. Ha-

bet

bet antecedentia, tot: & nomina numeralia cardinalia, qualia sunt, unus, duo, tres, quatuor, uiginti, centum, mille, & similia: ut tercentum millia militum desiderata sunt in praelio, quot nunquam occubuisse dicuntur. Per hæc eadem nomina respondemus ad huius interrogationem, ut quot milites perierunt in praelio? Unus tantum, duo, aut tres, & sic de reliquis. Geminatur quotquot pro quotcumque, ut gratiam me his omnibus prestabo, quotquot me affecerint beneficio. Hinc proficiscitur aduerbiū quoties, quod tribus etiam modis capitur. Habet antecedentia toties, & aduerbia numeralia à numeralibus cardinalibus deriuata, semel, bis, ter, quater, quinquies, uicies: ut uicies sedi in sella theatri disturus, quoties nemo alius. Per hæc eadem aduerbia respondemus ad huius aduerbij interrogationem, ut quoties orationem in Theatro Complutensi habuisti? uicies.

QUOTUS.

Quotus relatiuè capitur, ut Rector sedet primus in Theatro, quotus nemo alius. Interrogatiuè, ut quotus sedes in mensa? Infinite, ut nescio quotus sedi in conuiuio. Habet antecedentia nomina numeralia ordinem significantia, qualia sunt primus, secundus, tertius, uigesimus, tricesimus: ut sedeo primus in Ecclesia, quotus tu non sedes. Per hæc eadem nomina respondebimus, quoties per quotus fuerimus interrogati: ut quotus sedet Cancellarius in Theatro? secundus post Rectorem. Capitur pro quot, habetque eius redditua, ut quotus uis coenare? id est, quot? tres aut quatuor.

Hoc idem nomen iunctum cum quisq; numerum denotat, & capitur interrogatiuè, respõdemusq; per hæc nomina, nullus, paucus, rarus: ut quotusquisq; inuenietur tanta uirtute uir? nullus, aut pauci.

Quotennis.

Sumitur quotennis Relatiuè: ut triennis est fraterculus meus, quotennis tuus non est. Interrogatiuè, quotennis est frater tuus? infinite, nescio quotennis sit frater tuus. Quærit de numero annorum, habetq; pro antecedentibus adiectiua annorum in ennis, qualia sunt biennis, triennis, quadriennis, uicennis, tricennis: ut pater meus tricennis est, quotennis tuus non est. Numeralia cardinalia cum genitiuo annorum, ut pater meus est triginta annorum, quotennis tuus non est. Item adiectiua in imus, ut bimus, trimus, quadrimus, siue bimulus, trimulus, quadrimulus ut hic puer est quadrimus siue quadrimulus, quotennis sororcula mea non est. Per hæc eadẽ nomina responsum dabimus, quoties quis per hoc nomen interrogauerit, ut quotennis est soror tua? Biennis, duorum annorum, bima siue bimula.

Quotennarius.

Eisdem modis usurpatur quotennarius quibus & quotennis. Habet antecedentia numeralia finita in, arius, qualia sunt, uicennarius, tricennarius, quinquagenarius, sexagenarius, centenarius: quæ significat multiplicationem earum rerum quæ non nominantur: ut lapis cetenarius, nõ quòd sit cētuplus, sed cētum librarũ: sic homo cetenarius, nõ quòd sit cētum geminus, sed cētũ annorũ. Probemus igitur exẽplis,
 quo=

quotennarius ea numeralia in, arius, referre: ut *auus meus centenarius est, quotēnarius tuus nō est.* Per hæc eadē nomina respōdemus ad quotēnarij interrogationē, ut *quotēnarius est auus tuus? nonagenarius.*

Quoteni.

Quoteni uox est inuentu rara, ea tamen usus est Cicero ad Atticum lib. 12. *Nescio quotenorum iugerum.* Item Columella lib. 6. *Quotena semina iugerum.* Capitur Relatiuè, ut *Monachi ambulat bini, quoteni non Presbyteri.* Interrogatiuè, ut *quoteni ambulat Monachi? Infinitè nescio quoteni ambulēt Monachi.* Refert numeralia distributiua, qualia sunt *bini, terni, quaterni, deni,* per quæ nomina respondebimus ad quoteni interrogationem: ut *quoteni ambulat fratres? bini: quotenas literas accepisti? ternas.*

Quotuplus.

Capitur quotuplus Relatiuè, ut *habeo duplam portionem, quotupla tibi non obtigit.* Interrogatiuè, *quotuplam es sortitus portionē? Infinitè, nescio quotuplam fueris portionem sortitus.* Refert numeralia multiplicatiua finita in, plus, quæ significant multiplicationem earum rerum, quæ nominantur: qualia sunt, *duplus, triplus, quadruplus, centuplus.* Per hæc eadem nomina respondemus ad quotupli interrogationem: ut *quotuplum accipiet, qui egentibus suas facultates distribuuerit? centuplum.*

Quotuplex.

Eisdem modis capitur quotuplex, quibus quotu-

LIBER QVARTVS.

plus. Quærit de diuersitate, refert adiectiua finita in, plex, deducta à nominibus numeralibus, qualia sunt, duplex, triplex, quadruplex, quincuplex, sexcuplex, quæ significant diuersitatem partium siue materiæ: ut habeo uestem duplicem, quotuplicem tu non habes. Per hæc eadem nomina respondemus ad interrogationē quotuplicis, ut quotuplices sunt orationis partes? octuplices. Inde quotupliciter, cui respondent aduerbia illa, dupliciter, tripliciter, quadrupliciter.

Cuius.

Hoc nomen, cuius, anomalum est, cum tantum reperitur in nominatiuo, accusatiuo, ablatiui singularibus, & in accusatiuo plurali. Nascitur à genitiuo cuius, & eius significationem habet in omnibus casibus. Capitur Relatiuè, ut hoc prædiū est paternum, cuiū est & pecus. Interrogatiuè, cuium est pecus? Infinitè, nescio cuium sit pecus. Habet antecedentia nomina siue pronomina possessiua, ut hoc pecus est meum, siue paternum, cuius domus non est. Item substantiua siue propria, siue appellatiua in genitiuiuo posita: ut hoc pecus est Petri, siue patris, cuius non est domus. Per hæc eadem nomina siue pronomina respondebimus ad huius nominis interrogationē, ut cuiū est pecus? meum, paternū, patris, Petri.

Cuias.

Nascitur etiam cuias à genitiuo cuius, inflectebatur olim cuiatis & cuiate. Capitur Relatiuè, ut ego Toletanus sum, cuias tu non es. Interrogatiuè, cuias es? Infinitè, nescio cuias sis. Refert nostras, uestras:

stras: & nomina gentilitia, patriam, nationem, sive professionem significantia, per quæ ad cuius interrogationem respondemus: ut cuius es? patria Toletanus, natione Hispanus, professione Grammaticus.

Actum est de relatiuis accidentis, quæ dicuntur identitatis siue similitudinis, quia rem antecedenti simile significant. Ac propterea eorum loco ponere possumus aduerbia similitudinis: ite has duas particulas eiusmodi, istiusmodi. Vt Orator est facundus, sicut Cicero: eiusmodi, siue istiusmodi est Cicero. Sunt et alia diuersitatis, quæ rem diuersam ab antecedenti important. Sunt autem duo, alteriusmodi, aliusmodi: ut pater honestatis est studiosus, aliusmodi est filius: mater uerecunda est, alteriusmodi est filia.

De Patronymicis.

Post relatiua occurrunt patronymica: quæ à patre patròs, quod patrem significat, & ónoma, quod nomen, deducuntur: quia proprie à nominibus patrum trahuntur. Explicemus breuiter, quidnam sit patronymicum, quot sortiatur terminationes, quo pacto formetur.

Quid sit Patronymicum.

Patronymicū nomē est, quod à patre deriuatum significat filium uel filiā, nepotē uel neptem, uel aliquē ex posteris. Dixi, quod à patre deriuatū: quia frequētius à nominibus patrū promanat, ut à Priamo, Priamides Hector filius Priami. Aliquando ab auis paternis, ut AEacides, Achilles nepos AEaci: fuit enim AEacus pater Pelei patris Achillis. Aliquando ab auis maternis, ut Atlantiades, Mercurius

nepos Atlantis: Maia enim Mercurij mater Atlantis fuit filia. Aliquando à matre, ut Iliades, Romulus filius Iliæ. Interdū à filijs, ut Meleagris, Althea mater Meleagri. Interdum à fratribus, ut Phaëtontides, sorores Phaëtontis. Postremò à Regibus siue urbium conditoribus, ut Cecropides, Athenienses à Cecrope Rege: Romulide, Romani à Romulo primo urbis Romæ fundatore.

Quot terminationes sortiatur.

Patronymica à nominibus tantum Græcis formantur, neq; enim à Latinis proficisci solēt, nisi Poëtæ metricis legibus adacti ea cogantur formare: nā eorū usus nullus est apud Oratores. Habent quatuor terminationes, quas à Græcis Latini mutuati sunt. Des, ut Priamides, Aeneades, quæ masculina sunt, & primæ declinationis. AS, ut Ilias, Pelias. Is, ut OEolis, Theseis, quæ fœminina sunt, & tertiæ declinationis. Sunt alia in Ne, ut Nerine, Adrastine, quæ etiam fœminina sunt, & per primam declinationē inflectuntur ut Penelope.

Quo pacto formetur.

Nomina patronymica à nominibus primæ declinationis formantur à genitiuo, æ, finali mutata in, des: ut ab Aeneæ, Aeneades. A nominib; secunde, si genitiuus finiatur in, i, simplici, formantur ab eodē addita, des: ut ab AEaci AEacides. Si in, ij, duplici, posteri uertitur in, a, & additur deinde, des: ut à Menecij, Meneciades. Si in, ei, cōtractum, ab eodē, addita des: ut Peleus Pelei uel Pelei, Peleides. Si à nominibus tertiæ, à datiuo, addita, des: ut à Nestori Nestorides.

De ad

De aduerbijs Localibus.

Postremum locum occuparunt aduerbia localia, quæ ideò localia dicta sunt, quòd locum significant, in omniq; locorum differentia explicanda tota eorū uersetur natura. Exponamus igitur quidnam sit aduerbium locale, deinde omnes eius differentias percurramus.

Quid sit aduerbium Locale.

Aduerbium locale est, Quod aliquam loci differentiam importat. Sunt autem sex aduerbia locorū interrogatiua, quibus omnem loci differentiam interrogando comprehendimus, ubi, quò, unde, quà, quorsum, quousque. Si de loco in quo querendum sit, utimur aduerbio, ubi, siue ab eo composito, ubinā: ut ubi siue ubinam est Antonius? Si uerò de loco ad quem, utimur quò, ut quò proficisceris? Si autem de loco à quo, huic muneri præstando deseruiet, unde, ut unde uenis? Si de loco per quem, id præstabit aduerbium, quà, ut quà iturus es? Si de loco quem uersus, id supplebit, quorsum, ut quorsum tendis? Si de loco quem usque, id efficiet quousque, ut quousque iturus es? Has duas postremas locorum differentias Nebrissensis numerauit inter aduerbia significantia locum ad quem. De singulis igitur aduerbijs, ordine, quo proposita sunt, differamus.

De Vbi, siue Vbinam.

Vbi & ubinam quærunt de loco in quo, & capiuntur tribus modis. Relatiuè, ut ego totam Italiam peragraui, ubi tu nunquam pedem posuisti. Interrogatiuè, ut ubinam fecisti Latinitatis tyrocinium? In-

finite, ubi sit, nescio. Ad interrogationem factā per ubi, aut respōdemus per nomina, aut per aduerbia. Si per nomina, aut illa sunt propria, aut appellatiua: si propria, aut inclinantur per primam uel secundam declinationem, aut tertiam. Si per primam aut secundam, ponuntur in genitiuo aduerbialiter: ut si quisquam interroget, ubi est pater tuus? Respondebis Compluti, Salmanticae, Toleti, Romae. Exciipiuntur, quae pluraliter tantum declinantur, quae licet primae aut secundae declinationis sint, non in genitiuo, sed in datiuo potius aut ablatiuo ponentur: ut est Athenis, Burgis, Parisijs, Cumis. Si per tertiā, ea collocabimus in datiuo, ut est Carthagini, Tyburi, Prænesti, Hispali. Poëtice tamen ponuntur aliquando in ablatiuo. Horatius primo Epistolarum, Romae Tybur amem uetosus, Tybure Romam. Idē eodem libro, Dum tu declamas Romae, Præneſte re legi.

Si uerò sint appellatiua, aut propria maiorum locorum, hoc est, prouinciarum siue regionum, ponentur in ablatiuo medijs præpositionibus, In, Sub, Super: ut ubi est pater? in foro, in curia, in Italia, in Germania, in Gallia, sub tecto, super uiridi arbore. Licebit etiā ea apponere in accusatiuo medijs præpositionibus, Ad, Apud, Iuxta, Prope: ad forum, iuxta Galliam, prope Germaniam. Quòd si per propria uirorum & foeminarum respondere uelis, ea pones in accusatiuo cum Apud, uel in ablatiuo & Cum: ut ubi cenasti? apud Petrum, id est, in domo Petri, uel cum Petro, id est, simul cum Petro. Sunt ta

men septem nomina appellatiua, quæ priorū rationem sequuntur, ponunturq; aduerbialiter sicut illa superiora: ea sunt, togæ, militiæ, domi, ruri, belli, humi, terræ. Cicero. 5. Tusculanarum questionū, Quorum uirtus fuerat domi militiæq; cognita. Silius Italicus lib. 8. Idem ut turbarum sator, atq; accedere solers inuidiā, prauisq; togæ. Cice. pro Cluentio, Fortè euenit, ut ruri in Priuernate essemus. Horat. 1. Epist. Me primis urbis belli placuisse domiq;. Sic etiam humi iacere, & terræ condere, pro intra terram.

Notabis tamen, authores aliquando per ablatiuum fuisse locutos, domi siue in domo, ruri siue rure aut in rure, togæ & belli, siue toga & bello: nam hæc nomina non adeò sunt his regulis obnoxia, ut non suo iure, hoc est, in morem appellatiuorum, plerunque construantur. Notabis etiam, genitiuum domi non coniungi nisi cum quinque pronomibus, meæ, tuæ, suæ, nostræ, uestræ, & uno nomine aliene. Si cætera iūgas adiectiua, loquēris per ablatiuū, ut habito in domo publica, priuata, honesta, infami, materna, paterna. Si adiūgas substantiua, ea collocabis in genitiuo, ut ego erā domi Cæsaris, domi Pōpeij, domi huius, aut illius. Notabis postremò, nomina propria aduerbialiter poni in oratione: nō quòd aduerbia sint, sed quòd natura fungātur aduerbiorū: nam neq; aliūde regūtur, neq; adiectiuorū cōsortium admittūt, neque præpositionem recipiunt, quæ omnia aduerbijs propria sunt, & peculiaris. Quauis his contraria ab authoribus factitata fuisse sepius

simè

simè uideamus, nos tamē de usu, non de abusu loquimur. Cicero ad Atticum lib. 16, Malo cū timore dormi esse, quàm sine timore Athenis tuis. Liuius lib. 29. Scipio Syracusas nondum tranquillas uenit. Itē Cicero in Philippicis, Profectus ad Mutinam est. Idem in Familiaribus, Cū ab Athenis proficisci in animo haberem: & alia sexcenta sunt exempla, quæ breuitatis causa prætermitto. Si uerò per aduerbia uelis respondere, utēris his, hīc, isthic, illic, sicubi, necubi, alicubi, & similibus.

De Quò.

Quò quærit de loco ad quem. Capitur relatiuè, ut nullus est orbis angulus tam recōditus, quò huius fama non peruenerit. Interrogatiuè, quò proficisceris? Infinitè, quò proficiscaris nescio. Ad interrogationem per quò, aut respondemus per nomina, aut per aduerbia: si per nomina, aut propria, aut appellatiua. Si propria sint, cuiuscunque fuerint declinationis & numeri, ponuntur in accusatiuo absque præpositione: ut si quis roget, quò proficisceris? Respondebis, Complutum, Salmanticam, Romam, Burgos, Athenas. Si sint uirorum propria, locantur in accusatiuo cum, ad, ut ad Petrum, ad Ioannem.

Si sint appellatiua, aut propria regionum siue prouinciarum, ponuntur in accusatiuo cum præpositione, In, uel, Ad: ut ad ciuitatem, ad agrum, in syluam, in Galliam. Excipiuntur duo appellatiua, rus, & domus: quæ normam priorum sequuntur, & in accusatiuo collocantur sine præpositione: ut eorus, domum. Nec te perturbet, si uideris aliquando præpositio

præpositiones appositae esse nominibus proprijs, ut in eo Ciceronis in Verrinis, Hodie Verres ad Messanam uenturus erat. Item in illo Cæsar in.6. de bello Gallico, Cōsiliū in Lutetiam Parisiorum transfert. Nos enim de his præcepta tradimus, quæ sunt ab authoribus frequentius usitata. Si uerò respondeas per aduerbia, respōdebis per ea quæ significant locum ad quem: qualia sunt, Huc, isthuc, illuc, siquò, nequò.

De Vnde.

Vnde significat locum à quo. Capitur Relatiuè, ut ab urbe ueni tribus horis, unde tu eodem temporis spatio nunquam uenire potuisti. Interrogatiuè, unde uenis? Infinite, nescio unde uenias. Ad interrogationem per unde, aut respondemus per nomina, aut per aduerbia: si per nomina, aut propria, aut appellatiua. Si sint propria, ponuntur in ablatiuo sine præpositione, cuiuscunque fuerint declinationis, & numeri, ut unde uenis? Toletum, Salmantica, Burgis, Parisiis. Quòd si sint propria uirorum, ponuntur in ablatiuo cum, à, ut unde uenis? à Petro, id est, à domo Petri.

Si uerò respondeamus per appellatiua, aut propria prouinciarum, ea ponemus in ablatiuo, interiectis his præpositionibus, à, ab, è, ex, de. Ut à Tyberi, ab Olympo, è prædio, ex Italia, de urbe. Excipiuntur duo appellatiua, rus, domus: quæ in ablatiuo sine præpositione ponuntur more priorum, ut rure, domo. Si per aduerbia respondere placeat, respondebis per ea quæ significant locū à quo: qualia sunt, hinc,

hinc, isthinc, illinc, alicunde, necunde, sicunde, & similia.

De Quà.

Quì quærit de loco per quem. Capitur Relatiuè, ut ego hac profectus sum, quâ tu non. Interrogatiuè, quâ iturus es? Infinite, nescio quâ sis iturus. Ad interrogationem per quâ, aut respondemus per nomina, aut per aduerbia: si per nomina, aut per propria, aut per appellatiua. Si per propria, cuiuscunque sint declinationis & numeri, loquemur per ablatiuum, ut Romæ, Toletum, Burgis, Parisijs. Si per appellatiua, aut propria prouinciarum, per accusatiuum, cum Per: ut per forum, per Galliã, per Germaniã. Excipiuntur rus, domus, quæ in ablatiuo ponuntur more priorum. Si per aduerbia, per ea respondebis quæ significant locum per quem, qualia sunt, hâc, isthâc, illâc, siquâ, nequâ, rectâ.

De Quorsum.

Quorsum quærit de loco, quem uersus. Capitur Relatiuè, ut tendo Complutum uersus, quorsum tu non tendis. Interrogatiuè, quorsum tendis? Infinite, ignoro quorsum tua uerba tendant. Ad interrogationem per quorsum, aut respondemus per nomina, aut per aduerbia. Si per nomina, siue propria siue appellatiua sint, per accusatiuum cum uersus respondebimus. Ut quorsum tendis? Megaram uersus, Italiam uersus. Item cum præpositione, Ad, in principio: ad Cordubam uersus, ad Germaniam uersus. Si per aduerbia, per ea quæ finiuntur in orsum respondebis: qualia sunt, horsum, istorsum, illorsum, si

nia

nistrorsum, dextrorsum, sursū, deorsum, & similia.

De Quousque.

Quousque quærit de loco quem usque. Capitur Relatiue, ut iter feci Toletum usque, quousque tu non fecisti. Interrogatiuè, quousq; iter fecisti? Infi- nitè, nescio quousque iter feceris. Ad interrogatio- nem per quousque, aut respondemus per nomina, aut per aduerbia. Si per nomina siue appellatiua, si- ue propria, loquemur per accusatiuum cum præ- positione, usque: quæ semper postponitur, quemad- modum & uersus, ut quousque iter fecisti? Italiam usque, Romam usque. Item per usque & ad: usque ad Numantiam, usque ad Cumas. Si per aduerbia, per ea quæ terminantur in, usque, responsum da- bimus, qualia sunt, hucusque, isthucusque, illucusq; & hætenus. Atque de aduerbijs localibus hæc qui- dem satis. Si in his in quartum Nebrissensis commē- tarijs quid præcepimus, quod ex studiosæ iuuentutis usu esse possit, in Deum optimum maximum, ceu in bonorum omnium fontem referatur. Si uerò inter dictandum, uerbum aliquod temerè excidit, in quo aliqua falsitatis species eluceat, nobis adscri- batur: qui cum homines simus, non pos- sumus humanæ ignorationis legi- bus non esse subiecti

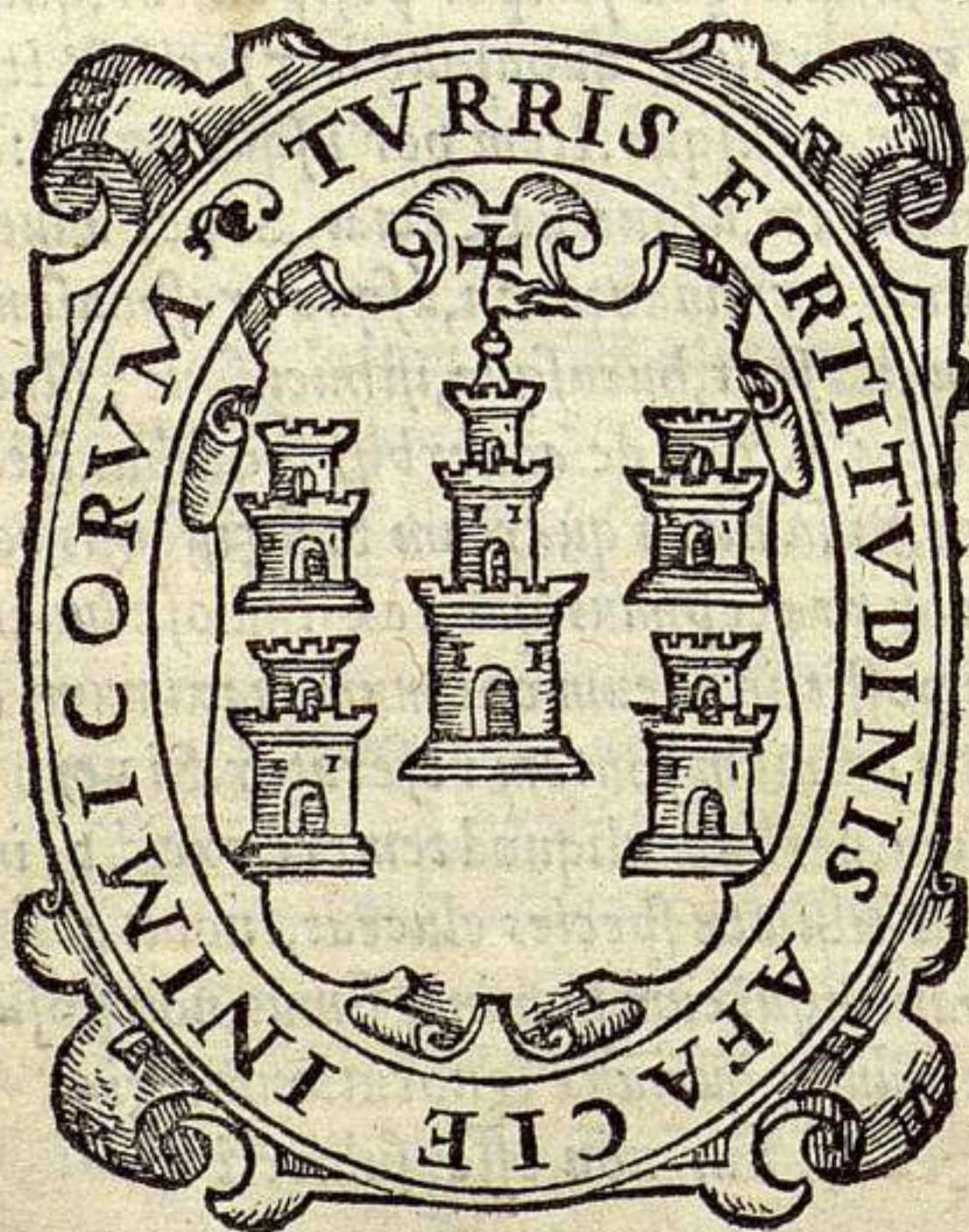
¶ Finis commentariorum in librum
Quartum Nebrissensis.

TRACTATUS DE CONCORDAN-

tia, regimine, & figuris constructionis.

Compositus à magistro Alfonso Torres
Turriculano, amplissimi Diui Isi-
dori collegij patrono, & elo-
quētiae professore in Aca-
demia Complutensi.

COMPLVTI

Ex officina Petri à Robles, & Francisci
à Cormellas. Cũ licentia excusſus.

1563

Don Phelippe por la gr̃a d̃ dios rey d̃ Castilla, d̃ Leon de Aragõ, delas dos Sicilias, d̃ Ierusalem, d̃ Nauarra de Granada, de Toledo, de Valẽcia, de Galizia, de Mallorca, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaẽ, Conde de Flãdes y de Tirol, &c. Por quãto por parte de vos el maestro Alonso de Torres Cathedratico de Rhetorica en la vniuersidad de Alcalã, nos fue hecha relaciõ diziẽdo q̃ vos teniades y auiaades cõpuesto vn libro intitulado Tractatus de Regimine Concordantia & Figuris constructionis q̃ era obra muy vtil y prouechosa, nos suplicastes os diessẽmos licẽcia y facultad, para q̃ le pudiesedes imprimir y vèder, mandãdo q̃ por el tiẽpo q̃ nuestra merced y voluntad fuesse otra p̃sona alguna le pudiesse imprimir ni vèder so graues penas o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quãto en el dicho libro se hizo la diligẽcia que la pragmãtica por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado q̃ deuiamos mandar dar esta nuestra carta en la dicha razon. Y nos lo tuuimos por bien, y por la presente damos licencia y facultad para que qualquiera impresor destos nuestros reynos, pueda imprimir el dicho libro sin q̃ por ello caygã, ni incurrã en pena algũa: y mã damos q̃ despues de impresso no se pueda vèder ni venda sin q̃ primero se trayga al ñro cõsejo jũtamente cõ el original q̃ en el ñro cõsejo fue visto q̃ va rubricado y firmado al fin del de Domingo de Cauala ñro escriuano de camara de los que residen en el nuestro cõsejo, para q̃ se vea si la dicha impressiõ esta cõforme al original, y se de licẽcia pa le poder vèder, y tasse el p̃cio en q̃ cada volumẽ se ouiere de vèder, so pena de caer y incurrir en las penas cõtenidas en la dicha pragmãtica y leyes d̃ ñros reynos: y no fagades ende al so pena dela ñra merced y de veynte mil m̃s para la ñra camara. Dada en Madrid a 29. de Agosto de. 1561. El Marques. El licenciado Vaca d̃ Castro. El licenciado Arrieta. El licenciado Biruiesca. El licenciado Morillas. El licenciado Agreda. Yo Domingo de Cauala escriuano de camara de su. M. la fize escreuir por su mãdado cõ acuerdo de los del su cõsejo.

TRACTATUS de Concordantia.

DRINCIPIO COM-
mētariorum diximus duo
accidere syntaxi siue con-
structioni, concordātiā,
& regimē: de quibus nos
peculiari tractatu disputa-
tionem suscepturos pro-
misimus. Nunc igitur fidē
nostram liberemus necesse est, ne quis nos in pro-
missi uiolati crimen iure uocare possit. Primūm igi-
tur agemus de concordantia, deinde de regimine.

Quid sit & quotuplex concordantia.

Concordantiam à concordando dictam esse, tam
est omnibus in confesso, ut nullus in re tam facili du-
bitare possit. Nam quemadmodum qui unius cordis
& mentis sunt, eisdem uoluntatum affectionibus in-
ter se consentiunt: ita partes orationis quando in-
ter se aptè copulantur, sibiq; ipsis uicissim in gene-
re, numero, casu, aut persona respondent, concordare
dicuntur: sin minus, discordare. Est igitur cōcor-
dantia, Debita partium orationis cōuenientia in ge-
nere, numero, casu, uel persona. Ex qua definitione
colligitur triplex concordātia, quæ non tantum ser-
monis Latini propria, uerūm omnibus linguis etiā
communis, & quodammodo naturalis est: contra
quam

quam si quis peccauerit, non tantum indoctus, sed planè barbarus habeatur. Prima est nominatiui & uerbi in duobus tantum accidentibus, numero scilicet & persona. Hoc est, quòd nominatiuus & uerbum debent esse eiusdem numeri & personæ ut ego disputo, tu garris, ille obmutescit. Secunda est adiectiui & substantiui in tribus accidentibus, genere, numero, casu. Hoc est, quòd utrunque sit eiusdem generis, numeri, & casus: ut uir probus, fœmina honesta, templum sacrum. Tertia est relatiui & antecedentis, in tribus etiam accidentibus, genere, numero, & persona. Hoc est, quòd ambo sint eiusdem generis, numeri, & personæ, ut ego iuuentutem erudio, qui Latinitatis præcepta publicè trado. Tu eua des doctus, qui perpetuò studes. Ille graue scelus cõmittit, qui alieno detrahit honori. Nam licèt relatiuum per se nullius sit personæ, cum primùm antecedenti iungitur, antecedentis personam capit.

De discordantia uerbi à nominatiuo.

● Egimus de tribus concordantiæ præceptis, reliquum est, ut differamus de eorundem disconuenientia. Ac primùm percurramus modos, quibus uerbum à nominatiuo discordare solet. Notabis tamè prius, in oratione non figurata perpetuam esse uerbi cum nominatiuo conformationem in numero, & persona. Ceterùm si oratio figurata sit, aliquãdo numeri, aliquãdo psonæ seiunctione inter se dissidēt: idq; potissimùm quinq; de causis cõtingere uidem⁹. Prima p̄ Euocationē figurã, ut ego Alfonso lego: ubi uer-

Q 2 bum

bum lego primæ personæ, discordat à nominatiuo Alfonsus, qui est tertiæ personæ. Excusatur tamen hæc improprietas, quoniam persona euocans reducit ad se personam euocatam, ac uerbum in oratione nobiliori respondere debet: prima nanque persona nobilior est secundâ, secunda tertiâ.

Secunda per Prolepsin, ut scholastici student, hic Grammaticæ, ille uerò Dialecticæ: ubi hic & ille nominatiui singulares discordant à uerbo plurali student. Excusatur tamen id uitij, quoniam uerbum expressè conuenit cum toto, subintellectè cum partibus.

Tertia per Syllepsin, ut ego & tu diligenter studemus: in qua oratione uerbum plurale discordat à nominatiuis singularibus, discrepat etiam in persona à tu, pronomine secundæ personæ. Est tamē excusabilis oratio, quia prima persona concipit secundam, & quia duo singularia uni æquipollēt plurali.

Quarta per Zeugma, ut ego & tu scribis: ubi scribis cum ego non conuenit in persona. Excusatur tamen oratio potest, quoniam uerbum in Zeugmate conuenit cum propinquiori supposito expressè, subintellectè tamen cum remotiori.

Quinta per Synthesin, ut pars in frustra secant, uterq; graues inimicitias exercent, aperite aliquis: ubi uerbum disconuenit prorsus à nominatiuo. Excusantur tamen huiusmodi orationes, quia uerbum nō cū uoce, sed cū significatu cōcordat. Habēt enim illud peculiare nomina collectiua, distributiua, particula-

cularia, ut in singulari numero multorum significet collectionem.

De adiectiui à substantiuo discordia in genere.

Adiectiuū & substantiuū (ut in secunda cōcordantia explicuimus) in tribus cōueniunt, genere, numero, & casu. Quod de reliquis adiectiuorum formis, præterquàm de partitiuis intelligēdū est. Partitiua enim cū substantiuo cōcordare nō solent, sed elegantius illud regere in genitiuo: ut aliquis scholasticorū, una sororū. Itē intelligi debet, dūmodò substantiuum & adiectiuū ab eodē uerbo regātur: nā si à diuersis regi contingat, in casu minimè cōuenient. Vt in eo Horacij in Epodo de secunda, Quis nō malarum, quas amor curas habet, hæc inter obliuiscitur? Vbi malarum est in genitiuo, curas in accusatiuo: quia malarum regitur à uerbo obliuiscitur, curas à uerbo habet. Illud postremò aduertes, nomē adiectiuum inter duo substantiua diuersi generis cū sequēti cōcordare: ut fœmina imperiosum animal. Quod si duobus substantiuis postponatur, cum propinquiori conueniet, ut fœmina animal imperiosum. Quod etiam hoc exemplo manifestū fiet, Philosophia suauissimum animorū pabulum, uel philosophia pabulum animorum suauissimum. Si uerò participiū uerbi reciproci, aut uocatiui, in medio duorum substantiuorum collocetur: cum antecedenti, non cum sequēti conueniet, ut Cicero dictus Romana musa. Si amobus postponatur, cum alterutro conformabitur. Cum priori, Iustinus, Semiramis sexum mētita puer credita est. Cum posteriori, Lilius lib. 1. Deca-

dis primæ, Gens uniuersa Veneti appellati. Expli-
cato igitur in hunc modum secunda concordantiæ
intellectu, adiectiuum à substantiuo septem modis in
genere disiungi solet. Primò per Synthesin, aut quã-
do adiectiuum ad significatum substantiuu, nõ ad uo-
cem refertur: ut pars arduus, magna pars uulnera-
ti. Aut quando ad uocem, non ad significatum, ut Pe-
trus dissyllabum. Aut quando adiectiuum non cū ab-
stracto, sed cum concreto concordat. Terentius in
Eunucho, Quin etiam insuper scelus postquam ludi-
ficatus est: ubi scelus pro scelerato capitur, cum quo
ludificatus concordat.

Secundò, quando adiectiuum substantiuè ponitur
in neutra terminatione, ut triste lupus stabulis, dul-
ce satis humor. Et tunc adiectiuum aut exponitur p-
res, ut res tristis, aut dulcis: aut per pars, ut infimū
hominis pes, id est, infima pars hominis: aut per ab-
stractum, ut obseruantissimus æqui, id est, æquita-
tis.

Tertiò per Syllepsin, ut maritus & uxor casti:
tunc enim masculinum genus fœmininum concipi-
pit.

Quartò, causa distinguendi sexus, ut anser fœta,
elephantus grauida. Nisi uelis dicere, quòd ratione
generis promiscui, sub genere masculino sint utrius-
que sexus.

Quintò, quando sub uoce minùs communi intelli-
gitur magis commuuis, ut Præneste sub ipsa: pro-
nomen ipsa non conuenit cum Præneste, quod est
generis neutrius, sed cum ablatiuo urbe commu-
nio-

niori.

Sextò, quando sub uoce communiore, minus communis intelligitur. Ouid. 13. Metam. Hoc pecus omne meum est, multæ quoque uallibus errant: intelligitur oues, quæ uox non tam communis est quam pecus.

Septimò antiquorum authoritate. Ennius, aëre fulua: excusatur, quia olim aër generis erat ambiguus, nunc uerò in genere masculino tantum usurpatur.

De discordantia Adiectiui in numero.

Discordat etiam adiectiuum à substantiuo in numero, quatuor modis. Primò, per interposita participia, absenti & præfenti. Terentius in Eunucho, Nescio quid profectò absente nobis turbatū est domi. Næuius, volumus dono dare præfente omnibus. In quibus authoritatibus adiectiua absente, & præfente, discordant à nobis in numero. Habet tamē hoc uitium suam excusationem, ex sententia Donati in eum locum Terentianum: aut quia præfente & absente olim præpositiones ablatiui fuerunt, sicut clā: aut quia fuerunt monoptotæ inflexionis, & pro omni casu una eademque terminatione fungebantur.

Secundò, per Synthesin: aut quando utimur nomine collectiuo, ut pars in carcerem acti, pars bestijs obiecti: aut distributiuo, ut utraque formosa.

Tertiò, per Syllepsin, quando scilicet pluralis numerus singularem concipit, ut ego & tu studio

Q 4 dio

diosi.

Quartò per Prolepsin, ut digiti suos quisque articulos habent: excusatur, quia uerbum attribuitur toti expressè, deinde partibus per supplementum.

De discordantia adiectiui in casu.

Postremò discordat adiectiuum à substantiuo in casu quinque modis. Primò cum pronomibus possessiuis, ut Cice. ad Atticum, Solius enim meum peccatum corrigi non potest. Ex tuo ipsius animo coniecturam facito. Mea unius opera Resp, in pristinum nitorem restituta est. Excusantur huiusmodi locutiones, quia unius, ipsius, solius, non ad pronomina possessiua, sed ad genitiuos antiquos, mis, tis, sis, referuntur, qui iam ex usu recesserunt, et in eorum locum possessiua pronomina substituta sunt.

Secundò, ob peculiarem uerborum accusandi constructionem, ut accusas ne hunc furti, an sacrilegij, an de utroque?

Tertiò, propter tacitum regimen: ut expedit uobis esse honestas.

Quartò, cum adiectiuum efficitur substantiuum in neutra terminatione, tunc enim adiectiuum substantiuum regit in genitiuo: ut plurimum negotij, aliquid mali, siue infortunij.

Quintò, per Antiptòsin, cum scilicet casus pro casu ponitur: ut, Urbem quam statuo, uestra est.

De discordantia relatiui ab antecedenti.

Rea

Relatiuum & antecedens (ut in tertia concordantia aperuimus) in tribus conueniunt, genere, numero, & persona. Quod de relatiuis substantiæ identitatis siue similitudinis intelligi debet, qualia sunt, qui, sui, ille, ipse, is, idem. Nã relatiua substantiæ diuersitatis, cuius generis sunt, alius, alter, reliquus, cetera: itẽ relatiua accidentis, cuius formæ sunt, qualis, quantus, quotus, quot, quotuplus, quotuplex, & similia, non cum antecedenti, sed cum sequenti concordant. Vt uideo Laurum, & ceteras arbores: mater tua tanta est, quantus est gigas. Horatius tamen in Epodo, relatiuum accidentis ad antecedens retulit, Sed incitat me pectus, & mammae putres, equina quales ubera. Verum hæc authoritas intelligenda potius est, quàm usurpanda: nos enim nõ quales, sed qualia diceremus. Quod de relatiuis diuersitatis, & accidentis tradidimus: intelligendum etiam est de relatiuo reciproco suus, quod non cum antecedenti, sed cum sequenti conuenit: ut mater tenerrimè amat filios suos. Notabis prætereà, præceptum hoc concordantiæ relatiui & antecedentis, intelligi debere, dũ modò post antecedens sequatur relatiuum: nam si præcesserit, conuenit etiam in casu cum antecedenti, ut quas ad me dedisti literas, perelegantes erant. Cuius ratio est, quia tunc relatiuum & antecedens ab eodem uerbo reguntur. Id autẽ non tantum per accusatiuum, ut in exemplo proposito uidere est, sed per reliquos casus fieri potest. De nominatiuo sit exemplum, Quæ literæ mihi traditæ sunt, elegantie plenæ erant. De genitiuo, Cuius misereor pauperis,

Qs

probus

probus est. De datiuo, Cui operam das disciplinæ, non parum adferet lucri. De ablatiuo, Quo utor præceptore, uaria literatura præditus est.

Postremò aduertes relatiuum, qui, si ponatur inter duo nomina appellatiua, ad utrunq; referri posse: ut est animal rationis particeps, quod appellatur homo, uel qui appellatur homo. Sed si eorum alterum sit proprium, ad illud relatiuum referri debet. Sallustius in Catilina, Est locus in carcere, quæ Tullianum appellatur. Aliquando tamen cum appellatiuo concordat. Liuius, Herculi sacrificium fecit in eo loco, quem Pyram appellat. In Appositione figura, siue cum appellatiuo, siue cum proprio conuenire potest. Suetonius in Iulio cap. 31. Consecutusq; cohortes ad Rubiconem flumen, qui provincie eius finis erat: dicere posset, quod.

De discordantia Relatiui ab antecedente in genere.

His igitur prægustatis, relatiuum ab antecedenti quinq; modis genere dissidet. Primò, per Synthesin. Aut quando refert significationem, non uocem: ut, O uerè digna hostia, per quem fracta sunt tartara: ubi hostia capitur pro Christo, ad quem relatiuum refertur. Aut quando uocem, non significationem refert: ut præterquam ego, quod est prima. Aut quãdo substantiuũ capitur p adiectiuo. Terentiũ Vbi est scelus qui me perdidit, id est, sceleratus.

Secundò quando refert totam orationem. Terentiũ, Qui habet salem quod in te est.

Tertiò, causa distinguendi sexus, ut anser, quæ

incubat ouis: ubi anser capiē p̄ fœmina, nō p̄ mare.

Quartò gratia supplementi: ut habitas Prænesti, quæ alto loco sita est: intelligitur urbs.

Quintò antiquorum authoritate Plautus in *Aulularia*. Quis ea est, quam vis ducere uxorem? Excusatur, quia quis olim fuit tã masculini, quàm fœminini generis.

De discordantia Relatiui in numero.

Prætereà discordat relatiuum ab antecedenti in numero, quatuor modis. Primò, per *Synthesin*. Aut quando refertur ad significationem, & non uocē, Terēt. in *Andria*, Oēs laudare fortunas meas, qui gnatū haberē tali ingenio præditum: ubi meas pro mis capitur, ad quem refertur relatiuum.

Aut quando antecedens est collectiuū: ut, Hic populus labijs me honōrat, cor autē eorū longè est à me.

Secundò, per *Syllepsin*, quando relatiuum est in genere neutro, & concipit substantiua res inanimes significantia. Vt, Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

Tertiò, quando fit substantiuum in neutra terminatione. Sallustius in *Catilina*, Repudiabat seruitia: cuius ad eum magna copia uenerat. Cuius, p̄ cuius rei, dixit: aliqui codices habent quorum.

Quartò gratia supplementi. Terentius in *Eunuch*, Eunuchum dixti, uelle te: quia his solæ utuntur reginæ: intelligitur delitijs.

De discordantia Relatiui in persona.

Discrepat postremò relatiuū ab antecedenti in persona. *Viuite felices, quibus est fortuna peracta*

TRACTATUS

iam sua: dicere debuisset, uestra. Itē in Cantico triū puerorum, Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sunt, Domino: dicere debuisset, quæ super cælos estis. Vtrobique enim tertia persona pro secunda posita est.

Præter has concordantias, ponitur etiam inter quærentem & respōdentem concordantia in casu: ut quot annos dedisti operam Theologiæ? quatuor annos. Est etiam concordantia in casu, in cōiunctionibus copulatiuis, ut Petrus & Ioannes. Illud enim proprium est coniunctionibus copulatiuis, ut casus similes copulent. Hæc de concordantia, nunc ad regiminis disputationem accedamus.

TRACTATUS DE regimine.

Actum est de priore Syntaxeos accidenti, reliquum est, ut agamus de posteriore, hoc est de regimine, quod à regendo nomen accepit. Nam quæ admodū in ciuitatibus uidemus alios principes esse, & rerum publicarum regere gubernacula, alios inferioris notæ homines, & procerum imperio subiectos: ita in oratione aliæ partes regere dicuntur, aliæ uerò regi. Complectamur igitur quatuor articulis totam regiminis materiam, Quidnam sit regimen, quotuplex sit, quæ partes orationis regant, quæ uerò regantur, postremo loco erit de singulis casibus disputatio.

Quid

Quid sit Regimen.

Regimen uariè à uarijs Grammaticis definitur. Alij in hunc modum finiunt: Regimen est, dictionē unam appendicē esse alterius, ut in ordine constructionis aliquid significet. Alij sic: Regimen est dictio nem dictioni imperare, ut sit in tali loco, hoc est, in hoc aut illo casu, hoc aut illo modo siue tēpore. Verūm neutra definitio mihi placet, quia ex utrāque sequeretur omnes partes orationis regere simul et regi, quia aliæ ab alijs depēdent in oratione, aliæq; alijs imperant, præter coniunctionem, quæ ab alijs partibus orationis non dependet. Quare tradamus tertiam definitionem, quæ mihi multò magis arri- det. Regimen est certi casus exigentia, de casus natura nihil amittentis. Quæ definitio duas habet partes. Prior est, certi casus exigentia: hoc est, proprie- tas quædam, qua uerbum actiuum accusatiuū regit, & reliqua genera uerborum reliquos casus. Poste- rior est, de casus natura nihil amittentis: hoc adie- ctum est propter casus aduerbialiter positos, qui fe- rè totam naturam casus & nominis amittunt, cum neq; adiectiua, neq; præpositiones in consortiū ad- mittant. Non enim dicimus, eo Romam pulchram, aut eo in Romam: quanuis authores sic fuerint ali- quando locuti, ut in aduerbijs localibus manifestò sa- tis commonstrauimus. Ouidius in Phyllide, Atq; ali- quis doctas iam nunc eat, inquit, Athenas.

Quotuplex sit.

Regimen triplex est, actiuum, passiuum, commu- ne. Actiuum est dictio regens, ut in hac oratione, uo-
luit

luit semper libros: uoluit, regimen habet actiuum, quia regit accusatiuum. Passiuum est dictio recta: in eadem oratione, libros regimen habet passiuum, quia regitur à uerbo uoluit. Commune, est dictio quæ regit & regitur simul, ut in hac, uoluit semper libros Ciceronis: libros commune habet regimen, quia regitur à uerbo uoluit, & regit genitiuum Ciceronis. Hic agitur de regimine passiuo, nam actiuum & commune in libro Quarto proprium habent locum.

Quæ partes orationis regant, quæ regantur.

Sed iam uertamus in quæstionem necesse est, quæ partes orationis regant, quæ uerò regantur. Quæstio duo habet membra, alterum quæ partes orationis regant: alterum quæ regantur. Prius duplicem intellectum habere potest. Alter est, ut sic generaliter & confuse quæras. Quæ partes orationis regant: ita ut non te sollicitet ea cura, utrum regantur, an nō. Et sic nulla est pars orationis, quæ non regat, præter Coniunctionem. Id exemplis puerilibus illustremus: de nomine, liber Petri: de pronomine, id ætatis: de uerbo, amo Deum: de participio, amans Deum: de præpositione, in umbra: de aduerbio, nusquam gentium: de interiectione, hei mihi. Dixi præter coniunctionem: quia coniectio nullum regit casum, neq; aliunde regitur, sed est ueluti nodus quidam & uinculum orationis, cum illud sit eius in oratione munus, ut partes partibus connectat & copulet. Si obiicias nobis Vergilianum illud ex sexto AEncid. Quæ regio Anchisen? quis habet

habet locus? Illius ergo uenimus. Vbi ergo illatiua
 cōiunctio genitiuū, illius, regit. Respondeo, ibi ergo
 coniunctionē non esse, sed uices nominis gerere: ca-
 pitur enim pro causa, atq; ita genitiuū regit, non
 quatenus coniunctio, sed quatenus nomē est. Si obij-
 cias adhuc, in hac locutione. Odit tū literas, tū uir-
 tutē: coniūctionē, tum, secūdo loco positā regere ac-
 cusatiuum uirtutē. Respondeo cōiunctionē, tū, nō re-
 gere eum accusatiuum, sed casum præcedēti similē
 copulare: non est enim munus cōiunctionis regere,
 sed copulare. Verūm potest esse alter sensus quæ-
 stionis, Quæ partes orationis regant tantū, ita ut
 ab alijs non regantur. Et sic quatuor partes oratio-
 nis regūt tantū, uerbū, aduerbiū, præpositio, inter-
 iectio: ut superioribus exemplis patēre potest. Ver-
 bū enim cū sit totius orationis forma, totius etiā
 orationis partes moderatur, ita ut earum nulla im-
 perium supra uerbū exercere possit: est enim pro-
 prium formę imperare, materiæ uerò imperari.
 Hanc uerbi naturam sequuntur reliquæ tres par-
 tes, quibus proprium est ita regere, ut aliunde non
 regantur.

Alterum membrum erat, quæ partes orationis
 regātur. Hoc etiam duos intellectus habere potest.
 Alter est, Quæ partes orationis regantur tantū,
 ita ut non regant: & sic nulla est. Non dubium ta-
 men, quin pars aliqua regi possit in oratione, ita
 ut non regat actu, potest tamen regere. Alter ue-
 rò sensus est, Quæ partes orationis regantur, ita
 tamen ut simul regant. Et sic tres sunt partes
 oratio

orationis, nomen, pronomen, participium. De nomine sit exemplum, furatus sum supellectilem uicini: hic supellectilem regitur à uerbo furatus, & regit genitiuum uicini. De pronomine, id ætatis est: id regitur ab est, & ætatis à pronomine id. De participio, diligo amantem Deum, amantem regitur à uerbo diligo, & regit accusatiuum Deum. Explicata est à me quæstio perspicuè satis, quæ à quibusdam præceptoribus inuolutè nimium & obscurè traditur. Quæ tamen aliter sic absoluetur. Ex partibus orationis sola coniunctio nec regit nec regitur: cæteræ indeclinabiles regunt, & non reguntur. Ex partibus uerò declinabilibus, solum uerbū regit & non regitur: & solum ex omnibus regit utrinq; tam ex parte anteriori quàm ex parte posteriori. Reliquæ uerò declinabiles, regunt & reguntur: à uerbo reguntur utrinq;, à reliquis à parte posteriori.

De regimine nominatiui.

Actum est de regimine in communi, restat ut ad singulos casus descendat nostra disputatio: & primum differamus de nominatiui regimine. Qui à Grammaticis & primus casus dictus est, quòd inter cæteros casus primū teneat locum: & nominatiuus, quòd sit prima uox, qua rem aliquam nominamus: & rectus, quòd à nullo cadat, cum cæteri casus obliqui nuncupentur, cum à recto ceu à capite quodam communi cadant. Excipio uocatiuum, qui rectus etiam appellari solet, aut quòd nominatiuo plerunq; similis esse soleat, aut quia à uerbo nunquam dependet, ut communis est Grammaticorum sententia: ue-

runt

rūm quatenus unum caput cum reliquis obliquis respicit, obliquus etiam appellabitur. Hæc de appellatione. Nūc differamus quidnam sit nominatiuus, & quotuplex, & (quod magis præcipuum est) à quot partibus orationis regatur.

Quid sit Nominatiuus.

Nominatiuus est primus casus, qui rem nominat absolutè, citraq; omnem circumstantiam, à quo cæteri dependent casus. Primus casus: respectu aliorū, quibus secundus, aut tertius, aut quartus, aut quintus à primo locus fortuna quadam contigit. Qui rē nominat. Quòd per eum rem nominare soleamus, nam per cæteros casus non fit rerū nominatio: sed in his aut qui rem aliquam possidet, aut cui conferatur beneficium, aut quem criminis alicuius accusamus, aut quem uocibus compellamus, aut à quo aliquid auferimus, aut rerum gerendarum instrumenta collocantur. A quo cæteri dependent casus. Nam omnes casus à nominatiuo sui generis ducunt originem: si enim nominatiuus nunquam fuisset, nec reliqui casus essent, quorum tota substantia à nominatiuo dependet. Exceptis tamen defectiuis, ut tabi & sui.

Quotuplex sit.

Est autem nominatiuus triplex, agentis, patientis, reciproci. Agentis est, à quo exit actio uerbi. Hunc uerò regunt omnia uerba actiua, neutra, deponentia, communia actionem significantia: ut ego amo, tu rides, ille loquitur, & criminatur te. Omnis ergo nominatiuus, siue ille sit rei siue per-

R   sone

sonæ, si antecesserit uerbum actiuę significationis, dicetur agentis. Patientis est, in quem migrat actio uerbi. Hunc regunt omnia uerba passiua, neutra, deponentia, communia passionem significantia: ut Deus amatur, discipulus uapulatur, tu ortus es ab honestissima familia, ille ab amico sibi charissimo criminatur. Omnis igitur nominatiuus siue rei siue p[er]sonæ, si antecesserit uerbū passiue significationis, dicetur patientis. Reciprocus est, qui à uerbis regitur reciprocis. Hunc regunt quadruplicia uerba. Substantiua primū uel quasi substantiua, ut Deus est summum bonum, extat incorruptus. Vocatiua uel quasi uocatiua deinde, ut ego uocor, siue agnominor Alfonso. Tertiò reciproca, ut habeor doctus. Postremò uerba gestus, siue quę significant modum rei, ut studeo pronus, dormis supinus, incedis rectus.

A quot ptib⁹ orationis regatur Nominatiu⁹.

Regitur nominatiuus à tribus partibus orationis, uerbo, aduerbio, interiectione: de his suo ordine differamus. A uerbo regitur nominatiuus dupliciter, tum à fronte, ut Deus regnat: tum à tergo, ut sum homo. A reliquis partibus orationis, quę nominatiuum regūt, regitur tantū à tergo: hoc enim priuilegium soli uerbo concessum est, ut ante se casum regat, quod reliquis partibus orationis negatū est prorsus. Verūm nominatiuus qui à fronte regitur, dicitur suppositus, qui à tergo, appositus. Prætereà nominatiu⁹ qui à frōte regitur (quē suppositum appellamus) à uerbo regi solet dupliciter

ter

ter, explicitè scilicet & implicitè. Explicitè regitur quādo in oratione exprimitur, ut ego amo: implicitè quādo nō exprimitur in oratione, ut amo, subaudi ego. Hoc autem contingere solet quinque modis. Primò, in uerbis primæ & secundæ p̄sonæ utriusq; numeri: nam in his prima & secunda persona ferme non explicantur, nisi discretionis aut emphasis gratia. Discretionis, ut nos accusauimus, uos dānastis. Est autem hīc discretio, quando unius aut plurium è multis fit exceptio, quos uel dicti, uel facti reos notamus. Emphasis, ut tu audes ista loqui? ubi tu, amplioris significantiæ, & effectus latentis causa additur. Est autem Emphasis figura altiorē præbens intellectum, quàm uerba per seipsa declarant: quæ in pronomibus potissimum dominatur. Secūdo, in uerbis linguæ seu locutionis: ut ita ferunt, auiunt, dicunt, intellige homines. Tertio, in uerbis naturæ, ut pluit, ningit, Deus scilicet uel natura. Hæc autem naturæ uerba, à Grammaticis exceptæ actionis appellantur: quòd eorū actio soli Deo aut nature conueniat. Quod licet uerum certumq; sit, possunt tamen per translationem & similitudinē quandam ad homines etiam referri: ut si dux aliquis aut imperator dicatur in hostes fulminare, aut orator in concione tonare. Aut re uera propriè per negationem siue affectum, ut ego non pluo, si ego ningerem, utinā tu plueres, & similia. Quarto in uerbis quæ quibusdam animalibus propriè tribuuntur: ut latrat, grunnit, mugit, rugit, coaxat: intellige: canis, porcus, bos, leo, rana. Quinto,

tò, in uerbis tertiæ personæ utriusque numeri ab oratione præcedenti dependentibus: ut scholastici inter se de literis disputant, & de honore augendo contendunt: idem enim nominatiuus qui reddit suppositum priori uerbo, reddit etiam & posteriori.

Obseruabis, non tantum nominatiuum reddere suppositum uerbo, sed aliquid etiam loco nominatiui: id autem contingit sex modis. Primò, quando infinitiuus solus sine ulla constructione reddit uerbo suppositum, ut mentiri non est meum. Secundò, quando ponitur infinitiuus cum aliquo à tergo, ut furari alienam pecuniam turpissimum est. Tertiò, cum utrinq; infinitiuum circumstant casus, ut me surripere rem sacram de templo, sacrilegium est. Quartò, quando integra oratio reddit uerbo suppositum, ut dolet mihi quòd res non cesserint tibi ex sententia. Quintò, si aduerbium ponatur loco nominatiui, ut satis pecuniæ est mihi. Sextò, quando dictio technicè, id est quadam arte & materialiter pro uoce tantum, ponitur in oratione. Tunc enim iuxta quorundam sententiam, in locum nominatiui succedit, ut amo est uerbum.

Regitur secundò nominatiuus (ut nonnulli falso opinantur) à participio: uerum non ab omni, sed ab ijs tantum participijs, quæ descendent à quatuor generibus uerborum. A substantiuis scilicet uel quasi substantiuis, ut existens incorruptus. A uocatiuis, ut uocatus Alfonsus, Reciprocis, ut Demosthenes habitus facundissimus. Verbis gestus, ut studēs pronus, iacens supinus. Sed re uera, sicut adiectiua cū

substan-

substantiuus reguntur à uerbo expresso uel subintellecto, sic nominatiuus cum suo participio regitur à uerbo, aduerbio, & interiectione: iacens enim supinus, aut dormit aut uigilat.

Regitur tertio nominatiuus ab aduerbio. Sed in aduerbiorum ordine duo precipue sunt, quæ nominatiuum regunt, en, & ecce: aliquando demonstratiue, ut en Priamus, ecce status noster: aliquando pro exprobratione quandã, ut en crimẽ propter quod accusor, ecce crimẽ de quo ab aduersarijs notor. Regunt etiam hæc aduerbia accusatiuum: sed de huiusmodi constructione agemus, cū de accusatiui regimine disseramus. His aduerbijs accedit particula Comica, hem, quæ nominatiuum etiã regit. Plautus in Curcul. Hem tibi anus lepida. Regitur quarto nominatiuus ab interiectione: sunt autem tres interiectiones, quæ nominatiuum regunt, quando exclamationis funguntur officio. O, heu, proh: ut ô uir fortis atq; amicus, heu pietas, proh Iupiter. De alijs casibus quos regere solent, dicemus in regimine sequentium casuum.

De regimine Genitiui.

Post nominatiuum sequitur Genitiuus: qui à gignendo dictus est: quia quãtũ spectat ad formationem, ceteros obliquos ex se gignit, ac propterea gignendi casus appellatur. Dictus est etiam (auctore Prisciano) casus patrius, quia ceterorum casuum pater & genitor est. Præterea possessiuus, quia possessionem demonstrat, ut Pallium Petri. Priscis etiã interrogandi casus dicebatur, quia solemus per ge-

nitium interrogare, ut cuius est pecus? Hæc satis de appellationis diuersitate: explicemus modò eodẽ quo in superioribus ordine, quid sit, & quotuplex genitiuus, & à quo partibus orationis regatur.

Quid sit Genitiuus.

Genitiuus, est primus casus qui à nominatiuo cadit, à quo cæteri obliqui gignuntur, & rē significat, ut cuius sit quippiam. Tres ptes finitionis discutiamus. Prima est, Primus casus qui à nominatiuo cadit. Nā proprie casus appellatio primū cōuenit genitiuo: nominatiuus enim (ut author est Priscianus lib. 5. cap. de casu) p̄ Catachresin, siue abusione dictus est casus, q̄ ab ipso nascatur oēs alij casus: aut (ut idem uult) quia cadēs à sua terminatione in alias, facit obliquos casus. Secūda est, A quo cæteri obliqui gignuntur. Hoc intellige quātum ad formationē: nā si extrema uocalē genitiui in alias atq; alias uocales cōmutes, efficies reliquos obliquos. Tertia est, Et rē significat, ut cuius sit quippiam. Hoc adiectū est, quia in genitiuo poni solet rei alicuius possessor, ac p̄pterea potest in possessiua subinde uerti: ut filius heri, herilis filius: ensis Euandri, Euandrius ensis.

Quotuplex sit.

Est autem multiplex genitiuus, Actionis, passionis, ambiguitatis, possessionis, materiae, loci, p̄titionis, excessus, p̄sonæ. Actionis est, p̄ quē alterū actiue declaratur: ut prouidentia Dei, bonitas Dei, qua Deus prouidet, & benignè agit, nō ipsi prouidetur, & benignè fit. Passionis, per quē alterū passiuè declaratur: ut timor Dei, cultus Dei, quo Deus time-

tur

tur & colitur, nō timet, nec colit. Ambiguitatis, per quē alterū in utranq; partē actiuā & passiua exponi potest, nec in unā tātūm ut amor Dei, charitas patris, suspicio uxoris, in his enim intellectus apertus atq; unus nō est, sed ambiguus & anceps, dubiū est enim de utro loquaris, an de amore quem Deus in nos habet, an de eo quē nos in eū, de charitate patris in filios, an filiorū in patrē, de suspicione maritali, an de uxoria. Possessionis, per quē alterū possideri significatur: ut regnū Dei, quod Deus possidet. Materie per quē significatur materia, ex qua aliquid fit: ut subucula lini, id est cōfecta ex lino: anulus auri, id est ex auro cōfect⁹. Loci, per quē locus significatur, in quo aliquid fit: ut studeo Compluti. Partitionis, per quē partitio rerū quædā significatur: ut manū dextera est fortior. Excessus, q̄ à nomine superlatiuo regitur, cū excessu quodā: ut Achilles fortissimus Græcorū. Personæ, per quē importatur pars corporis, aut p̄sonæ: ut mei nihil attigit, id est, nullam mei corporis aut p̄sonæ p̄tem. A quo partibus orationis regatur Genitiuus.

Regitur genitiuus à sex partibus orationis, nomine, p̄nomine, uerbo, p̄ticipio, p̄positione, aduerbio. Nulla itaque pars orationis est, quæ genitiuum non regat, præter interiectionem & coniunctionem. Percurramus singulas partes sigillatim.

Regitur primū genitiuus à Nomine: uerūm ex nominibus quædam sunt substantiua, quædam adiectiua: substātiuorum rursus alia propria, alia appellatiua. Complectamur igitur constructionem

substantiuorū duabus regulis. Sit prior: Omnia nomina substantiua propria regere genitiuū nō possunt, nisi intelligatur appellatiuum. Vt Hectoris Andromache, scilicet uxor: Deiphobe Glauci, scilicet filia: Itaq; in his genitiuus non regitur à nomine proprio, sed ab appellatiuo subintellecto. Sit posterior regula: Omnia nomina substantiua appellatiua, regere possunt alterū substantiuum in genitiuo, si pro rebus diuersis accipiātur, & nulla intercedat coniunctio. Dixi si pro rebus diuersis accipiantur: nā si capiuntur pro re eādē, ambo erunt in eodem casu, ut urbs Roma. Dixi, & nulla intercedat coniunctio: nā si fortē interceperit, duo illa nomina in eodē casu p̄ cōiunctionem copulabūtur, ut patera & aurum: si de medio tolleretur cōiunctio, diceres, patera auri. Hinc colliges, nomina substantiua ex uis possessionis regere genitiuum, ut ager Petri. Totū regere suam partem in genitiuo, ut homo duri capitis. Subiectum etiam regere suam proprietatē in genitiuo, ut uir singularis eloquentiæ, & contrā ut eloquentia Ciceronis. Præterea quæ significant mensuram, numerum, relationem siue respectū ad aliud, ut cyathus uini, mille nummūm, filius Ciceronis, mater Platonis. Postremò uerba- lia non tantū in tor aut in trix terminata, sed in uniuersum cuiuscunque generis sint, si à uerbis transitiuis descendant, genitiuum regent: ut cultor siue cultrix iustitiæ, bibax uini, cupidus laudis, auarus pecuniæ, studiosus tui. De quibus satis multa Ioannes Despauterius in Syntaxi.

Absol-

Absoluimus substantiua, tã propria quã appellatiua, aggrediamur adiectiua. Hęc regunt etiã genitiuũ, uerũ non omnia. Sed ea præcipuè quę partitionem significant, ut aliquis uestrũ: quę numerum, ut unus uestrũ: quę negationem, ut nullus uestrũ: quę copiã siue inopiam, ut diues agrorum, plenus rimarum, uacuus cerebri, inops consilij: quę propinquitatem siue similitudinem, ut propinquus siue affinis, siue similis Cæsaris: quę superlationem, ut sapientissimus philosophorum. Vltimò quę formam quandam & imaginem habent participiorũ, ut doctus pilæ, peritus belli, sitiens auri: & quę in neutra terminatione substantiuè ponuntur, ut quãtum habebis pecuniæ, tantundem habebis fidei. Verũ hęc pro sua infinitate in certam regulam reduci non possunt: de his etiam consules commẽtaria nostra in Quartum Nebrißensis, ubi hunc locum quã potuimus breuitate, & methodo perstrinximus.

Secunda orationis pars quę genitiuum regit, est pronomen. Regitur autem genitiuus ex uĩ partitionis, ut illa fœminarum, ille scholasticorum. Tamen illud est obseruatione dignum, pronomina hęc primitiua in masculina & fœminina terminatione, regere genitiuum eiusdem generis, ut in proximis exemplis patuit: in neutra uerò, eiusdem siue diuersi: eiusdem, ut id negotii, id operis, illud mali: diuersi, ut id pecuniæ, id ætatis.

Tertia pars quę genitiuum regit, est Verbum. Sunt autem præter uerbum substantiuum, quadruplicia uerba, quę genitiuum regunt, actiua, neutra,

R 5 depo=

deponentia, & impersonalia. Verbum substantiuum quinque modis genitiuum regit. Aut ex ui possessionis, ut pecus est Melibœi. Aut ex ui æstimationis, ut tanti eris alijs, quanti tibi fueris. Aut ex ui loci, ut sum Compluti. Aut ex ui laudis uel uituperationis, ut uir est singularis eloquentiæ, singularis barbariæ. Aut denique quando significat ad aliquid pertinere, ut regum est tueri leges, prudentis est multa dissimulare. Verba actiua quæ in secunda classe reponuntur, genitiuum regunt: sunt autem ea proprie quincuplicia. Implendi, ut animum impleuit religionis: Accusandi, ut accusauit fratrem parricidij: Dãnandi, ut cõdemnatus est peculatus: Emendi, emi pluris solito: AEstimandi, parui ducitur probitas, pluri mi fit pecunia. His iungunt quidam Laudandi & Admonendi uerba: ut laudauit me rei præclare geste, admonuit me errati. Verba neutra primi ordinis genitiuum regunt: sunt autem ea Carēdi siue indigendi, ut careo pecuniarum, egeo salutis: Abundandi, ut abundo diuitiarum: Satagēdi, ut satagit rerum suarum. His adiungunt alij hoc uerbum Memini: ut faciam, ut perpetuò huius diei memineras. Deponentia primæ speciei genitiuum exigunt: ea uerò sunt quæ Miserationem important, ut miserere laborũ: quæ Recordationem siue obliuionem, ut recordabor perpetuò iniuriæ, tuorum ne obliuiscare. His accedunt ex quorundam sententia Potior & Dominor, ut potitus rerum, Deus omnium dominatur: quanuis utrobique subintelligitur imperio. Communia genitiuum non regunt, præter criminator, quod

cum

cum accusandi uerbis connumeratur, ut me auaritię criminatus est. Impersonalia primę & quintę speciei genitiuū regunt, qualia sunt, interest, refert, pœnitet: ut non tã interest regis, quàm totius Reip. Refert omnium animaduerti in malos: pœnitet me uitę malè anteaactę. De his omnibus uerborum generibus, confugito ad commentaria nostra in Quartum Nebrissenfis, ubi fusè satis & copiosè eam materiam persecuti sumus.

Quarta pars quę genitiuum regit, est participiū. Nam cum ea sit natura participiorū, ut cōstructionē sequantur uerborum à quibus deriuantur, in uniuersum ea participia genitiuum regent, quę deriuantur à uerbis regentibus genitiuum, ut repletus uini & furoris, accusatus parricidij, idem sit de alijs iudicium, ne in re clara plus iusto immoremur. Prætereà omnia participia quę transeunt in naturam nominum, genitiuum postulant: ut amans uirtutis, cuplentiore fame quàm auri.

Quinta orationis pars quę genitiuū regit, est præpositio. Ex numero uerò præpositionū tres reperiuntur quę genitiuū exigūt: Pridie, ut pridie illius diei: Postridie, ut postridie caleñ. Tenuis, ut Baiarū ten^o, oculorū ten^o. Solet autē regere genitiuū tenuis, aut quādo iūgitur nominibus pluraliter tātūm declinatis, aut res geminas significantibus, ut in proximis exemplis uel tyrunculis etiā potest innotescere.

Sexta pars quę genitiuum regere potest, est Aduerbium: sed in aduerbiorū serie quincuplicia sunt quę genitiuum regunt. Temporis, ut tūc temporis.

Loci

Loci, ut nusquam gentium, ubi terrarum. Superlativus, ut pessimè omnium dixit, qui omnium optimè fecit. Quæ descendunt à nominibus regentibus gentium, ut similiter præceptoris. Quæ abundantiam significant, quorum ea est natura, ut vice nominum poni videantur: ut satis pecuniæ, abundè vini, affatim lignorum. Quanquam tunc temporis, & similiter præceptoris, optimorum authorum exemplo carent.

De regimine dativi.

In ordine casuum, tertio loco succedit Dativus: qui à dando nomen accepit, quia in eo casu poni solet is, cui aliquid damus. Dicitur etiam acquisitivus, quia in eo ponitur persona acquirens aliquid: & commendativus, quia per eum commedamus: sed usu cõmuniõri dativus est appellatus. Discutiamus igitur, ne à nostro more recedamus, quidnam sit, & quotuplex dativus, & à quot partibus orationis regatur.

Quid sit Dativus.

Dativus est tertius à nominativo casus, in quo ponitur persona, cui quippiam attribuimus. Hæc definitio adeò perspicua est, ut nulla indigeat expositione. Illud tamen annotasse non pigebit, sub dativi voce ueteres illos casum octavum comprehendisse: quem tum incidere uolebant, cum quod aliàs per accusativum cum præpositione usurpabant, per hunc casum proferebant: ut it clamor cœlo, id est in cœlum: subeunt muro, pro ad murum.

Quotuplex sit.

Quin

Quincuplex est datiuus, actiuus, passiuus, acquisitiuus, possessiuus, localis. Actiuus à quo manat actio uerbi, ut Deus amatur mihi. Passiuus in quē migrat uerbi actio, ut seruiō Deo. Acquisitiuus qui aliquid acquirit, ut do tibi librum. Possessiuus qui possessionem importat, ut est mihi fertilissimus ager. Localis qui locum, ut sum Burgis.

A quot partibus orationis regatur.

Regitur à sex partibus orationis, nomine, pronomine, uerbo, participio, aduerbio, interiectione. Omnes itaque partes orationis datiuū regunt præter præpositionem & coniunctionem. Nomen duplex est, substantiuum & adiectiuum. Pro substantiuo sit regula: Omne nomē substantiuum potest regere aliud substantiuum in datiuo, intercedente uerbo substantiuo: ut est mihi multa pecunia, est mihi nō pœnitendus magister, Deo sit honor & gloria. Quæ orationes per uerbum habeo exponi solēt facta casuum mutatione: datiuus enim mutatur in nominatiuum, nominatiuus in accusatiuum. Conuertes igitur superiores orationes per uerbum habeo in hūc modum, Ego habeo multam pecuniam, Ego habeo non pœnitendum magistrum, Deus habeat honorē & gloriam. Orationes tamen quæ per uerbum substantiuum fiunt, multò sunt pulchriores, quàm quæ per uerbum habeo. De adiectiuis certa regula tradi non potest: uerū adiectiua in bilis terminata, & participia in dus, datiuo gaudent: ut flebilis, formidabilis omnibus, flendus, formidandus omnibus. Præterea quæ commodum aut incommodum significat,

cant, aut relationem ad aliquid, datiuum exigūt. Vt
 rem mihi permolestam, mihi iucundam, tibi pernicio-
 sams, mihi salutarem consulis: aptus, accommodus,
 idoneus, utilis inutilis bello, siue ad bellum: natus glo-
 ria & ad gloriam. Rursus quæ amicitiam uel simul-
 tatem significant: ut amicus omnibus, inimicus nemi-
 ni, contrarius omnibus, aduersus nemini. Ex prono-
 minibus, tantum Idem, datiuum regit: ut Deus idem
 omnibus, idem huic aut cum hoc. Horatius in fine ar-
 tis Poëticæ, Inuitum qui seruat, idem facit occiden-
 ti. Sensus est, qui seruat cupientem mori, idem facit
 ac si occideret, nã uita ei pro morte est. Omnia uer-
 ba regere possunt datiuum ex ui damni aut commo-
 di, cum similis datiuus sit omnibus uerborum generi-
 bus communis. Verum si speciatim rem tractari pla-
 ceat, quincuplicia uerba datiuum regūt. Actiua ter-
 tij ordinis, ut dedi tibi literas: hæc eadem duos dati-
 uos aliquando regunt, ut dare rem alicui uitio siue
 laudi: eiusdem naturæ sunt, uerto, duco, adscribo.
 Passiua loco personæ agentis, ut Deus amatur mihi:
 quam constructionem habent etiam communia
 in significatione passiua, ut criminari mihi id est à
 me. Neutra secundæ classis, ut consule tuis rebus.
 Deponentia eiusdem classis, ut medebor tuo dolori.
 Impersonalia item eiusdem, ut expedit mihi. Parti-
 cipia omnia quæ descendunt à uerbis regentibus da-
 tiuum, regunt etiam datiuum: ut seruiens Deo, iussis
 obtemperans. Aduerbia omnia quæ formantur aut
 à nominibus, aut à participijs regentibus datiuum,
 regunt etiam datiuum. A nominibus, ut canis simili-
 ter

ter huic, uiuit sibi inutiliter. A participijs, ut conuenienter naturæ uiuere, id est, ex dimenso & præscripto naturæ.

Quatuor interiectiones datiuum regunt. Hei dolentis, ut hei mihi. Heu dolentis etiam: heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: idq; apud regium Prophetam tantum. Laurentius contendit legendum esse hei, quia heu accusatiuum, nunquam datiuum regit. Væ comminantis, ut uæ tibi. Ah dolentis cum aspiratione in fine, ut ah tibi. Hæc autem particula Comica tantum est, aut aliorum Poëtarum, nullus est enim eius apud Oratores usus.

De Regimine accusatiui.

Quartum locum tenet accusatiuus, qui ab usu accusandi frequentiori accusatiuus dictus est, quòd in eo personam siue rem quam accusamus ponere solemus: qua ratione & incusatiuus etiam dicitur, & causatiuus, quia aliquid in causa fieri ostendit. Hæc de uocis uarietate. Examinemus modò quid sit accusatiuus, & quotuplex, & à quot partibus orationis regatur.

Quid sit Accusatiuus.

Accusatiuus est qui rem significat tum infinitis uerborum a priori, tum actiuorum transitioni accommodatam. Duas partes complectitur finitio. Prior est, Tum infinitis uerborum a priori: quia infinitiu' à frõte regit accusatiuum, ut me seruire Deo optimum est. Posterior est, Tum actiuorum transitioni accommodatã: quia uerba actiua: quæ trãsitua nuncupatur, accusatiuum regere solent, qui ab ipsis ex ui

re=

regitur transitionis.

Quotuplex sit.

Accusatiuus quincuplex est, actionis, passionis, tēporis, loci, distantiae. Actionis à quo prodit uerbi actio, ut Cicero per uiros Reip. studiosos restitutus est in patriam: accusatiuus uiros, actiuus est, quia ab eo exit restitutionis actio. Passionis in quē transit uerbi actio, ut amo Deum. Temporis qui tēpus, ut tres annos studui Grammaticæ. Loci qui locum, ut recipio me domum. Distantiæ qui distantiam significat, ut circiter duo millia passuum ab urbe distat.

A quot partibus orationis regatur.

Regitur accusatiuus à sex partibus orationis, nomine, uerbo, participio, præpositione, aduerbio, interiectione. Itaque omnes orationis partes regunt accusatiuum, præter pronomen & coniunctionem. Cùm duplicia sint nomina, substantiua & adiectiua, substantiua accusatiuum non regunt: adiectiua quadrifariam. Aut per Synecdochen, ut niger oculos, horridus barbam: aut si in bundus terminetur, & descendant à uerbis regentibus accusatiuum, ut populabundus agros: aut si certum magnitudinis modum significant, qualia sunt, longus, latus, altus, crassus, ut turris alta trecentos pedes, liber crassus tres digitos: aut p̄ Antiptōsin, ut non sum id nescius, pro eius rei. Pro uerbo statuatur regula generalis: Nullum scilicet esse uerbum, quod non cum accusatiuo cōstrui possit, si accusatiuus ille tempus, aut distātiā, aut mensuram significet. Hoc uel pueris

ris alphabetarijs notissimum est. Sed ad specialia uerborum genera descendamus. Verba actiua uniuersa cuiuscunq; sint classis, suapte natura regunt accusatiuum significantem id quod patitur.

Quæ uerò sunt quartæ, præter accusatiuum omnibus uerbis actiuis communem, regunt etiam alterum: sunt autem in ea specie conclusa quinque uerborum genera, quæ duos accusatiuos regunt. Docendi, ut doceo te Grammaticam: orandi, ut miseri orant principes ueniam: uestiendi siue calciandi, ut induam te diploidem, calciabo te soleas: admonendi, ut admonui te utilia: celandi, ut nunquam te consilium meum celabo.

Verba passiuua quatuor modis regunt accusatiuum. Primò, per Synecdochen, expleri mentem nequit. Secundò, per Transumptionem, quando scilicet uerbum passiuum pro actiuo ponitur: ut purgor bilē, id est purgatione expello bilem. Tertiò, per cõpositionem, quando scilicet componuntur cum præpositione, quæ sua natura regit accusatiuum: ut transuectus fluuium, id est, uectus trans fluuium. Quartò per deriuationem, quando deriuatur à uerbo actiuo quarti ordinis, ut doceor Grammaticam. Verba neutra quatuor modis accusatiuum regunt. Primò per Synecdochen, ut tremit artus. Secundò, per trãsumptionem: ut Corydon ardebat Alexim, id est, ardentè amabat: deperco uirginem, id est deperditè amo. Tertiò, per compositionem, ut adeo periculū, otheo mortem. Quartò, quando accusatiuus significat rem uerbi, ut uiuo uitam. Deponētia tertiæ for

mę regunt accusatiuum, ut loqueris mendacium.
 His accedunt communia in significatione actiua,
 ut amplector te. Impersonalia tertię & quintę
 speciei accusatiuum postulāt, ut decet te, pudet me
 peccati. Non autē impersonalia quartę, ut quidā
 uolunt: nam cū dicitur, incipit me tēdere, accusa-
 tiuus non à uerbo incipit, sed ab infinitiua tēdere
 regitur. Participia deriuata à uerbis regētibus ac-
 cusatiuū, regūt etiā accusatiuū, ut amās Deū. Præ-
 terea per figurā Synecdochē, ut oculos suffusa nitē-
 tes, id est, habens oculos suffusos. Præpositio regit
 etiam accusatiuum: sunt autē numero triginta qua-
 tuor præpositiones, quę accusatiui constructionē
 postulant, de quibus consule Nebrissensem in pri-
 mis puerorū præexercitamentis. Præter has sunt
 alię quinque, quę accusatiuum regunt, uel ablatiuū,
 in, sub, super, subter, subtus. Aduerbia triplicia ac-
 cusatiuum regunt. Demōstratiua primū, en & ec-
 ce. Deinde quę formantur à præpositionibus, quę
 regunt accusatiuum, ut proximē castra, propius ur-
 bē, descendunt enim à prope. Postremò quę descē-
 dunt à nominibus regentibus accusatiuū, ut gymna-
 sium extēditur latē uiginti passus. Idē iudicato de
 ijs, quę lōgitudinē siue profunditatem significant:
 quanuis hi accusatiui à uerbis potius: quā ab ad-
 uerbijs regi dicentur. Quatuor interiectiones accu-
 satiuum regunt: Heu dolentis, heu me miserum: O
 exclamantis, ò inanes hominum cogitationes. Proh
 exclamantis etiam, proh Deūm atq; hominum fidē:
 Cedò pro da, ut cedò manum.

De regimine Vocatiui.

Post accusatiuum sortitus est locum Vocatiuus, cui à uocando impositum nomen est, quia in eo casu ponitur persona quam uocamus. Hic idem casus dictus est saluatorius, quia per eum salutamus: & rectus, aut quia recto plerūq; similis esse solet, aut quia à uerbo non dependet, ut non multò post aperte demonstrabimus. Præcipiamus iam quidnam sit uocatiuus, & quotuplex, & à quot partibus orationis regatur.

Quid sit Vocatiuus.

Vocatiuus est, qui uocandis appellandisq; personis est accommodus. Eò spectat tota definitio, ut eū esse præcipuum uocatiui usum intelligas, ut per eum uocemus.

Quotuplex sit.

Est autem multiplex uocatiuus. Admirationis, ut ò fortunati. Deprecationis, ut tu mihi diua faue. Salutationis, ut aue inuictissime Cæsar. Execrationis, ut ò scelus. Vocationis, ut accede huc Petre.

A quot partibus orationis regatur.

Vocatiuus à duabus tantum partibus orationis regitur, aduerbio, & interiectione. Aduerbia duo sunt quæ uocatiuum regunt, ò, & heus, ut ò formosissime puer, heus adolescens optime. Interiectiones septem sunt quæ uocatiuum regunt. O exclamantis, ut ò Dij immortales: Heu lugentis, ut heu calamitosa fortuna: Proh exclamantis, ut proh Iupiter: Vah exclamantis etiam, ut uah consiliū callidū: Euge exultantis, ut euge serue: Hui deridentis, ut hui mulier lepida: Mi blandiētis, ut mi puer formosule,

nisi subintelligatur ô, cum mi sit pronomen.

Quæstio de Vocatiuo.

Sed iam hac in parte agitur quæstio: quæ diu multumq; Grammaticos miserè torsit, An uocatiuus regatur à uerbo secundæ personæ imperatiui modi. Ac primò Nebrissensis uir seculorum omnium memoria dignissimus, Priscianum secutus, tenuit uocatiuum semper regi à uerbo secundæ personæ imperatiui modi, atq; illi reddere suppositum. Quòd si aliquando uideatur poni absolutè, adhuc affirmat uerbum excitans attentionem intelligendum esse. Apparet autem absolutè poni, cum oratio ex recta fit obliqua, hoc est, quando ex secunda persona ad quam loquimur, fit transitus ad tertiam, de qua loquimur. Vt si dicas, O Cæsar, legat Pompeius: asserit subaudienda esse huiusmodi uerba, audi, ausculta, intende, & his similia, à quibus uocatiuus Cæsar, qui uidebatur poni absolutè, regatur. Ego tamen (salua tanti uiri reuerentia) cum uulgo Grammaticorum teneo, uocatiuum nunquam regi à uerbo secundæ personæ imperatiui modi, sed ab aduerbio, ô, subintellecto. Ea est enim natura uocatiui, ut attentionem aduertentiamq; excitet: quod cum effecerit, officio suo defunctus est. Itaq; etiam sensus in familiari uulgariq; sermone, uicem obtinet, neque ullo uerbo indiget, ut suam naturam explere possit: neq; cum oratio ex recta fit obliqua, necesse est uerbū attentionis subintelligi, sed regetur uocatiuus ab aduerbio, ô. Rogabis, quo pacto regantur partes in hac oratione, Petre stude, & similibus.

Respõ

Respondeo uocatiuum Petre, regi ab aduerbio, *ô*,
 subintellecto: deinde subintelligi nominatiuum, *tu*,
 qui reddit suppositum uerbo. Huic ego semper sen-
 tentiæ constanter adhæsi, quæ si fortè displicuerit,
 eam paratus sum deserere, postquam mihi certius
 aut uerius classicus uir persuaserit præceptum.
 Eo enim ingenio natus sum, ut uehementer cupiã
 uel à rudibus imperitisq; tyronibus ueritatem per-
 discere, nedum à classicis nominisq; celebritate con-
 spicuis.

De regimine Ablatiui.

Post uocatiuum ordine succedit Ablatiuus, qui
 ab auferendo sic est appellatus, quia in eo ponitur
 is à quo aliquid auferimus. Hic *et* Sextus, *et* Lati-
 nus, *et* Comparatiuus dicitur. Sextus quidem, quòd
 in ordine casuum sextũ usurparit locum: Latinus,
 per excellentiã, quia Latine linguæ proprius est,
 nam Græci ablatiuum non habent, cuius uim per ge-
 nitiuum explicant: Comparatiuus, quia à compara-
 tiuo ex ui comparationis regi solet, ut ex fratribus
 maior. Iam eòdem quò solet, deuoluatur oratio no-
 stra: *et* apertum omnibus faciamus quianam sit,
et quotuplex ablatiuus, *et* à quot partibus rega-
 tur.

Quid sit Ablatiuus.

Ablatiuus est qui aliquid significat, tanquam in
 quo, cum quo, uel abs quo. In quo, quando significa-
 mus aliquid in loco fieri, ut in foro saltat. Cũ quo,
 quando comitem significamus, ut cœnauit lautè cum
 contubernali. Abs quo, quando separationem si-

S ; gnifi

TRACTATUS

gnificare uolumus, ut amoue à facie manum.

Quotuplex sit.

Sexcuplex est Ablatiuus, actionis, passionis, temporis, loci, distantiae, excessus. Actionis, à quo uerbi actio proficiscitur, ut Deus amatur à me. Passionis in quem migrat uerbi actio, ut utor diuitijs. Temporis, qui tempus importat, ut tribus annis eloquentiae studui. Loci, qui locum, ut in gymnasio doceo. Distantiae, qui distantiam, ut distat tribus passuum millibus. Excessus, ut tribus digitis te excedo.

A quot partibus orationis.

regatur.

Regitur ablatiuus à sex partibus orationis, nomine, pronomine, uerbo, participio, praepositione, aduerbio. Duæ tantum constructione ablatiui orbatæ sunt, interiectio & coniunctio. Nominum alia sunt substantiua, alia adiectiua. Substantiua triplicia ablatiuum regunt. Aut quæ significant totum, hæc enim regunt partem in ablatiuo, non tamen sine adiectiuo, ut uir dura ceruice: aut quæ subiectum, hæc enim regere solent proprietatem in ablatiuo, ut uir increpabili eloquentia: aut quæ dignitatem, ut Carolus quintus diuino beneficio Imperator. Adiectiua etiam ablatiuum regunt: aut comparata, ut doctior te: aut quæ copiam siue uacuitatem significant, ut diues agris, onustus diuitijs, uacuus curis: aut si ablatiuus causam efficientem præseferat, ut pallidus morte, tardus senio. Postremò quæ concreta dicuntur, regere solent abstracta in ablatiuo, ut humanus humanitate quadam naturali. His omnibus

acce=

accedit nomen opus, quod ablatiuum desiderat, ut ad rem expediendam opus est Oedipo. Ex pronominibus, Idem regere solet ablatiuum interueniente præpositione, ut idem cum hoc.

Pro uerbo statuatur generalis quædam regula: Nullum scilicet esse uerbum, quod non cum ablatiuo construi possit, si ablatiuus ille tēpus, aut spatiū loci, aut mēsurā significet. Ut cōmoratus est apud nos tribus horis, abest à continenti quingentis passuum millibus, puteus tribus ulnis profundus. Sed speciatim rē tractemus. Omnia uerba actiua secundæ, quintæ, & sextæ speciei ablatiuum regunt, ut impleo stomachum cibo, afficio te honore, abstineo me ab iniuriis. Passiua etiam loco personę agentis, ut Deus colitur à me. His accedunt Communia significationis passiue, ut tu amplecteris à me. Item Neutra primæ, tertiæ, quartæ, & quintæ classis: ut careo pecuniis, æstuo feбри, discipul⁹ cessator uapulat à magistro, uiuo in urbe. Rursus Deponētia quartæ & quintæ formæ: ut uescor carnibus, ortus à clarissimis maioribus. Tādē Impersonalia primæ speciei cum his ablatiuis, mea, tua, sua, nostra, uestra, cuius: ut mea interest, tua refert. Participia omnia quę descendūt à uerbis regentibus ablatiuū, ablatiuū etiā exigunt: ut carēs pecuniis, æstuas feברי. Præpositiones numero quindecim regunt ablatiuum, quinq; ablatiuum & accusatiuum: de quibus uide Primum Nebrissensis.

Aduerbia Comparatiua regunt ablatiuum, ut uelocius te curro, prætereà quę formātur à nominib⁹

siue participijs regentibus ablatiuum, ut abundanter diuitijs.

De ablatiuo Absoluto.

Quia tamen ablatiuus poni solet aliquando absolute in oratione, ideò de ablatiuo absoluto pauca nobis dicenda sunt. Quare scilicet dicatur absolutus, quid sit, & quot modis fiat.

Quare ablatiuus dicatur Absolutus.

Circa primum, non possum patienter sustinere, cum audio annosos quosdam professores, quiq; omnes ætatis suæ gradus in tradendis præceptis contriuere, audere publicè in gymnasijs præcipere ablatiuũ dici absolutũ eo solũ nomine, quia potest poni in principio uel in fine orationis. Vt, rege Ferdinãdo Mũda in ditionẽ Christianorũ uenit. Hic rege Ferdinãdo, absolutus ablatiuus est, quia ex orationis principio reiici potest in finem, in hunc modũ, Mũda in ditionem Christianorum uenit rege Ferdinãdo. O rē ridiculã, & omniũ cõuitijs, contumelijs, sibilis excipiendam. Digni profectò essent huiusmodi præceptores, qui manibus à tergo illigatis, pueris, quorũ animos malè instituunt, cædendi uirgis ad plagas usq; traderentur, ut sui erroris & stultitiæ meritas pœnas darent: aut in pistrinum detruerentur, ut ibi pro cõmissõ peccato perpetuò molerent. Ego tamen ita existimo, ablatiuum dici absolutum, quia aliunde nõ dependet, neq; ab alia pte orationis regitur. Nã cum singuli casus ab alijs atq; alijs ptib⁹ orationis regantur, ablatiuus absolutus ab omni absoluitur regimine passiuo, cum à nulla

parte orationis regatur: habet tamen regimen acti-
uum, cum suum à tergo casum regat, ut præceptore
lectionis nodos explicante tu interim stertebas. Di-
ces ablatiuum absolutum pendere à sequenti oratio-
ne, ut in hac, sole lucete dies est: ac propterea non di-
ci absolutum, quod aliunde non pendeat, cum à se-
quenti oratione pendeat totus. Fateor pendere in
sensu, ut scilicet perfectum sensum in audientis ani-
mo ingeneret oratio, neque quicquam amplius desi-
deret: non tamen in regimine, cum à nulla parte a-
blatiuus ille absolutus regatur. Hæc est sententia no-
stra, quam cum ex grauissimorum Grammaticorum
traditione certam ueramq; esse mihi iam inde à pue-
ro persuaferim, denuntio professoribus, qui ex dele-
ctu nostro in hoc amplissimo diui Isidori collegio
(cui ego moderando præfectus sum) Grammaticam
profitentur, ne aliter, nec publicè nec priuatim præ-
cipere audeant, nisi uelint indignationem nostram,
& publicam incurrere castigationem.

Quid sit ablatiuus Absolutus.

Hinc colliges finitionem ablatiui absoluti, quæ ta-
lis est. Ablatiuus absolutus est, qui aliunde in regimi-
ne non dependet, postulat tamen orationem post se,
ut perfectum efficiat sensum. Ex his quæ à me præ-
cepta sunt, manifesta est finitionis explicatio.

Quot modis fiat.

Ablatiuus absolutus fit quinque modis. Primò, ex
duobus nominibus, ut rege Philippo pacis leges acce-
pit Gallia. Secūdo, ex nomine & pronomine, ut me
præceptore relegata est omnis barbaria. Tertiò, ex

S 5

nomi

nomine & participio, ut Philippo imperante totus tremuit orbis. Quarto, ex pronomine & participio, ut me legente plurimum uiguit eloquentia. Quinto, ex participio præteriti: ut dicto de nomine, sermo de uerbo instituat. Et (iuxta quorundam sententiam) ex solo gerundio, ut cantando rumpitur anguis. Hoc tamen est falsum: ut si dicas, ego legendo triui ætatē, ubi legendo ablatiuus absolutus esse non potest, sed gerundium ablatiui. Resoluitur per has particulas, cum, quia, quando, dum. Ut me dormiente tu bibebas, id est, cum aut dum ego dormirem: te impulsore feci, id est, quia tu impellebas: te imperatore hæc fiebant, id est, quando tu imperabas.

Quando sit locus ablatiuo absoluto,
quando non.

Notabis tamen hac in parte unum, quod in primis necessarium est, Nullum patere locum ablatiuo absoluto, quando ablatiuus & uerbi suppositum ad eandem personam pertinent. Non enim dices, me negotijs plurimis implicato, non potui ad te rescribere, sed ego negotijs plurimis implicatus: nec te multa addiscente senescis, sed tu multa addiscens. Verum si ablatiuus absolutus & uerbi suppositum ad diuersas personas pertineant, tunc locus erit ablatiuo absoluto: ut me magistro tu plurimum profecisti, te præceptore magna honoris & dignitatis accessio facta est Reip.

De regimine Effectiui.

Septimum locum sibi uendicauit Effectiuus, ob eamq; rem septimus casus est dictus: & effectiuus, quia

quia in eo ponitur rei efficiendæ instrumentum: ac propterea etiam appellatus est casus instrumentalis. In hoc casu tria nobis præcipienda sunt, quid sit effectiuus, à quot partibus regatur, & quando ablatiuo, quando effectiuo utendum sit.

Quid sit effectiuus.

Effectiuus est septimus à nominatiuo casus in quo rei gerendæ instrumentum collocatur: ut percussus illum gladio, instrumentum enim percussionis gladius est.

A quot partibus regatur Effectiuus.

Regitur Effectiuus ab omnibus uerborum generibus: nam cum sit casus communis, nullum est genus uerbi, cui negari possit effectiuus. Et quia hoc est in Grammaticorum gymnasijs sæpissimè proclamatum, ideo superuacaneum erit subiectis exemplis firmare.

De usu ablatiui & Effectiui.

Quia effectiuus similis semper est ablatiuo, propterea Priscianus negauit effectiuum casibus addendum esse: deceptus tamen est, quia licet conueniant uocis similitudine, duplex est inter utrunque differentia. Prior est, quia effectiuus instrumentum significat, ablatiuus separationem. Posterior, quia effectiuus nunquam recipit prepositionem, non enim dices, impulsi te cum pugno, sed pugno: ablatiuus uero similem recipit prepositionem, Latine enim dicitur & citra Solæcis mi notam, cenauimus cum patre, profectus sum cum fratre. Ex appositis exemplis intelliges, quando ablatiuo, quando effectiuo utendum sit. Nam si in oratione denotetur instrumentum, uteris effectiuo, ut deleuit episto-

lans

TRACTATUS.

lam lachrymis, non cum lachrymis, instrumentum enim delendi lachrymæ fuerunt. Abstersit sordes aqua, non cum aqua: instrumentum nanque abstergeri di aqua fuit. Si uerò denotetur concomitantia, ut èris ablatiuo, ut dormiui cum contubernali in eodem contubernio. Item in illis, acceptus sum cum honore, magna cum beneuolentia scripsit, cum mira affabilitate me allocutus est, non enim hi ablatiui instrumentum significant, sed comitem. Siquidem acceperunt me homines instrumento corporis, non honoris, sed honore comite. Scripsit ministerio manus, non beneuolentiæ, sed socia beneuolentia. Allocutus est lingua operatrice non affabilitate, sed presenti affabilitate. Ita tradit Laurentius lib. 2. cap. 6. cõtra quosdam, qui aliter præcipere ausi sunt. Hæc satis de regimine, nunc ad figuras constructionis gradum faciamus.

¶ TRACTATUS DE FIGVRIS constructionis.

DE Figuris constructionis tractaturi, illud in primis necesse est generatim præcipiamus, unde figura dicta sit, quid sit, & quotuplex, ut deinde ad singulas figuræ species descendamus. Figura à fingendo dicta est, quod orationi nouam quandam formam & speciem fingat ac tribuat, longè à propria & naturali alienam. Sumpta est (ni fallor) translatio à mulieribus, quæ cum deformes sunt, solent cerussa, fuco, & nouis quibusdam

dam superinductis medicaminibus faciem ementiri, ut circumspectantibus formosæ appareant. Sic etiã & figura orationem solet & pulchriorem multò quàm erat, & uenustiore efficeret.

Quid sit Figura.

Figura authore Quintiliano lib. 9. capit. 1.) est conformatio quædam orationis, remota à communi & primùm se offerente ratione. Id est, est habitus quidam & gestus orationis, à communi & primùm sese offerente ratione dicendi remotus & immutatus. Non quòd uulgus nunquam istis Rhetoricis ornamentis utatur, sed quòd huiusmodi lumina in hominum imperitorum populari sermone rariùs eniteant. Verùm hæc finitio à Quintiliano tradita, propriùs multò conuenit figuris uerborum & sententiarum, quàm constructionis: ob eamq; rem paulò inferiùs eodem capite aliter finit figuram. Figura est arte aliqua nouata forma dicendi, quæ circa Grammaticas constructiones uersatur. Hæc finitio propriè quadrat figuræ constructionis. Nam est loquendi forma nouata, id est, à naturali & consueto sermone mutata, ac proinde uitiosa, nisi arte aliqua aut ratione excusetur. Et circa grammaticas constructiones uersatur: id est in contextu partium orationis. Posset etiam sic finire: Figura est uitium cum ratione, necessitatis ornatusue gratia permissum.

Quotuplex sit figura.

Generali quadam partitione, distribuuntur figuræ in figuras uerborum & sententiarum. Quæ sen-
ten

sentiarum sunt, uersantur circa animi sensus & cogitatus, & de his non est præsens negotium, cum ad Rhetores tantum spectet. Quæ uerò uerborum sunt, rursus distribuuntur in figuras dictionis, elocutionis, cōstructionis. Figura dictionis est, quæ in una tantum fit dictione, ut audacter pro audaciter, dominarier pro dominari. Elocutionis, quæ circa loquendi modum aliquem uersatur, ut epotos cados, id est epota uina: efficitur enim Metonymia, cum continens pro re contenta ponatur. Constructionis, quæ circa constructiones & leges Grammaticas uersatur, de qua modò sermo est. Nam reliqua figurarum genera non est propositi nostri in præsentia tractare, quæ longum & prolixum opus ad sui ipsarum tractationem desiderant. Figure igitur constructionis octo sunt. Euocatio, Appositio, Prolepsis, Syllepsis, Zeugma, Antiptōsis, Synthesis, Synecdoche, quæ singillatim nobis explicandæ sunt.

De Euocatione.

Euocatio, ab euocando dicta est: quia per ipsam tertia persona ad primam uel secundam extrà uocatur. De qua quatuor nobis explicanda sunt, quid sit euocatio, quot ad euocationem requirantur, quomplex sit, & utrum in euocatione persona euocans: & euocata perpetuò eiusdem numeri esse debeant.

Quid sit euocatio.

Euocatio est, immediata siue continua tertiæ personæ ad primam uel secundam reductio: ut ego Virgilius scribo, tu Cicero oras. In priore exemplo, tertia persona reducitur ad primam: in posteriore ter-

tia

tia ad secundam. Dixi, immediata siue continua re-
 ductio: quia inter personam euocantem, quæ est pri-
 ma uel secunda, & euocatã quæ est tertia, nõ debet
 intercedere coniunctio: & huius ratio est, quia euo-
 cans & euocata debent ad eãdem rem pertinere, &
 coniunctio non nisi diuersa coniungere solet. Inter
 personas tamen euocatas bene interuenire posset cõ-
 iunctio, si duæ tertiæ personæ uni primæ aut secun-
 dæ connecterentur: ut ego pauper & indoctus per-
 petuo labore uictum quærito, tu diues & potens o-
 stiatim totum oppidum compilasti. Ex finitione colli-
 ges, euocationem fieri non posse in nomine rela-
 tiuo, Quis, nec in pronomine, Ipse. Nam relati-
 uum per se nullius est personæ, atque ita eius per-
 sonæ esse solet, cuius est antecedens: pronomem ue-
 rò Ipse, eius est personæ, cuius est suppositum
 cui adhæret, ut ego ipse, tu ipse, ille ipse. Fit
 igitur ut euocatio non possit per similes partes fie-
 ri, cum tertia persona ad primam uel secun-
 dam per eas reduci non possit. Neque te pertur-
 bent subiecta exempla, quæ semper apposita fue-
 runt in nominatiuo: nam & per reliquos casus,
 præter genitiuum, fieri potest euocatio. Per da-
 tiuum, mihi Alfonso conuenit: per accusatiuum, me
 Alfonso decet: per uocatiuum, uos discipuli at-
 tendite: per ablatiuum, te Petro usus sum familia-
 riter. Per genitiuum minime, quia hi genitiui, mei,
 tui, passionem significant, neque in suum consor-
 tium admittere possunt nomina substantiua. Ne-
 que enim Latinè dicitur, mei Alfonso refert, sed

me

mea qui sum Alfonsus: ut in impersonalibus copiosè est à me disputatū. Nisi pluraliter dixeris, nostrum utique Romanorum Consulum est hoc aut illud facere.

Quot in euocatione requirantur.

Sunt autem in euocatione necessaria quatuor: persona euocans, quæ semper est prima uel secunda: euocata, quæ semper est tertia: uerbum conueniens cum persona euocante, tanquam cum nobiliori, atque ita semper uel primæ uel secundæ personæ esse debet: postremò absentia coniunctionis. His tu posses quintam legem addere, ut euocans & euocata eandem rem significant. Vnde in prima & secunda persona fieri euocatio non potest, cum semper ad diuersa pertineant.

Quotuplex sit euocatio.

Duplex est euocatio, explicita & implicita. Explicita est quando tam persona euocans, quam euocata exprimiuntur, ut ego Alfonsus scribo. Implicita, ubi euocata exprimitur, euocans uerò subintelligitur, ut Alfonsus scribo. Hoc autem accidere solet, aut in nominibus substantiuis propriis, ut Calliopius recensui: aut appellatiuis, ut magister ludo. Item in adiectiuis omnis generis, aut uniuersalibus, ut omnes ducimur laudis & gloriæ cupiditate: aut distributiuis, ut uterque lesi sumus: prætereà in participijs, ut animo suspensi ad te legatum misimus.

Vtrum euocans & euocata eiusdem perpetuò sint numeri.

Persona euocans & euocata plerumque eiusdem
nume-

numeri esse solent, ut in omnibus exemplis appositis uidere licet. Contingit tamen quatuor modis diuersorum esse numerorum. Primò quãdo idem de se, aut dignitatis aut emphasis gratia, pluraliter loquitur: ut nos Philippus Hispaniarum rex imperamus. Secundò, cùm euocata caret numero singulari, ut ego tuæ deliciæ iaceo lecto affixus. Tertiò, cùm est nomen collectiuum, ut nos populus ab uno homuncione offendimur. Quartò, cùm est nomen distributiuum, ut nos uterque lethaliter uulnerati sumus. Illud in fine notabis, hoc uitij in euocatione esse, quòd uerbũ non conuenit cum nominatiuo in persona: nã cùm dico, ego Alfonso scribo, uerbum scribo est primæ personæ, Alfonso uerò tertiæ. Excusatur tamen hæc improprietas, quoniam uerbum semper digniori respondere debet: prima nãque persona ordine naturæ dignior est secundâ, & secunda tertiâ.

De Appositione.

Appositio ab apponendo dicta, quòd in ea unum substantiuum iuxta alterum apponatur, ut urbs Roma. De qua tria nobis edisserenda sunt, Quid sit appositio, quot requirãtur in appositione, quot de causis fiat.

Quid sit Appositio.

Appositio est duorum substantiuorum, eiusdẽ casus, & numeri, quorum alterum declarat alterum, immediata coniunctio. Hanc definitionem curiosius explicemus, nam fermè pleraque quæ de appositione præcipiuntur, in ea conclusa sunt. Est immediata coniunctio. Quia inter apponens & appositum nõ

T debet

debet intercedere coniunctio, nam apponens & appositum debent ad eandem rem pertinere, & sic non potest media esse coniunctio, quæ sua naturâ solet res diuersas coniungere. Nam ineptè & barbarè diceretur, *urbs & Roma, fluuius & Rhenus*: posset tamen inter apposita interuenire, ut *Maria mater & uirgo*. Sed rogabis, quare apponens & appositum debeant eandem rem significare? Respondeo, quia si significarent diuersa, in eodem casu esse non possent, sed in diuerso, ut *ars Antonij, liber Ciceronis*. Sed contrâ, in hac locutione & similibus, *amisi filium meæ senectutis baculum*, non significatur res eadem, sed diuersa, *filius enim & baculus diuersissima sunt*. Respondeo licet diuersa sint, si eorum naturam penitiùs contemplemur, per translationem tamen quandam & similitudinem ad eandem rem pertinere, nam quemadmodum *tardi & imbecilles senum gressus baculo innituntur*, sic etiam *patris senectus in filio, seu in baculo, sustentatur*. Duorum substantiuorum. Quia merè adiectiuorū immediata coniunctio non est Latina, ut *doctus bonus, honestus uerecundus*. Prætereà duorum, & aliquando etiam trium, ut *Marcus Tullius Cicero*: uerum id non tam frequens est. Eiusdem casus. Quia substantiua in appositione ferè sunt eiusdem casus: à magnis tamen authoribus in diuersis interim casibus ponuntur, perinde quasi ad diuersa pertinerent, ut *urbs Patauij apud Virgilium, & urbs Antiochiæ apud Ciceronem*. Illud non eget admonitione, posse appositionem fieri per omnes casus: ab

exemplis tamē super sedemus, quia uel infantissimis scholasticis appositionem per omnes casus uariare facillimum fuerit. Et numeri. Nam substantiua eiusdem etiam numeri esse debent, nam nō dicimus, flumina Rhenus, urbes Roma. Interdum tamen diuersorum numerorum esse possunt, aut quando alterius substantiuorum caret numero singulari, ut urbs Athenæ: aut est nomen collectivum, ut in eo Ouidij in Heroicis, In me turba ruunt luxuriosa, proci. Item in eo Vergilij. 4. Georg. Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent. Aut quando apponens est copulatum, ut Petrus & Ioannes scholastici studiosi. Hoc euenit, quia collectivum & copulatum singularia æquipollent pluralibus. Rogabis, quando duo substantiua in appositione eiusdem casus & numeri esse debent, an debeant etiam esse eiusdem generis? Respondeo minimè requiri, nam & diuersi generis esse possunt, ut canicula signum feruentissimum, Alexis deliciae, proci turba, fuci pecus, flumen Rhenus. Quorum alterum declarat alterum. Nam in appositione sequens substantiuū ferè præcedens declarat, ut fratres gemini. Nam (authore Quintiliano lib. 9. cap. 4.) si gemini dicam, fratres addere superuacuum fuerit, quod tamen classici authores interim fecerunt, dicētes gemini fratres, Roma urbs, Rhenus flumen, homo animal.

Quot requirantur in appositione.

Tria necessaria sunt in appositione. Dicitio apponens, quæ & exposita & declarata nācupatur, &

magis communis: per quam prius nomen substantiuum intellige. Dictio apposita, quæ & exponēs & declarans & minus communis appellatur, per quā posterius substantiuum intelligitur. Id facilius percipies subiecto exemplo, flumen Rhenus. In hac appositione, flumen, dictio est apponens, exposita, & magis communis, quia & exponitur per dictionem Rhenus, & plura complectitur quàm Rhenus. At uerò Rhenus est dictio apposita, declarans, & minus communis: quia & apponitur priori substantiuo, ipsumq; declarat, & pauciora fluuiorum genera complectitur quam flumen, cum unum tantum Rhenum significet. Vltimò absentia coniunctionis necessaria est, ut principio monuimus, quando finitionem explicabamus.

Quot de causis fiat Appositio.

Fit autem appositio tribus de causis. Restringerē generalitatis gratia, ut arbor Laurus, fluuius Rhenus. Item remouendę æquiocationis causa, ut leo signum cœleste ardet, lupum piscem nō uidit Italia. Postremò ad proprietatem attribuēdam, ut Philippus uir incredibili uirtute, Carolus homo singulari fortitudine. Sed fortè rogabis, si post duo substantiua sequatur adiectiuum, utri substantiuorum conformabitur adiectiuum? Respondeo, frequentius conformari cum dictione apposita, ut Athenæ urbs olim pulcherrima, fucus pecus ignauum, Leo signum cœleste, Tagus flumen rapidissimum. Quòd si fortè à bonis authoribus aliter aliquando usurpatum uideas, ne mirère, cum penes eos sit Latinè loquen-

quendi norma, & possint id sibi authoritatis assumere.

Postremò illud notabis, uitium siue improprieta-
tem in appositione in hoc consistere, quia duo sub-
stantiua sine coniunctione in eodẽ casu esse nõ pos-
sunt in oratione. Excusatur tamẽ, tum quia duo illa
substantiua ad eandem rem pertinet: tum etiã quia
alterum, hoc est dictio apposita, uices gerit adiecti-
ui, sic enim iungitur apponenti quasi adiectiuum,
quod aliquid in substantiuo determinat & expo-
nit, ut urbs Toletum, id est, Toletana, urbs Ro-
ma, id est, Romana, urbs Athenæ, id est, Athenien-
sis.

De Prolepsis.

Prolepsis Græca uox est, quæ Latinè uertitur
presumptio, siue præceptio, quòd in ea totum uelu-
ti presumatur, deinde partes à toto deductæ sequã-
tur. De qua tria nobis disputanda sunt, Quid sit pro-
lepsis, quot in ea requirantur, quotuplex sit.

Quid sit Prolepsis.

Prolepsis est, attributio proprietatis toti in suas
partes diuiso. Hoc est, quando proprietas (siue ea
uerbum sit, siue nomen adiectiuum) attribuitur to-
ti, quod deinde in suas partes distribuitur: ut Aquilæ
uolauerunt, hæc ab ortu solis, illa uerò ab occasu.
Hic proprietas, uolauerunt, attribuitur toti, quod est
aquilæ, deinde totum diuiditur in suas partes, quibus
subintellectè attribuitur proprietas. Nam ea est na-
tura proprietatis in prolepsis, ut expressè cõueniat
cũ toto, subintellectè cũ partibus. Donatus & Dio-

TRACTATUS DE FIGVRIS.

medes aliter finiunt: Prolepsis est præsumptio rerum ordine secutarum. Id est, quādo aliquid in genere præsumitur, quod per partes postea explicatur. Adducunt in exemplum Vergilianum illud ex. 12. AENEID. Interea reges procedunt castris, ingenti mole Latinus, deinde Turnus, mox AENEAS, postremò ASCANIUS. Hæc finitio licet uerbis diuersa sit à priori, re tamen ipsa eadem est cum priori.

Quot requirantur in Prolepsi.

Quinque necessaria sunt in prolepsi. Totū, hoc autem esse potest aut dictio pluralis numeri, ut homines uiuunt, alius in seruitute, alius in libertate: aut nomen collectiuum, ut pars Rempub. gubernabant, alij armis, alij consiliis: aut copulatum, ut Petrus & Ioannes turpiter uitam traducunt, alter in auaritia, alter in prodigalitate. Hic obiter aduertes, totū debere esse plurale, & nominatiui casus, nam si ponatur in genitiuo, non prolepsis proprie, sed partitio erit, cum proprietas non conueniat cū toto: ut humani generis, pars corpus excolit, pars animum. Deinde requiruntur partes, hæ autem debent contineri sub toto, id est, debent esse eiusdē speciei cum toto: nam si sint diuersæ, non erit prolepsis, ut aquilæ uolauerunt, coruus ab oriente, columba ab occidente. Præterea distributio partium, id est, quòd partes exprimantur: nam si subicerentur, non esset propria & germana prolepsis. Tū proprietas, quæ aut uerbum, aut nomē adiectiuum, aut participium esse potest. De uerbo sit exemplū, metuunt ambo, hic dominum, ille magistrum: de nomi-

ne, periti sunt, hic pilæ, illic alæ: de participio, instructi sunt, hic in Grammatica, ille in Rhetorica. Postremò requiritur ordo, nam totum debet semper præcedere, deinde partes subsequi.

Quotuplex sit Prolepsis.

Duplex est prolepsis, explicita & implicita. Explicita est, in qua illæ quinque leges necessario requisitæ reperiuntur. Implicita uerò, cui aliqua deest conditio. Fit autem implicita tribus modis. Primò, quando intelligitur totum, ut studemus, tu Grammaticæ, ego Philosophiæ: hinc intelligitur totum, nos, in studemus. Secundò, quando intelliguntur partes, ut homines inuident, alter alteri: hinc deest altera partium, & alter alteri. Tertiò, quando nec totum, nec partes exprimuntur, ut curemus æquã uterq; partem: hic totum, nos, subintelligitur, & partes alter & alter includuntur in distributiuo uterque.

Varia Prolepsis genera.

Præter hæc, est & aliud prolepsis genus, cum id quod posteriùs accidit, ante tēpus describitur. Quale est illud Vergilij, *Lauiuaq; uenit littora: Lauiniũ enim nondũ erat, cum in Italianam uenit AENEAS.* Et apud Sallustium, *Montem Sacrum & Auentinum insedit: qui mōs ob hoc quod illum plebs insederat, postea Sacer dictus est.* Est & aliud gen⁹ prolepseos, cum id quod in aduersarij aut iudicis opinione esse aut fore arbitramur cōtrariũ nobis, præoccupamus dicere, & cū ratione dissoluere. Hac forma prolepsis utitur rhetores in exordijs potissimum: sed nos ab huiusmodi generib⁹ prolepsis super sedemus, quia nõ

ad Grammaticos sed ad Rhetores spectant, neque inter figuras constructionis, sed elocutionis, aut sententiarum numerantur.

Vltimò obseruabis, uitiũ esse in prolepsi in hoc, quia proprietas non conuenit cum partibus. Sed excusatur, quia conuenit expresse cum toto, quod est suis partibus nobilius, subintellectè uerò cum partibus. Prætereà etiam excusari potest summorum uirorũ authoritate, quos per prolepsim locutos fuisse sæpissimè deprehendimus.

De Syllepsis.

Syllepsis Græcè, Latinè sonat conceptionem. Sic autem est appellata, quòd in ea numerus numerum, persona personam, casus casum, genus etiam concipiat genus. De hac tria in disputatione uocemus necesse est, quidnam sit, quot modis fiat, quot ad syllepsim requirantur.

Quidnam sit Syllepsis.

Antequàm syllepsis finitionem tradamus, duas regulas obseruetis necesse est, apprimè ad rem præsentem necessarias. Quarum prior est. Copulatum per coniunctionem, Et, Atque, Que, & per præpositionem, Cum, pro & captam, est pluralis numeri: quare uerbum, aut adiectiuum quod eis apponitur, plurale erit. Vno tantùm exẽplo uariato, præceptione ueram esse cognoscetis. Ego & frater ualemus, ego atq; frater ualemus, ego fraterq; ualemus, ego cū fratre ualemus. Posterior regula est: Copulatũ pluralis numeri, est illius personæ & generis, cuius est pars dignior. Dignior autem est persona prima quàm
secun-

secunda, & dignior secunda quam tertia, dignius masculinum genus quam foemininum, & foemininum quam neutrum. Quocirca cum copulatum est prima persona & secunda, totum fit primae personae, ut ego & tu studemus. Cum secunda & tertia, totum fit secundae, ut tu & frater studetis. Praeterea cum copulatum fit ex masculino genere & foeminino, totum fit masculini generis, ut rex & regina iustissimi. Cum ex masculino & neutro, fit etiam masculinum, ut dominus & mancipia pugnaces. Cum ex foeminino & neutro, totum fit foeminini generis, ut leges & plebiscita coactae. Praeter hoc, non est aliud simile exemplum: usus namque authorum obtinuit, ut per neutrum loquamur, ut paulo inferius patebit.

His in hunc modum praelibatis, sine quibus sequentia intelligi facile non possent, definiamus syllepsin. Syllepsis est, discontinuata siue interrupta diuersarum dictionum sub plurali proprietate conceptio. Discontinuata siue interrupta. Quia inter dictionem concipientem & conceptam debet esse media coniunctio siue expressa, ut, Et, Que, Atque: siue subintellecta, ut Cum pro &. Diuersarum dictionum. Nam concipiens & conceptum res diuersas significare debent: nam si idem significant, nulla erit Syllepsis, ut corpus & anima Ioannis sunt Ioannes. Sub plurali proprietate, quia cum copulatum aequipolleat plurali, proprietate siue ea uerbum sit, siue nomen adiectiuum, siue participium, debet esse necessario pluralis. Alij aliter Syllepsin finiunt:

T 5 Sylle-

TRACATVS DE FIGVRIS.

Syllepsis est indignioris ad dignius adiunctio. Quæ finitio ex præcedentibus intellectu facillima est.

Quot modis fiat Syllepsis.

Fit Syllepsis quatuor modis. Primò, in genere, quando genus masculinum concipit fœmininum, ut rex & regina fortunati: aut fœmininum neutrum, ut in eo exemplo superius à me adducto, lex & plebiscita coactæ. Hic unum notabis, quando substantiua in conceptione generum res inanimes significat, tunc adiectiuum quod eis adiungitur, elegantiùs & usitatiùs solere poni in neutro genere: ut calceus & subucula sunt detrita, calamus & atramentum sunt scribenti necessaria: item in sacris, uirga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Porro conceptio generis duplex est, explicita & implicita. Explicita est, in qua genus concipiens & conceptum exprimuntur, ut exemplis superioribus patere potest. Implicita uerò, in qua nec concipiens, nec conceptum genus explicantur, sed de mare atq; fœmina perinde loquimur, ac de solo mare: ut si dixerim, uterque est formosus, loquens de sponso & spõsa. Hæc autem quinque modis fieri solet. Per distributiuum, ut uterq; sunt probi (semper debet de uiro & fœmina fieri locutio) per particulare, ut alter horum loquitur: per demonstratiuum, ut hi sũt christiani: per quæsitiuum siue interrogatiuum, ut quis horum sexum mentitur? per substantiuum, ut Latona peperit geminos, Apollinem scilicet & Dianam. Secundo, in numero, quando pluralis nu-

me

merus concipit singularem, ut milites & imperator fortissimè pugnauerunt. Simile est illud Vergilianum in Bucolicis Ecloga prima, Sunt nobis mitia poma, castanea molles, & pressi copia lactis. Tertio, in persona, cum prima secundam & tertiam, & secunda tertiam concipit: ut ego & tu deambulamus, ego & ille deambulamus, tu & ille deambulates. Quarto, in casu, cum nominatiuus comprehendit ablatiuum cum præpositione, Cum, ut, Virg. primo AENEID. Remo cum fratre Quirinus iurabunt: id est, Quirinus & frater Remus. Et hæc dicitur à Grammaticis conceptio indirecta, cum uidelicet rectus concipit obliquum: erit autem directa, quando rectus rectum concipit, quod contingit, quando fit copulatio per Et, Que, Atque.

Quot requirantur in Syllepsi.

Requiruntur quinque in syllepsi, dictio concipiens, quæ dignior est genere, numero, & reliquis accidentibus. Dictio concepta, quæ his omnibus indignior est. Copulatiua coniunctio, sub qua intellige, Cum, copulatiuè sumptam. Proprietas: per quam intellige aut uerbum, ut ego & tu diligenter Ciceronem uersamus: aut nomen adiectiuum, aut participium pluralia, ut sponsus & sponsa uerecundi, frater & soror bonis moribus instructi. Postremò quòd proprietas concordet cum dictione concipiente.

Tandem notabis syllepsi hoc inesse uitij, q, aut uerbum non conformatur cum recto, aut adiectiuum non respōdet substantiuo in debitis accidentibus. Sed

TRACTATUS DE FIGVRIS:
excusatur, quia copulatum æquipollet plurali: &
& est eius generis & personæ, cuius est pars di-
gnior.

De Zeugmate.

Zeugma Græca uox est, quæ Latinè represen-
tat colligationem, adiunctionem, siue copulatum:
quòd in Zeugmate duæ diuersæ clausulæ per unã
proprietaem (siue ea uerbum sit, siue nomen adie-
ctiuum, siue participium) colligentur, coniungan-
tur, itq; in unum ueluti conglutinentur. Hoc autem
fit, ne crebra eiusdem uerbi repetitione legentium
animis fastidium ingereretur. De Zeugmate igitur
quatuor adducenda sunt in quæstionem, Quidnam
sit, quot modis fiat, quot ad eam figuram requiran-
tur, & quot sint eius species.

Quid sit Zeugma.

Zeugma est unius proprietatis, uiciniori respõ-
dentis, ad diuersa reductio: ad unum quidem ex-
pressè, ad alterum per supplementum. Hanc finitio-
nem diligenter exponamus: sunt enim multa, nec
uulgaria illa quidem, in ea conclusa.

Vnius proprietatis reductio. Id est, repetitio u-
nius uerbi, uel adiectiui, uel participij: id enim de-
bes per proprietatem intelligere. De uerbo sit ex-
plum. Erraui ego, & multi: ubi idem uerbum ad
diuersas clausulas repetitur. De adiectiuo, maritus
& uxor formosa. De participio, cœli mouēdi sunt,
& terra. In utroq; fit siue adiectiui, siue participij
ad diuersa repetitio. Viciniori respondentis. Nam
in Zeugmate semper proprietatis debet uiciniori re-
spon-

ponderare: ut ego scribo, & tu, & Cicero: ego & tu scribis, & Cicero: ego & tu, & Cicero scribit. Tribus tamen modis potest remotiori supposito respondere, aut quando est in oratione particula similitudinis, ut ego, sicut fœnum, arui: aut comparationis, ut ego melius quàm tu scribo: aut exceptionis, ut nulla, nisi tu, talem filium pareret. Ad unum expressè, ad alterum per supplementum. Quia in Zeugmate proprietas propinquiori supposito expressè conuenit, remotiori uerò per subintellectionem quandam, ut in subiectis exemplis uidere licet.

Ex finitione colliges tres esse differentias inter Syllepsin & Zeugma. Prima est, Quia in Syllepsin attenditur dignitas, cum in ea sit proprietatis cum digniori conformatio: in Zeugmate propinquitas, cum proprietas propinquiori respondeat. Secunda, Proprietas in Syllepsin omnibus suppositis ita coniunctim attribuitur, ut uniuersa ab una proprietate simul concipiantur: in Zeugmate uerò: singulis disiunctim atque diuisim reddatur oportet. Tertia, In Syllepsin proprietas necessariò pluralis esse debet: in Zeugmate uerò aliquando singularis, aliquando etiam pluralis, ut uos peccauistis & ego. Hæc omnia attentius considerent publici professores, nã hic uideo quàm plurimos Grammaticos cæcutire: qui, cum tanta inter Syllepsin & Zeugma intercedat similitudo, uix sciunt discernere, quidnam sit inter utranque discriminis.

Quot modis fiat Zeugma.

Tribus modis fit Zeugma. In persona, ut ego &
tu

tu uiuis. In genere, rex & regina est irata. In numero, Cicero in Catilinam, Nihil ne te hic munitissimus senatus habendi locus, nihil horum ora, uultusq; mouerunt? Si quæras an fieri possit Zeugma per casus obliquos? Respondeo fieri posse, non secus atq; per rectum, ut memor ero tui, & patris: patrocinator tibi & patri: non tantum te diligenter instruam, sed & fratrem & discipulos omnes. Idem de reliquis obliquis dictum uolumus.

Quot requirantur in Zeugmate.

Requiruntur tria in Zeugmate. Plura substantiua. Copula, quæ esse potest copulatiua, ut ego & frater in stadio literario desudat: disiunctiua, ut sol uam tibi, uel frater meus: continuatiua, ut remissè ego laboraui, tu autem uehementer: exceptiua, nullus studet, nisi ego. Fit etiam per aduerbia, ut cubas ubi ego, coenas quando nos. Ultimò, Proprietas quæ conueniat cum propinquiori substantiuo. Monuimus in finitione explicanda, per proprietatem, aut uerbū, aut adiectiuū, aut participiū intelligi debere.

Quot sint species Zeugmatis.

Tres sunt Zeugmatis species. Protozeugma, quādo proprietas ponitur in principio, ut ego dormio, & tu & frater. Mesozeugma, quando in medio, ut ego & tu dormis, & frater. Hypozeugma siue Hysterozeugma, quando in fine, ut ego & tu & frater dormit. Est & aliud genus Zeugmatis, quando eadem proprietas non inmutata cum diuersis suppositis cōuenit, ut nihil te horū ora, nihil uultus mouerunt? ubi uerbū, mouerūt, ad diuersa reducitur

tur supposita sine ulla immutatione. Ioannes fuit piscator, ut Petr^o: ubi uerbū, fuit, in nullo immutatum ad diuersa repetitur, uerūm hoc genus zeugmatis elocutionis est, non constructionis.

Illud tandem addamus, uitium in Zeugmate contra concordantiā nominatiui cū uerbo, adiectiui cū substantiuo esse. Verūm excusatur, quia pprietas cōuenit cum propinquiori expressè, cum remotiori uerò per supplementū: atque ita tam Poëtis, quam Oratoribus permittitur.

De Antiptôsi.

Antiptôsis Latinè sonat, casus pro casu positio = nem, dicta est enim ab anti particula, quæ pro significat aliquando, & ptôsis casus, quasi casus pro casu positio. De qua duo tantum breuiter expedienda sunt, quid sit, & quot in ea requirantur.

Quid sit Antiptôsis.

Antiptôsis est casus pro casu positio, sub aliqua proprietate. Duas partes complectitur definitio. Prior est, casus pro casu positio: ut urbē, quā statuo, uestra est, pro urbs. Sermonē quē audistis, non est meus, pro sermo. Quòd si in his & similibus locutionibus relatiuum preccederet antecedens, nulla fieret antiptôsis, sed sermo esset omnis elegantix & lepôris plenus: ut quam urbem statuo uestra est: quem sermonem audistis non est meus. Huius autem dissimilitudinis ratio est, quia in prioribus locutionibus antecedens & relatiuum à diuersis reguntur uerbis, in posteriorib⁹ uerò ab eodem: atque inde fit, ut alibi fiat antiptôsis, alibi nō.

Hic

Hic unum notes oportet, antiptôsim fieri posse per omnes casus. Per nominatiuum, id est ætatis, pro eius ætatis: salve primus omnium parens patriæ appellatione, pro prime. Per genitiuum, cum illius diei mihi uenit in mentem, pro ille dies. Per datiuum, Inferretq; Deos Latio, pro in Latium. Per accusatiuum Teren. in Eunucho, Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit, pro Eunuchus. Per uocatiuum, Persius Satyra. 3. Censoremq; tuum uel quod Tra beate salutas? pro Trabeatus. Per ablatiuum, hæret pede pes, pro pedi. Posterior pars finitionis est, sub aliqua proprietate. Per proprietatem intellige uerbum, cuius gratia fit, ut casus pro casu ponatur.

Quot in Antiptôsi necessaria sint.

Requiruntur tria in Antiptôsi. Vnum subiectum, quod substantiuum esse solet, et in diuerso casu, quam ratio uerbi postulabat, collocari. Vna proprietas, quæ communiter uerbum est. Et quod casus ponatur pro casu.

Vitium in antiptôsi, est contra naturalem uerborum constructionem, quæ cum sua natura certum determinatumq; casum regant, casus ille per antiptôsim in alterum mutatur. Excusatur tamen, quia casus ponitur pro casu. Neque existimes, licere tibi in omnibus uti pro arbitratu hac figura, sed in ijs tantum, in quibus possis tuam audaciam excellentium uirorum authoritate purgare.

De Synthesi.

Syn=

fitio, à syn, id est, con, & thesis positio: quia est compositio quædam non uoce, sed significatione congrua. De hac tria discutienda nobis sunt, Quid sit, quot modis fiat, & quot sint ad Synthesin necessaria.

Quid sit Synthesis.

Synthesis est, attributio proprietatis uni uel pluribus copulatis, non gratia uocis, sed significati. Singulas partes finitionis expendamus. Attributio proprietatis uni. Hoc est, quãdo proprietates uni tantum attribuitur, ut, O uerè digna hostia, per quem fracta sunt tartara. Hic proprietates quem, attribuitur uni, tantum Christo contento sub hostia. Vel pluribus copulatis. Nam aliquando proprietates non uni tantum attribuitur, sed pluribus, qui sub una uoce continentur, ut pars in frustra secant: hic proprietates, secant, pluribus attribuitur, qui sub ea uoce, pars, conclusi sunt & copulati. Non gratia uocis, sed significati. Quia in hac figura nulla habetur uocis ratio, sed tantum significatus, atque inde procedit apparens illa incongruitas. Alij finiunt in hunc modum: Synthesis est oratio non uoce, sed significatione congrua. Quæ finitio multò magis perspicua est.

Quot modis fiat Synthesis.

Fit autem Synthesis tribus modis. Primò, in genere tantum: idq; aut sexus discernendi causa, ut anser foeta, elephanta grauida: aut supplementi causa, ut Præneste sub ipsa, scilicet urbe, Centauro in magna, supple navi. Secundò, in numero tantum, ut

V tur

turba ruūt, utraq; formosæ. Tertiò, in genere & numero simul, ut gens armati, pars merfi, turba proterui.

Ex his colliges, Synthesin pugnare planè contraria concordantiæ præcepta, nominatiui scilicet & uerbi, adiectiui & substantiui, relatiui & antecedentis. Fit primò Synthesis in nominatiuo & uerbo, per nomen collectiuum, ut pars secant, ingēs hominum frequentia conuenēre. Tum per nomen distributiuum, ut uterque insaniunt, pro salute quisque pecunias contulere. Deinde per particulare (quod rarius est) ut aperite aliquis ostium. In his omnibus, nominatiuus cum uerbo non concordat in numero. Fit etiam Synthesis in adiectiuo & substantiuo. Distinguendi sexus gratia, ut anser foeta. Supplementi causa ut Eunuchus Terentiana, scilicet comœdia aut fabula. Ratione nominis collectiui, ut maxima pars uirgis cæsi, ac securi percussi sunt. Ratione distributiui, ut uterque missi sunt magnis de rebus legati. Aut quādo concretum sumitur pro abstracto, ut Teren. in Eunucho, Postquā ille scelus ludificatus est: scelus pro scelerato. In his omnibus, adiectiuum discordat à substantiuo in genere aut in numero. Fit postremò Synthesis in relatiuo & antecedenti modis etiam quinque. Primò, discretionē sexus, ut anser quæ incubat ouis. Secundò subauditione, ut species est, quod prædicatur: scilicet uniuersale. Tertiò, collectione, ut pars qui uehebatur equis. Distributione, ut uterq; occisi sunt, qui graues simultates gerebāt. Aut quādo fit relatio ad
abstra-

abstractum, non ad cōcretū. Teren. in Andria, Vbi est ille scelus qui me perdidit, scel⁹, id est nimiū sceleratus. In his omnibus relatiuum discordat ab antecedenti in genere, aut in numero. De quibus satis copiosè differuimus in tractatu de Cōcordantia: libuit tamē hic eadē obiter repetere, ne quicquā huic figuræ necessariū silētio prætermisisse uideremur.

Quot spectanda sint in Synthesi.

In Synthesi requiruntur tria. Vnum subiectum uel plura copulata: per quæ intelliges nomina substantiua, cum quibus proprietas concordat in significato, non in uoce. Proprietas, per quam intellige aut uerbum, ut pars secant: aut nomē adiectiuum, utraque formosæ: aut participiū, pars uulnerati: aut relatiuū, pars qui uehebantur equis. Postremò necessariū est, ut proprietas cū subiecto aut copulato cōueniat, nō in uoce, sed in significatione.

Vitium est in Synthesi cōtra tria cōcordantiæ præcepta: sed excusatur, tū ratione, quia in ea attenditur nō uox, sed significatio: tum etiā Poëtarum & Historiographorū authoritate, quos ita locutos fuisse passim legimus.

De Synecdoche.

Synecdoche interpretatur cōprehēsiō, quia in ea id quod est partis, attribuitur toti, & quodāmodo sub toto cōprehēditur. Hui⁹ tria erunt tantum præcepta, quid sit, quot sint ad eam cōstituēdā necessaria, quotuplex sit.

Quid sit Synecdoche.

Synecdoche est, attributio partis ad totum sub proprietate uerbi, uel participij, uel nominis ad-

iectiui. Duo membra cōtinet præsens finitio. Prins est, *Attributio partis ad totū*. Hoc est, cū id quod partis est, attribuitur toti: ut *Æthiops albus dentes*: hic album quod solis dentibus conuenit, toti attribuitur *Æthiopi*. Posteri⁹ est, *Sub proprietate uerbi, uel participij, uel nominis adiectiui*. Hoc adiectum est, ut intelligas hanc figuram tantum fieri per has tres orationis partes, uerbum, participium, nomen adiectiuum. Per uerbum, aut neutrum aut passiuum, ut *micat auribus*, exempli mentem nequit. Per participium, ut *nodoq; sinus collecta fluentes*. Per adiectiuum, ut *niger oculos*. Resoluuntur huiusmodi locutiones per uerbum habeo, aut per habens participium inde deductum.

Quot sint in Synecdoche necessaria.

Quatuor requisita sunt in Synecdoche *Totum*, quod nomen substantiuum esse solet in recto appositum. *Proprietas*, quæ (ut in definitione explicatum est) uerbum, aut nomē, aut participium esse potest. *Pars*, quæ secundum Poetas semper in accusatiuo ponitur, ut *æger pedes, saucius frontem*: secundum uerò Historicos, quos nobis hac in re ad imitationē proponere debemus, in ablatiui, ut *æger pedibus, saucius fronte*. Postremo requiritur, ut *proprietas cum toto conueniat, cum parte minimē, ut horridus barbam*: hic, horridus cum toto conuenit, nō cum barba quæ pars est.

Quotuplex sit Synecdoche.

Est autem duplex Synecdoche, constructionis, &

locutionis.

locutionis. Rursus quæ cōstructionis est (de qua in
 præsentia est sermo) duplex est, directa & indire-
 cta. Directa est, quando pars quæ regitur à toto,
 est propria totius, ut ex superioribus exemplis li-
 quidò constare potest. Indirecta uerò est, quando
 pars quæ à toto regitur, totius propria nō est, ut
 albus uestes, uestis enim nō est, pars totius. Locutio
 nis est, quæ in elocutione tantum spectatur. Hæc
 autem sex modis fit. Primò cum ex uno plures in-
 telligimus, ut Romanus prælio uictor pro Romani,
 Pœnus fugatus pro Pœni. Secundò, cum pars sumi-
 tur pro toto, ut mucro pro gladio, tectum pro do-
 mo. Tertiò, cum totum pro parte. Fontemq; igneq;
 ferebant, pro parte aquæ & ignis. Quartò cum spe-
 cies pro genere: iracundior Adria, pro quouis mari.
 Quintò, cum materia pro re ex ea confecta, ut fer-
 rum pro gladio, abies aut pinus pro nauis. Sextò
 cum ex præcedentibus sequentia: subdidit equo cal-
 caria, id est, cucurrit. Breuiter, cum quocunque mo-
 do aliud ex alio intelligitur: uixerunt pro mortui
 sunt. Nos quoq; floruimus & fuimus Troës: id est,
 florida fortune nostræ deciderunt, & uires nostræ
 calamitatibus fractæ, & infortuniis attritæ sunt.

Vitium in Synecdoche illud esse apparet, quòd
 cum id quod est partis, tribuatur toti, totum tamen
 non regit partem, aut in genitiuo aut in ablatiuo,
 in quibus solet, sed in accusatiuo. Excusatur Poëta-
 rum autoritate, apud quos non infrequens est hu-
 iusmodi locutio: quare & nobis etiam in carmine
 simili dicendi figura uti licebit. Atque de figuris cō-

TRACT. DE FIG. CONSTRUCT.

structionis hæc quidem satis.

In his omnibus placuit non nimis compendiosa aut effæminata, sed plena ac nervosa uti disputatione. Sunt enim quidam adeò molles, delicatuli, & sui ipsorum indulgentes, ut neglecta graui rerum tractatione, compendiolis quibusdam delectentur: quæ ego existimo ab hominibus otiosis, oscitabundis, ignauis ac socordis mancipatis in studiosorũ perniciem, & bonorum ingeniorum corruptelam (quãtum euentu patuit) excogitata fuisse. Video enim nõ tantum humaniora, sed Theologica etiam studia, nõ leue dånũ fecisse, postquam à Germanis leui ac suspensa manu tractari cœperũt. Qui ut ad nocturnam diurnãq; crapulam, & libidinem corporis exemplendam spatiũ aliquod tẽporis superesset, huiusmodi inuenerunt cõpendia: ex quibus (proh dolor) non literarum tantum omnis generis, sed religionis, ac Dei omnipotẽtis & diuorum cultus grauissima consecuta sunt dispendia. Nullus igitur audeat nostros de Syntaxi & Prosodia commentarios, aut præsentem hunc tractatũ prolixitatis aut superfluitatis posthac insimulare. Neque enim ea prolixa dicẽda sunt, aut nimis lõga, sine quibus mãca esset ac mutila susceptæ materiæ disceptatio: neq; superuacua, sine quibus puerorũ & studiosorũ adulescẽtiũ animi adeò ieiuni, sicci, & steriles redderẽtur, ut nullã quotidiani laboris mercedẽ, nullos studiorũ fructus sibi in posterum referre possent.

Este Libro es de D. N. FINIS. Joseph de
 Anaco ve en modo de la villa de Sa
 ualca en un año 1799.

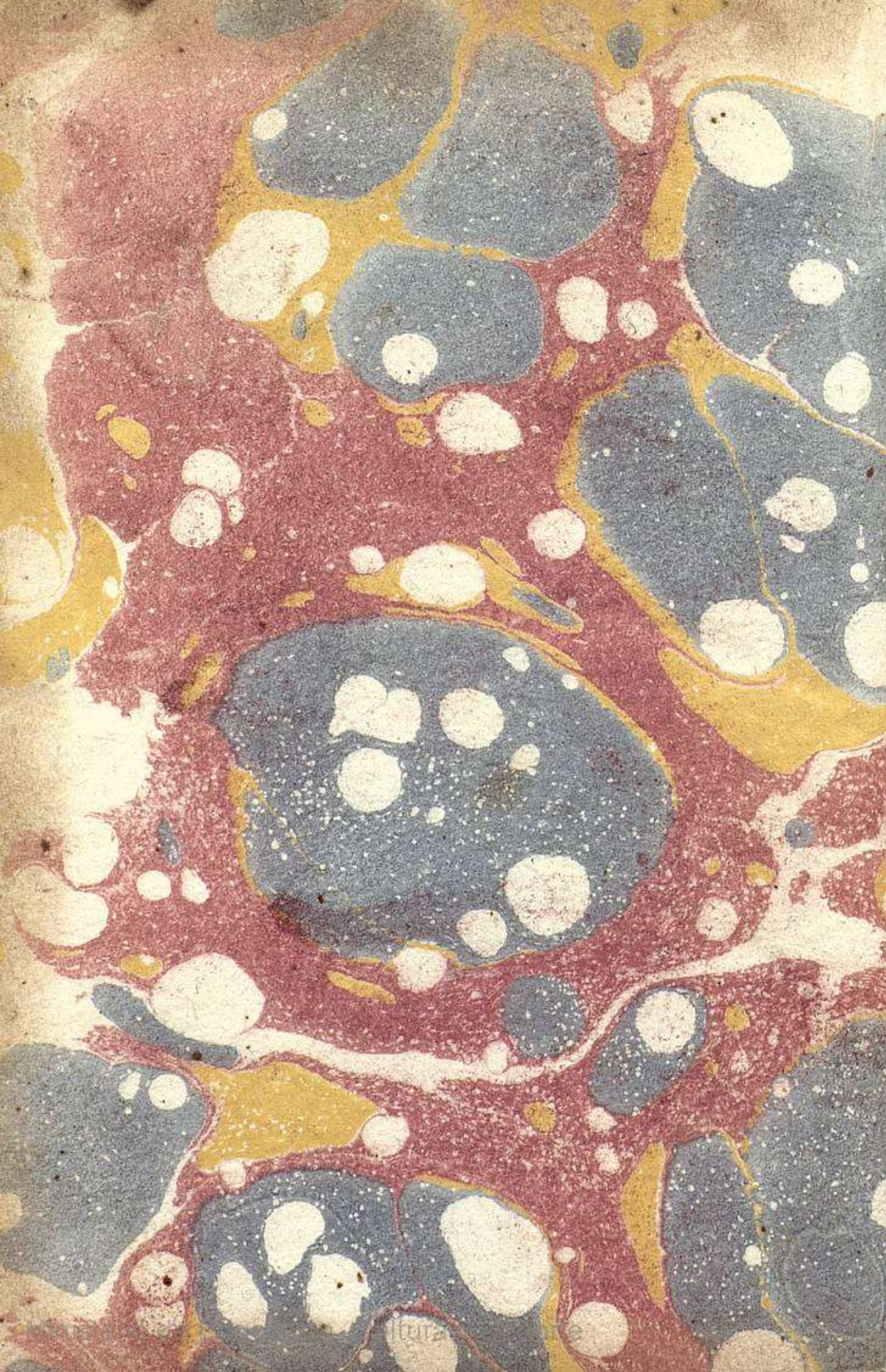

TO
BIBLIOTECA

Sala
Número

TOLEDO

TECA PROVINCIAL

Memorias

Nº 856

LIBERTY

Res.
856

